

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALANLARIN TOPLUMSAL
DAYANIKLILIK KAPASİTESİ OLUŞUMUNDAKİ ROLÜ:
ÇAYIROVA ÖRNEĞİ

SELMA BAYKARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP DENİZ YAMAN
GALANTİNİ

MAYIS 2025

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALANLARIN TOPLUMSAL
DAYANIKLILIK KAPASİTESİ OLUŞUMUNDAKİ
ROLÜ: ÇAYIROVA ÖRNEĞİ

SELMA BAYKARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP DENİZ YAMAN
GALANTİNİ

MAYIS 2025

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL

**THE ROLE OF PUBLIC OPEN GREEN SPACES IN THE
FORMATION OF SOCIAL RESILIENCE CAPACITY:
THE CASE OF ÇAYIROVA**

SELMA BAYKARA

A THESIS OF MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF CITY AND REGIONAL PLANNING

ADVISOR: ASSIST. PROF. DR. ZEYNEP DENİZ YAMAN
GALANTINI

MAY 2025

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulun 03/ 02/ 2025 tarih ve 2025/08 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 28/ 05/ 2025 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Selma BAYKARA' nın tez çalışması Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Deniz YAMAN GALANTİNİ

ÜYE

: Doç Dr. Aliye Ceren ONUR

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Nüket İpek ÇETİN

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun

...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

Yunus ve Aras'a...

ÖZET

Kentler gerek doğal süreçlerin etkisi gerekse insan eliyle gerçekleşen sosyal, ekonomik, çevresel ve teknolojik müdahaleler sonucunda sürekli olarak değişen ve dönüşen dinamik yapılar olarak tanımlanabilir. Bu dinamik yapı içinde, kentler çeşitli beklenmedik durumlarla- afetler, ekonomik krizler, salgınlar ve sosyal çatışmalar gibi- karşı karşıya kalabilmekte ve bu durum kentlerin sürdürülebilirliği üzerinde tehdit oluşturmaktadır. Kentlerin bu tür şoklar ve streslerle başa çıkmaya çalışırken aynı zamanda temel fonksiyonlarını sürdürebilme gerekliliği kentsel dayanıklılık kavramını öne çıkarmaktadır.

Kentsel dayanıklılık kavramı, başlangıçta afet yönetimi ve risk azaltma stratejileri çerçevesinde ele alınmış olsa da günümüzde kentlerin sadece afetlere karşı değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel değişimlere karşı da dayanıklı olması gerektiği anlaşılmıştır. Kent planlama yazınında, dayanıklılık ile kent planlama arasındaki ilişki pek çok farklı alanda tartışılmış, kentlerin kriz süreçleri ile mücadele edebilmesi için çok sayıda planlama stratejileri geliştirilmiştir. Kentsel dayanıklılık kapasitesi oluşturma, kentlerin işlevlerini sürdürürken, karşılaştığı öngörülemeyen durumlarla başa çıkma gücünü ve değişimlere adaptasyon yeteneğini artırdığı sıklıkla vurgulanmaktadır.

Diğer yandan, kamusal açık yeşil alanlar kentlerin vazgeçilmez bileşenleri arasında yer almakta ve kentlerin ekonomisi, çevresi, güvenliği, sağlığı, uyumu ve kimliği üzerinde oldukça önemli roller üstlenmektedir. Kamusal açık yeşil alanların doğru planlanması, sağlıklı işleyişi ve gelişmesi kentlerin mevcut durumu ve geleceğine ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Çalışma kapsamında, kentlerde şehircilik ilkeleri ve sürdürülebilirlik yaklaşımı gözetilerek planlanacak kamusal açık yeşil alanların, herhangi bir kriz esnasında ve sonrasında kentlerdeki toplumsal dayanıklılık üzerinde etkili olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, kamusal açık yeşil alan ve dayanıklılık ilişkisi üzerinden ortak bir literatürün gelişmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bunun yanında, kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığa etkisini Çayirova örneği üzerinden değerlendirmeyi hedefleyen çalışmanın, gelecekteki çalışmalar için de örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Kamusal Açık Yeşil Alan, Dayanıklılık, Toplumsal Dayanıklılık, Çayirova.

ABSTRACT

Cities can be defined as dynamic structures that constantly change and transform under the influence of natural processes as well as human-driven social, economic, environmental, and technological interventions. Within this dynamic framework, cities may encounter various unexpected circumstances- such as disasters, economic crises, pandemics, and social conflict- which can pose serious threats to urban sustainability. While cities attempt to cope with such shocks and stresses, they must also continue to perform their fundamental functions. This necessity brings the concept of urban resilience to the forefront.

Initially addressed within the framework of disaster management and risk reduction strategies, urban resilience has increasingly been understood as a multidimensional capacity that encompasses not only resilience against disasters but also against economic, social, and environmental changes. In urban planning literature, the relationship between resilience and planning has been widely discussed, and numerous planning strategies have been developed to enhance cities' ability to respond to crisis conditions. It is frequently emphasized that fostering urban resilience capacity improves cities' ability to maintain their functions while dealing with unpredictable situations and enhances their adaptability to change.

On the other hand, public open green spaces are indispensable components of urban environments and play significant roles in shaping cities' economy, environment, safety, health, social cohesion, and identity. Proper planning, functional operation, and sustainable development of public open green spaces provide crucial insights into both the current conditions and the future trajectories of cities. This study aims to contribute to a shared literature that examines the relationship between public open green spaces and resilience, based on the fact that well-planned green spaces- grounded in principles of urbanism and sustainability- can significantly impact social resilience during and after crises. Additionally, by evaluating the influence of public open green spaces on social resilience through the case of Çayirova, the study is expected to serve as a reference for future research.

Keywords: Public Space, Public Open Space, Resilience, Social Resilience, Çayirova.

TEŞEKKÜR

Çok uzun yıllar önce başladığım yüksek lisans eğitimimde çeşitli nedenlerle tamamlamadığım, ancak son iki yıldır büyük bir emek ve özveri ile hazırladığım yüksek lisans tezimi tamamlamış olmanın heyecanı ve gururunu yaşıyorum. Bu uzun yolculukta elbette adını burada tek tek yazamayacağım kadar çok kişinin desteği ve yardımları oldu. Hepsine minnettarım. Ama aralarında, olmasaydı bu tez olmazdı diyebileceklerim var. Bu bölümü onlara teşekkür etmek için bir fırsat olarak değerlendirmek isterim.

Öncelikle danışmanlığımı üstlenen, konu seçiminden, araştırmanın yürütülmesine ve tamamlanmasına kadar beni bir an olsun yalnız bırakmayan, bilgisini, emeğini ve desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Deniz YAMAN GALANTİNİ'ye teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte en büyük kazanımın kendisini tanımak olduğunu burada belirtmeden geçemeyeceğim.

Tez savunmama katılarak kritik noktalarda yapıcı eleştirileriyle tezime yön veren ve son şeklini almasını sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Aliye Ceren ONUR ve Dr. Öğr. Üyesi Nüket İpek ÇETİN'e teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Tezin hazırlanma sürecinde veri temini ve analiz aşamalarında yardımlarını esirgemeyen Çayırova Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Harita ve Planlama Birimi personelleri Nazlı SEYREK ve Doğan KORKUTAN'a desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı'nda görev yapan, aynı zamanda TMMOB Şehir Plancıları Odası Kocaeli İl Temsilcisi, Dr. Şehir Plancısı Duygu KANIK'a kıymetli desteği için teşekkür etmek istiyorum.

Tezin örneklem kısmında ARCGIS programında yapılmış olan tüm analizlerin sahibi, hızla yardıma yetişen, Gebze Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümü son sınıf öğrencisi, sevgili kardeşim Caner ÇAKIR'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Yolun açık olsun Caner. İyi bir şehir plancısı olacağından hiç kuşum yok. Bu yıl mezuniyet töreninde birlikte olacağız.

Hayatım boyunca beni destekleyen, haklarını asla ödeyemeyeceğim sevgili annem Mevlüde KARATAŞ ve babam Süleyman KARATAŞ'a, kıymetli kardeşlerim Selda YILDIRIM ve Ahmet Ş. KARATAŞ'a, kocaman ailem Baykara'lara teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Tabii ki sevgili arkadaşlarımı ve dostlarımı anmadan geçmeyeceğim. Başka şehirlerde ve ülkelerde olmalarına rağmen desteklerini hep yanımda hissettiğim, adlarını yazarken ya birini unutursam diyerek sıralayamayacağım, kalbimdeki yerlerini biliyorlardır diye umduğum sevgili dostlarım, iyi ki varsınız.

Tez yazım sürecinde hep yanımda, yakınımda olan, süreci benimle yaşayan sevgili dostlarım Yeşim YEKTE ve Zeynep KARAMAN'a ne kadar teşekkür etsem az olur. Varlığınız benim için büyük şans. Tezimiz bitti artık kutlamalara başlayabiliriz.

Ve yol arkadaşlarım...

Hayatımın her evresinde olduğu gibi tez yazım sürecinde de hep yanımda olan, beni destekleyen, motive eden, hayattaki en büyük şansım olarak gördüğüm sevgili eşim Yunus BAYKARA'ya sabrı ve özverisi için teşekkür ederim.

Sevgili oğlum Aras, en çok da seninle geçirebileceğim zamanlardan artırarak tamamladığım bu tezin hazırlanma sürecinde gösterdiğin anlayış ve sabır için çok teşekkürler. Varlığın en büyük motivasyondur benim için.

Tüm bu teşekkürlerin yanında, bu tez çalışmasının 2009 yılından bu yana çatısı altında peyzaj mimarı olarak kamu görevi yürüttüğüm Çayırova Belediyesi'ne ve Çayırova halkına faydalı olmasını temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı ve İçeriği	2
1.2. Hipotez ve Araştırma Soruları	3
1.3. Araştırma Yöntemi ve Tez Akış Şeması	4
1.4. Literatür Taraması ve Sonuçlar	7
1.5. Veri Temini	9
1.6. Çalışmanın Kısıtları	10
1.7. Tezin Özgünlüğü	11
1.8. Tezin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile İlişkisi	11
2. KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALAN PLANLAMASI	13
2.1. Kamu, Kamusal Alan, Kamusal Alan, Kamusal Açık Yeşil Alan Kavramları	13
2.2. Kamusal Alan- Özel Alan Ayrımı	19
2.3. Kamusal Alan Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreçteki Değişimi	21
2.3.1. Tarih Öncesi Çağlardan 18. Yüzyıla Kamusal Alan	22
2.3.2. Sanayi Devrimi Sonrası Kamusal Alan	27
2.3.3. 20. Yüzyıldan Günümüze Kamusal Alan	31
2.3.4. COVID-19 Salgını Sonrası Kamusal açık yeşil Alanların Dönüşümü	36
2.4. Türkiye’de Kamusal Açık Yeşil Alan Kavramının Değişimi	40
2.4.1. Antik Dönem Anadolu Kentlerinden Cumhuriyet Öncesi Döneme Kamusal Alanın Değişimi	40
2.4.2. Cumhuriyet Sonrası Türkiye’de Kamusal Açık Yeşil Alanlar	46
2.5. Kamusal Alan ve Kamusal Açık Yeşil Alanların Önemi ve Kentlere Etkisi	51
2.6. Kamusal Alan ve Kamusal Açık Yeşil Alanların Sınıflandırması	55
2.7. Kamusal Açık Yeşil Alanların Planlanmasında Ülkemizdeki Mevzuat ve Planlama Süreçleri	68
3. KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALANLAR VE TOPLUMSAL DAYANIKLILIK İLİŞKİSİ	75
3.1. Dayanıklılığın Genel Tanımı, Boyutları ve Nitelikleri	75
3.2. Mekânsal Dayanıklılık	85
3.3. Sosyal ve Toplumsal Dayanıklılık	87
3.4. Toplumsal Dayanıklılığın Kent Planlama Süreçleri ile Bütünleştirilmesi	90
3.5. Kamusal Açık Yeşil Alanların Toplumsal Dayanıklılık Kapasitesine Etkileri	96
4. KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALANLARIN TOPLUMSAL DAYANIKLILIĞA ETKİSİNİN ÇAYIROVA ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ	102
4.1. Çayirova İlçesinin Konumu ve Gelişimi	102
4.2. Çayirova İlçesinde Kent Planlama Süreçlerine ve Kent Planlarına Bakış	115
4.3. Pandemi Sonrası Çayirova’da Kent Planlama Pratikleri	119

4.4. Kentsel Kamusal Açık Yeşil Alanlar ve Toplumsal Dayanıklılık İlişkisi Üzerinden İrdelenmesi	121
4.4.1. Eşitlik	122
4.4.2. Erişilebilirlik	126
4.4.3. Toplumsal Etkileşim ve Çeşitlilik	130
4.4.4. Uyum Sağlama/ Adaptasyon	138
5. SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	147
KAYNAKLAR	151
ÖZGEÇMİŞ	163
TEZ METNİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR/SUNUMLAR	164
EKLER	165

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

COVID-19	: 2019 Koronavirüs hastalığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AVM	: Alışveriş merkezi
UN- Habitat	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
MPYY	: Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği
PAİY	: Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği
AYA	: Açık yeşil alan
Md.	: Madde
100RC	: 100 Resilient Cities
CRGP	: City Resilience and Green Planning
CSIRO	: Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation
D-100	: Devlet yolu 100
E-80	: European Route 80
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
MÖ	: Milattan önce
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
TOSB	: Otomotiv Tedarik Sanayi İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
AADTA	: Afet ve Acil Durum Toplanma Alanları
JICA	: Japan International Cooperation Agency
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
SDG	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1: Tez Akış Şeması	6
Şekil 2.1: Kamusal/ yarı kamusal alan ve özel/ yarı özel alan ilişkisi.	20
Şekil 2.2: Atina Akropolisi.	23
Şekil 2.3: Atina Agorası.	23
Şekil 2.4: Roma Forumu	24
Şekil 2.5: Orta Çağ pazarı temsili görüntüsü	25
Şekil 2.6: Venedik, İtalya San Marco Meydanı Planı	27
Şekil 2.7: Birkenhead Parkı planı.	28
Şekil 2.8: New York Central Park, 1864.	29
Şekil 2.9: Haussmann döneminde Paris’de açılan Saint-Michel Bulvarı, 1864	30
Şekil 2.10: Tony Garnier, Sanayi Kenti (Citté Industrielle), 1864.	31
Şekil 2.11: Ebenezer Howard’ın 1902’de tasarladığı orijinal Bahçe Şehir konsepti.	32
Şekil 2.12: Le Corbusier’in 1925’te Paris için düşündüğü şehir modeli- Plan Voisin.	33
Şekil 2.13: Salgın süresince kamusal alanların kullanımı ile ilgili Gehl (2020)’nin çalışmasına ait bir diyagram.	37
Şekil 2.14: Kamusal alanların kullanım nedenleri ile ilgili Gehl (2020)’nin çalışmasına ait bir diyagram.	37
Şekil 2.15: Toronto Parkı’nda sosyal mesafe çemberleri.	38
Şekil 2.16: Sosyal mesafe kurallarına uygun olarak tasarlanmış kent mobilyası örnekleri	38
Şekil 2.17: Parc De La Distance.	39
Şekil 2.18: Çatalhöyük’ün canlandırılmış havadan görünümü	41
Şekil 2.19: Kazılar sonrası Göbeklitepe.	41
Şekil 2.20: Hattuşaş Antik Kenti.	42
Şekil 2.21: Efes Antik Kenti Tiyatrosu.	43
Şekil 2.22: Diyarbakır Ulu Cami ve Külliyesi.	44
Şekil 2.23: Osmanlı Dönemi’nde Kapalı Çarşı’dan bir görünüm.	45
Şekil 2.24: Taksim Cumhuriyet Anıtı’nın 8 Ağustos 1928 tarihindeki açılış töreninden bir görünüm.	46
Şekil 2.25: Ankara Planı.	47
Şekil 2.26: 1970’li yıllarda Türkiye’de gecekondular.	48
Şekil 2.27: Viaport Asya AVM.	49
Şekil 2.28: Kendi içinde açık yeşil alanlar barındıran güvenli bir site yerleşimi.	50
Şekil 2.29: Kamusal açık yeşil alanların işlevleri.	55
Şekil 2.30: Açık alanlar sınıflandırması.	63
Şekil 3.1: Dayanıklılık kavramının tarihsel gelişimi.	77
Şekil 3.2: Kentsel Dayanıklılık Bileşenleri.	82
Şekil 3.3: Kentsel dayanıklılıkta “Beş Unsur Süreci”.	95
Şekil 3.4: Kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığa etki süreci	100
Şekil 4.1: Çayirova İlçesinin Konumu.	102
Şekil 4.2: Çayirova ilçesi mahalle sınırları.	103
Şekil 4.3: Çayirova ilçesi ulaşım ağları şeması.	104
Şekil 4.4: Çayirova ilçesinin tarihsel gelişimi.	105
Şekil 4.5: Çayirova nüfusunun yıllara göre artış grafiği.	105
Şekil 4.6: Yıllara göre çayirova nüfus artış hızı.	106

Şekil 4.7: Çayirova nüfusunun mahallelere göre dağılımı.	107
Şekil 4.8: Çayirova ilçesi 2024 yılı nüfus yaş dağılımı oranları.	109
Şekil 4.9: Çayirova eğitim analizi.	110
Şekil 4.10: Çayirova yükselti analizi.	111
Şekil 4.11: Çayirova bakı analizi.	111
Şekil 4.12: Çayirova rüzgâr analizi.	112
Şekil 4.13: Çayirova toplu taşıma durakları erişilebilirlik analizi.	113
Şekil 4.14: Çayirova SWOT analizi.	114
Şekil 4.15: Çayirova 2020- 2024 Stratejik Planı'nın ana temaları.	115
Şekil 4.16: Çayirova 2024- 2028 Stratejik Planı'nın ana temaları.	116
Şekil 4.17: Çayirova ilçesini de kapsayan Doğu Marmara 2028 Yılı Mekansal Gelişim Şeması ve gösterimi.	117
Şekil 4.18: Kent meydanı imar planı örneği.	120
Şekil 4.19: Mahallelerin kamusal AYA miktarlarının tüm kamusal AYA içindeki oranı.	124
Şekil 4.20: Mahallelere göre kişi başına düşen kamusal AYA miktarları.	126
Şekil 4.21: Park erişilebilirlik analizi.	127
Şekil 4.23: Açık spor alanları erişilebilirlik analizi.	128
Şekil 4.25: Rekreasyon (mesire) alanı erişilebilirlik analizi.	129
Şekil 4.26: Millet bahçesi erişilebilirlik analizi.	130
Şekil 4.27: Akse Mahallesi yeşil alan dağılımı.	131
Şekil 4.28: Atatürk Mahallesi yeşil alan dağılımı.	132
Şekil 4.29: Cumhuriyet Mahallesi yeşil alan dağılımı.	132
Şekil 4.30: Çayirova Mahallesi yeşil alan dağılımı.	133
Şekil 4.31: Emek Mahallesi yeşil alan dağılımı.	134
Şekil 4.32: İnönü Mahallesi yeşil alan dağılımı.	134
Şekil 4.33: Özgürlük Mahallesi yeşil alan dağılımı.	135
Şekil 4.34: Şekerpınar Mahallesi yeşil alan dağılımı.	136
Şekil 4.35: Yeni Mahallesi yeşil alan dağılımı.	136
Şekil 4.36: Çayirova'daki Kamusal AYA'ların mahalle bazında işlevsel çeşitlilik düzeyleri.	137

TABLÖLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Farklı kaynak ve dönemlere ait kamusal alan tanımları.	17
Tablo 2.1: Devamı.	18
Tablo 2.2: Carr vd., (1992)'nin Modern Kentsel Kamusal Alan Tipolojisi.	56
Tablo 2.3: Wang (2002)'nin Kamusal Alan Sınıflandırması.	57
Tablo 2.4: Carmona'nın (2010) kamusal alan sınıflandırması.	58
Tablo 2.4: Devamı.	59
Tablo 2.5: Farklı kategorilerde AYA sınıflandırması.	64
Tablo 2.6: Mekânsal süreklilik ve mekânsal süreksizlik kavramlarının karşılaştırması	65
Tablo 2.7: AYA'ların yerleşim yeri hiyerarşisi açısından sınıflandırılması.	66
Tablo 3.1: Dayanıklılık kavramı gelişiminde temel yaklaşımlar.	79
Tablo 3.2: Dayanıklılık tanımlarının karşılaştırmalı tablosu.	81
Tablo 3.3: Dayanıklılığın temel ilkeleri.	83
Tablo 3.3: Devamı.	84
Tablo 3.4: Planlama temalarına göre geleneksel planlama yaklaşımı ile dayanıklılık odaklı planlama yaklaşımının karşılaştırılması.	93
Tablo 3.4: Devamı.	94
Tablo 3.5: Kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığa etkisi	99
Tablo 3.6: Kamusal açık yeşil alanlar ve toplumsal dayanıklılık ilişkisini ortaya koyan göstergeler ve etkileri.	101
Tablo 4.1: Yıllara Göre Çayırova Nüfusu	106
Tablo 4.2: Mahallelere göre nüfus dağılımı.	108
Tablo 4.3: Çayırova ilçesi 2024 yılı nüfus yaş dağılımı.	108
Tablo 4.4: Çayırova'da 2024-2025 eğitim-öğretim yılında derslik, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları.	109
Tablo 4.5: Çayırova'da 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okul, öğrenci ve öğretmen dağılımı.	109
Tablo 4.6: Çayırova ilçesindeki kamusal AYA'lar ve toplumsal dayanıklılık ilişkisi değerlendirme ölçütleri	122
Tablo 4.7: Çayırova'da AYA'ların mahallelere göre dağılımı.	123
Tablo 4.8: Mahalleler ve kişi başına düşen kamusal AYA miktarları	125
Tablo 4.9: Çayırova geneli için mevzuata uygun mesafe (buffer) değerleri.	127
Tablo 4.10: Mahalle bazlı işlevsel çeşitlilik değerlendirmesi.	137
Tablo 4.11: Kocaeli geneli toplanma alanları çizelgesi.	140
Tablo 4.12: Çayırova ilçesi toplanma alanları değerlendirme çizelgesi.	141
Tablo 4.12: Devamı.	142
Tablo 4.12: Devamı.	143
Tablo 5.1: Sonuç, değerlendirme ve öneriler.	147

1.GİRİŞ

Günümüz kent planlama yaklaşımları, çevresel bozulma, fosil yakıt bağımlılığı, ekonomik eşitsizlik ve kalıcı sosyal adaletsizliğin birleşik zorluklarını (polikrizleri), uluslararası düzeyde "sürdürülebilir kalkınma" yaklaşımı altında çözmeye çalışmaktadır. Bugün, bu küresel eğilimlerin hızının durdurulması veya tersine çevrilmesi bir yana, yavaşlatılamadığı açıktır. Bu eğilimlerin ölçeği büyüdüğü gibi, etkileri de o kadar yaygın hale gelmiştir ki, artık dünyanın dört bir yanındaki toplulukların istikrarını- hatta bazı durumlarda varlığını- tehdit eder durumdadır. Geçmişin küresel sürdürülebilirliğine ilişkin zorluklar, günümüzün yerel dayanıklılık krizlerine dönüşmüştür **[Web 1]**. Dünya bu krizlerle boğuşurken, dayanıklılığı konuşmak, toplumsal dayanıklılık kapasitesinin nasıl arttırılacağını tartışmak giderek daha da önemli hale gelmiştir.

Bu çalışma, dayanıklılık kavramının güncel kent planlama ilişkilendirilmesi bakımından, kavramın önemli bir bileşeni olan toplumsal dayanıklılık yaklaşımının kamusal açık alan planlaması aracılığıyla kentsel planlama süreçlerine nasıl entegre edileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kamusal alan kapsamı içinde yer alan, zamanla değişip, dönüşen kentler için giderek önemi artan kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığı nasıl etkilediği sorusuna Çayırova İlçesi örneğinde yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın temel konseptlerinden olan dayanıklılık kavramı, literatürde özellikle ekosistem servislerinin sürdürülebilirliği çerçevesinde ele alınan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır **[Holling, 1973]**. Ancak, zaman içinde kavramın farklı araştırma konularında da yaygın olarak kullanıldığı ve giderek daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Sistematik bir literatür taraması yapıldığında, dayanıklılık kavramını konu alan bazı çalışmaların dayanıklılığın inşa edildiği süreçlere odaklandığı, bazılarının ise sonuçları veya olumsuz sonuçlardan kaçınma yollarını vurguladığı görülmüş ve dayanıklılığın tek bir tanımının olmadığı sonucuna varılmıştır **[Yaman-Galantini, 2018]**.

Dayanıklılık, genel anlamıyla bir sistemin temel özelliklerini kaybetmeden kısa vadeli aksaklıklarla başa çıkma ve uzun vadeli değişikliklere uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanabilir **[Lerch, 2017]**.

Toplumsal dayanıklılığın nasıl tanımlandığı ise daha geniş bir perspektifte “dayanıklılık” kavramının nasıl anlaşıldığı ile ilişkilendirilmektedir. Bu, farklı disiplinlerde, çeşitli çerçevelerde tartışılmaktadır. Mühendislik biliminde dayanıklılık kavramı, bir sistemin bir şok karşısında verdiği tepkiyi hem biçim hem de işlev açısından eski durumuna geri dönme yeteneğini ifade ederken, küresel sağlık ve kalkınma literatüründe ise pandemi gibi felaketlere karşı direnme, “geri dönme” imajı etrafında kurgulanmaktadır [Bwerinofa vd., 2022].

Sosyal/ Toplumsal dayanıklılık, Adger (2000), tarafından grupların veya toplulukların sosyal, politik ve çevresel değişimler sonucu ortaya çıkan dış stresler ve rahatsızlıklarla başa çıkma yeteneği olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, sosyal dayanıklılığın ekonomik, mekânsal ve sosyal boyutlarının olduğuna ve bu nedenle çeşitli ölçeklerde disiplinler arası anlayış ve analiz gerektirdiğine işaret etmektedir. İnsanların geleceğe dair öngörü ve plan yapma kapasitesine sahip olması sosyal dayanıklılığı, ekolojik dayanıklılıktan temel olarak ayırmaktadır [Abesamis vd., 2006].

Çalışmanın temel konseptlerinden bir diğeri olan kamusal alan kavramı da literatürde birçok disiplin tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu çalışmada, kamusal açık yeşil alan planlamasında toplumsal dayanıklılık yaklaşımı çerçevesinde; kamu ve kamusal kavramları, kamusal alan- özel alan ayrımı, kamusal alanın önemi, değişim süreci ve kentlere etkisi konuları ışığında kamusal açık yeşil alanlar ve toplumsal dayanıklılık ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Kamusal açık yeşil alan planlaması çatısı altında kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumuna katkısının Çayırova örneklemini üzerinden derinlemesine tartışılması amaçlanmıştır.

1.1. Tezin Amacı ve İçeriği

Bu tez çalışması, dayanıklılık kavramının güncel kent planlama ilişkilendirilmesi bakımından, kavramın önemli bir bileşeni olan toplumsal dayanıklılık yaklaşımının kamusal açık alan planlaması aracılığıyla kentsel planlama süreçlerine nasıl entegre edileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kamusal alan kapsamı içinde yer alan, zamanla değişip, dönüşen kentler için giderek önemi artan kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığı nasıl etkilediği sorusuna Çayırova İlçesi örneğinde yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması, beş ana başlıkta kurgulanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde tezin amacı ve içeriği, hipotez ve araştırma soruları, araştırma yöntemi, literatür taraması, veri temini, çalışmanın kısıtları ve tezin özgünlüğü kısımlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde kamusal açık yeşil alan planlamasında toplumsal dayanıklılık yaklaşımı ana başlığında kamusal kavramı, kamusal alan- özel alan ayrımı, kamusal alanın önemi, değişim süreci ve kentlere etkisi konularına değinilerek, kamusal alan sınıflandırması yapılarak, kamusal açık yeşil alanların planlanmasında ülkemizdeki mevzuat ve planlama süreçleri incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde kamusal açık yeşil alanlar ve toplumsal dayanıklılık ilişkisi başlığı altında dayanıklılık kavramı farklı boyutları ve nitelikleri ile ele alınmış, toplumsal dayanıklılığın kent planlama süreçleri ile entegrasyonu konuları incelenerek, kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesine etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde tez çalışmasının amacına yönelik örneklem olarak Çayirova İlçesi incelenmiştir. Bu bölümde, Çayirova İlçesi'ndeki kentsel açık alanların mevcut durumunu değerlendirmek amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarından Çayirova'nın kamusal açık yeşil alanları ile ilgili güncel bilgi ve belgeler temin edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilen analizlerle, Çayirova'nın kamusal açık yeşil alanlarının toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumundaki rolü kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur. Çalışmanın beşinci ve son bölümü ise, çalışmaya ait sonuç, değerlendirme ve önerilerden oluşmaktadır.

1.2. Hipotez ve Araştırma Soruları

TEZİN ANA HİPOTEZİ “Toplumsal dayanıklılık oluşumunda kamusal açık yeşil alanlar büyük öneme sahiptir” olarak belirlenmiştir.

Bu hipoteze, “Kamusal açık yeşil alanlar toplumsal dayanıklılık oluşumunu hangi niteliklerle, nasıl etkiler?” temel araştırma sorusuyla cevap aranmaktadır.

TEZİN 1. ALT HİPOTEZİ ise “Toplumsal dayanıklılık yaklaşımı, kamusal açık yeşil alanların planlaması aracılığıyla kentsel planlama süreçlerine entegre edilebilir” olarak açıklanmaktadır. Bu hipotez aşağıdaki araştırma soruları kapsamında geliştirilmiştir: Toplumsal dayanıklılık yaklaşımı, kentsel planlama süreçlerine nasıl entegre edilebilir?

TEZİN 2. ALT HİPOTEZİ ise “Kamusal açık yeşil alanlar ile toplumsal dayanıklılık oluşumu arasında doğrusal bir ilişki vardır”. Bu hipotez aşağıdaki araştırma soruları kapsamında geliştirilmiştir:

Kamusal açık yeşil alanlar, toplumsal dayanıklılık oluşum süreçlerini nasıl etkiler?

Kamusal açık yeşil alanların kentlere etkisi, toplumsal dayanıklılık göstergeleriyle nasıl ilişkilendirilebilir?

Türkiye'deki kent planlama süreçleri kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık oluşumundaki rolünü nasıl etkilemektedir?

TEZİN 3. ALT HİPOTEZİ ise “Kamusal açık yeşil alanların mekânsal olarak eşit, erişilebilir ve kapsayıcı dağılımı toplumsal dayanıklılığı artırır.” Bu hipotez aşağıdaki araştırma soruları kapsamında geliştirilmiştir:

Kamusal açık yeşil alanlara erişim düzeyi toplumsal dayanıklılığı nasıl etkiler?

Kamusal açık yeşil alanların işlevsel çeşitliliği toplumsal dayanıklılığı nasıl etkiler?

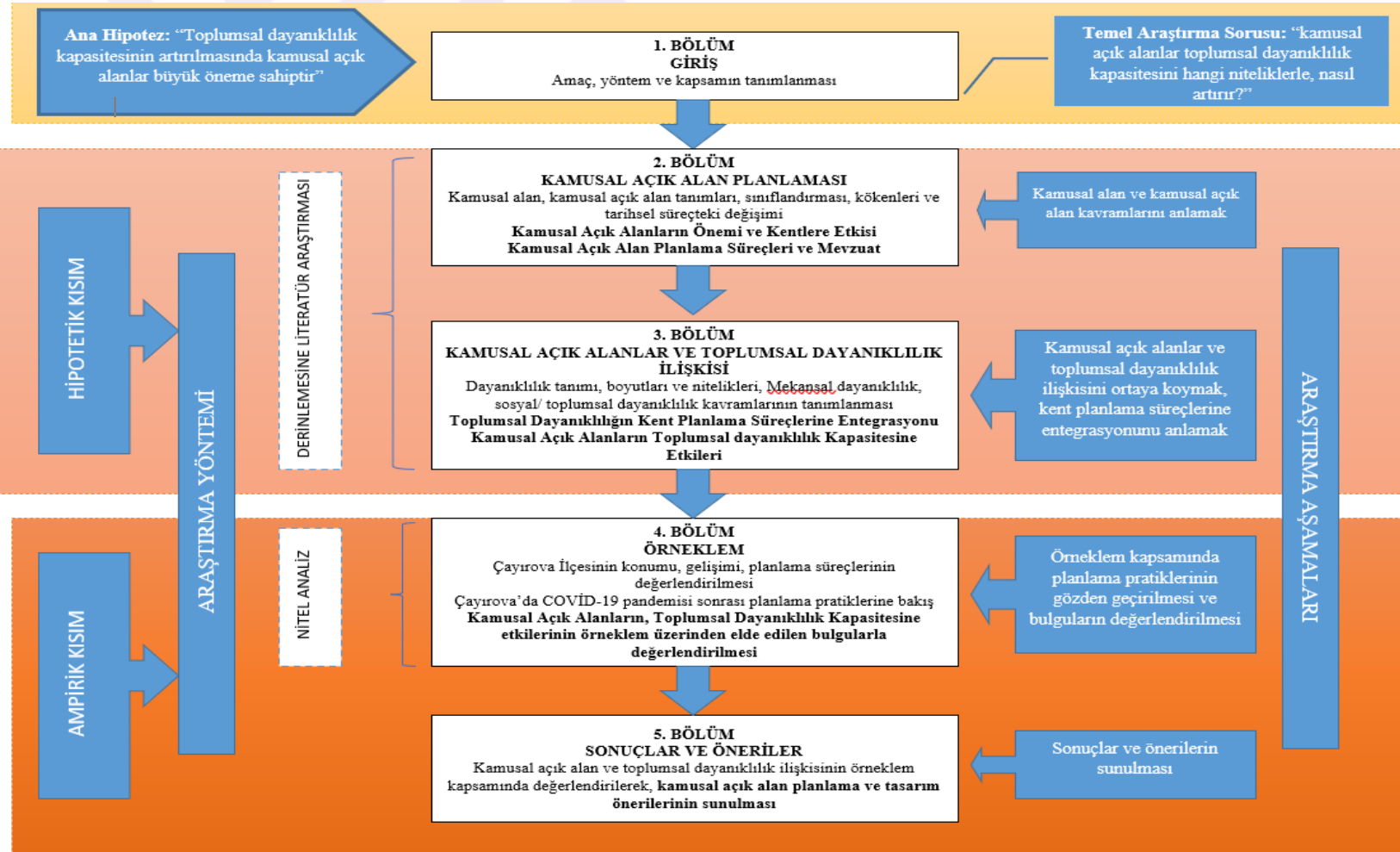
1.3. Araştırma Yöntemi ve Tez Akış Şeması

Bu bölüm tez çalışmasında kullanılan analiz tekniklerini ve temel tez akış şemasını içermektedir. Çalışma, konunun kuramsal boyutunu irdeleyen literatür taraması ve alan verilerine dayalı örneklem çalışması olmak üzere iki ana yöntemsel düzlemde tasarlanmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan dayanıklılık ve kamusal açık yeşil alan kavramları ile ilgili literatür taramalarında, kavramların kökenleri, tarihsel süreç içinde değişimleri, özellikleri ve niteliklerini tanımlayan tez, makale, kitap ve araştırma raporlarına başvurulmuştur. Literatür taraması yaparken, Google Scholar, uluslararası veritabanları (Scopus, Web of Science, JSTOR, Taylor ve Francis Online, SpringerLink, ScienceDirect, SAGE Journals), Yök Ulusal Tez Merkezi, GTÜ tez ve kütüphane veritabanı, bilimsel araştırma siteleri, sözlük gibi bilgi kaynaklarından faydalanılmıştır. Literatür çalışması sonucunda kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık ile ilişkisini ortaya koymada boşluklar olduğu görülmüştür.

Kavramsal çerçeve oluşturulduktan sonra Çayirova'daki kamusal açık yeşil alanlar ile ilgili güncel bilgi ve belgeler toplanmış, bilgi ve belgelerden elde edilen veriler değerlendirilerek yapılan analizlerde örneklem çalışması konusuna ilişkin mevcut durumu ortaya konmuştur.

Kamusal açık yeşil alanlar ve toplumsal dayanıklılık ile ilgili yapılan literatür taramaları sonucu ulaşılan temel bulgular, iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için değerlendirilmiş; kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumundaki rolü toplumsal dayanıklılık ilkeleri ile kamusal açık yeşil alan göstergelerinin eşleştirilmesi yolu ile tespit edilmeye çalışılmıştır. İki kavram arasındaki ilişkiyi ölçülebilir düzeyde ele alabilmek için toplumsal dayanıklılık ilkelerinden eşitlik, erişilebilirlik, toplumsal etkileşim ve çeşitlilik, uyum sağlama/ adaptasyon ilkeleri seçilmiş, bu ilkeler kamusal açık yeşil alanlar ile ilgili planlama mevzuatında belirlenmiş standartlar ölçüt alınarak Çayırova’da bulunan kamusal açık yeşil alan verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

Şekil 1.1: Tez Akış Şeması

1.4. Literatür Taraması ve Sonuçlar

Tez çalışmasına başlanmadan önce kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, çalışmanın temel kavramları olan “Kamusal Alan” ve “Dayanıklılık” konularında daha önce yapılmış tez çalışmaları incelenmiştir. “Kamusal Alan” anahtar kelimesiyle yapılan aramalarda, 1995–2004 yılları arasında hazırlanmış toplam 377 tez tespit edilmiştir. Bu tezlerin 78’i doktora, 7’si sanatta yeterlik, 292’si ise yüksek lisans düzeyindedir. Söz konusu tezlerin büyük çoğunluğunun sosyal bilimler alanında üretildiği, yalnızca 37’sinin şehircilik disiplini kapsamında olduğu görülmüştür.

Kamusal alan kavramı daraltılarak “kamusal açık yeşil alan” anahtar kelimesiyle yapılan taramada, aynı dönem aralığında toplam 23 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden yalnızca 5’i şehircilik alanında yapılmıştır. Aynı kavram, İngilizce karşılığı olan “public open space” anahtar kelimesiyle arandığında ise 32 tez kaydına ulaşılmış ; bu tezlerin sadece 3’ünün şehircilik alanında hazırlandığı tespit edilmiştir.

Tez çalışmasının temel konseptlerinden olan dayanıklılık kavramı, literatürde özellikle ekosistem servislerinin sürdürülebilirliği çerçevesinde ele alınan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır [Holling, 1973]. Ancak, zaman içinde kavramın farklı araştırma konularında da yaygın olarak kullanıldığı ve gün geçtikçe daha çok önem kazandığı görülmektedir. Sistematik bir literatür taraması yapıldığında, dayanıklılık kavramını konu alan bazı çalışmaların dayanıklılığın inşa edildiği süreçlere odaklandığı, bazılarının ise sonuçları veya olumsuz sonuçlardan kaçınma yollarını vurguladığı görülmüş ve dayanıklılığın tek bir tanımının olmadığı sonucuna varılmıştır [Yaman-Galantini, 2018].

Dayanıklılık kavramı ile kent planlama arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların zaman içinde arttığı gözlemlense de kavramın sosyal boyutuna dair önemli bir eksikliğin olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, sosyal dayanıklılık temelinde kavramsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla, öncelikle dayanıklılık ve kentsel dayanıklılık literatürü incelenmiştir. Bu kapsamda, çalışmada önce temel kavramlar olarak “dayanıklılık” ve “kentsel dayanıklılık” ele alınmış; ardından bu iki kavramın önemli bir bileşeni olan “sosyal” ve “toplumsal dayanıklılık” kavramları değerlendirilmiştir.

Tez taraması sonuçları, “kamusal alan” konusunun her ne kadar disiplinler arası bir nitelik taşıdığı düşünülse de büyük ölçüde sosyal bilimler alanında ele alındığını göstermektedir. Öte yandan, “kamusal açık yeşil alan” kavramına ilişkin çalışmaların

literatürde oldukça sınırlı yer tuttuğu, her iki kavramın da şehircilik disiplini bağlamında oldukça az sayıda çalışmaya konu olduğu tespit edilmiştir.

Tezin bir diğer önemli başlığı olan “Dayanıklılık” anahtar kelimesi ile yapılan tez taramasında 1420 adet tez kaydına ulaşılmıştır. Bu tezlerden yalnızca 13’ü şehircilik alanında yapılmış, 3 doktora ve 10 yüksek lisans tezinden oluşmaktadır. Şehircilik alanında yapılan çalışmalarda, iklim değişikliği konulu 2 yüksek lisans tezi, afet dayanıklılığı konulu 5 yüksek lisans tezi, kentsel dayanıklılık konulu 2 doktora tezi ve 2 yüksek lisans tezi, kırsal dayanıklılık konulu 1 yüksek lisans tezi, ekonomik dayanıklılık konulu 1 doktora tezi ve 2 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Şehircilik alanında dayanıklılık konusunun daha çok afet dayanıklılığı kapsamında çalışıldığı görülmektedir.

Aynı arama “resilience” anahtar kelimesi ile yapıldığında 2013- 2024 yılları arasında 1716 tez kaydına ulaşılmıştır. Bu tezlerden yalnızca 36’sı şehircilik alanındadır. Kavramsal olarak “resilience” kelimesinin karşılığı olarak yalnızca dayanıklılık kavramı ile değil “kırılganlık” ve “dirençlilik” kavramları ile ilişkili sonuçlara da ulaşılmıştır. Bu durum kavramsal bir karışıklığa sebep olduğu için kavramları net olarak tanımlamak ve kavramsal çerçevesini belirginleştirme gerekliliğini doğurmuştur.

“Dayanıklılık” kavramı daraltılarak “kentsel dayanıklılık” anahtar kelimesi ile yapılan taramada 2’si doktora tezi ve 3’ü yüksek lisans tezi olmak üzere 5 teze, “urban resilience” anahtar kelimesi ile yapılan taramada ise 6’sı doktora tezi, 18’i yüksek lisans tezi olmak üzere 24 teze ulaşılmıştır.

Kentsel dayanıklılık kavramı, çevresel, fiziksel, sosyal, ekonomik, kurumsal boyutlarıyla birlikte bütüncül olarak ele alınması gereken bir kavramdır. Ancak şehircilik alanında dayanıklılığı konu alan çalışmaların, kavramı daha çok fiziksel boyutlarıyla ele aldığı; sosyal- toplumsal dayanıklılık boyutunun ihmal edildiği görülmektedir. Nitekim “sosyal dayanıklılık, topluluk dayanıklılığı, public resilience, neighborhood resilience” anahtar kelimeleri ile yapılan taramalarda yapılmış tez çalışmasına rastlanmamıştır. “Social resilience” anahtar kelimesi ile yapılan taramada şehircilik alanında yapılmış 1 doktora tezine ve kamu yönetimi alanında yapılmış 1 yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. “Community resilience” anahtar kelimesi ile yapılan taramada ise farklı disiplinlerce çalışılmış 3 doktora tezi ve 3 yüksek lisans tezine ulaşılmıştır.

Tezin anahtar kelimeleri kullanılarak ulusal ve uluslararası veri tabanlarında da derinlemesine bir literatür taraması yapılmıştır. Yayınlarda yapılan taramalar sonucunda kamusal alan, kamusal açık yeşil alan kavramları, sınıflandırılması ve kentlere etkileri konusunda kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Dayanıklılık konusunda yapılan taramada ise kentsel dayanıklılık, kentsel dayanıklılığın özellikleri ve bileşenleri, dayanıklılık odaklı planlama yaklaşımları konusunda çerçeve çizilmiştir. Yapılan taramada dayanıklılık kavramıyla ilgili yapılan çalışmaların son 10 yılda, özellikle COVID-19 pandemisi sonrası arttığı göze çarpmaktadır. Bu durum tez çalışmasında COVID-19 pandemisinin bir kırılma noktası olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucunu getirmektedir.

Bu çalışmanın temel odak noktalarından biri olan sosyal ve toplumsal dayanıklılık, her ne kadar soyut bir kavram olarak algılsa da kentsel dayanıklılığın temel bileşenlerinden biridir. Bir kentin yalnızca fiziksel açıdan dayanıklı olması, onu bütünüyle dayanıklı kılmak için yeterli değildir. Özellikle kriz ya da şok durumları sonrasında, yalnızca fiziksel yapı değil, kentte yaşayan ve bu olumsuzluklardan doğrudan etkilenen topluluklar da ciddi şekilde zarar görmektedir. Bu bağlamda, krizlerin etkilerini en aza indirebilmek ve sonrasında iyileşme sürecini hızlandırabilmek adına sosyal ve toplumsal dayanıklılık belirleyici bir rol oynamaktadır.

1.5. Veri Temini

Bu tez çalışmasında, Çayırova ilçesindeki kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumundaki rolünü değerlendirmek amacıyla çok kaynaklı ve disiplinler arası bir veri temini süreci yürütülmüştür. Kullanılan veriler hem mekânsal hem de planlama bağlamında kapsamlı bir analiz yapılmasına olanak tanımıştır.

T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) ve On İkinci Kalkınma Planı (2024- 2028) dönem planları, sürdürülebilirlik, afet risklerinin azaltılması, kentsel dayanıklılık politikaları açısından incelenmiştir.

Planlarda yer alan “yaşanabilir şehirler”, “dirençli yerleşimler” ve “yeşil alanların artırılması” gibi stratejik hedefler, Çayırova özelinde yeşil alanların toplumsal dayanıklılık bağlamında değerlendirilmesine katkı sağlamıştır.

Kalkınma Planları, yerel planlama belgeleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınarak, ulusal düzeydeki stratejilerin yerel uygulamalara yansıma biçimleri analiz edilmiştir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Nazım İmar Planı ve Çayirova Belediyesi Uygulama İmar Planları, ilçedeki yeşil alanların mekânsal dağılımı, işlevsel sınıflandırması ve planlama kararları açısından temel referans belgeler olarak kullanılmıştır.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve 3194 Sayılı İmar Kanunu gibi ilgili planlama mevzuatları, yeşil alanların afet sırasında ve sonrasındaki işlevleri bağlamında değerlendirilmiştir.

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) tarafından sağlanan toplanma alanları verileri, Çayirova'nın afetlere karşı kırılganlık düzeyini belirlemek ve kamusal açık yeşil alanların afet sonrası işlevlerini analiz etmek için kullanılmıştır.

ArcGIS Pro yazılımı kullanılarak, Çayirova'daki kamusal açık yeşil alanların erişilebilirlik analizi, hizmet alanı modellemesi yapılarak eğim analizi ile karşılaştırılmak suretiyle kamusal açık yeşil alanların erişilebilirlik düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Uydu görüntüleri, kadastral veriler, adres tabanlı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) ve mahalle bazlı demografik veriler, CBS analizlerinde temel veri setleri olarak kullanılmıştır.

Elde edilen mekânsal çıktılar, kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık açısından stratejik önemini görselleştirmek ve planlama önerilerini desteklemek amacıyla haritalar ve grafiklerle desteklenmiştir.

Tüm veriler, nitel ve nicel analiz yöntemleri ile bütünleştirilmiş; planlama belgeleri, kalkınma stratejileri, afet verileri ve CBS çıktıları arasında karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu yaklaşım, Çayirova özelinde kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumundaki rolünü çok boyutlu olarak ortaya koymayı mümkün kılmıştır.

1.6. Çalışmanın Kısıtları

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin önemli bir bölümünü oluşturan “Kamusal Alan” kavramı, farklı disiplinler tarafından ele alınmış geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu durum, literatürde kavrama ilişkin çok sayıda farklı tanım ve sınıflandırmanın bulunmasına ve dolayısıyla kavramsal sınırların net bir şekilde çizilmesinde güçlük yaşanmasına neden olmuştur. “Kamusal açık yeşil alan” kavramı da literatürde farklı çalışmalarda “kentsel açık alan”, “kamusal açık alan” ve “kamusal yeşil alan” gibi

çeşitli terimlerle ifade edilmekte olup, bu kavramsal çeşitlilik literatürde bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Kavramsal çerçevenin bir diğer temel bileşeni olan “dayanıklılık” kavramının ise literatürde sıklıkla “dirençlilik” kavramı ile eş anlamlı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, ilgili çalışmaları daha sağlıklı bir biçimde analiz edebilmek adına literatür taramaları büyük ölçüde İngilizce “resilience” anahtar sözcüğü üzerinden yürütülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan kavramsal tanımlamalarda ise hem “dayanıklılık” hem de “dirençlilik” kavramlarına yer verilmiş; bu iki kavramın farklı bağlamlarda nasıl anlam kazandığına dikkat çekilmiştir.

1.7. Tezin Özgünlüğü

Bu tez çalışması ile, kentlerde şehircilik ilkeleri ve sürdürülebilirlik yaklaşımı gözetilerek planlanacak kamusal açık yeşil alanların, herhangi bir kriz esnasında ve sonrasında kentlerdeki toplumsal dayanıklılık üzerinde etkili olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, kamusal açık yeşil alan ve dayanıklılık yaklaşımıyla ilgili ortak bir literatürün gelişmesine katkı sağlanmıştır.

Literatürde birçok farklı disiplin tarafından ayrı ayrı çalışılan kamusal alan ve dayanıklılık konularının, her ikisini ve aralarındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayısının oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu tez çalışması ile literatürde tespit edilen bu disiplinlerarası boşluğu dolduracaktır.

Ayrıca, kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığa etkisini Çayırözü kamusal açık yeşil alanları özelinde açıklayan çalışmanın, bu konuda başka alanlarda yapılacak çalışmalar için örnek olması beklenmektedir.

1.8. Tezin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile İlişkisi

Birleşmiş Milletler'in 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında belirlenen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH), küresel olarak sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu hedeflerden 11. Maddeye ("Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar") atıfta bulunan tezin sürdürülebilir kalkınmaya sunacağı katkılar arasında, “kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesini artırması” hedefi, özellikle kamusal açık yeşil alanların, toplumların afetlere, krizlere

ve çevresel şoklara karşı direnç geliştirebilmesi açısından gerekli olan kriterlerin açıklanmasını içermektedir. Böylece, herkes için erişilebilir ve kapsayıcı olarak tasarlanmış kamusal açık yeşil alanlar, sürdürülebilirliğin temel ilkelerinden olan “eşitliği” toplumun her kesimi için destekleyerek farklı sosyo-ekonomik grupların bir araya gelmesini teşvik eder, toplumsal bağları güçlendirir ve sosyal uyumu artırır. Bu alanlar, yeşil alanlar ve doğal habitatları içerdiğinden hava kalitesini iyileştirerek, biyolojik çeşitliliği koruyarak ve iklim değişikliğinin olası olumsuz etkileriyle mücadele ederek, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli rol oynarlar. Kamusal açık yeşil alanlar, aynı zamanda, sosyal etkileşim ve fiziksel aktiviteler için sundukları fırsatlarla toplumların hem fiziksel hem zihinsel sağlığını iyileştirme görevi üstlenerek uzun vadede toplumsal dayanıklılık kapasitesini artırır. Kamusal açık yeşil alanların katılımcı süreçlerle planlanması, yerel ihtiyaçlara daha iyi yanıt verebilen ve sürdürülebilir çözümler sunan dayanıklı yönetim kapasitesini de güçlendirir.

2. KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALAN PLANLAMASI

Tezin bu bölümünde, “Kamusal açık yeşil alanlar, kentin sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik bileşenlerinin merkezinde yer alır ve kamusal açık yeşil alanların planlanması yoluyla daha dayanıklı ve sürdürülebilir kentler yaratılmasına olanak tanır” hipotezinden yola çıkılarak şu araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- Kamu, kamusallık, kamusal açık yeşil alan kavramları nasıl tanımlanır?
- Kamusal alan- özel alan arasındaki farklar nelerdir?
- Kamusal alan dünyada ve ülkemizde tarihsel süreç içinde nasıl bir değişim geçirmiştir?
- Kamusal alan nasıl sınıflandırılır, bu sınıflandırma içinde kamusal açık yeşil alanların yeri nedir?
- Kamusal açık yeşil alanlar neden önemlidir ve kentleri nasıl etkilemektedir?
- Kamusal açık yeşil alan planlamasının, ülkemizdeki planlama süreçleri ve mevzuatındaki yeri nedir?

2.1. Kamu, Kamusallık, Kamusal Alan, Kamusal Açık Yeşil Alan Kavramları

Çalışma konusunun temelini oluşturan “kamusal açık yeşil alanı” tanımlamadan önce kamu ve kamusallık kavramlarını tanımlamak yerinde olacaktır. Kamu ve kamusallık kavramları farklı disiplinler tarafından ele alınması sebebiyle her disiplinin bakış açısına göre değişiklik gösterebilen kavramlardır. Bu nedenle öncelikle “kamu” kavramını etimolojik olarak ele almak daha uygun olacaktır. Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlükte kamu kelimesi ilk anlam olarak, “*Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü*”, “*Bir ülkedeki vatandaşların bütünü; amme*” ve “*halk*” olmak üzere üç farklı anlama sahiptir [Web 2]. Etimolojik kökenine bakıldığında ise kamu sözcüğü, “Eski Türkçe kamağ veya kamuğ “tüm, bütün, hepsi” sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Orta Farsça aynı anlama gelen hamag fiili ile eş kökenli olabilir; ancak bu kesin değildir.” [Web 3]. Ayrıca, güncel Türkçe sözlükte kamusal sözcüğü “*Kamuya ait*” olarak karşılık bulmaktadır. Kamusal alan ise sözlükte “*Kamuya ait, kamu ile ilgili işlerin yapıldığı yer.*” olarak tanımlanmıştır [Web 2].

“Kamusal Alan” konusu ile ilgili birçok kavramın literatüre yerleşmesini sağlayan Habermas’ın, *“Kamusallığın Yapısal Dönüşümü”* adlı eserinde (2021), “Kamusal Alan” tarih boyunca geçirdiği tüm değişim süreçleri ile ele alınarak “kamu” kavramı etimolojik olarak incelenmiştir. Habermas’a göre *“Almanca’da bir isim olan ‘Kamu’ kavramı, daha eski olan ‘kamusal’ sıfatından, ancak 18. yüzyılda publicité ve publicity ile benzerlik kurularak türetilmiştir”*. Habermas aynı eserinde, kamu sözcüğünün 18. yüzyılın sonunda bile çok az kullanıldığını ama en azından Almanya’da kavramlaştırılmayı talep ederek, bir işlev üstlendiğini belirtmektedir. Habermas’a göre, *“kamu, özgül olarak, aynı dönemde mal mübadelesinin ve toplumsal emeğin alanı olarak kendi yasalarına göre kurumlaşan ‘burjuva toplumuna’ aittir”* [Habermas, 2021]. Burjuva öncesi toplumsal yapıda belirgin bir “kamusal alan” dan bahsedilmez (Özcü, 2022). Fakat kamuyu temsil edecek bir yapı olarak prenslikten söz etmek mümkündür. Orta çağda ayrı ayrı özel ve kamusal alan varlığı görülmemektedir. Egemenliğin simgesi olan semboller aynı zamanda kamuyu da simgelemektedir. Hükümdarın gücü ve ihtişamı aynı zamanda kamu mahiyetindedir [Yükselbaba, 2008].

Habermas’a göre; burjuvazinin güçlenmesiyle daha çok anlam kazanan kamusal alanlar, 18. yüzyılın sonuna gelindiğinde bir yandan özel unsWebar, öte yandan kamusal unsWebar olarak bölünmüştür. Kamusal otoritenin kurumları, bürokrasi, ordu ve hukuki organlar, prensin özelleşmiş saray alanı ile bağlarını zayıflatarak bağımsızlıklarını ilan etmişler, ticaretle ve çeşitli mesleklerle uğraşan kesimi ise, loncalar ve birlikler kurarak devletten ayrı, özerk bir burjuva toplumu alanı inşa etmişlerdir. Zaman içerisinde burjuva kamusunun yapısal dönüşüme uğramasıyla “‘Temsili Kamu’, ‘Burjuva Kamu’, ‘Edebi Kamu’, ‘Hegemonik Kamu’, ‘Helenik Kamu’” gibi farklı kamusalılıklardan söz edilmeye başlanmıştır [Özcü, 2022].

Arendt (1994), kamusal alanı insanın fiziksel yaşamını sürdürdüğü dünyadan öte; bireylerin bir arada yaşamanın koşullarını aradıkları insan eliyle inşa edilmiş bir dünya olarak tanımlamaktadır: *“Gördüklerimizi gören, duyduklarımızı duyan birilerinin varlığı, kendimiz ile dünyanın gerçekliği hakkında emin olmamızı sağlar”* sözleriyle adeta bireyin kamusal alanda dünya ile kendi gerçekliği arasındaki bağın sağlamasını yaptığını ifade etmektedir [Arendt, 1994; Özbilen, 2022]. Arendt’in kamusal alan anlayışının temelini Antik Yunan’ın Polis’i oluşturmaktadır. Arendt (1994), *İnsanlık Durumu* eserinde kamusal alanda iş, emek ve eylem kavramları üzerinde durmaktadır. İş ve eylemin gerçekleşebilmesi için çoğulluğa ihtiyaç vardır ve bu çoğulluğun

gerçekleşebilmesi kamusal alandaki etkinliklerle mümkündür. Kamusal alan, insanların plansız olarak ortak meseleler için bir araya geldikleri, farklılıkların ortaya çıktığı, tartışma ve eylemin gerçekleştiği siyaset alanıdır; özel alan ise siyaset öncesi alana karşılık gelen insanların doğal alanıdır [Arendt, 1994; Onat, 2013; Olgun, 2017].

Richard Sennett (2016), “*Kamusal İnsanın Çöküşü*” eserinde, “kamu” sözcüğünün İngilizcede bilinen ilk kullanımı olan “public” sözcüğünün “kamu”yu toplumun ortak çıkarı ile bir tuttuğunu belirtmektedir. Sennett (2016), aynı eserde “kamu” kavramının anlam olarak tarihsel süreçte yaşadığı değişimi örneklerle betimlemekte ve 17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, kamu ve özel kavramlarının karşılığının günümüzdeki kullanımlarına benzer bir biçime dönüştüğünü, “kamusal” sözcüğünün “herkesin denetimine açık olan, özel sözcüğünün ise kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlanan bir yaşam alanını tanımladığını” vurgulamaktadır [Sennett, 2016].

Fransızca’da “le public” sözcüğü, İngilizcedeki public sözcüğü ile hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Rönesans döneminde sıkça karşılaşılan bu terim, ortak çıkar ve politik bir topluluğu ifade eden, insanların sosyalleştiği özel bir alan anlamında kullanılmıştır [Sennett, 2016].

18. yüzyıla gelindiğinde “kamusal” olanın kimleri içerdiği ve “kamunun” neresi olduğu konusu Londra ve Paris gibi şehirlerde öne çıkmaya başlamış, “kamu” sözcüğü modern anlamını kazanmıştır. Kamusal alan, artık yalnızca aile ve tanıdıkların dışında kalan bir toplumsal alan değil, birbirinden farklı insanları içine alan, tanıdıkların ve yabancıların bir arada bulunduğu bir alanı tanımlıyordu [Sennett, 2016].

Sennett’e göre kamusal alan, toplumun içinde yer alan, kenti dönüştürmek veya yeniden biçimlendirmek için fiziki, sosyal ve sembolik bir araç olarak kullandıkları meydan, cadde ve yeşil alan gibi somut alanlardır. Ancak yurttaşlık bilincinin oluştuğu, halkın tarihini ve yaşanmışlıklarını barındıran, kentin kalbi olan kamusal alanlar 18. yüzyılda başlayan endüstri devrimleriyle birlikte büyük ölçüde anlamını yitirmeye başlamıştır [Özcü, 2022]. 19. yüzyıl ise kamusal alanda yaşanan krizin daha da derinleştiği bir dönemdir. Bu dönemde kapitalizmin yükselişi ile insanlar kamusal alandan uzaklaşarak, aile ve yakın çevrelerine çekilmişlerdir [Sennett, 2016].

Negt ve Kluge (1972) ise Habermas’ın burjuva kamusal alanını eleştirip, alternatif kamusal alanlar ve deneyim üzerinde durarak şöyle demektedir: “*Kamusal alan belirli kurumlara, faaliyetlere (örneğin kamu otoritesi, basın, kamuoyu, kamu, caddeler ve*

meydanları işaret eder; ama aynı zamanda genel bir toplumsal deneyim ufkudur” [Negt and Kluge, 1972’den akt. Özbek, 2004].

Gökgür (2017), “kamusal” kelimesinin halkla ilgili ve devlete ait olmak üzere iki anlam taşıdığını belirterek, kamusal alanın kullanımı herkese açık ve herkesin mülkiyetinde bir yer olduğunu ancak tahsisi, düzenlenmesi ve yönetiminin resmi kararlara bağlı olduğunu ifade eder [Gökgür, 2017]. Gökgür (2017), “*Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*” kitabında kamusal alanı “*hangi kültürden, hangi dinden ve hatta hangi sosyal statüden olursa olsun, her bireye sunulmuş veya açılmış alanlar*” olarak tanımlamaktadır [Gökgür, 2017].

Madanipour (2010), kamusal alanı, herkesin girebildiği ve birlikte deneyimlediği, toplumun gerekli bir parçası olarak görmektedir. Madanipour (2010)’a göre; kamusal alanlar sosyal etkileşim için alan yaratarak, ayrılmış toplumların sosyal yapısının bozulmasını önleyici bir denge unsuru işlevi görmektedir [Madanipour, 2010].

Kamusal alanların genel olarak iki farklı süreç sonucu oluştuğu söylenebilir. Bunlardan ilki, belirli bir alanın belirli bir amaç için tekrarlanan kullanımının getirdiği çekim nedeniyle insanların orada yoğunlaşması sonucunda doğal olarak gelişmesidir. Bu alanlar, zamanla insanların bir araya gelmek, rahatlamak, protesto etmek veya mallarını pazarlamak için tercih ettikleri alanlar haline gelmektedir. Bu, bir sokak köşesinde olabildiği gibi, bir evin önündeki basamaklarda veya bir mahallede boş kalmış bir arsada da meydana gelebilmektedir [Carr ve diğ., 1992’den akt. Özcü, 2022].

Kamusal alanların oluşumundaki bir diğer süreç ise, genellikle, kamu veya özel müşteriler tarafından görevlendirilebilecek şehir plancıları, mimarlar ve peyzaj mimarları gibi uzmanlar tarafından planlı, halka açık alanlar tasarlanmasıdır. Bir mahalle veya bir yerleşim alanı, bir meydanın etrafında kurgulanabilir veya anıtsal bir yapının etrafındaki alan, çevredeki diğer binalarla birlikte halka açık bir alan olarak planlanabilir veya bir alan, bir imar yönetmeliğindeki kuralların “artık” bir sonucu olabilir [Carr ve diğ., 1992’den akt. Özcü, 2022].

Rupa (2015), kamusal alanı, insanların etnik köken, yaş, ideoloji ve cinsiyet gibi farklılıkları gözetmeksizin buluşabileceği bir alan olarak tanımlamaktadır [Rupa, 2015]. Bu alanlar, parklar, sokaklar kent meydanları gibi gündelik yaşam alanlarını içermektedir, ancak kamusal alanların dinamik yapısına dikkat çekerek, bu alanların sadece toplanma yeri olarak algılanmasının doğru olmadığını vurgulamaktadır. Kamusal alanlar sabit ve fiziksel yapıları nedeniyle, farklı gruplar tarafından farklı

zamanlarda değişik şekillerde kullanılsalar da kullanıcıların tutum ve davranışları bu alanların anlamını sürekli olarak değiştirip dönüştürmektedir [Rupa, 2015].

Ayrıca, kamusal alan aktör ve izleyici rolleri açısından da ele alınabilir. Gehl (2011) bireylerin, kamusal alanlarda hem "görünen" hem de "izleyen" olarak yer aldıklarını belirtmektedir. Bu durum, kamusal alanın dinamik ve etkileşimli bir yapıda olduğunu göstermektedir [Rupa, 2015].

Sonuç olarak, yapılan tüm bu tanımlamalar doğrultusunda kamusal alanlar; bireylerin dil, din, ırk, yaş, cinsiyet gibi farklılıkları gözetmeden sosyal etkileşimde bulunduğu, kimliklerini ve kültürlerini ifade ettiği, ortak toplumsal anlamlar yarattığı dinamik alanlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 2.1: Farklı kaynak ve dönemlere ait kamusal alan tanımları.

Kaynak	Kamusal Alan Tanımı
Hannah Arendt (1958)	Kamusal alan, bireylerin ortak eylemde bulunduğu, toplumsal ve siyasal yaşamı şekillendirdiği mekândır.
Jane Jacobs (1961)	Kamusal alan, sosyal etkileşim ve toplumun organizasyonu için vazgeçilmezdir.
Jürgen Habermas (1962, 2004, 2021)	Kamusal alan, bireylerin kamusal meseleleri tartıştıkları sosyal alan olup demokratik katılım için önemlidir. 18. yüzyılda burjuva toplumuna ait bir yapı olarak gelişmiş, zamanla farklı kamusal biçimlere dönüşmüştür.
Alison Smithson (1970)	Kamusal mekânların kullanıcılar ile etkileşim halinde olması gerektiğini savunur.
Kevin Lynch (1972)	Kamusal alan, kentsel mekân bağlamında etkinliklerin gerçekleştiği alandır.
Negt ve Kluge (1972)	Habermas'ın burjuva kamusal alanına eleştirel yaklaşarak, alternatif kamusal alanlar ve deneyimlerin toplumsal ufuk olarak değerlendirilmesini önerirler.
Oscar Newman (1973)	Kullanımla ilişkili kamusal mekânlar toplumsal kontrol açısından önemlidir.

Tablo 2.2: Devamı.

Richard Sennett (2016)	Kamusal alan, kentlerin dönüşümü için fiziki, sosyal ve sembolik bir araçtır. Endüstri devrimleriyle anlamını yitirmiş, kapitalizmin yükselişiyle bireyler kamusal alandan uzaklaşmıştır.
William Whyte (1980, 2000)	Kamusal alan, insanların etkileşime geçtiği kamusal yaşamın sahnesidir. Ayrıca sosyal toplanma yerleri olarak rol oynar.
Edward Soja (1989)	Toplumsal ilişkilerin, gücün ve kimliklerin üretildiği alan olarak tanımlanır.
Michael Sorkin (1992)	Neoliberal kentleşme sürecinde temalaştırılan ve ticari hale getirilen mekân.
Carr vd. (1992)	Kamusal alanlar ya doğal süreçlerle ya da uzmanlar tarafından planlanarak ortaya çıkar. Protestolar, ticaret ve sosyal buluşmalar için merkezdir.
Spiro Kostof (1992)	Kamusal alanı, kent morfolojisinin ve kolektif hafızanın şekillendiği bir alan olarak tanımlar.
Walter Hood (1999)	Kullanıcı ile doğrudan etkileşimde olan, kamusal mekânların işlevselliğini ve dinamik yapısını vurgulayan bir alan olarak ele alır.
Don Mitchell (2003)	Kamusal alan, kamusal mekânların nasıl işgal edildiğini ve sahiplenildiğini vurgulayan bir alan olarak değerlendirilir.
Jan Gehl (2004, 2011)	Kamusal alanda bireyler hem "görünen" hem de "izleyen" olarak yer alırlar. Bu, kamusal alanın dinamik ve etkileşimli doğasını gösterir. Ayrıca kamusal alan, kullanıcılarla doğrudan ilişkilidir.
Ali Madanipour (2010)	Kamusal alan, herkesin girebildiği, birlikte deneyimlediği ve toplumun sosyal yapısını koruyucu işlev gören bir alan olarak görülür.
Matthew Carmona (2010)	Kentsel mekân içinde kamusal alanların etkinlik ve sosyal etkileşim merkezleri olarak işlev gördüğünü vurgular.
John Thompson (2010)	Açık hava etkileşimlerinin gerçekleşebileceği sosyal toplanma yeri olarak görülür.
Rupa (2015)	Farklı etnik, ideolojik ve sosyal grupların buluştuğu, dinamik yapıya sahip mekânlardır. Kullanıcıların tutum ve davranışları kamusal alanın anlamını sürekli değiştirir.
Gökgür (2017)	Kamusal alanın halkla ilgili ve devlete ait olmak üzere iki anlam taşıdığını, yönetiminin resmi kararlarla belirlendiğini ifade eder.

2.2. Kamusal Alan- Özel Alan Ayrımı

Kamusal alan kavramı, modernizm döneminde ön plana çıkmış ve bu dönemde daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Kamusal alan-özel alan ayrımı ve içeriği ise tarihsel süreç ile içinde bulunduğu dönem ve koşullara göre şekillenmiştir. İki kavram arasında ayrım yapılmasını öngören tanımlamalar olduğu gibi güncel bir bakış açısıyla kitle iletişim araçlarının yaygınlığı düşünüldüğünde bu ayrımın çok da net olmadığına dikkat çeken görüşler de bulunmaktadır. Ancak her iki durumda da kamusal alan-özel alan ayrımının modernleşmenin bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür [Avcil, 2021].

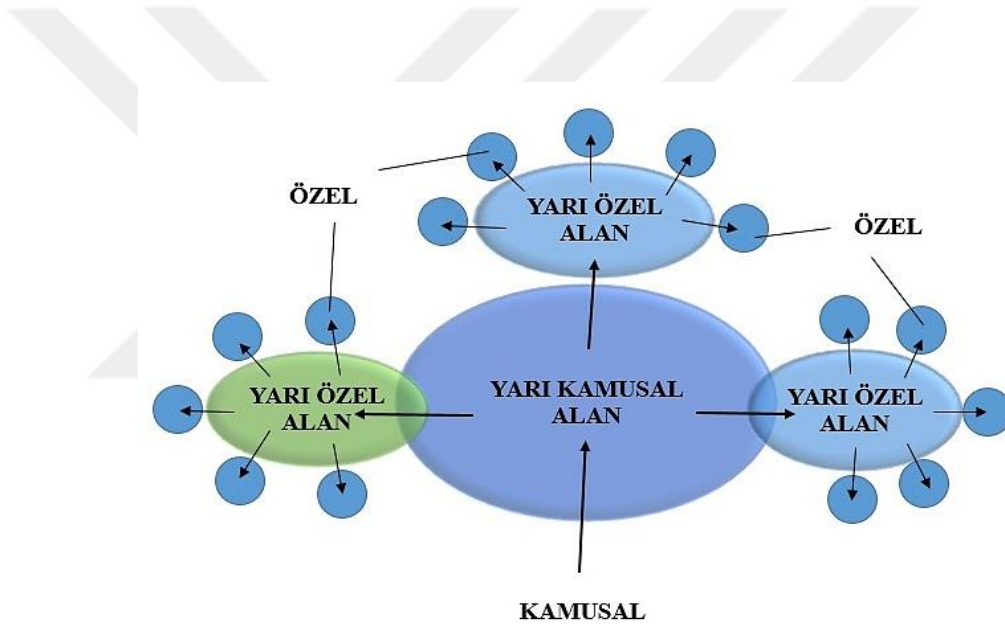
Modernleşmenin beraberinde getirdiği politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimler kamusal ve özel mekânların niteliğini ve içeriğini de dönüştürmüştür. Farklı toplumlarda, farklı tarihsel süreçler içerisinde kamusal alan ve özel alan algısında da farklılıklar görülmüştür. Toplamlar, tarihsel süreçte değişen fiziki, sosyal, politik ve ekonomik koşullara göre kendi kültürel ve toplumsal yapılarıyla uyumlu kamusal ve özel alanlar inşa etmişlerdir [Ata, 2017]. Sennett'in, kamusal alan ve özel alan kavramlarının, sabit durumlar olmadığı, zaman içerisinde değişen ve biçimlenen olgular olduğu ifadesi de bunu desteklemektedir. Sennett (2016), kamusal ve özel alanlardan sabit durumlar olarak söz etmenin kolayımıza geldiğini, aslında bu iki kavramın karmaşık evrimsel zincirler olduğunu ileri sürmektedir [Sennett, 2016].

Habermas (2021), karşıt kavramlar olarak görünen kamusal alan ve özel alanın geçişken olduğunu, görüldüğü gibi yüksek duvarlarla çevrili olmadığını vurgulamaktadır [Habermas, 2021]. Madanipour (2010), kamu- özel arasındaki karşıtlığı insan bedenini ile beden dışında kalan fiziksel ve sosyal dünya ile mukayese etmektedir. Kamusal mekânı, insanın kontrolü dışındaki kuvvetler arasındaki uyumun ve karşılıklı diyalogun hâkim olduğu, bireylerin birbirine düşünsel bir bağ ile bağlı olduğu bir yer olarak tarif etmektedir. Bu bağlamda özel alan ise, kamusal gözetim ve devletin denetimi dışında kalan, bireyin kontrolü altında olan, onu dış etkilere karşı koruyan ve kişisel özgürlüğü simgeleyen bir yere karşılık gelmektedir [Madanipour, 2010].

Gehl (1987), kentsel mekânda kamusal ve özel mekân arasındaki ilişkiyi mekânların kamusalılıklarını sınıflandırarak açıklamıştır. Gehl (1987)'e göre kentsel mekânlar; 1.Kamusal mekân; tüm kentlilerin kullanımına açık olan mekânlar, 2. Yarı kamusal mekân; bir yönetim tarafından kullanımı sınırlandırılmış olan mekânlar; 3. Yarı özel

mekân; belirlenmiş bir nedenle kentte yaşayan insanlar tarafından kullanımına izin verilen alanlar ve 4. Özel mekân; belli kurum ya da kişilerce kullanımı sınırlanmış alanlar olarak sınıflandırılmıştır [Gehl, 1987].

Krier (1988) de benzer şekilde, kentsel mekânın, belirli bir hiyerarşi içinde açık kamusal, yarı kamusal ve özel alanlardan oluştuğunu ve bu mekânların birbirleriyle ilişki içinde olduğunu vurgulamaktadır. Krier, dış mekânın, açık havada harekete ve iletişime imkân sağlayan kamusal, yarı- kamusal ve özel alanlardan, iç mekânın ise özel mülkiyete ait alanlardan oluştuğunu savunmaktadır [Krier, 1988'den aktaran Uysal Bilge, 2020]. Trancik (1986), kamusal ve özel alan arasındaki sınırın yarı kamusal / yarı özel alanlar gibi ara yüzlerle yumuşadığını aktarmaktadır **Şekil 2.1**.

Şekil 2.1: Kamusal/ yarı kamusal alan ve özel/ yarı özel alan ilişkisi
[Trancik, 1986].

Bu alanlar belli bir grup insana hitap etmenin yanında, kentsel alandaki çeşitliliği ve kentsel mekân aktivitelerinin çeşitliliğini de arttırmaktadır [Trancik, 1986'dan aktaran Uysal Bilge, 2020]. Trancik'in bu görüşüne benzer olarak Newman (1973), de yarı özel/yarı kamusal alanların, özel ve kamusal alanlar arasındaki geçişikolaştırdığını ve bu alanların daha esnek ve uyumlu alanlar olduğunu ileri sürmektedir [Newman, 1973'ten aktaran Uysal Bilge, 2020]. Yine bu görüşleri paylaşan Hertzberger (1991) de, iç ve dış mekânın (in-between) birbirinin içine girerek erişilebilirliği maksimum düzeye çıkarmasının, kamu ve özel arasındaki keskin

sınırları yumuşattığını ileri sürmektedir **[Hertzberger, 1991'den aktaran Uysal Bilge, 2020]**.

Madanipour (2010), Benn ve Gaus (1983)'a atıfta bulunarak bir yer veya faaliyetin ne ölçüde kamusal veya özel olduğunu belirlemek için sosyal organizasyonun boyutları olarak üç kriter önerdiklerini dile getirmiştir: erişim, ilgi ve eylemlilik; erişim kendi içinde alanlara, faaliyetlere, bilgiye ve kaynaklara erişime bölünmüştür. Buna göre bir yer, eğer kamu otoriteleri tarafından kontrol ediliyorsa, tüm insanları ilgilendiriyorsa, onlara açık veya erişilebilirse ve toplumun tüm üyeleri tarafından kullanılıyorsa veya paylaşılıyorsa kamusaldır. Bu, bir yerin ya da faaliyetin kamusallığını değerlendirmek için yararlı bir çerçeve sunmaktadır **[Madanipour, 2010]**.

Günümüzde iletişim teknolojilerinde meydana gelen büyük değişimler kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı neredeyse ortadan kaldıracak boyuta gelmiştir. Yeni medya araçları iletişim mesafelerini ortadan kaldırmış, mekânın sabitliği ve önemliliği geri plana düşmüştür. Bu yeni gelişmeler kamusal alan-özel alan ayrımında iki önemli sonucu doğurmuştur: Erkek-kadın ayrımı gözetmeksizin kamusal alanın özel alana, özel alanın ise kamusal alana eklemlenmesi ve yeni, farklı kamusalılıkların yaratılması. 21. yüzyılın iletişim teknolojileri alternatif kamusal alanların yaratılmasına imkan sunmuştur. Özel alanın ev içi, kamusal alanın siyaset eksenli tanımı yerini sanal ortamlarda her ikisinin bir arada olmasını sağlayan platformlara bırakmıştır **[Avcil, 2021]**.

2.3. Kamusal Alan Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreçteki Değişimi

Kamusal alan olgusundan tarih öncesi çağlarda henüz söz edilemezken, mağaralarda çizilen resimlerin ışık tuttuğu ortak yaşam anlayışı, antik çağda agoralarda, Roma döneminde forumlarda, Orta Çağda ise pazar alanında kendini göstermeye başlamıştır. Modern çağda ise kamusal alan, rönesans ve reform hareketleri, bilimsel keşifler ve özellikle sanayi devriminin etkisiyle büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Günümüzde, teknoloji ve iletişim ağlarının yaygınlaşması sonucu fiziksel sınırların ortadan kalktığı, geleneksel kamusal alanın yerini dijital kamusal alan olarak tanımlayabileceğimiz yeni kamusal alanlara bıraktığı bir dönemden geçilmektedir. Bu bölümde kamusal alan olgusunun ortaya çıkışı, dünyada ve ülkemizde tarihsel süreç içerisindeki dönüşümü

kentsel ve toplumsal kırılma noktaları üzerinden tarih öncesi çağlardan günümüze kadar incelenmiştir.

2.3.1. Tarih Öncesi Çağlardan 18. Yüzyıla Kamusal Alan

Tarih öncesi çağlar, insanların avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını sürdürdüğü, yerleşik hayatın henüz oluşmadığı bir döneme karşılık gelmektedir. Bu dönemde yaşamsal ihtiyaçların karşılanması için gereken hareketlilik, mekânsal aidiyetin oluşmasını engellemektedir. Bu bağlamda tarih öncesi çağlarda “kamusallık” tan söz etmek pek mümkün değildir ancak bu çağlara ait arkeolojik bulgular avcı ve toplayıcı insanların ortak yaşamı hakkında çeşitli bilgiler sunmaktadır. Mağaralarda tespit edilen çeşitli çizim ve resimler dönemin koşullarına, insan faaliyetlerine ve ortak yaşama ışık tutmaktadır [Nalbant, 2018].

Tarih öncesi çağlara ait mekânların başında mağara ve tapınaklar gelmektedir. Bu dönemde oluşturulan ortak yaşam ve toplanma alanlarının en önemlisi tapınaklardır. Dönemin en dikkat çekici tapınak yapısı ise Göbeklitepe’dir. Göbeklitepe, Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, Şanlıurfa ilinin 18 km kuzeydoğusunda, Haliliye ilçesine bağlı Örencik köyü yakınlarında yer alan Neolitik bir arkeolojik sit alanıdır. MÖ 9600–9500 civarına tarihlenen Göbeklitepe, dünyanın şu ana kadar bilinen en eski tarihî yapısıdır. Öyle ki bazı kaynaklarda "tarihin sıfır noktası" olarak nitelendirilmektedir [Web 24].

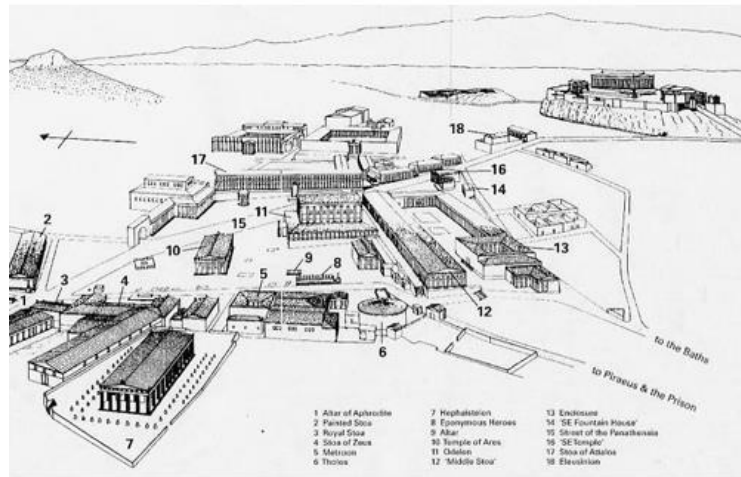
Neolitik devrimle birlikte ortaya çıkan bir başka ortak yaşam alanı ise MÖ 6500- 5000 tarihine dayanan ve Türkiye’nin Konya ilinde yer alan “Çatalhöyük” yerleşim alanıdır. Çatalhöyük ortak yaşamın en ilkel ve ilk örneğini temsil etmektedir.

Tarih öncesi çağlarda tapınak benzeri ortak yaşam alanlarının varlığı, belli bir ilkel toplumsal yapının kurulmaya çalışıldığını göstermekle birlikte, göçebelikten dolayı mekânsal hafıza oluşmamıştır. Dolayısıyla tarih öncesi çağlarda kamusal alanın varlığından söz edilemez [Nalbant, 2018].

Şekil 2.2: Atina Akropolisi [Web 4].

Kamusal alanın ilk örnekleri olarak gösterebileceğimiz alanlar Antik Yunan’da kent devletleri olan ‘Polis’lerin içerisinde yer almaktadır. “Polis” iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan Akropol; Antik Yunan’ın ilk kamusal alanıdır [Nalbant, 2018]. “Yukarı Kent” anlamına gelen akropolis önceleri tepenin üzerinde kale benzeri bir yapı iken daha sonra dini toplantıların ve ticaretin yapıldığı kamusal bir alan haline dönüşmüştür **Şekil 2.2 [Ata, 2017].**

Şekil 2.3: Atina Agorası [Web 5].

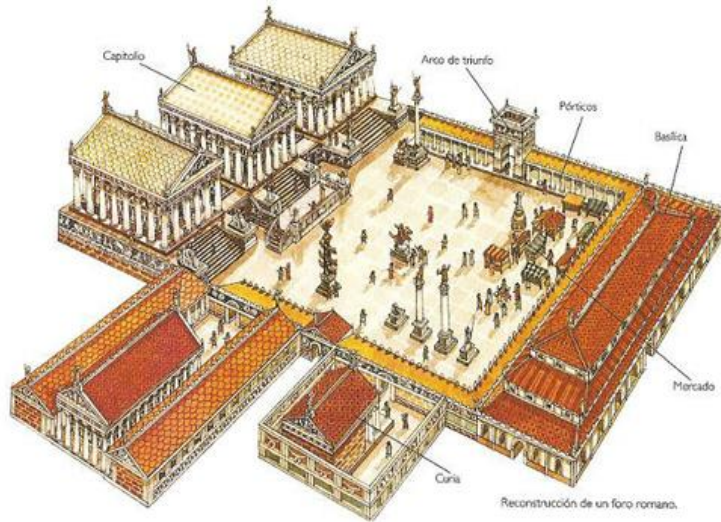
Akropollere göre daha düz bir mekâna sahip olan Agoralar ise, Geç Yunan dönemine ait kamusal mekânlardır. “Agora” Helenlere özgü bir yerdir ve Akropolün önemini kaybetmesinden sonra ilerleyen dönemlerde Antik Yunan kentinin merkezi haline gelmiştir. “Aşağı Kent” anlamına gelen agoralar; meydanları ve ana caddeleri

barındıran ve gündelik yaşamda halk tarafından aktif olarak kullanılan mekânlardır **Şekil 2.3 [Nalbant, 2018].**

Antik Yunan Şehir Devleti'nde kamusal alan ve özel alan birbirinden kesin olarak ayrılmıştır. Yunanlara göre özel alanın aksine kamusal alanlar herkes tarafından görünür olmayı ve gün yüzüne çıkmayı sağlayan özgürlük alanlarıdır. İnsanlar arasındaki meseleler ve hayata dair mücadeleler özel alanda gizlenmeye çalışılırken, kamusal alan tüm bunları ifade edebilmek için serbest bir alan sunmaktadır. Yunan agoralarından doğan bu kamusal alan fikri yıllarca geçerliliğini koruyarak, tarihsel bir sürekliliğe sahip olmuştur **[Habermas 1989'dan akt. Ata, 2017].**

Antik Çağın önemli kamusal alanlarından bir diğeri ise Roma kentlerine özgü forumlardır. Forumlar, birbirini dik kesen caddelerin kesiştiği yerde bulunan mekânlardır. Roma'da ev özel alanı temsil ederken, forum kentin en önemli kamusal alanı olarak kamusal hayatı temsil etmektedir. Kentin arka sokakları denetim olmayan alanlarken, forumlar görünürlüğü oldukça yüksek ve denetime açık alanlardır. Burada insanlar bireysel ya da grup olarak bir arada bulunabilmektedir **Şekil 2.4 [Russell, 2015'ten akt. Ata, 2017].**

Forumların agoralardan farkı ise, zaman içinde düşünsel tartışma mekânları olmaktan uzaklaşarak, daha çok eğlence mekânları haline dönüşmüş olmalarıdır **[Nalbant, 2018].**

Şekil 2.4: Roma Forumu [Web 5].

Sonuç olarak, Antik döneme ait en önemli kamusal mekânlar “Akropolis, Agora ve Forumlardır”. Çıkış itibariyle ortak karar almanın sembolü niteliği taşıyan bu kamusal

mekânlar zamanla bu işlevlerini yitirerek, özellikle Roma döneminde daha çok eğlence amaçlı kullanılan alanlara dönüşmüşlerdir **[Nalbant, 2018]**.

Orta çağa gelindiğinde özellikle de Avrupa’da kamusal alanları özel alanlardan ayırt eden belirgin özelliklerin yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Kamusal alanlar kamu erkinin etkisi altında, hâkimiyete ait semboller barındıran, daha çok “temsili” bir alan özelliği göstermektedir. Başka bir ifadeyle karar mekânizması olarak siyasi erkin etkili olduğu ancak doğrudan siyasi erk tarafından temsil edilmeyen, daha çok burjuva sınıfın egemen olduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır **[Habermas 2015’ten akt. Kayhan, 2021]**.

Orta çağda kamusal alanların büyük ölçüde ortadan kalktığı görülür. Yağmacı kavimlerin saldırıları ve iç karışıklıklar nedeniyle Batı Roma İmparatorluğu’nun çökmesi sonucu, büyük ve güçlü kentler yağmalanmış, kentlerde kamusal otorite boşluğu oluşmuş ve insanlar kentleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Böylelikle Avrupa’da gelişkin kent yaşamı son bulmuş, bunun yerine yerel derebeylerin, senyörlerin, kilisenin, papalığın ve piskoposların denetiminde, kırsal malikânelere, manastırlara ve çevresine sıkışmış, dağınık kırsal yaşama ve tarıma dayalı feodal bir toplum biçimi oluşmuştur.

Orta çağda, Antik çağdaki agora, forum, tiyatro, tapınak gibi ticari, siyasi, dini, idari vb. kamusal mekânlar, yerini kilise ve pazar meydanına bırakmıştır **Şekil 2.5 [Gül vd., 2019]**.

Şekil 2.5: Orta Çağ pazarı temsili görüntüsü **[Web 5]**.

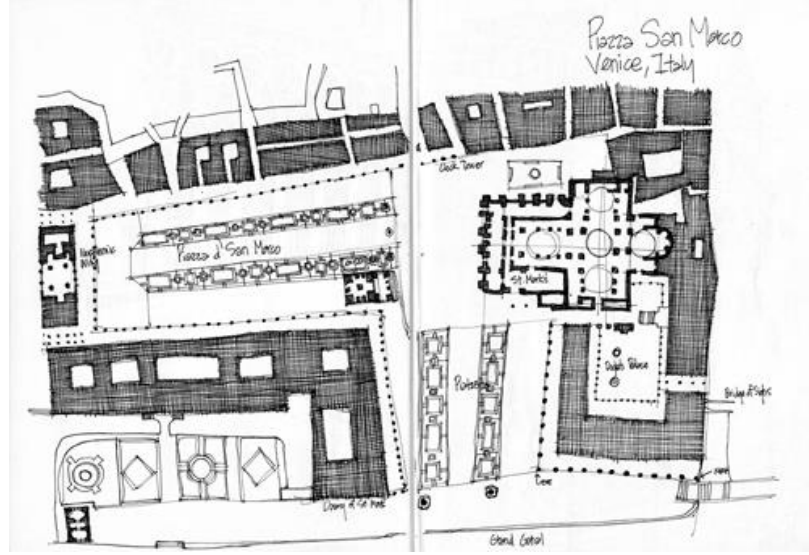
Orta Çağ kentleri, önemli ticaret merkezleriydi ve bu dönemde ticaret, genellikle kentin en önemli yapısı olarak öne çıkan katedralin yakınlarındaki, şehrin ana kamusal alanları olan pazar meydanlarında yapılıyordu. Bu dönemin, kamusal ve özel alanlar arasındaki gerilimin ilk kez belirginleştiği bir dönem olduğu söylenebilir. Kentler,

istilacılara karşı korunmak amacıyla duvarlarla çevrilmiş, bu da kamusal alanın kullanımını kısıtlayarak özel alanlara olan ilginin artmasına sebep olmuştur **[Web 5]**.

Modernleşme olarak tanımlanan süreç, rönesans ve reform hareketleriyle başlayıp, bilimsel keşifler, dünyevileşme, bilginin sistematik hale gelmesi ve sanayinin gelişimi gibi unsurlarla şekillenmiştir. Berman (2013), modernleşme sürecini üç temel dönemde incelemiştir:

16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan birinci dönem, modernleşme sürecinin henüz şekillenmediği, modern bir kamusal alanın henüz oluşmadığı dönemdir. İkinci dönem, 1790 Fransız Devrimi'nin etkisiyle modern kamunun ortaya çıktığı ve toplumsal yapıların daha eşitlikçi ve demokratik bir hale geldiği dönemdir. Üçüncü dönem ise 20. yüzyıl ve sonrasında modernleşmenin küresel ölçekte yayılmaya başladığı ve dünyadaki çoğu toplumda değişimlerin etkisinin yoğun olarak hissedildiği dönemdir **[Berman, 2013]**.

Fransızca yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans, Orta çağdan sonra Avrupa uygarlıklarında düşünce, bilim ve sanatta yeniden doğuş olarak tanımlanan, birçok keşif ve buluşun yapıldığı bir dönemdir **[Ata, 2017]**. Geometrik ve düzenli yapılaşma anlayışı, Antik dönem şehirlerinin özelliklerine benzer şekilde kamusal alanlarda yer bulmuştur. Rönesans ile kamusal alanlar bir sahne gibi inşa edilmeye başlanmıştır. Önemli meydanlar, pazar ve dolaşım alanları gibi işlevsel mekânlar, görsel ve estetik bir öğe olarak ön plana çıkmış ve adeta bir sahne dekoru gibi tasarlanmıştır. Bu, kamusal alanların görsel ve simgesel bir yön kazanmasını sağlamıştır. Rönesans, kentsel mekânların formlarında ve ölçeklerinde de değişiklikler yaratmıştır. Bu dönemde şehirler, saraylarla çevrili geniş meydanlarla donanmış, kent yaşamında yeni bir estetik anlayış doğmuştur **Şekil 2.6 [Taşçı, 2014]**.

Şekil 2.6: Venedik, İtalya San Marco Meydanı Planı [Web 5].

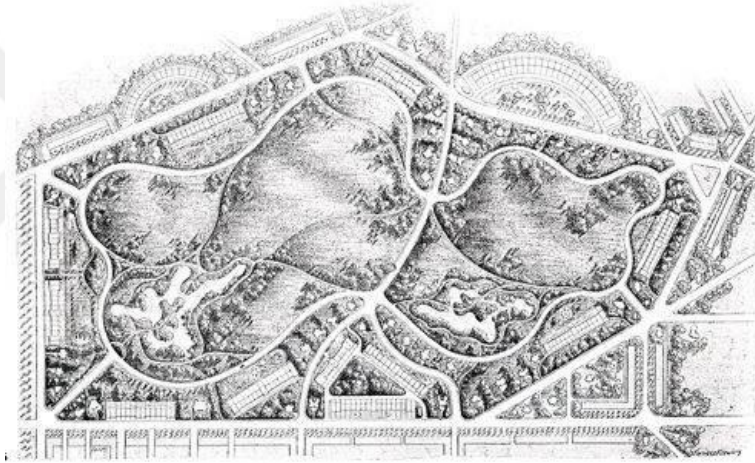
16. ve 17. yüzyıllarda kamusal alanlar, askeri gücün ve yetkinin sergilendiği alanlar olarak ön plana çıkmış ve daha çok otoriteyi simgeleyen mekânlar haline gelmiştir. Bu dönemde “askeri özellik” korunarak, geniş kaldırımlar ve büyük caddeler açılmış, kamusal parklar düzenlenmeye başlamıştır. Krallığa ait meydanlar, 17. yüzyıl şehirciliğini temsil ederken bir yandan da kralın askeri gücünü göstermektedir. Bu alanlar, askeri gösterilerin olmadığı zamanlarda halk tarafından sosyalleşmek ve eğlenmek amacıyla kullanılmaktadır [Gökgür, 2017].

2.3.2. Sanayi Devrimi Sonrası Kamusal Alan

Sanayi Devrimi ile 1750'lerde İngiltere'de buhar gücüyle çalışan makinelerin icadı tarıma dayalı toplumların endüstriyel üretime dayalı bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Bu değişim, büyük ölçüde iş gücüne dayalı olduğundan, insanların yaşadığı yerler, çalıştıkları alanlar ve birbirleriyle olan iletişim biçimleri de buna bağlı olarak büyük bir dönüşüm geçirmiştir [Outman ve Outman, 2003'ten aktaran Ata, 2017]. 18. yüzyılda Batı'da başlayan sanayi devrimi ve kapital birikimi, rekabet ortamını oluşturmuş ve günümüz şehirlerini etkileyen bir sürecin temeli atılmıştır [Sennett, 2002'den aktaran Kahraman, 2019]. Londra ve Paris gibi büyük şehirlerde, diğer kentlere kıyasla daha fazla insan ve farklı fikirlerin bulunması önemli bir sosyal değişim yaratmıştır. Bu dönemde, sınıf farkları giderek daha az belirgin hale gelmiş, kahvehaneler, tiyatrolar ve opera salonları gibi yerler artık yalnızca elitlerin değil, diğer sosyal grupların da gittiği alanlar olmaya başlamıştır [Sennett, 2016].

Farklı sosyal grupların bir araya gelmesi, zamanla insanların birbirini gözlemlemesine ve sokaklarda gezinmeye başlamasına yol açmıştır. Ancak, o dönemde özellikle Londra ve Paris gibi büyük şehirlerde sokaklar dar ve kirli olduğu için, insanlar sosyalleşmek amacıyla kullanılmayan ve daha temiz mekânlar aramaya başlamışlardır. Bunun sonucu olarak kentlerdeki parklar, tıpkı kahvehaneler gibi önemli kamusal alanlar haline gelmiştir. Günlük bir etkinlik olarak parklarda yapılan yürüyüşler, kahvehanelerdeki gibi sosyal etkileşim imkânı sunmaya başlamış ve parklar kamusal sosyalleşme alanları olarak daha fazla önem kazanmıştır [Sennett, 2016].

19. yüzyılın ortalarına doğru ekonomik ve ideolojik inşasını tamamlamış olan kapitalizm, dayanıklılığını modern kenti inşa ederek sağlamayı amaçlamıştır. Daha temiz, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin kurulması amacıyla yapılan ilk kentsel yenileme projeleri kamusal alanların artırılması olmuştur [Kurtuluş, 2008].

Şekil 2.7: Birkenhead Parkı planı [Web 6].

Aynı dönemde kamusal alanların artırılması amacıyla bütünleşen Park Hareketi ile 1844'te Liverpool'da Birkenhead Parkı **Şekil 2.7**, 1845'te Londra'da Victoria Park'ı ve 1863'te de New York'ta Central Park yapılmıştır **Şekil 2.8**. Bu devasa parkların inşası, kenti önemli bir yatırım alanı olarak belirlemiş aynı zamanda bu alanlar alt sınıfların ortak kamusal kullanımına açılmıştır. Bununla, alt sınıfların da kentsel dönüşümden payını alması sağlanarak, mekânsal rekabet açısından sınıfsal gerilimi azaltmak amaçlanmıştır [Kurtuluş, 2008].

Şekil 2.8: New York Central Park, 1864 [Web 7].

Park Hareketi'ni, kent merkezlerinde geniş bulvar ve caddelerin açılmasını kapsayan kentsel yenileme projeleri izlemiştir. 1850–1860 yılları arasında Paris'e yönelik geliştirilmiş olan Baron Haussmann'ın çalışmaları buna önemli bir örnektir [Kurtuluş, 2008]. Haussmann'ın hijyen teorileri esas alınarak, yeni bir cadde ve sokak anlayışı ortaya çıkmıştır. Büyük meydanlar, tiyatro alanları, geniş kaldırımlar, ağaçlar ve sokak lambaları da bu anlayışı desteklemiştir. Bu sokak anlayışında kent mobilyaları ve peyzaj donatıları ile bezenmiş cadde, kentin temelini oluşturmaktadır **Şekil 2.9** [Gökgür, 2008]. Bu dönemde daha çok işçi sınıfının yaşadığı kent merkezinde büyük yıkımlar yapılarak, kent merkezindeki önemli yerler büyük bulvarlarla birbirine bağlanmıştır. Böylece yöneticiler tarafından kentin denetlenmesi mekânsal açıdan da mümkün hale gelmiştir [Kurtuluş, 2008].

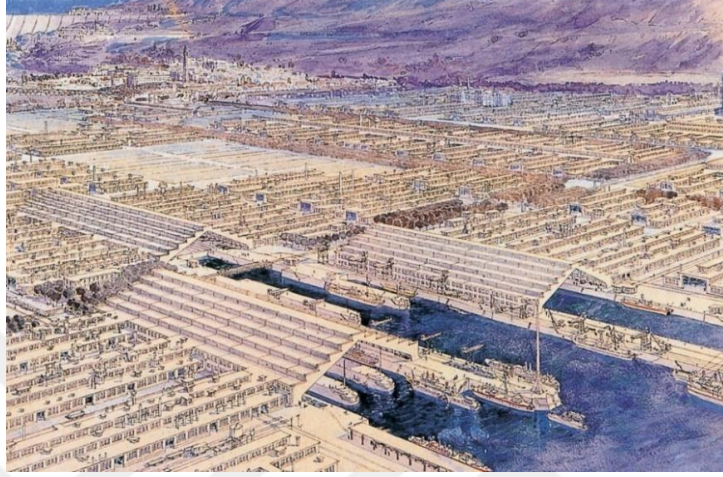
Şekil 2.9: Haussmann döneminde Paris’de açılan Saint-Michel Bulvarı [Web 8].

Sennett (2016) ve Habermas’a (1962) göre 19. yüzyılın ikinci yarısında, kapitalizm ve burjuvazinin etkisiyle, kamusal alanda çöküş yaşanmaya başlamıştır. Sennett’e göre 19. yüzyıl boyunca aile, kamusal olmayanın merkezi olmaktan çıkarak, kamusal alanın da üstünde değerler taşıyan, idealleştirilmiş bir sığınak gibi tek başına bir dünya görüntüsü sergiliyordu. İnsanlar kamusal hayatı ahlaki olarak aşağı bir yaşam biçimi olarak görmeye başladığında kamusal alanın da içeriği boşaltılmıştır. Habermas bu durumu cemaatten, topluma geçiş olarak nitelendirmektedir. Ortaya çıkan bu yeni kamusal alan, kamusal ve özel olanın yeniden tanımlandığı bir uzlaşma alanıdır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra kentler sanayi şoku etkisiyle değişim gösterirken kamusal alanlar da farklılaşarak, karşılaşmalar sonucu kendiliğinden gelişen ilişkilerin kurulduğu alanlara dönüşmüştür. Kamusal alanda daha mesafeli ilişkiler ve kişisel gözlem ön plana çıkarken, özel alanda ailevi değerler yaygınlaşmış ve toplumda kendini korumaya dönük bir içe dönüş duygusu gelişmeye başlamıştır [Gökgür, 2008].

Sanayileşme ile kentlerde artık farklı işlevler için farklı mekânlar oluşmaya başlamış, kentsel mekânda ekonomik faaliyetler “sanayi zonları” ve “ticari zonlar” olarak gruplaşma göstermiştir. Kentsel mekânların bu şekilde farklılaşması ve ulaşımında yaşanan gelişmelerle birlikte kentlerde konut- işyeri ilişkisi giderek kamusal alandan kopmaya başlamıştır [Gökgür, 2008].

2.3.3. 20. Yüzyıldan Günümüze Kamusal Alan

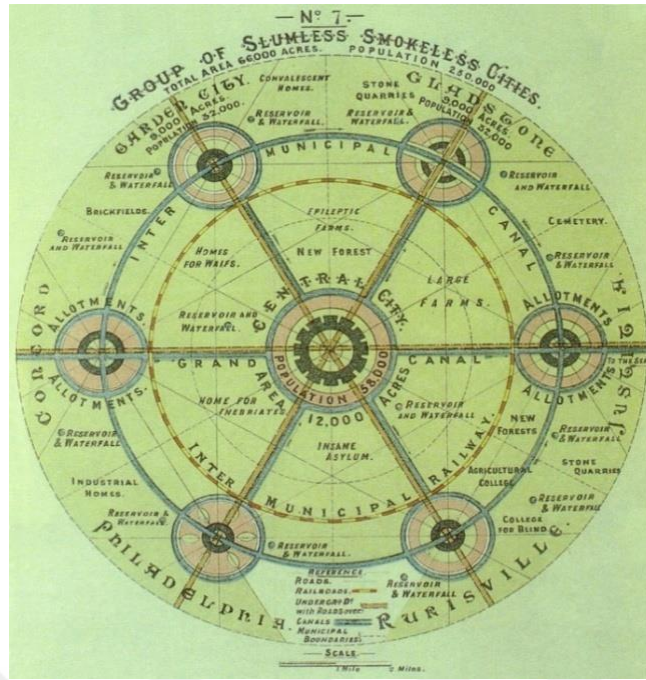
20. yüzyılda sanayileşme ile kimlik değiştiren ve nüfus büyüklüğü giderek artan kentlerin temel sorunlarına çözüm bulabilmek için kent kuramcıları tarafından birçok fikir geliştirilmiştir.

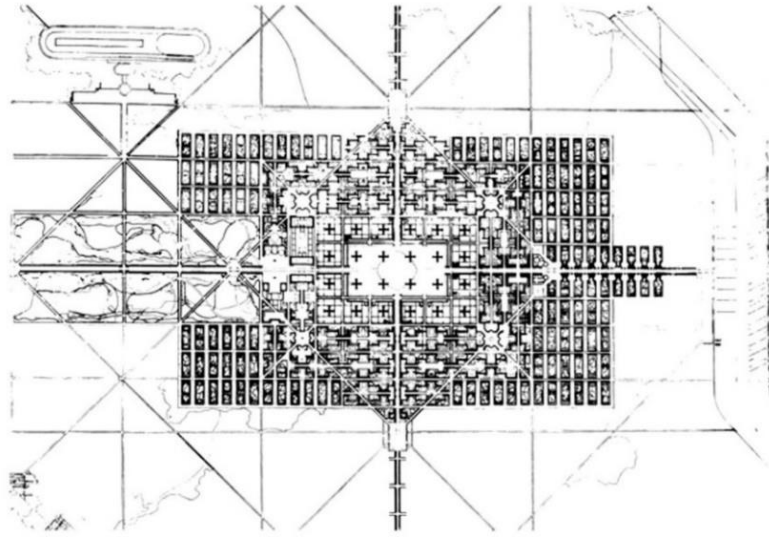
Şekil 2.10: Tony Garnier, Sanayi Kenti (Citté Industrielle), 1864 [Web 9].

Fransız mimar Tony Garnier 1904'te Paris'te bir sergiyle modern bir kent ütopyası olan Cité Industrielle (Endüstriyel Kent) fikrini sunmuştur. Ticaret, sanayi ve konut alanlarının ayrı ayrı bölgelerde konumlandırıldığı kentte kilise, mahkeme, polis merkezi, kışla, cezaevi bulunmayacaktır. Garnier'in "Sanayi Kenti" modelinde yayalara dikkat çekilerek, konut alanlarının en azından yarısının yeşil alanlara ve yaya alanlarına ayrılması gerektiği fikri savunulmuştur **Şekil 2.10 [Gökgür, 2008]**.

1900'lerin başında Ebenezer Howard, sanayi kentinin fiziksel özelliklerini, mekânsal yapısını ve toplumsal yaşam koşullarını eleştirerek "Bahçe Şehir" fikrini ortaya atmıştır **Şekil 2.11**. Howard, sanayi kentlerinde yaşayan işçilerle, kırdaki köylülerin yaşadığı toplumsal ve fiziksel çevreyi değiştirerek, kır- kent ayrımı yerine her ikisinin de olumlu özelliklerini barındıran bir kent modeli oluşturmuştur. Bu kentin temel amacı, aşırı kentleşme ve sanayileşme sonucu ortaya çıkan kentsel sorunların ortadan kaldırılması ve nüfusun daha dengeli dağılımının sağlanmasıdır. Bu kentlerin temel özellikleri olan ticaret ve sanayi alanlarının yanı sıra insanların doğa ile iç içe ve sağlıklı bir fiziksel çevrede yaşayabilmesi için yeşil alanlar, boş zamanların değerlendirilmesi ve sağlıklı bir toplumsal çevrenin oluşturulması için de sosyal ve kültürel faaliyet alanları önerilmiştir [Türk, 2015].

20. yüzyılın öncü mimarlarından Le Corbusier 1922’de 3 milyon nüfuslu Çağdaş Kent tasarımını sergilemiştir. Paris için 1925’te önerdiği, gökdelenlerle bahçelerden oluşan ve “Plan Voisin” adıyla anılan proje, otomobil endüstrisinin güçlü desteğine rağmen kamu otoritelerinden beklediği desteği görememiştir **Şekil 2.12 [Web 8]**. Le Corbusier’in 1933 yılında ortaya koyduğu Atina Kartası ile kamusal alanlar geleneksel biçimiyle algılanmaktan uzaklaşarak birer dolaşım, yayalaştırma, alışveriş ve gösteri alanlarına indirgenmiştir. Le Corbusier’nin önerdiği modern kentte, boş alanlar basit bir donatı mantığıyla tasarlanarak, yalnızca birer hareket alanı veya ortak kültürel miras alanlarına dönüştürülmüş, tarihi öğeleri barındıran “koridor sokaklar” ve meydanlar yerlerini gökdelenlere bırakmıştır **[Gökğür, 2008]**.

Şekil 2.12: Le Corbusier'in 1925'te Paris için düşündüğü şehir modeli- Plan Voisin [Web 9].

1950-60 yılları arasında birçok teorisyen kamusal alanın görsel algısı üzerinde durmuşlardır. Cullen (1961), kamusal alanı açık alan ve tekil binalardan oluşan artistik, mimari bir kompozisyon olarak tanımlamaktadır. Bu kompozisyon içinde yayaaların öncelikli konumda olmaları gerektiğini, aksi takdirde motorlu taşıtlara terk edilen kamusal alanların bireysel kimliği ortadan kaldıracağını savunmaktadır [Cullen 1961'den akt. Gökgür, 2017].

Krier (1979) de kamusal alanları fiziksel açıdan ele alırken daha çok kentsel mimari üzerinde durmuş, geleneksel yol düzenine, meydanların özgün özelliklerine ve geçmişteki kentsel sisteme dönüşmesi gerektiğini ifade etmiştir [Krier 1979'dan akt. Gökgür, 2017]. Modernist, metropoliten kentleri beğenmediğini dile getiren Krier (1979) "kent içerisinde kentler" üzerine tanımlamalar yapmıştır. Bu tanımlama ile kırsal ve kentsel yerleşimler arasında diyalektik bir ilişki olduğunu vurgulayarak, fordist üretimin sonucu olan tek merkezli yapıların yerine çok merkezli ve hiyerarşik bir düzen içerisinde olan kentsel yapılanmaları önermektedir [Krier 1979'dan akt. Gürsel, 2015].

Bir diğer önemli teorisyen Jacobs (1961), kamusal alanlardaki sosyal etkileşim üzerinde durmuş ve bu alanlardan özellikle sokak ve kaldırımların kent belleğindeki önemini vurgulamıştır. Özellikle de kaldırımların her türlü ırksal ayrımcılığı azaltacağını savunmaktadır [Jacobs 1961'den akt. Gökgür, 2017]. Jacobs (1961), katı planlama anlayışlarını reddederek, kentlerde ekonomiyi canlı tutabilmek için,

çeşitliliğin, birbirinden farklı fonksiyonların, eski ve yeni yapıların bir arada bulunması gerektiğini vurgulamaktadır **[Jacobs 1961'den akt. Gürsel, 2015]**.

Bu yüzyılda kamusal alanlar, büyük bir hızla değişen teknolojik, ekonomik, toplumsal ve çevresel dinamiklere göre yeniden şekillenmektedir. Geleneksel anlamda kamusal alan varlığını sürdürürken, dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler parklar, meydanlar, sokaklar ve toplu taşıma alanları gibi fiziksel kamusal alanların tasarımında erişilebilirlik, sürdürülebilirlik ve güvenlik gibi unsurları ön plana çıkarmaktadır.

Küreselleşmenin ve özelleştirmelerin etkisiyle kentlerde yapılan yatırımlar daha çok kenti pazarlamaya yönelik, imaj ve marka oluşturmak amaçlı kamusal alanlar yaratmak üzerine kurgulanmaya başlamıştır. Yapılan bu yatırımlar çoğunlukla alışveriş merkezleri, büyük parklar ve eğlence merkezleri gibi özel sermaye tarafından oluşturulmuş rant kaygısı güden alanlardır **[Ata, 2017]**.

19. yüzyılda endüstrileşme ile başlayan fosil yakıt kullanımının günümüze kadar artarak devam etmesi, atmosferdeki sera gazı birikimlerinin artması, doğal alanların yok edilmesi gibi nedenler dünyayı iklim krizi ile karşı karşıya getirmiştir. Yapılan araştırmalar bu yüzyıl boyunca da ısınmanın devam edeceğini göstermektedir. Kentler, hem iklim değişikliğinin en büyük nedeni hem de en çok etkileneni konumundadır. Kentler, hızlı nüfus artışı, yüksek yapılaşma nedeniyle daha fazla ısıyı tutma, doğal alanların tahribi ve geçirimsiz yüzeylerin artmasına bağlı kent selleri, hava kirliliğinin fazla olmasına bağlı yüksek ölümcül hastalık oranları gibi nedenlerle giderek yaşam standartları düşen alanlar olmaya başlamıştır. Bu nedenle günümüzde iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması için kentsel düzeyde sürdürülebilir gelişme politikaları belirlenerek, yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık verilmesi, atık yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, çevre tahribatının, kaynak tüketiminin ve zararlı gazların salınımının azaltılması gibi çalışmalar ön plana çıkmaktadır **[Baş ve Partigöç, 2022]**. İklim değişikliğinin etkileri ile mücadele eden kentlerde, kentsel kamusal alanların-özellikle de kentsel açık alanların- kentler için önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Günümüzde hızla gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının yaygınlaşması kamusal alan olgusunun geleneksel yapısından uzaklaşarak yeni kamusal alan olarak adlandırabileceğimiz dijital kamusal alanlara evrilmesini de beraberinde getirmiştir.

Dijital kamusal alan, internet ve sosyal medya gibi dijital teknolojilerin kullanımı sonucu gelişen, genel olarak katılımın herkese açık ve ücretsiz olduğu, Web sitelerinden sosyal paylaşım platformlarına, bloglardan mikro bloglara kadar çevrim

içi olarak desteklenen iletişimsel bir alanı tariflemektedir **[Eyüboğlu ve Kodak, 2023]**. Dijital kamusal alanda ortak konuların herkes tarafından tartışılabilmesi ve yapılan tüm değişikliklerin herkes tarafından görülebilmesi geleneksel olarak tanımlanan kamusal alanın sınırlarını genişletmiştir. Dijital kamusal alan bireylerin ifade özgürlüğünü ve katılım haklarını destekler görünse de kullanım amacı çerçevesinden bakıldığında, dijital kamusal alanın sınırları, katılım ölçü ve biçimleri tartışmaya açıktır. Örneğin, sosyal medya platformlarında zaman zaman belirli görüş ve fikirler sansürlenebilmekte veya belirli kullanıcı gruplarına erişim engeli getirilebilmektedir. Sıklıkla karşılaşılan bir başka durum ise dijital kamusal alanın herkesin kullanımına açık olmasının kötü niyetli paylaşım ve kullanım biçimlerinin önünü açmasıdır. Bu ve benzeri durumlar dijital kamusal alana yönelik eleştirileri arttırmaktadır. Bu eleştirilerden bazıları ağırlıklı olarak yüzeysel tartışmalar, algı yönetimi, sansür, siber zorbalık, eşitsizlik gibi başlıklarda yoğunlaşmaktadır **[Eyüboğlu ve Kodak, 2023]**.

Dijital kamusal alanın geleneksel kamusal alan olgusu üzerinde yarattığı değişim, toplumsal dinamiklerin ve ilişkilerin nasıl şekilleneceği ve bu durumun gelecekte kamusal alanlarda yaşanacak değişim ve dönüşümü nasıl etkileyeceği konusuna bugünden ışık tutmaktadır.

Günümüzde kamusal alanlar, küreselleşen dünyanın getirdikleri ile toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde değişip dönüşmektedir. Hızla gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının yaygınlaşması, dünya toplumları arasındaki sınırları ortadan kaldırmış ve dünyayı Marshall McLuhan (2001)'in deyiimiyle "küresel bir köy" haline getirmiştir. McLuhan'ın öngördüğü "küresel köy" kavramı, günümüzde mekânın giderek önemini yitirdiği, dünyanın farklı köşelerinden insanların kolayca bir araya gelebildiği, aynı zamanlarda aynı bilgilere ulaşabildiği ve kelebek etkisi misali dünyanın bir ucunda yaşananların tüm dünyayı etkilediği bir durumu ifade etmektedir. Bunun en büyük örneklerinden biri geçtiğimiz yıllarda küresel çapta yaşanan COVID-19 pandemisidir. Bir sonraki bölümde, COVID- 19 pandemisinin kamusal alan üzerindeki etkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

2.3.4. COVID-19 Salgını Sonrası Kamusal açık yeşil Alanların Dönüşümü

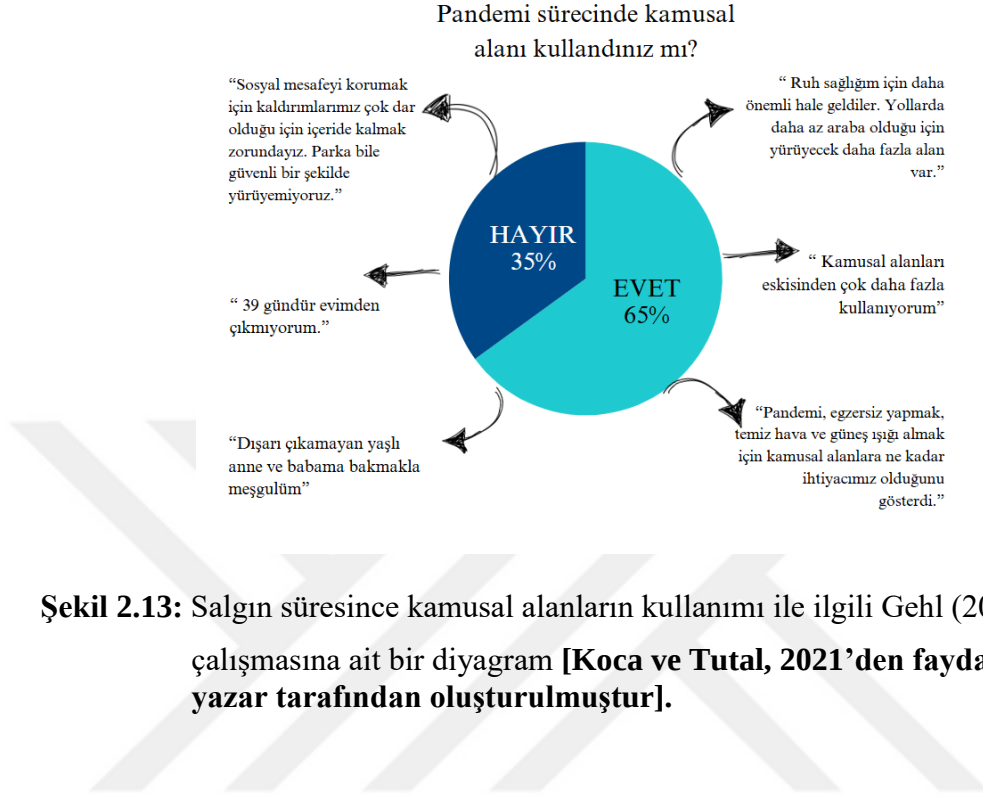
COVID- 19, ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019 tarihinde ortaya çıkmış, kısa sürede küresel çapta yayılarak, toplulukları etkileyen büyük bir salgın haline gelmiştir. Salgının ölümcul etkilerinin artmasıyla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde küresel çapta 'pandemi' ilan edilmiştir. Ülkeler, hastalığın yayılımını önlemek için katı önlemler almak zorunda kalmış, bunun sonucu ekonomik ve sosyal hayat neredeyse durma noktasına gelmiştir. COVID- 19 salgını sağlık başta olmak üzere, eğitim ve öğretim sistemlerini, çalışma hayatını, ekonomik düzeni, siyasal alanı, yaşamın sosyolojik, psikolojik ve sosyal tüm alanlarını etkilemiştir **[Koca ve Tatal, 2021]**.

Dünyada eş zamanlı tecrübe edilen COVID- 19 pandemisi, kamusal alanların kullanım şeklini de büyük ölçüde değiştirmiştir. COVID-19 salgınıyla birlikte kamusal alan olgusu değişmiş, bir araya gelinen, paylaşılan fiziksel mekân fikrinden uzaklaşarak, sosyal mesafenin arttığı, yeni teknolojilerin ön plana çıktığı sanal ortamlara dönüşmüştür. Salgın döneminde, uyulması gereken sosyal mesafe kuralları ile kentlinin günlük yaşam pratikleri de değişmiş, yürüyüş yapmaya, bisiklete binmeye, kamusal açık yeşil alanlara duyulan gereksinim artmıştır **[Uysal Bilge, 2021]**.

Gehl, (2020) ve ekibi tarafından COVID- 19 salgını sürecinde kamusal alanların kullanımı üzerine yapılan 40 ABD eyaletinden ve 68 ülkeden 2.000'den fazla kişinin görüş bildirdiği araştırmada, salgın döneminde kamusal alanların kullanımından büyük ölçüde kaçınıldığı vurgulanmaktadır **Şekil 2.13**. Salgın döneminde kamusal alan olarak kullanılan yerler, kapı önleri, kaldırımlar ve yakın komşu sokaklar olmaya başlamıştır. İnsanların büyük bir bölümü yalnızca fiziksel ve zihinsel sağlıklarını korumak ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dışarı çıkmaktadır. Bu durum, günlük kullanılan kamusal alanları yeniden canlandırmanın, daha lokal ve erişilebilir kamusal alanlar geliştirmenin önemini ortaya koymaktadır **[Koca ve Tatal, 2021]**.

Aynı çalışmada, salgın dönemindeki zorunlu karantina zamanlarının kullanıcı davranışlarını büyük ölçüde değiştirdiği, karantina sonrası yasaklar kalktığında yaşlılar, çocuklar ve ailelerin evlerinin dışında kamusal açık alanlarda yürümek, koşmak, bisiklete binmek ve eskisinden daha fazla zaman geçirmek konusunda yüksek bir eğilim gösterdiği gözlemlenmiştir. Çalışmada, insanların kamusal açık alanları kullanma nedenlerinin, %81 oranında temiz havada ve güneşte egzersiz yapmak,

%72'si fiziksel ve ruhsal sağılıklarını rahatlatmak ve %52'si de zorunlu işlerini halletmek için olduğı belirlenmiştir **Şekil 2.13 [İbrahim, Farrag ve Khalil, 2022].**

Şekil 2.13: Salgın süresince kamusal alanların kullanımı ile ilgili Gehl (2020)'nin çalışmasına ait bir diyagram [Koca ve Tural, 2021'den faydalanarak yazar tarafından oluşturulmuştur].

İnsanların kamusal alanları kullanma nedenleri arasında fiziksel ve ruhsal sağılık sorunları ilk sırada geliyor.

Şekil 2.14: Kamusal alanların kullanım nedenleri ile ilgili Gehl (2020)'nin çalışmasına ait bir diyagram [Koca ve Tural, 2021'den faydalanarak yazar tarafından oluşturulmuştur].

Salgın sürecinde koşulların gerektirdiği uygun fiziksel mesafenin sağlanabilmesi için dar kaldırımların ve sokakların yeniden düzenlenmesi, uygun olmayan, yetersiz, erişilmez, bakımsız, sahihsiz ve yönetilemeyen kamusal alanların salgın süreciyle birlikte dönüştürülmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Dünyada ve ülkemizde bu ihtiyaçlara yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Şekil 2.15: Toronto Parkı'nda sosyal mesafe çemberleri [Web 25].

Bazı yolların kapatılarak yaya erişimine açılması, bisiklet yolu şerit sayılarının artırılması, ulaşım için motorlu taşıtlara alternatif olacak elektrikli scooter gibi araçların kullanımının teşvik edilmesi, kamusal açık yeşil alanlarda oluşturulan sosyal mesafe çemberleri **Şekil 2.15** ve kamuya açık alanlarda kullanılan kent mobilyalarının sosyal mesafe kurallarına uygun olarak tasarlanması **Şekil 2.16** gibi uygulamalar bu düzenlemelerden bazılarıdır [Uysal Bilge, 2021].

Şekil 2.16: Sosyal mesafe kurallarına uygun olarak tasarlanmış kent mobilyası örnekleri [Web 26].

Yapılan bu düzenlemelerde, kamusal açık yeşil alanlarda daha fazla zaman geçirilebilmesi için, sosyal mesafenin korunarak spor, dinlenme ve zaman geçirme faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği alanlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Avusturya’da bir mimari uygulama stüdyosu olan Prencht tarafından, COVID- 19 salgın sürecinden sonra da sosyal mesafeyi koruyarak, insanların dışarda olmalarını sağlayacak yüksek çitleri olan bir spiral bahçe tasarlamıştır **Şekil 2.17** Parka giriş ve çıkışların bir ağ sistemiyle yapıldığı 90 cm genişliğinde devam eden çitlerle bölünmüş park, birden çok rotadan oluşmaktadır. Sosyal mesafe kurallarını içeren bir tasarım prensibine sahiptir **[Koca ve Tatal, 2021]**.

Şekil 2.17: Parc De La Distance [Web 27].

Bu örnekte olduğu gibi COVID-19 salgını sonrası hijyen önlemlerinin dikkate alındığı ve sosyal mesafe kurallarına uygun tasarımlar geliştirilmeye başlanmıştır. Kamusal açık yeşil alanların farklı ihtiyaçlara cevap verebilecek çok amaçlı kullanıma uygun olarak planlandığı ve tasarlandığı, bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığı için doğa ile etkileşimin artırıldığı, herkes için erişilebilir, kapsayıcı yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır.

Kamusal açık yeşil alanların tarihsel evrimi, toplumların doğayla ve birbirleriyle kurduğu ilişkiler doğrultusunda şekillenmiştir. İlk çağlarda kutsal koruluklar ve tapınak bahçeleri, ritüel alanlar olmanın ötesinde halkın bir araya geldiği ortak mekânlar olmuşlardır. Orta Çağ’da mülkiyet temelli erişim kısıtlıyken, Rönesans ve Barok dönemlerinde kamusal alanlar estetikle buluşmuştur. Sanayi Devrimi sonrası yoğun kentleşmenin getirdiği sorunlar kamusal açık yeşil alanları sağlık ve

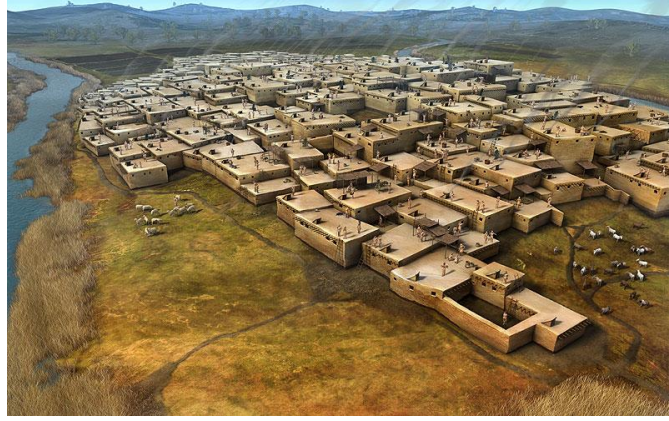
sosyalleşmenin odağına taşımıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde kamusal açık yeşil alanlar; ekolojik denge, sosyal bütünleşme, kültürel kimlik ve planlamada kapsayıcılığın simgesi haline gelmiştir. Özellikle COVID-19 pandemisiyle birlikte bu alanların önemi yeniden vurgulanmış; evlere kapanan bireyler için fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması, güvenli sosyalleşme ve doğayla bağlantı kurma ihtiyacı kamusal açık yeşil alanları yaşamsal bir gereklilik olarak öne çıkarmıştır. Böylece kamusal açık yeşil alanlar, afet direnci, psikolojik iyilik hâli ve toplumsal faydanın somutlaştığı mekânlar olarak çağdaş kent politikalarının merkezinde yer almayı sürdürmektedir.

2.4. Türkiye’de Kamusal Açık Yeşil Alan Kavramının Değişimi

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kamusal alan tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal mücadeleler, politik değişimler, ekonomik süreçler ve teknolojik ilerlemelerle birlikte değişime uğramıştır. Bu başlık altında Türkiye’deki kamusal alanın tarihsel değişimi, Antik dönem Anadolu Kentlerinden Cumhuriyet öncesi döneme kadarki süreç ve Cumhuriyet dönemi sonrası olmak üzere iki temel bölümde incelenmiştir.

2.4.1. Antik Dönem Anadolu Kentlerinden Cumhuriyet Öncesi Döneme Kamusal Alanın Değişimi

Anadolu’da Neolitik dönem öncesinde sürekli bir göçebelik söz konusudur. Neolitik dönem (MÖ 10.000-5.500 yılları arası) ise insanlık tarihi için devrim niteliğinde bir gelişme olan yerleşikliği beraberinde getirmiştir. Yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte kalıcı olarak bir barınma ihtiyacı doğmuş ve böylece de kent yaşamı başlamıştır. Çatalhöyük, bu tür bir kentsel yerleşimin ilk örneklerinden biridir **Şekil 2.18 [Ata, 2017]**.

Şekil 2.18: Çatalhöyük'ün canlandırılmış havadan görünümü [Web 12].

Günümüzde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Göbeklitepe **Şekil 2.19** gibi kutsal merkezlerde yapılan arkeolojik kazılar, Neolitik dönem insanını göçebelikten vazgeçip yapı inşa etmeye teşvik eden önemli unsurun önceki dönemlere kıyasla daha karmaşık inanç sistemlerine sahip olmalarıyla ilişkilendirmektedir. İlk kamusal yapılar olarak ele alınabilecek tapınaklar da bu dönemde inşa edilmiştir [Tuğaç, 2021].

Şekil 2.19: Kazılar sonrası Göbeklitepe [Web 13].

Göçebelikten yerleşik hayata geçilince tarım ve hayvancılıktan elde edilen fazla ürünlerin saklandığı bir depoya ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde yerleşim alanlarında ürünlerin saklandığı bir depo ve toplanma alanı olarak kullanılan bir avlu bulunmaktadır. Bu avlularda genellikle kadınların toplanarak burada el sanatları ya da buna benzer aktivitelerle uğraştığı düşünülmektedir. Bu dönem kentlerinin bir özelliği de evlere bugünkü sokakların yerine kullanılan evin damından girilmesidir. Bu alanlar o dönemde günlük hayatta ulaşım ve iletişimle ilgili ihtiyaçların karşılandığı alanlar olmuştur [Ata, 2017].

Değerli madenlerin bulunması ve ticari olarak kullanılmaya başlanması ile ilk ticari yerleşimler ortaya çıkmıştır. Erken bronz döneminde ilk olarak kentsel bir yaşamdan bahsedilmeye başlanmış, Aligar ve günümüzde Kayseri ili sınırları içinde bulunan Kaneş gibi önemli kentler ortaya çıkmıştır. Burada yerliler yaşamakta iken Karum’da ticari bir yer olduğundan dolayı daha çok tüccarlar yaşamışlardır. Burada konut yüksekliği artmış ve bazı konutlarda sokağa açılan kapılar kullanılmaya başlanmıştır. Sokaklarda taşımacılık ve ulaşım için kullanılan hayvanlar ve tekerlekli araçlar görülmektedir [Ata, 2017]. Bu yerleşimlerde kamusal yaşamın ticari ilişkiler sonucu ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Anadolu’nun tarihsel gelişimi içinde Hitit ve Frig kentleri de önemli yerleşim alanlarıdır. Hitit kentlerinde yapı adaları bitişik düzendedir ve her konut bir sokağa veya meydana açılmaktadır. Yapılar bir ya da iki katlıdır, genellikle bir avlunun etrafında yer alır [Tuğaç, 2021].

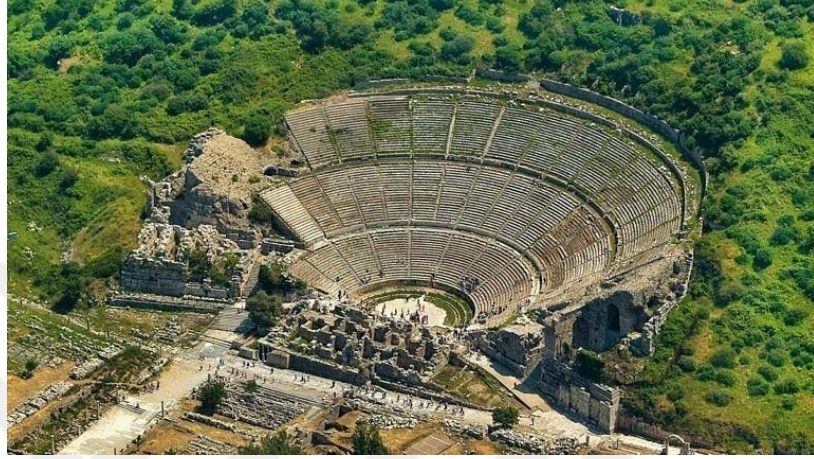

Şekil 2.20: Hattuşaş Antik Kenti [Web 14].

Hitit İmparatorluğu açısından önemli bir kent olan Çorum Hattuşa kenti Hititler’ in başkentidir ve savunma amacıyla etrafı duvarlarla çevrilmiştir **Şekil 2.20** Burada ticaret gelişmiş olduğundan konutlara yakın yerlerde ticari işlevler ve üretim amacıyla kullanılan iş alanları görülmeye başlanmıştır. Ulaşım ve iletişim ihtiyacı buraların yollarla birbirlerine bağlanmalarını sağlamıştır. Kamusal alan olarak insanlar avluları ve avlularla ilişkili alanları kullanmaktadır [Ata, 2017].

Hitit İmparatorluğu’ndan sonra Anadolu’da artık Yunan etkisi görülmeye başlamıştır. Yunan Şehirleri Anadolu’da genellikle kıyı alanlarda bulunmakta, kent Akropolis denen bölüm ve agora adı verilen meydana oluşmaktadır. Dünyadaki kamusal alan

gelişiminde olduğu gibi Anadolu’da da agoralar kamusal yaşam açısından önemli bir yer olarak öne çıkmıştır. Kentsel mekân kullanımı bakımından Yunan uygarlığından etkilenen Anadolu’da agoraların etrafında antik tiyatrolar ve spor alanları gibi açık alanlar yapılmıştır. Bu dönemde yapılmış bu tür kamusal alanlara örnek olarak İzmir’in Selçuk ilçesinde yer alan Efes tiyatrosu verilebilir **Şekil 2.21 [Ata, 2017]**.

Şekil 2.21: Efes Antik Kenti Tiyatrosu [Web 15].

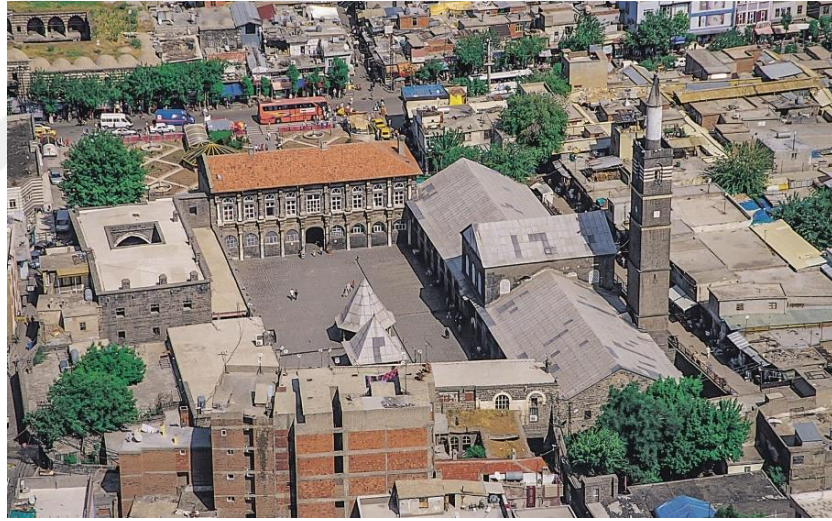
Anadolu’da Yunan döneminden sonra kültürüyle ve kentsel alanlarıyla etkili olan bir diğer medeniyet Roma medeniyetidir. Roma döneminde kamusal yaşamın temelini oluşturan alanlar agoralardan farklı olarak daha çok ticari olarak kullanılan forumlardır **[Ata, 2017]**.

Roma İmparatorluğu dağıldıktan sonra Batı Avrupa’da kavimler arası savaşlar sonucu nüfus azalmış ve güven ortamı kaybolmuştur. Ekonomik faaliyetlerin tarıma dayalı geliştiği ve yönetimin feodal beylerin eline geçtiği Orta çağ başlamıştır. Orta çağ kentleri, savunma ihtiyacı nedeniyle surlarla çevrili ve kendi içine dönük bir yapıdadır. Orta çağın Anadolu yüzünde Bizans dönemi içerisinde başkent olan Konstantinopolis/İstanbul’da yaşayan varlıklı kesimin lüks evleri dışındaki evler küçük ve gelişmemiştir. Bizans döneminde antik kentlerdeki hipodrom, tapınak ve tiyatro gibi görkemli yapıların terk edildiği görülmektedir **[Tuğaç, 2021]**.

11. yüzyılda Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya göçmesi ve İslam dinine seçmesiyle kentler de bu kültürle şekillenmeye başlamıştır. Türkler Anadolu’da eski Bizans döneminden kalma yerleşim alanlarına yerleştiğinde Bizans döneminde forum etrafında gelişen kentlerin, İslamiyet’in etkisiyle camiler etrafında kurulmaya başlandığı ve çevresinde medreseler gibi önemli kamusal alanların oluştuğu

görülmektedir. Ayrıca kütüphane, han, hamam gibi alanlara da rastlanmaktadır. Anadolu'da Selçuklu dönemi ile ticari yaşama şekil veren önemli bir kullanım da bedestenlerdir. Bedestenlerde genellikle tekstil ticareti ile uğraşan satıcılar bulunmaktadır [Ata, 2017]. Buralarda ticari aktiviteler çevresinde oluşan bir kamusal yaşamdan söz etmek mümkündür.

Anadolu'da Beylikler Dönemi'nde dış mekân daha da önem kazanmış ve Anadolu yapıları genellikle avlulu inşa edilmeye başlanmıştır. Bu avlular orada yaşayan kişiler tarafından ortak kullanılan yaşam alanları haline gelmiştir (Ata, 2017). Anadolu kentlerinde Ulu cami ve çevresinde bulunan pazar yeri, hamam gibi yapıların kamusal hayatın geçtiği önemli mekânlar olduğu söylenebilir **Şekil 2.22** Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Anadolu'da Beylikler Dönemi yaşanmaya başlamış ve bu beyliklerden Osmanlı Beyliği zaman içinde güçlenerek, Osmanlı Devleti kurulmuştur [Tuğaç, 2021].

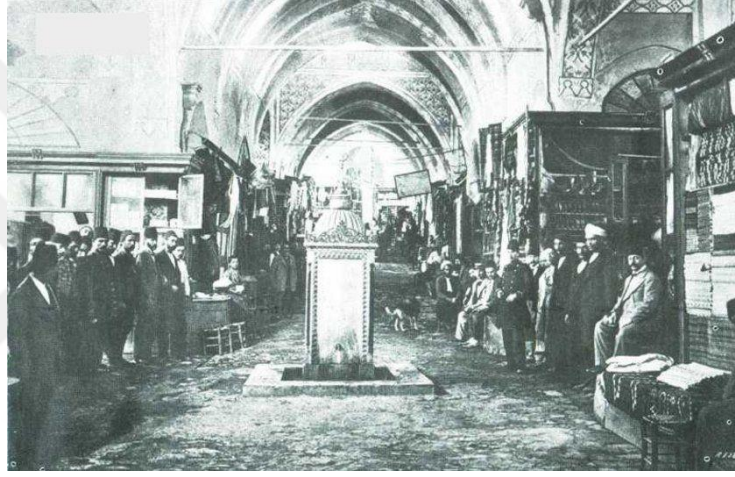

Şekil 2.22: Diyarbakır Ulu Cami ve Külliyesi [Web 28].

Osmanlı döneminde kentler, kendisinden önce var olmuş kültürlerin ve bu kültürler tarafından oluşturulmuş mekânsal mirasın içinde gelişmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemi kent yönetimi ve yerleşim düzeni olarak Selçuklu döneminin devamı niteliğindedir [Nalbant, 2018]. Osmanlı kentleri bu kültürel mirasın sonucu olarak İran, Anadolu ve İslam kentlerinin mekânsal özelliklerinden etkilenmiş ve bu kentlerin hepsinin bir sentezinden oluşmuştur [Ata, 2017]. Osmanlı kentleri içerisinde farklı etnik ve dini gruplara mensup insanları barındırsa da kentlere kimliğin oluşturan en önemli unsur İslam dinidir [Nalbant,

2018]. Bu nedenle klasik Osmanlı kentlerinde, kamusal yaşam cami ve külliyelerin çevresinde oluşmuştur. Bunun yanında sokakların kendiliğinden biçimlenmesiyle oluşan meydan niteliğindeki açıklıklar, çarşı, mescit, hamam ve çeşmelerin etrafında oluşan toplanma alanları da görülmektedir **[Ata, 2017].**

15 ve 16. yüzyıllarda bedestenler de etraflarında şekillenen çeşitli uzmanlık alanlarıyla kent açısından merkezi bir konumda olmaya başlamıştır. Farklı ticari aktivitelerin bir arada bulunduğu çarşılar aynı zamanda farklı sosyal gruptaki insanların da karşılaşma mekânıdır. İstanbul’da bulunan Kapalı Çarşı iç bedesten yapısı etrafında bulunan farklı yapılarla birlikte buna iyi bir örnek oluşturur **Şekil 2.23 [Ata, 2017].**

Şekil 2.23: Osmanlı Dönemi’nde Kapalı Çarşı’dan bir görünüm **[Web 16].**

18. yüzyıla girerken, Osmanlı kentlerinde kahvehaneler bir kamusal alan olarak yayılmaya başlamıştır. Kahvehanelerin Osmanlı Devleti kamusal mekânlarına yaptığı en büyük etki farklı etnik ve dini grupları ortak sohbet ve tartışma ortamında buluşturmasından ileri gelmektedir. Bu yönüyle kahvehaneler, burjuva kamusunun oluşumunu etkileyen en önemli mekânlar olmuştur **[Nalbant, 2018].**

19. yüzyılda Sanayi Devrimi’ni yaşayan batı şehirleri büyüyüp gelişmeye devam ederken Osmanlı kentleri bu değişime ayak uyduramamıştır. Batıdaki değişim ve gelişmeler bazı kentlere uyarlanmaya çalışılsa da kamusal mekânlardaki belirgin değişim ancak modernleşme çabaları sonucu Tanzimat Dönemi sonrasında gerçekleşebilmiştir **[Nalbant, 2018].**

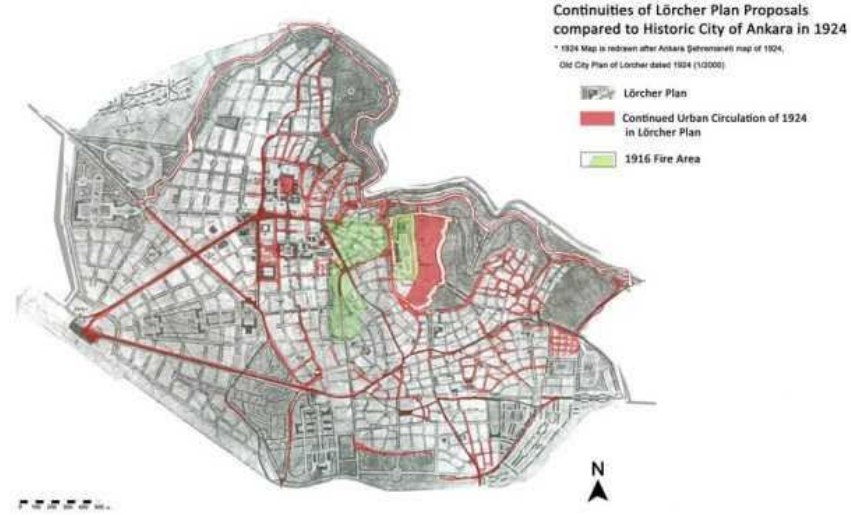
2.4.2. Cumhuriyet Sonrası Türkiye’de Kamusal Açık Yeşil Alanlar

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, devrimin getirdiği ani ve keskin değişimle ortaya çıkan yeni düzen içerisinde toplumun geçmişine ve geleceğine ait olan ilişkilerin yeniden tanımlanması, modernleşme çabalarının yeniden düşünülmesi gerekliliği ve yeni ulus devletin halk tarafından nasıl kabul göreceği gibi sorunlar gündeme gelmiştir. Tüm bu sorunların çözülebilmesi ve ulus devlet ideolojisinin mekânsal olarak da toplum hafızasında yer edebilmesi için kamusal alanlara özel bir önemle yaklaşılmıştır. Ulus devlet anlayışının kamusal mekânlara yansımaları, meydanların ve meydanlardaki Kurtuluş Savaşı temalı anıtların inşa edilmesi ile olmuştur [Nalbant, 2018]. Bu anıt ve meydanlara örnek olarak Ankara Ulus Meydanı’nda bulunan Zafer Anıtı ile İstanbul Taksim Meydanı’ndaki Taksim Cumhuriyet Anıtı verilebilir **Şekil 2.4**.

Şekil 2.24: Taksim Cumhuriyet Anıtı’nın 8 Ağustos 1928 tarihindeki açılış töreninden bir görünüm [Web 17].

1923 yılında Cumhuriyet’in ilanından başlayarak 1950’lere kadar geçen dönemde kentleşme yavaş gerçekleşmiştir. Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra başkent Ankara, tüm Anadolu kentleri için bir örnek olarak düşünülmüştür [Tuğaç, 2021]. Ankara’nın ilk planı Carl Christopher Lörcher tarafından 1924-25 yıllarında yapılmış, 1930ların başlarında ise Herman Jansen tarafından yeni bir plan daha yapılmıştır. Bu planda dik açılı geniş bulvarlar ve ulaşım aksları boyunca dizilmiş kamu binaları dikkat çeker. Ankara planı, bulvarlar, meydanlar ve kamu binalarının birlikte olduğu ilk plan olması açısından önemlidir **Şekil 2.25** [Arıtan, 2008’den akt. Ata, 2017].

Şekil 2.25: Ankara Planı [Web 18].

Düzenlenmiş ve planlanmış park alanları oluşturma fikri de bu dönemde öne çıkmıştır. Cumhuriyet’le birlikte modernleşme süreci doğrultusunda haremlik selamlık anlayışın kalkması, kadının çalışma hayatına katılması, kadın ve erkeğin bir arada olduğu çeşitli aktiviteleri içeren bu tür açık park alanları gibi kamusal alanların planlanması fikrini beraberinde getirmiştir [Aritan, 2008; Tanyeli, 1998’den akt. Ata, 2017]. İzmir Kültür Park ve Enternasyonal Fuarı ile Ankara’daki Gençlik parkı bu amaçlarla yapılan park düzenlemelerine birer örnektir.

2.4.2.1. 1950- 1980 Yılları Arasında Kamusal Açık Yeşil Alan

1950 ile 1980 yılları arasındaki dönem kentleşmenin plansız olduğu bir dönem olarak ele alınabilir. 1950’lere kadar hızlı bir kentleşme söz konusu değilken; tarımda makineleşmenin başlamasıyla kırdaki işsiz kalan nüfus, sanayide çalışmak için büyükşehirlere göç etmeye başlamıştır. Kentlerde konut arzının göçle birlikte artan nüfusun barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi sebebiyle Türkiye gecekondular sorunu ile karşı karşıya kalmıştır **Şekil 2.26**.

Kırsal alandan göçle gelen ve kentlilere göre farklı yaşayışlara sahip insanlar kentlere uyum sağlamakta güçlük çekmiş ve kırsaldaki yaşantılarını burada devam ettirmeye çalışmışlardır. Bunun bir sonucu olarak kentlilerle ve kentle uyum sorunları ve ilişkilerde kopukluklar yaşanmaya başlamıştır [Şenyapılı, 1981’den akt. Ata, 2017]. Kırsaldan büyükşehirlere göçle gelenlerin kente uyum sağlayamamaları, yalnızca

kendi aralarındaki hemşehrlik ilişkilerini güçlendirmiş, buna karşılık kentsel kamusal yaşamın dışında kalmalarına neden olmuştur [Erder, 1996'dan akt. Ata, 2017].

Şekil 2.26: 1970'li yıllarda Türkiye'de gecekondu [Web 29].

Artan göçle birlikte Türkiye'de özellikle büyük kentlerde hızla artan gecekondulaşma, beraberinde gecekondu mahallerinin oluşmasına ve bu alanlarda eğitim, sağlık, kentsel altyapı sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur [Es ve Ateş, 2004'ten akt. Ata, 2017]. Nüfusun artmasıyla özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde araç sahipliğinin artması ve mevcut yolların uygun olmaması nedeniyle yollar genişletilerek yeni bulvarlar açılmıştır. Kamusal alan ihtiyacını karşılamak için de yeni meydanlar açılmış ve bazı meydanlar tekrar düzenlenmiştir [Tekeli, 2010'dan akt. Ata, 2017].

2.4.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Kamusal Açık Yeşil Alanlar

1980 sonrası Türkiye'de dünyadaki ekonomik gelişmelerin de etkisi ile neoliberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikalar sonucunda kentlerin çehresi zamanla değişmiş, kent merkezindeki sanayi alanları kentin çeperlerine doğru yayılmaya başlamıştır. Merkezden taşınan sanayi alanları yerini daha çok hizmet sektörüne yönelik kullanımlara bırakmıştır [Tekeli, 1998'den akt. Ata, 2017].

Neoliberal politikalar sonucu ortaya çıkan dönemin en önemli kentsel kullanımları alışveriş merkezleri olmuştur. Özel mülkiyetle üretilen bu alanların kamusal oldukları hala tartışılabilir ancak kamusal alan olarak kullandığımız alışveriş merkezleri tüketimin ve kamusal alanın ekonomik boyutunun ön plana çıktığı alanlardır. Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli değişiklik de kent merkezinden uzak kent çeperlerinde inşa edilen güvenli sitelerdir. Site yerleşimlerinin artması kent sakinlerinin sosyoekonomik

durumlarına göre gruplaşmasına ve kentte ayrışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kent üzerinde yarattığı bir başka etki ise otomobil kullanımının artmasıyla kent çeperinde otomobile bağımlı alt merkezlerin ortaya çıkmasıdır [Tekeli, 1998'den akt. Ata, 2017].

2.4.2.3. 21. Yüzyılda Türkiye’de Kamusal Açık Yeşil Alan

Türkiye’de 2000’li yıllarla birlikte kentsel dönüşüm projelerinin yoğun biçimde gerçekleştirildiği bir dönem başlamıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin artmasında 1999 yılında yaşanan Gölçük depreminin önemli etkisi olmuş ve mevcut yapı stokunun niteliği tartışılmaya başlanmıştır [Tuğaç, 2021]. Ayrıca bu dönem inşaat sektörünün de hareketlenmeye başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemden sonra özellikle kent çeperlerinde yapılaşma faaliyetlerinin hızla artmaya başladığı görülmektedir [Ata, 2017].

Şekil 2.27: Viaport Asya AVM [Web 30].

1980’lerden sonra özel sermayenin kamusal alan üretmesiyle başlayan sürecin günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak Türkiye’de artık yalnızca büyükşehirlerde değil, Anadolu’da da alışveriş merkezleri (AVM) nin giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Kentlerin büyümesiyle birlikte kent çeperleri küçük merkezlere dönüşmekte ve buralarda yapılan AVM’ler rezidans otel gibi farklı kullanımlarla birleştirilerek “alışveriş ve yaşam merkezi” olarak tüketime sunulmaktadır. Kent çeperlerinde sokakta yaşanan sosyal ve kültürel aktiviteler artık AVM’lerin içinde birer mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel araç kullanımının kent merkezlerine göre daha yoğun olduğu AVM çevrelerinde yaşanan değişimle sokak yaşamı da giderek azalmaktadır. İstanbul Anadolu yakasında Sabiha Gökçen

Havaalanı'na yakın konumda yer alan Pendik Viaport Asya AVM kent çeperlerinde yapılan bu tür alışveriş merkezlerine örnek olarak verilebilir **Şekil 2.27 [Ata, 2017]**.

Günümüzde kentsel gelişmelerin bir diğer etkisi de güvenli sitelerin yaygınlaşmaya başlaması ile banliyöler ve uydu kentler gibi yerleşimlerin ortaya çıkmasıdır. Kamusal alanlar açısından düşünüldüğünde ise güvenli sitelerde yaşayan kişilerin kamusal alanlar yerine kendi oturdukları güvenli sitelerin ortak alanlarını kullanmayı tercih etmeleri kamusal açık yeşil alan kullanımının azalmasına yol açmaktadır **Şekil 2.28 [Özdemir ve Doğrusoy, 2016'dan akt. Ata, 2017]**.

Şekil 2.28: Kendi içinde açık yeşil alanlar barındıran güvenli bir site yerleşimi [Web 31].

Kent merkezi dışında yer alan güvenli siteler toplumsal ayrılmaya ve toplumdaki birlik duygusunun kaybolmasına neden olduğu için eleştirilmektedir. Daha çok üst gelir gruplarının tercih ettiği bu yaşam alanları kamusal yaşamın temel özelliklerinden olan farklılıkların mekânı olmasını ve farklı sosyoekonomik gruptan kişilerin kamusal yaşamdaki etkileşimini engellemektedir **[Gökgür, 2017]**.

21. yüzyılda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kentsel kamusal yaşamı değiştirip dönüştüren önemli olaylardan biri COVID-19 pandemisi. Türkiye'de ilk resmi vaka 11 Mart 2020'de görülmüştür. Bu tarihten itibaren kademeli olarak, eğitim kurumları kapatılmış, sanat ve spor etkinlikleri askıya alınmış, park, mesire alanı gibi açık kamusal alanların kullanımı yasaklanmış, camilerde toplu ibadet durdurulmuş, alışveriş merkezleri ve çarşılar kapatılmış, 65 yaş üzeri ve 20 yaş altı gençlerin sokağa çıkması yasaklanmış, belli günlerde de büyük şehirlerde herkese sokağa çıkma yasağı getirilmiştir **[Esermiş Özcü ve Atanur, 2020]**.

Tüm dünyayı etkilediği gibi ülkemizi de olumsuz etkileyen COVID-19 salgını kamusal alan kullanımını, algılarını, tasarımı ve yönetimini de kuşkusuz değiştirip dönüştürecektir. Sağlıklı kentlerin ve başarılı kamusal alanların insan sağlığı üzerindeki etkisi COVID-19 pandemisinden sonra daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu da önümüzdeki süreçte karar vericilerin ve planlamacıların kamusal alanlar konusunda yeniden düşünmeye ve kararlar almaya yöneltebilir. COVID-19 salgını sonrası tüm dünyada kamusal alanların sosyalleşme, toplum inşası ve kimlik oluşumu için önemli bir rolü olacağı aşikârdır [Esermiş Özcü ve Atanur, 2020].

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının yaygınlaşması tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamusal alan kavramını büyük ölçüde değiştirmiştir. İletişim teknolojileri ve internet, evlerde internetin kullanılmaya başlanmasıyla daha da önem kazanmıştır. Günümüzde ülkemizde de internet kullanımı oldukça yaygınlaşmış, sosyal medya platformları ve diğer çevrimiçi topluluklar, fiziksel kamusal alanların yerini alarak yeni bir kamusal alan anlayışı yaratmıştır. Bu durum, daha geniş kitlelere erişimi, ifade özgürlüğünü ve bilgi paylaşımını arttırmasının yanında toplumsal kutuplaşmanın artması, yanlış bilgi yayılımı, dijital gözetim ve platformların özel şirketlere ait olması nedeniyle kamusal alanın sınırlandırılması gibi dezavantajları da beraberinde getirmektedir.

2.5. Kamusal Alan ve Kamusal Açık Yeşil Alanların Önemi ve Kentlere Etkisi

Kamusal alanlar, toplumun her kesiminin kullanımına açık, insanların diğer insanlarla bir arada olmasına ve sosyalleşmesine olanak tanıyan, ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok işlevi bünyesinde barındıran mekânlardır. Kamusal açık yeşil alanlar ise kamusal alanların önemli bir bileşeni olarak, tüm bu işlevlerin yanında özellikle doğal çevre ile yarattığı etkileşim ve ekosisteme sağladığı katkılarla ön plana çıkmaktadır. Genel olarak kamusal alanların işlevleri ve önemi, kamusal açık yeşil alanları da kapsayacak şekilde değerlendirilmiş, kamusal açık yeşil alanların özellikli işlevleri ve kentlere etkisi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Kamusal alanlar, toplulukların sosyal dünyayla temasa geçmesi ve dışarıyı deneyimlemesi için önemli bir alan sağlar. Rupa (2015), kamusal alanların insanların “yeni bir şeyler görme, farklı hissetme, öğrenme ve ilham alma” şansına sahip olduğu

alanlar olduğunu savunmaktadır **[Rupa, 2015]**. Bu yönüyle kamusal alan yalnızca bir yer olarak değil, aynı zamanda bir deneyim olarak da algılanabilir.

Kamusal alanlar, küçük mahalle parklarından büyük şehir merkezi meydanlarına kadar çeşitli düzeylerde insanların sosyal gelişiminde önemli bir rol oynar. Farklı geçmişlere sahip insanların bir araya geldiği ve yalnızca seyirci olarak yeni fikirler edindiği önemli alanlardır. Kamusal alanlar, çeşitli kültürlerden, geçmişlerden ve ırklardan insanların bir araya gelip kültürlerini sergileme ve aynı zamanda kendilerine yabancı yeni kültürleri deneyimleme fırsatı sunması bakımından toplumda kültürel gelişimin bir kapısı olarak görülebilir **[Rupa, 2015]**.

Kamusal alan, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar için ekosistem hizmetleri sağlamak, sağlık ve refahı iyileştirmek, sosyal katılımı ve ekonomik değişimi sağlamak açısından hayati öneme sahiptir. Tüm kent sakinlerinin yaşam kalitesini zenginleştirmek ve kimseyi geride bırakmamak için olanaklar sunar.

UN-Habitat'ın araştırması, iyi işleyen şehirlerin yüzey alanı olarak yaklaşık %50'sinin kamusal alanlara ayrıldığını göstermektedir. Ne yazık ki, dünyadaki çok az şehirde bu hedef karşılanmaktadır. Kaliteli kamusal alanların eksikliği kentsel yaşam kalitesini düşürmekte, suç, sosyal gerginlikleri, sağlığı ve tıkanıklığı artırmaktadır. Kamusal alan, daha güvenli ve uyumlu topluluklar inşa etmek, mekânsal eşitsizlikleri azaltmak, yerel ekonomiler inşa etmek, doğayla şehri bütünleştirmek ve kentsel performansı optimize etmek için öncü bir görev üstlenmektedir **[Web 19]**.

Kamusal alanlar başarılı şehirlerin vazgeçilmez bir unsurudur. Topluluk duygusu, kent kimliği ve kültürü oluşturmaya yardımcı olur, sosyal sermayeyi, ekonomik kalkınmayı ve toplumsal canlanmayı kolaylaştırır. Kamusal alanın canlılığı ve sürekli kullanımı, iyi bakılan, sağlıklı, güvenli kentsel ortamlar yaratır ve şehri yaşamak ve çalışmak için daha çekici bir yer haline getirir.

Herkes için Kamusal Alanlar (Web 19) raporunda bir şehrin karakterinin sokakları ve kamusal alanlarıyla tanımlanabileceği ileri sürülmektedir. Kamusal alanın meydanlardan bulvarlara, bahçelerden oyun alanlarına kadar kent imajı oluşumunda çok etkili olduğu kabul edilmektedir. Sokak ve kamusal mekânların birleştirici formu yaşayan bir organizma olan kentlerin iskeletini oluşturmaktadır. Gehl (2001) çalışmasında kamusal alanların binalar arasındaki boşluklar olarak değerlendirilseler de buluşma yeri, pazar yeri ve trafik alanı olarak hizmet verdiğini belirtmektedir **[Gehl, 2001]**. Dolayısıyla kamusal alanlar kentlerin temel bileşenleridir ve kentlerin ekonomisi, çevresi, güvenliği, sağlığı, uyumu ve bağlanabilirliği üzerinde oldukça

önemli etkilere sahiptir. Bu nedenle kentlerde yaşam kalitesinin kamusal alanların varlığıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir **[Web 19]**.

Kamusal alanların en önemli işlevlerinden biri, kamusal alanların yalnızca farklı sosyo-ekonomik gruplar arasındaki uyumu teşvik etmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumlardaki ötekileştirilmiş gruplar için dost mekânların yaratılması yoluyla kapsayıcılığın teşvik edilmesidir. Bu anlamda, çok işlevli ve ortak kamusal alanların varlığı önemlidir çünkü sosyal ve kültürel bütünlük ve aidiyet duygusu kamusal alanlarda inşa edilmektedir. Bir kamusal alan ancak herkese açık olduğunda insanları bir araya getirebilir, buluşma yerleri sağlayabilir, sosyal bağları güçlendirebilir ve ortak bir kent kültürünün gelişmesine olanak sağlayabilir. Bu mekânlarda bölgenin kültürel kimliği şekillendirilebilir ve yerel toplulukların mekân duygusunun gelişmesi sağlanabilir **[Web 19]**.

Günlük yaşamda kamusal alanları kullanan insanlar arasında sosyal ve kültürel etkileşim yaşanırken aynı zamanda kentlerin ekonomik gelişimi de sağlanabilir **[Rupa, 2015]**. Kamusal alanlar tedarik zincirini desteklediği, üretim maliyetini düşürdüğü ve malların ve insanların hareketliliğini teşvik ettiği için ekonomik üretkenlik üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Kentler, insanları ve yatırımı çekmek için birbirleriyle rekabet ettiği sürece kamusal alanlar hayati bir araç olmayı sürdürmektedir. Kamusal alanlar cazibe merkezi olduklarında arazi değerlerini iyileştirebilmekte ve böylece girişimciler iyi tasarlanmış ve bakımlı kamusal alanlara çekilebilmektedir **[Web 19]**.

Kamusal alanların iyi tasarlanmış, iyi yönetilen, karma ve çeşitli fonksiyonlara sahip olması güvenliği artırır. Bu tür kamusal alanlar, karşılıklı güven ve emniyete katkıda bulunurken, güvensizliği ve korkuları azaltır. Güvenliği destekleyen kaliteli, bakımlı kamusal alanlar, çeşitli fiziksel aktiviteler ve sakinleştirici bir ortam sağlayarak stresi azaltmakta, toplulukların fiziksel ve zihinsel sağlığının iyileştirilmesine yardımcı olmaktadır **[Web 19]**.

Kamusal alanların işlevlerine, kamusal açık yeşil alanlar özelinde baktığımızda, temel dört başlık altında değerlendirebiliriz **Şekil 2.29**:

➤ **Sosyal ve rekreasyonel işlevler**

- Rekreasyon için anahtar rol oynar, insanların iş ve günlük hayatında yaşam kalitesini artırır.
- Oyun, spor ve eğlence aktiviteleri için alan ve yer sağlar.
- Sağlıklı yaşam şeklinin düzenlenmesine yardım eder.

- Sosyal katılımı arttırır, vatandaşlara kültürel ve sosyal olaylar için buluşma yeri sağlar.
- Çevresel eğitim ve hayat boyu öğrenme sağlar ve ekolojik ve çevresel süreçlerin daha iyi anlaşılmasını geliştirir
- Kent sakinlerine peyzaj ve doğayla yakın ilişki kuracak alan sunar.

➤ **Ekolojik işlevler**

- Kent ekosistemini doğal ekosistemlerle bütünleştirir.
- Doğal kaynakların korunmasını sağlar.
- Yaban hayatın yaşam alanını sağlar ve türlerin çeşitliliğini pozitif olarak etkiler.
- Kent iklimi ile ilişkilendirilmiş çevresel stresi, ekolojik dengeleyici etkisi ile azaltır.
- Gürültüyü azaltır.
- Hava kirliliğini azaltır.

➤ **Ekonomik İşlevler**

- Yeni yatırımların geliştirilmesinde bir etmen olarak görev yapar.
- Yerel meslekleri ve mahalle ekonomilerini turist çekimi ve yatırımlarla canlandırır.
- Yeşil alanları geliştiren, yöneten ve besleyen-sürekliliğini sağlayan kişiler için direkt iş olanakları sunar.

➤ **Tarihi, kültürel ve estetik işlevler**

- Kentin yapısını-biçimini tanımlar.
- Kentsel dokuya yerel bir kimlik kazandırır.
- Kente kültürel, tarihsel ve estetik katkı sağlar; yapılı çevre ve doğal çevre arasında doğal bir denge kurar
- Tarihi, arkeolojik ve kültürel değeri yüksek alanları kapsar ve korur.
- Farklı sosyo-kültürel grupların adalet ve eşitlik içinde kaynaşmasını sağlayan alanlar yaratır.
- Görsel peyzaj değeri yüksek alanları kapsar ve korur.
- Ekolojik ve kültürel bağlantı koridorları oluşturur.

SOSYAL VE REKREASYONEL İŞLEVLER

- Rekreasyon için anahtar rol oynar, insanların iş ve günlük hayatında yaşam kalitesini artırır.
- Oyun, spor ve eğlence aktiviteleri için alan ve yer sağlar.
- Sağlıklı yaşam şeklinin düzenlenmesine yardım eder.
- Sosyal katılımı artırır, vatandaşlara kültürel ve sosyal olaylar için buluşma yeri sağlar.
- Çevresel eğitim ve hayat boyu öğrenme sağlar ve ekolojik ve çevresel süreçlerin daha iyi anlaşılmasını geliştirir
- Kent sakinlerine peyzaj ve doğayla yakın ilişki kuracak alan sunar.

EKOLOJİK İŞLEVLER

- Kent ekosistemini doğal ekosistemlerle bütünleştirir.
- Doğal kaynakların korunmasını sağlar.
- Yaban hayatın yaşam alanını sağlar ve türlerin çeşitliliğini pozitif olarak etkiler.
- Kent iklimi ile ilişkilendirilmiş çevresel stresi, ekolojik dengeleyici etkisi ile azaltır.
- Gürültüyü azaltır.
- Hava kirliliğini azaltır.

KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALANLARIN İŞLEVLERİ

EKONOMİK İŞLEVLER

- Yeni yatırımların geliştirilmesinde bir etmen olarak görev yapar.
- Yerel meslekleri ve mahalle ekonomilerini turist çekimi ve yatırımlarla canlandırır.
- Yeşil alanları geliştiren, yöneten ve besleyen-sürekliliğini sağlayan kişiler için direkt iş olanakları sunar.

TARİHİ, KÜLTÜREL VE ESTETİK İŞLEVLER

- Kentin yapısını-biçimini tanımlar.
- Kentsel dokuya yerel bir kimlik kazandırır.
- Kente kültürel, tarihsel ve estetik katkı sağlar; yapılı çevre ve doğal çevre arasında doğal bir denge kurar
- Tarihi, arkeolojik ve kültürel değeri yüksek alanları kapsar ve korur.
- Farklı sosyo-kültürel grupların adalet ve eşitlik içinde kaynaşmasını sağlayan alanlar yaratır.
- Görsel peyzaj değeri yüksek alanları kapsar ve korur.
- Ekolojik ve kültürel bağlantı koridorları oluşturur.

Şekil 2.29: Kamusal açık yeşil alanların işlevleri [Venn ve Niemela, 2004'ten akt. Atalay, 2008].

2.6. Kamusal Alan ve Kamusal Açık Yeşil Alanların Sınıflandırması

Literatürde kentsel kamusal alanların sınıflandırılmasıyla ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalardan bazıları kamusal alanların işlevine odaklanırken, bazıları da mülkiyet ve yönetim, alan kullanımı, doğal veya yapay olması gibi kriterler dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Carr vd., (1992) kentsel kamusal alanları işlevlerine göre sınıflandırarak 10 kategoriye ayırmıştır. Bunlar; mahalle alanları, oyun alanları, kıyılar, kapalı pazar yeri/ topluluk

açık alanları, meydanlar ve plazalar, yeşil yollar ve park yolları, halka açık parklar, pazarlar ve sokaklardır. **Tablo 2.2'**de alt kategorileriyle birlikte bu sınıflandırmaya yer verilmiştir [Carr vd., 1992'den akt. Özcü, 2022].

Tablo 2.3: Carr vd., (1992)'nin Modern Kentsel Kamusal Alan Tipolojisi
[Carr vd., 1992'den akt. Özcü, 2022].

Tip	Alt Kategori
Bulunan/mahalle alanları	Bulunan alanlar/günlük açık alanlar
Oyun alanları	Oyun Alanları, Okul bahçesi
Kıyılar	Su kenarları, limanlar, plajlar, nehir kıyıları, iskeleler, göl kıyıları
Atriyum/kapalı pazar yeri	Atriyum Pazar yeri/şehir merkezindeki alışveriş merkezi
Topluluk açık alanları	Topluluk bahçesi/parkı
Meydanlar ve plazalar	Merkez meydan İş merkezlerinin (plaza) açık alanları
Yeşil yollar ve park yolları	Birbirine bağlı rekreasyon ve doğal alanlar Kamu / kent merkezindeki parklar Şehir parkı
Halka açık parklar	Mahalle parkı Halka açık parklar Mini/cep parkı
Pazarlar	Çiftçi marketleri Yaya kaldırımları Çarşılar
Sokaklar	Toplu taşıma Trafığe kapalı sokaklar Şehir yolları

Tablo 2.3' de Wang (2002)'in doğallık, fonksiyon, alan kullanım modeli ve lokasyon olarak belirlediği kriterlere göre oluşturduğu bir başka kamusal alan sınıflandırması görülmektedir [Özcü, 2022].

Tablo 2.4: Wang (2002)'nin Kamusal Alan Sınıflandırması [Wang 2002'den akt. Özcü, 2022].

Kriter	Kategori	Örnek
Doğal	Doğal	Korunan alan, şelale, dağ, orman vb. rezerv alan orman, sulak alan vb.
İnsan Eliyle	İnsan Eliyle	Sokak, meydan, park ve yeşil kuşak
Fonksiyon	Konut	Toplum merkezi, yeşil kuşak, çocuklar için eğlence alanı vb.
	Toplu Taşıma	Şehir girişi, kavşak, yaya caddesi vb.
	Rekreasyon	Park, eğlence parkı, alışveriş merkezi vb.
	İş Alanları	Fabrika, belediye meydanları vb.
Alan Kullanım Modeli	Konut kullanımı	Kamu hizmeti tesisleri, açık alanlar
	Kentsel Kamu Tesis Kullanımı	Halka açık kültürel, eğlence, ticari, finansal, tarihi ve belediye tesisleri
	Yeşil kuşak	Halka açık yeşil kuşak, kent parkı vb.
Lokasyon	Belediye Düzeyi	Ticari hizmet merkezi, kültür ve eğlence merkezi, kent meydanı, kent parkı vb. kentteki tüm insanlara hizmet eden alanlar.
	Bölge Düzeyi	İlçe ticaret merkezi, park, yeşil kuşak vb. ilçede yaşayan insanlara hizmet eden alanlar.
	Sokak Düzeyi	Topluluk merkezi, açık hava tesisleri vb. çevrelerinde yaşayan herkese hizmet eden alanlardır.

Carmona (2010), kamusal alanları yönetim ve mülkiyet açısından pozitif mekânlar, negatif mekânlar, belirsiz mekânlar ve özel mekânlar olmak üzere dört temel kategoriye göre sınıflandırmıştır. Pozitif mekân, kişilerin mekânlara yüklediği anlamlarla ilgili bir kavram olarak tanımlamaktadır. Negatif mekân, genellikle tehdit unsurları barındıran, ırkçılık, şiddet vb. antisosyal davranışların deneyimlendiği alanlardır; belirsiz alanlar, mülkiyetlerinin ve kamusalılıklarının ölçülemediği alanlardır; özel alanlar ise, mülkiyet hakkının, denetiminin ve erişilebilirliğinin özel sermayede olduğu alanlardır [Carmona, 2010]. Tablo 2.4'te Carmona'nın kamusal alan sınıflandırması detaylarıyla verilmiştir.

Tablo 2.5: Carmona'nın (2010) kamusal alan sınıflandırması [Carmona, 2010].

Mekân tipi	Ayırt edici özellikler	Örnekler
Pozitif alanlar		
1. Doğal/yarı doğal kentsel alan	Tipik olarak devlet mülkiyeti altındaki kentsel alanlardaki doğal ve yarı doğal alanlar	Nehirler, doğal özellikler, deniz kıyıları, kanallar
2. Sivil alan	Herkese açık ve erişilebilir olan ve çok çeşitli işlevlere hitap eden geleneksel kentsel alanlar	Sokaklar, meydanlar, gezinti yerleri
3. Kamusal açık yeşil alan	Geçici olarak kontrol edilse bile, genellikle yeşil ve herkese açık, kamu tarafından yönetilen açık alan	Parklar, bahçeler, şehir ormanları, mezarlıklar
Negatif alanlar		
4. Hareket alanı	Büyük ölçüde motorlu ulaşım için hareket ihtiyaçlarının hâkim olduğu alan	Ana yollar, otoyollar, demiryolları, alt geçitler
5. Servis alanı	Modern servis gereksinimleri ihtiyaçlarının hâkim olduğu alan	Otoparklar, servis alanları
6. Fazla boşluk	Geliştirmeden sonra kalan, genellikle işlevsiz tasarlanmış alan	Planlandıktan sonra kalan alan, Modernist açık alan
7. Tanımsız alan	Terk edilmiş veya yeniden geliştirmeyi bekleyen gelişmemiş alan	Yeniden geliştirme alanı, terk edilmiş alan, geçici alan
Belirsiz alanlar		
8. Değişim alanı	İster dahili ister harici olsun, ulaşım durakları	Metrolar, tren istasyonları, otobüs/tramvay durakları
9. Kamusal 'özel' alan	Görünüşte kamusal dış alan, aslında özel mülkiyete ait ve kontrol edilen	Özel sektöre ait 'sivil' alan, iş parkları, dini alanlar
10. Göze çarpan alanlar	Yabancıları potansiyel olarak istenmeyen hissettirmek için tasarlanmış kamusal alanlar	Çıkmaazlar, kukla kapılı yerleşim bölgeleri
11. İçselleştirilmiş "kamusal" alan	Resmi olarak kamusal ve harici kullanımlar, içselleştirilmiş ve çoğu zaman özelleştirilmiş	Alışveriş/eğlence merkezleri, içe dönük mega yapılar
12. Perakende alanı	Özel mülkiyete ait ancak kamuya açık alışveriş alanları	Mağazalar, kapalı pazarlar, benzin istasyonları
13. Üçüncülük boşlukları	Yarı halka açık toplantı ve sosyal yerler, halka açık ve özel	Kafeler, restoranlar, kütüphaneler, belediye binaları

Tablo 2.6: Devamı.

14. Özel 'kamusal' alan	Kamuya ait, ancak işlevsel ve kullanıcı tarafından belirlenen alanlar	Kurumsal alanlar, toplu konutlar, üniversite kampüsleri
15. Görünür özel alan	Fiziksel olarak özel, ancak görsel olarak kamusal alan	Ön bahçeler, tahsisler, kapılı meydanlar
16. Arayüz boşlukları	Kamusal ve özel alan arasında fiziksel olarak ayrılmış ancak genel olarak erişilebilir arayüzler	Sokak kafeleri, özel kaldırım alanı
17. Kullanıcı seçme boşlukları	Yaşa veya aktiviteye göre belirlenen (ve bazen kontrol edilen) seçilen gruplar için alanlar	Kaykay parkları, oyun alanları, spor sahaları
Özel alanlar		
18. Özel açık alan	Fiziksel olarak özel açık alan	Kentsel tarım alanları, özel ormanlık alanlar
19. Harici özel alan	Fiziksel olarak özel alanlar, araziler ve bahçeler	Kapalı sokaklar, özel bahçeler, özel spor kulüpleri
20. Dahili özel alan	Özel veya iş alanı	Ofisler, evler vb.

Jayacody ve diğ., (2016) ve Carmona (2010) tarafından yapılan ve **Tablo 2.4**'te yer verilen Kamusal alan sınıflandırmasına dikkat çekerek kamusal alanı erişilebilirlik, sahiplik ve kullanım amacına göre üç gruba ayırdığını belirtmektedir. Bunlar:

1. Dış Kamusal Alan – Meydanlar, sokaklar, otoyollar, parklar, otoparklar, kıyı alanları, ormanlar, göller ve nehirler vb. dahil olmak üzere özel mülkler arasında kalan tüm alanlar.
2. İç Kamusal Alan – Çeşitli kamu kurumları (örneğin kütüphaneler, müzeler, belediye binası) ve toplu taşıma tesisleri (örneğin otobüs terminalleri, tren istasyonları vb.)
3. İç ve Dış Yarı Kamusal Alan – Spor sahaları, restoranlar, sinemalar ve alışveriş merkezleri gibi özel mülkiyete ait kamusal alanlar anlamına gelir. Yasal olarak özel ancak kullanım olarak kamusal olan yerlerdir [**Carmona, 2010'dan akt. Jayacody ve diğ., 2016**].

UN-Habitat Web sitesinde yer alan “Küresel Kamusal Alan Araç Seti: Küresel İlkelerden Yerel Politikalara ve Uygulamalara” çalışmasında kamusal alanları maksimum erişim ve çok yönlülük özelliklerini dikkate alarak altı ana kategoriye ayırmaktadır:

Birinci kategori, çok yönlülükleri sayesinde günlük hayatımızda en yoğun kullanılan kamusal alanları içerir. Bunlar:

- Sokaklar, caddeler ve bulvarlar

- Meydanlar
- Kaldırımlar
- Geçitler ve galeriler
- Bisiklet yollarıdır.

Bunlar kelimenin tam anlamıyla kamusal alanlardır çünkü kamuya aittir ve kamu tarafından yönetilir, herkese ücretsiz, günün her saati erişilebilirdir. Bu kategorideki kamusal alanlar aynı zamanda kamusal eğlence açısından çok yönlü olanlardır: açık hava pazarlarına, etkinliklere, siyasi mitinglere, gösterilere ve gayri resmi sektör faaliyetlerine ev sahipliği yapabilirler. Ayrıca hareketlilik gibi temel bir kentsel işleve de olanak tanırırlar. Bu nedenle çok amaçlı kamusal alanlar olarak tanımlanabilirler **[Web 19]**.

Bu tür mekânların en önemli özelliklerinden biri, bir kullanımın diğerlerine hâkim olması riskinin çok yüksek olması, örneğin motorlu taşıtların yaya kullanımına üstün gelmesi ve yaya hareketliliğini tehlikeye atmasıdır.

İkinci kategori, kamusal açık yeşil alanları kapsar. Bu alanlar, kamusal alanları düşündüğümüzde içgüdüsel olarak aklımıza ilk gelen ve günlük olarak kullandığımız kentsel alanlardır. Bunlar:

- Parklar
- Bahçeler
- Oyun alanları
- Halk plajları
- Kıyı alanlarıdır.

Bu alanlar herkese açık ve ücretsizdir. Normalde kamuya aittir ve bakımı kamu tarafından yapılır. Ancak birçok durumda yalnızca gündüz saatlerinde erişilebilirler **[Web 19]**.

Geleneksel kamusal alanların üçüncü kategorisi, kamuya ait ve kamunun kullanımına açık olan, herkesin erişimine açık olan yüksek bakım gerektiren kamusal tesisleri içerir. Bunlar:

- Halk kütüphaneleri
- Belediye toplum merkezleri
- Belediye pazarları
- Kamuya açık spor tesisleridir.

Çoğu durumda bu tesislere yalnızca gündüz saatlerinde veya mesai saatleri içinde erişilebilmektedir.

Aynı çalışmada yapılan bu listeye en az üç “fiziksel olmayan kamusal alan kategorisi” eklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Birincisi, kamunun alanı olarak kamu alanıdır. Burada, “kamu” terimi genel kamuya değil, daha ziyade kamu sektörü alanını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu anlamda, ortak alanlar sadece mallar ve yerler değil, aynı zamanda vatandaşların yetkiyi devrettiği, ortak iyilik için kaynak sağladığı ve yönetimini yerel olarak seçtikleri yetkililere emanet ettiği toplumsal bir sözleşmedir. Bu toplumsal sözleşme bozulduğunda veya tehlikeye girdiğinde, kamu alanı da tehdit altında demektir [Web 19].

İkinci kategori, şehrin kendisidir. Bu ifade daha kapsamlı bir kamusal alan yaklaşımıyla şehrin bir bütün olarak kendisinin kamusal bir alan olduğu fikrini pekiştirir ve şehrin herkes tarafından paylaşılan, kullanılan, herkese emanet edilen fiziksel ve sembolik bir alanın ifadesi olarak görüldüğü “şehir hakkı” ifadesini destekler niteliktedir.

Kamusal alanın üçüncü “fiziksel olmayan kategorisi” ise siber uzaydır. Kamusal alan her zaman karşılaşma, etkileşim ve iletişimin yeri olmuştur. İnternet ve sosyal ağlar aracılığıyla siber uzay, “gerçek” alanda “gerçek” etkileşimlerin çoğalmasına yol açabilecek sanal karşılaşma ve etkileşim için yeni fırsatlar sunar. Örneğin, demokrasinin temel dayanağı olan siyasi katılımın Web ile ilgili teknolojinin kullanımıyla büyük ölçüde geliştirildiği ileri sürülmektedir [Web 19].

Tüm bu kamusal alan sınıflandırmalarına bakıldığında kamusal açık yeşil alanların, kamusal alan sınıflandırmasında ilk akla gelen ve kamusal alanların temelini oluşturan önemli bir bileşeni olduğu görülmektedir.

Kamusal açık yeşil alanları tariflemeyen önce açık alan kavramını tanımlamak yerinde olacaktır.

Açık alan kavramı, Gül ve diğ., (2020) tarafından “Öztan (1968), Akdoğan (1987) ve Özbilen (1991)’e göre, kent dokusunun önemli temel elemanlarından birisi olup, mimari yapı ve ulaşım alanları dışında kalan açıklıklar veya boş alanlar” olarak tanımlanmaktadır [Öztan, 1968; Akdoğan, 1987 ve Özbilen, 1991’den akt. Gül vd., 2020].

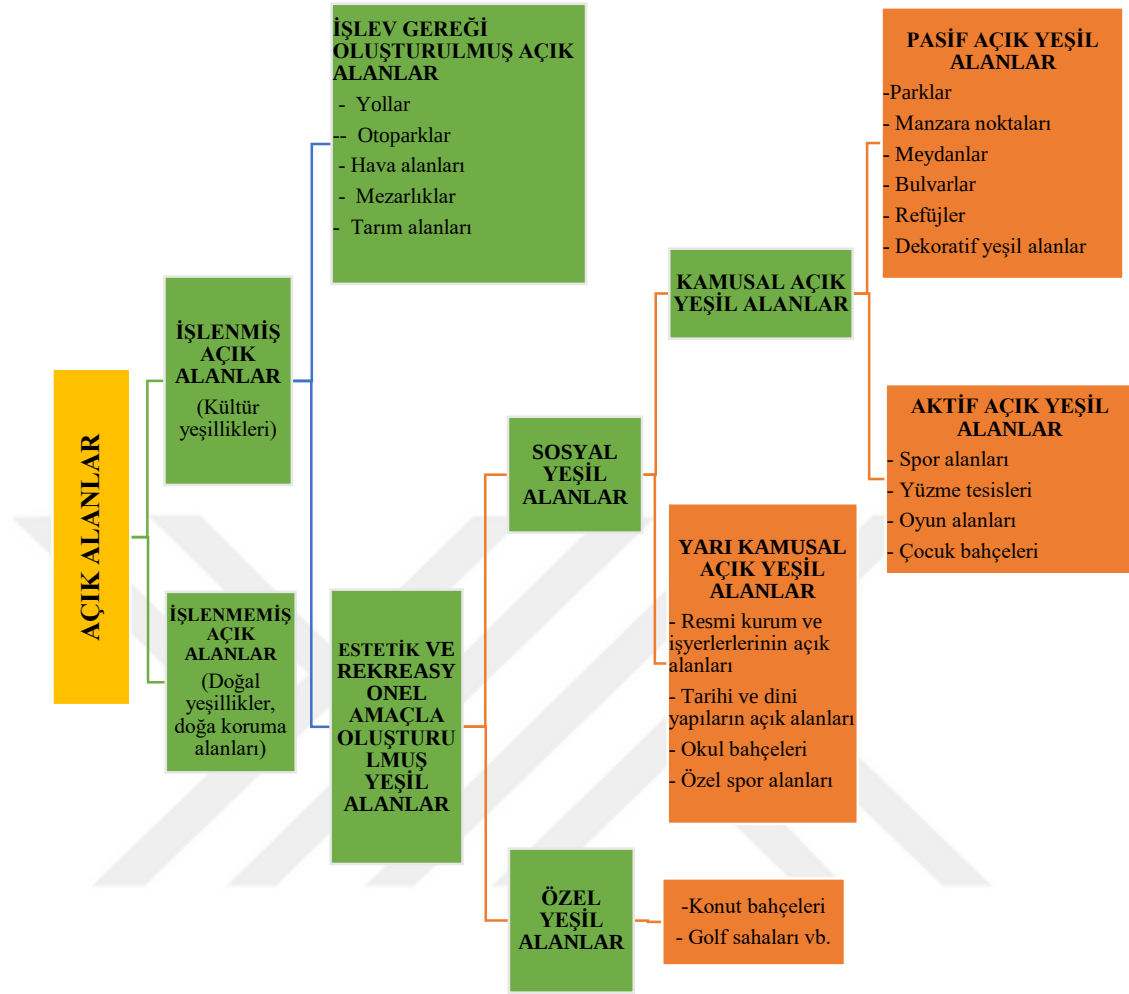
Yeşil alan ise, Gül ve diğ., (2020) tarafından “Saatçioğlu (1978) ve Akdoğan (1987)’e göre, mevcut açık alanların bitkisel elemanlar (odunsu ve otsu bitkiler) ile kaplı veya kombine edilmiş, yüzey alanları” olarak tanımlanmaktadır [Saatçioğlu, 1978 ve

Akdoğan, 1987’ den akt. Gül vd., 2020]. Bu tanıma göre her yeşil alan aynı zamanda açık alan niteliği taşımaktadır. Ancak her açık alanı yeşil alan olarak tanımlamak doğru olmayacaktır [**Şahin, 2008**].

Tablo 2.4’te açık alanlar sınıflandırmasında açık alanlar başlığı altında yeşil olmayan açık alanların da bulunduğu görülmektedir.

Yasal mevzuatta yeşil alanlar ise; Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (MPYY) 5. Maddesinde, park, çocuk bahçesi, oyun alanı, meydan, rekreasyon alanı gibi açık yeşil alanlar olarak tanımlanmıştır.

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği (PAİY) Madde 4’te ise yeşil alanlar; toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçesi, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence, rekre-asyon ve rekreatif alanların toplamını (metropol ölçekteki fuar, botanik ve hayvan bahçeleri ile bölgesel parklar bu alanlar kapsamındadır) ifade etmektedir [**Web 32**].

Şekil 2.30: Açık alanlar sınıflandırması [Şahin, 2008’den faydalanarak yazar tarafından hazırlanmıştır].

Açık alanların önemli bir bileşeni olan açık yeşil alanların (AYA) sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. AYA’lar kullanım ve mülkiyet durumu, mekânsal dağılım ve işlevsellik gibi faktörlere göre sınıflandırılmaktadır. **Tablo 2.5’te** bu sınıflandırmalar bir arada verilmiştir.

Tablo 2.7: Farklı kategorilerde AYA sınıflandırması [Yıldızcı, 1987, Gezer vd., 2009, Gül vd., 2020].

Sınıflandırma Kategorisi	Alt Gruplar	Açıklamalar
Mekânsal Dağılıma Göre	Dağınık AYA	Ayrık, küçük veya büyük birimler; plansız gelişimlerde yaygın.
	Yeşil Bandlar Sistemi	Organik bütünlük; morfolojik veya jeomorfolojik bağlamda eksen, yıldız veya kama şekilleriyle oluşabilir.
Kullanım ve Mülkiyet Durumuna Göre	Kamusal AYA	Parklar, botanik bahçeler, milli parklar gibi herkesin erişimine açık yeşil alanlar.
	Yarı-Özel AYA	Okul bahçeleri, kamu kuruluşu alanları gibi belirli bir kesim tarafından kullanımda.
	Özel AYA	Konut bahçeleri, tarım alanları gibi yalnızca sahiplerinin kullanımına açık alanlar.
İşlevselliğine Göre	Aktif Yeşil Alanlar	Parklar, oyun alanları, spor sahaları gibi halkın doğrudan kullanımına açık alanlar.
	Pasif Yeşil Alanlar	Devlet ormanları, fidanlıklar gibi koruma veya estetik amaçlı, kullanımı sınırlı alanlar.

Bunun yanında AYA’ları bir sistem olarak ele alıp, bu sistemi mekânsal, toplumsal ve zamansal açıdan değerlendiren çalışmalara da rastlanmaktadır. Öztürk (2004), doktora tezinde bu yaklaşımı temel alan farklı bir AYA sınıflandırmasına yer vermiştir. Buna göre:

➤ **Mekânsal Açıdan AYA Sistemi**

AYA’lar mekânsal bağlamda değerlendirilirken, AYA’ların mekânsal olarak bir sistem oluşturması mekânsal süreklilikleriyle tariflenmektedir.

- **Mekânsal Süreklilik:** “Kesintisiz bağlantı, birbirini izleme, ardışıklık veya birleşme” anlamlarına gelmektedir [Öztürk, 2004].

- **Mekânsal Süreksizlik:** “Herhangi bir düzeni ya da ritmi içerisinde barındırmayan mekânların birlikteliği” olarak tanımlanmaktadır [Öztürk, 2004].

Tablo 2.6’da mekânsal süreklilik ve mekânsal süreksizlik kavramlarının bir karşılaştırması görülmektedir.

Tablo 2.8: Mekânsal süreklilik ve mekânsal süreksizlik kavramları [Kahraman, 1998’den aktaran Öztürk, 2004].

Mekânsal Süreklilik	Mekânsal Süreksizlik
Birbirini izleme	Kesiklik
Dizi/ zincir oluşturma	Kırılma
Birleşme	Dağılma
Doğrusal gelişme	Dağınık gelişme
Bağlantılılık	Bağlantısızlık
Düzen	Düzensizlik

AYA’lar konumları açısından, farklı bir deyimle mekânsal form ilişkileri açısından “Yeşil Kuşak (*Green Belt*), Yeşil Kama Sistemi (*Green Wedge*), Yeşil Örgü Sistemi (*Green Network*), ve Yeşil Kalp Sistemi (*Green Heart*)” olarak sınıflandırılabilir [Öztürk, 2004].

AYA’ların sürekliliğinin olmasının ekolojik, rekreatif ve kent makroformu açısından avantajlar sağladığını savunan görüşler olduğu gibi, sürekliliğin çok önemli olmadığını, işlevselliğin öncelikli olması gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur. Ancak mekânsal olarak süreklilik gösteren AYA’ların, rekreatif olanakları artırması, yaban hayatı ve hava koridorlarını desteklemesi, hava kirliliğini azaltması ve sıcaklığı dengelemesi gibi katkıları düşünüldüğünde, mekânsal açıdan süreklilik göstermeyen AYA’lara göre daha üstün olduğu görülmektedir. Bu nedenle, kentsel AYA’ların mekânsal açıdan süreklilik gösterecek şekilde oluşturulması önerilmektedir [Öztürk, 2004].

➤ **Toplumsal Açıdan AYA Sistemi**

Toplumsal açıdan AYA sistemi, etki düzeyleri, erişilebilirlik durumları, yerleşim alanı hiyerarşisi ve kişi başına düşen yeşil alan miktarı ile ifade edilmektedir.

Yerleşim alanı hiyerarşisi açısından AYA'lar işlevleri ve etki ettikleri alanlara göre en küçük yerleşim birimi olan bina ölçeğinden başlayarak; konut bahçesi, çocuk bahçesi, oyun ve spor alanları, mahalle parkı, semt parkı, kent parkı, bölge parkı vb. olarak sınıflandırılır **Tablo 2.7**.

Tablo 2.7: AYA'ların yerleşim yeri hiyerarşisi açısından sınıflandırılması
[Ahern, 1995; Atabay, 1988; Turner, 1998; Ersoy, 1994; Öztürk, 2004].

Yeşil Alan Tipi	Yerleşim Ölçeği				
	Kıtasal	Ülkesel	Bölgesel	Kentsel	Yerel (ilçe)
Orman	X	X	X	X	X
Su Yüzeyi	X	X	X	X	X
Tarım Alanı	X	X	X	X	X
Çayır-Mera	X	X	X	X	X
Milli Park		X			
Tabiat Parkı		X			
Doğal Sit Alanı		X			
Bölge Parkı			X		
Botanik Bahçesi			X	X	
Hayvanat Bahçesi			X	X	
Millet Bahçesi			X	X	
Piknik Alanı			X	X	X
Fuar Alanı			X	X	
Spor Alanı			X	X	X
Kent Parkı				X	X
Park Yolu				X	X
Koruluk				X	X
Trafik Yeşili				X	X
Plaza				X	X
Meydan				X	X
Bahçe				X	X
Mezarlık				X	X

➤ Zamansal Açıdan AYA Sistemi

AYA sistemleri zamansal açıdan değerlendirilirken; zamansal süreklilik kavramı, kentsel alanların hem kendilerinin hem de çevrelerinin zaman içerisinde devamlılığını korumasını ifade etmektedir. Süreksizlik ise bu alanların eskiyle hiçbir benzerliği ve bağlantısı olmayacak şekilde yeni biçimler ve kullanımlar sergilemesiyle tanımlanır.

Kentsel açık yeşil alanlarda yaşanan bu süreksizlik, kentsel kimliğin ve toplumsal belleğin kaybolmasına yol açar [Öztürk, 2004].

Zamansal, mekânsal ve kullanımsal sürekliliğin bir arada olması kentlinin psikolojik güvenlik ihtiyacına karşılık vermektedir. Kentsel mekânların toplumsal değişimlerle birlikte değişimi kaçınılmazdır ancak bu değişimin yalnızca kısa vadeli gereksinimleri dikkate alarak değil, geçmiş referans olarak kentsel kimliği ve toplumsal belleği korumayı, bunun yanında yaşam kalitesini artırmayı da gözetecek şekilde gerçekleşmesi önemlidir.

AYA sistemleri zamansal süreklilik bağlamında değerlendirildiğinde, mevcut AYA'ların korunması, gereksinimler doğrultusunda kullanılması ve geliştirilerek çoğaltılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Kentlere kimlik kazandırılmasında büyük bir role sahip AYA sistemlerinin, ortak bir toplumsal hafıza oluşturabilmek için zamansal sürekliliğinin sağlanması oldukça önemlidir.

Farklı bakış açıları ile yapılmış tüm bu AYA tanımları ve sınıflandırmaları ışığında teze konu olan “kamusal açık yeşil alanlar”, “yapıların dışında kalan, kullanımı kamuya açık ve kamusal faaliyetler için ayrılmış, herkes tarafından erişilebilir, kamu tarafından yönetilen ve denetlenen, doğal ya da insan eliyle oluşturulmuş bitkilerle kaplı alanlar” olarak tanımlanabilir.

Jayacody ve diğ., (2016), çalışmalarında Woolley (2003)'in iki tür tanımına yer vermiştir. İlk tanım politik duruşu esas alan ve öncelikli kullanım amacına göre yapılmıştır. Buna göre, kamusal açık yeşil alanlar, parklar ve bahçeler, kentsel ormanlık alanlar dahil olmak üzere doğal ve yarı doğal yeşil alanlar, yeşil koridorlar, açık hava spor tesisleri, sosyal yeşil alanlar, çocuklar ve gençler için oyun alanları, toplum bahçeleri (ülkemiz için “Millet Bahçeleri” kavramına karşılık geldiği düşünülebilir), kentsel çiftlikler, mezarlıklar ve kullanılmayan dini yapıların bahçeleri dahil olmak üzere yeşil alan ve kentsel alan arasında konumlandırılmıştır.

İkinci tanım ise kamusal açık yeşil alanları, zorunlu, isteğe bağlı ve sosyal etkinlikleri çevreleyen farklı türde etkinliklere olanak sunan bir alan olarak konumlandırır. Bu tanım, kullanım amacından ziyade kullanıcıların bakış açılarına dayanmaktadır. Bunlara örnek olarak parklar, oyun alanları, spor alanları, okul oyun alanları, sokaklar, şehir çiftlikleri ve kendiliğinden oluşmuş doğal yeşil alanlar verilebilir. Jayacody vd., (2016) bu tanımlarda özellikle iki noktaya dikkat çekmiştir. Bunlardan birincisi kamusal açık yeşil alanların yeşil alan ile kentsel alan arasında kalan, kamu tarafından

kullanılan herhangi bir alan olduğu; diğeri de yapılarla örtülmemiş açık alan olması gerektiğidir [Jayacody vd., 2016].

Tez çalışması kapsamında örneklem olarak ele alınan Kocaeli ili, Çayırova İlçesi sınırlarındaki kamusal AYA’lar hizmet hiyerarşisi sınıflandırmasında kentsel ve yerel (ilçe) düzeyde ele alınacaktır.

2.7. Kamusal Açık Yeşil Alanların Planlanmasında Ülkemizdeki Mevzuat ve Planlama Süreçleri

Ülkemizde AYA’ların planlanması, yönetimi ve denetimi konuları; İmar Yasası ve ilgili yönetmeliklerle düzenlenmektedir.

Mevzuatta yeşil alan kavramından ilk kez 21.06.1933 tarihli ve 2433 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 2290 sayılı Belediye ve Yapı Yollar Kanunu’nun 4. Maddesinin (B) bendinde bahsedilmiş olup, kişi başına düşen açık yeşil alan (koru, çayır, göl ve oyun yerleri) miktarı 4 m² olarak önerilmiştir. Bunun yanında kent genelinde yeşil alan miktarının %6 oranında teşkil edilmesi hedeflenmiştir [Türker ve Gül, 2022, Web 32].

6785 Sayılı İmar Kanunu/1605 Sayılı Yasanın (1956-1985) 28. Maddesi ile kişi başına düşen yeşil alan miktarı 7 m² olacak şekilde düzenlenmiş ancak bu standardın yerleşim alanlarında ölçek düzeyinde nasıl bir dağılım göstermesi gerektiği net bir biçimde tanımlanmamıştır. 1972 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu’nun (6785 Sayılı) 28. Maddesine göre, “yeşil sahaların tamamı” planlamaya esas alınacak şekilde kişi başına 7 m² olarak belirlenmiştir [Türker ve Gül, 2022, Web 32].

1975 yılında İmar ve İskân Bakanlığı tarafından “İmar Planı Dışındaki Toplu Konut Alanlarında Teçhizat ve Standartlar” getirilmiş, metropoliten alanların uygulama imar planlarında, yeşil alan standartlarına yönelik nüfus yoğunluklarına göre bir kademelenme önerilmiştir. Buna göre, 5 bin nüfuslu alanlar için kişi başına 1,5 m², 15 bin nüfus için 3 m² ve 45 bin nüfus için 2,5 m² olacak şekilde kişi başına toplamda 7 m² yeşil alan öngörülmüştür [Altaban, 1994’ten aktaran Türker ve Gül, 2022].

1985’te yayınlanan İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik’te ise yeşil alan standardı 7 m²/kişi olarak korunarak “yeşil alan” kavramı yerine “aktif yeşil alan” kavramı kullanılmıştır. Ayrıca Belediye ve Mücavir alan dışındaki alanlarda ise, aktif yeşil alan miktarı 14 m²/kişi olarak öngörülmüştür [Aksoy, 2001’den aktaran Türker ve Gül, 2022].

2 Eylül 1999 tarihinde çıkarılan İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 7 m²'den 10 m²'ye çıkarılmıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, kentsel alanlarda kişi başına düşen 10 m² yeşil alanın yeşil alan kategorilerine göre dağılımını; komşuluk ünitesi düzeyinde çocuk oyun alanı 1,5 m²/ kişi, mahalle ve semt düzeyinde spor alanı 2 m²/kişi, mahalle parkı 3 m²/kişi, kent düzeyinde ise 3,5 m²/kişi kent parkı olması şeklinde düzenlemiştir [Gül vd., 2020].

2014 yılında çıkarılan MPYY'de (Md. 11 ve Ek-2 Tablo'ya göre); mekânsal standartlar düzenlenerek belediye ve mücavir alan sınırlarında aktif yeşil alan miktarı kişi başına 10 m², belediye ve mücavir alan sınırları dışında ise kişi başına 14 m² olarak öngörülmüştür (Gül ve diğ., 2020). MPYY'de (2014), açık yeşil alanlara “Sosyal Altyapı Alanları” tanımını içinde,

“i: Sosyal altyapı alanları: Birey ve toplumun kültürel, sosyal ve rekreatif ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir çevre ile yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik kamu veya özel sektör tarafından yapılan eğitim, sağlık, dini, kültürel ve idari tesisler, açık ve kapalı spor tesisleri ile park, çocuk bahçesi, oyun alanı, meydan, rekreasyon alanı gibi açık yeşil alanlara verilen genel isimdir” olarak yer verilmiştir [Web 32].

Yine MPYY'nin 12. Maddesi'nde sosyal ve teknik altyapılara ulaşımında yürüme mesafeleri ile ilgili bazı standartlar öngörülmüştür:

“Yürüme mesafeleri”

MADDE 12 – (1) İmar planlarında yürüme mesafeleri; eğitim, sağlık ile yeşil alanların hizmet etki alanındaki nüfusun erişme mesafesi topoğrafya, yapılaşma, yoğunluk, mevcut doku, doğal ve yapay eşikler dikkate alınarak planlanır. Bu fıkra da belirtilen hususlar uygun olması halinde ikinci ve üçüncü fıkralardaki asgari yürüme mesafelerine uyulur.

(2) İmar planlarında; çocuk bahçesi, oyun alanı, açık semt spor alanı, aile sağlık merkezi, kreş, anaokulu ve ilkokul fonksiyonları takriben 500 metre, ortaokullar takriben 1.000 metre, liseler ise takriben 2.500 metre mesafe dikkate alınarak yaya olarak ulaşılması gereken hizmet etki alanında planlanabilir.” [Web 32].

25.05.2016 tarihinde yayınlanan 65. Hükümet Programında “Yaşanabilir Şehirler ve Çevre” başlığını taşıyan 5. bölümde, çevrenin korunmasıyla ilgili politika kararlarında, yeni gelişen kentsel alanlarda kişi başına 10 m² olan yeşil alan standardı 15 m²'ye yükseltilmiştir [Türker ve Gül, 2022].

30113 sayılı Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde (PAİY) (03.07.2017), Md.4 Tanımlar kısmında, yeşil alanlar;

“vvvv) *Yeşil alanlar: Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçesi, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence, rekreasyon ve rekreatif alanları toplamını (Metropol ölçekteki fuar, botanik ve hayvan bahçeleri ile bölgesel parklar bu alanlar kapsamındadır.), 19 uncu maddede yer alan işlevleri ve yapılaşma koşullarını içeren yeşil alanlar;*

1) *Çocuk bahçeleri: Çocukların oyun ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayan, bitki örtüsü ile çocukların oyun için gerekli araç gereçleri, toplamda 6 m²'yi geçmeyen büfe ile süs havuzu, pergola ve genel tuvalet dışında başka tesis yapılamayan alanları,*

2) *Parklar: Kentte yaşayanların yeşil bitki örtüsü ile dinlenme ihtiyaçları için ayrılan, 19 uncu maddedeki kullanımlara da yer verilebilen alanları,*

3) *Piknik ve eğlence (rekreasyon) alanları: Kentin açık yeşil alan ihtiyacı başta olmak üzere, eğlence, dinlenme, piknik ihtiyaçlarının karşılanabildiği, kent içinde ve çevresinde günübirlik kullanıma yönelik olarak imar planı ile belirlenmiş yerleri,*

4) (Ek: RG-01/3/2019-30701) *Millet bahçeleri: Halkı doğa ile buluşturan, rekreatif gereksinimleri karşılayan, afet anında kentin toplanma alanları olarak da kullanılabilecek, yer seçimi, alan büyüklüğü, fonksiyonları ve tasarımı gibi hususların Bakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulacak Millet Bahçeleri Rehberinde belirlendiği büyük yeşil alanlar” olarak tanımlanmıştır.*

PAİYde; ilk kez Md.23. 6. Fırka'da;

“(6) *Konut, konut+ticaret, turizm, eğitim, ibadet, sağlık ve spor parsellerinin bahçe mesafelerinde, binanın zemine oturduğu alanın dışında kalan alanın her 30.00 m²'si için bir ağaç dikilir. Parselin ağaç dikimine uygun olmaması halinde bu fıkra da belirtilen şarta göre hesaplanan sayıda ağaç, ilgili idarenin uygun göreceği, imar planlarında kamunun kullanımına ayrılmış bir alana dikilir.” hükmü ile alanın her 30,00 m²'si için bir ağaç dikilmesi şartı getirilmiştir [Web 32].*

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 1 Mart 2025 tarihinde çıkarılan “Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” in 2. Maddesi'nde aynı yönetmeliğin 19 uncu maddesinin (c) bendine;

“*Park alanlarındaki genel tuvaletlerden en az bir kadın ve bir erkek tuvaletinin ve bu alanlardaki yürüyüş yolları ile peyzaj öğelerinin Türk Standardları Enstitüsü (TSE) erişilebilirlik standartlarına uygun olacak şekilde tasarlanması ve inşa edilmesi, 2500 m² ve üzeri her bir park alanının en az % 4'ünün engelli çocukların da*

kullanımına imkân sağlayacak şekilde tüm çocukların birlikte kullanabileceği engelsiz/erişilebilir çocuk oyun alanı olarak tasarlanması ve bu kısımlardaki zemin kaplamaları, çocuk oyun ekipmanları ve peyzaj öğelerinin erişilebilirlik mevzuatına ve standartlarına uygun olması zorunludur.” hükmü eklenmiştir [Web 32].

AYA’ların projelendirmesi ve uygulanmasına yönelik mevzuata bakıldığında; TMMOB Kanunu doğrultusunda çıkarılan 5235 Sayılı Peyzaj Mimarları Odası (PMO) Serbest Peyzaj Mimarlık Müşavirlik Hizmetleri Uygulama, Meslekî Denetim, Büroların Tescili ve Asgarî Ücret Yönetmeliği (21.03.2006) Madde- 5’te İmar planı hazırlama sürecinde AYA sistemlerinin geliştirilmesi öngörülmüştür [Gül vd., 2020]. 29030 sayılı MPYY 19. Madde’de;

Çevre Düzeni Planlarının hazırlanma sürecine ilişkin,

“Planlama alanı sınırları kapsamında aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konular ile diğer konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir; bu veriler kapsamında analiz, etüt ve araştırmalar yapılır” denilmekte ve genel başlıklar halinde sıralanan konular arasında (h) bendinde “Yeşil ve açık alan kullanımları” ifadesine yer verilmektedir

MPYY 23. Madde’de;

Nazım İmar Planı başlığı altında açık alanların mahalle ve semt ölçeğinde merkezlerle birlikte planlanması gerektiği (4) ve açık yeşil alanların diğer sosyal ve teknik altyapı alanları ile erişilebilir ve bir bütün olarak planlanması gerektiği (5) gibi hükümlere yer verilmiştir. Nazım imar planlarının hazırlanması sürecine ilişkin (6), planlama alanı sınırları kapsamında kurum ve kuruluşlardan elde edilecek veriler hususunda belirlenen konular arasında (ğ) koruma statüsündeki alanlar içinde milli park, tabiat parkı vb. açık yeşil alanlara da yer verilmiştir [Web 32].

MPYY’de üst ölçek planların hazırlanma sürecinde açık yeşil alanlara ilişkin kararlar bulunmasına rağmen, uygulama imar planlarının hazırlanma sürecinde, (Madde-24/10) başlıklar halinde belirtilen konular arasında AYA sistemlerine yer verilmemiştir [Web 32]. AYA konusunda, üst ölçek planların hazırlanma sürecine ilişkin verilen kararların, alt ölçekte uygulama imar planlarına yeterince yansıtılmadığı görülmektedir.

30113 sayılı PAİY, Md.57. (5) de Peyzaj projesi tanımı yapılmış, yapı ruhsat aşamasında istenecek projeler arasında “...yerleşme ve yapının özelliğine göre ilgili idarece istenecek peyzaj projesi de eklenir” hükmüne yer verilmiştir [Web 32]. Ancak günümüzde belediyelerin çoğunda yapı ruhsat aşamasında peyzaj projesi hazırlanması

ve idareye sunulması zorunluluğu bulunmamaktadır. Yönetmelikteki “idarece istenecek peyzaj projesi” ifadesi ile yapı ruhsat aşamasında peyzaj projesi hazırlama zorunluluğu belediyelerin inisiyatifine bırakılmaktadır.

Tarihsel süreç içinde AYA’lar ile ilgili mevzuattaki değişim incelendiğinde; AYA’ların yalnızca kişi başına düşen yeşil alan miktarı düzeyinde nicelik olarak ve nüfusla ilişkilendirilmek suretiyle ele alındığı, ilgili kanunlarda yeşil alanlara yönelik tanımların oldukça yüzeysel olduğu, ortak ve kapsamlı bir tanımlamanın bulunmadığı görülmektedir.

Mevzuatta yapılan yeşil alan tanımı ile akademik çalışmalarda yer alan AYA tanımları birbirleriyle örtüşmemektedir. PAİY’de (2017) yeşil alan kavramı “çocuk bahçeleri, parklar, piknik ve eğlence (rekreasyon) alanları ve millet bahçelerini” kapsamakta iken, akademik çalışmalarda AYA, konut ölçeğinden kent ölçeğine kadar, yapılar dışında kalan tüm alanları kapsamaktadır [Gül vd., 2020].

Kentsel alanlarda her yeşil alan açık alan olarak kabul edilirken, her açık alan yeşil alan olmayabilmektedir. Görsel ve işlevsel amaçlar yönelik hizmeti ve katkısı bulunan doğal bitki örtüsü veya kültür bitkilerinin bulunduğu açık alanlar yeşil alan olarak tanımlanırken, kent içinde ve yakın çevresindeki açık yeşil alanlar kamu ya da özel mülkiyet niteliği taşımaktadır [Gül vd., 2020]. O halde; kamu mülkiyetinde olan, kamu tarafından yönetilen ve denetlenen açık yeşil alanları “Kamusal Açık Yeşil Alan” olarak tanımlamak doğru olacaktır.

Kentsel AYA’lar, kent ekosistemine ve kent sakinlerine sosyal, ekonomik, ekolojik, estetik, rekreasyonel ve psikolojik yönden sayısız fayda sağlamaktadır. AYA’ların daha etkin ve işlevsel kullanılabilmesi için mevzuattaki boşlukların giderilmesi, kentsel- kırsal yeşil alanların bütünsel bir yaklaşımla, sürdürülebilir bir ekolojik sistem çerçevesi içinde planlanması, tasarımı ve yönetimi oldukça önemlidir. Bu bağlamda;

1. AYA’larla ilgili mevcut mevzuatta eksikliği göze çarpan ortak ve bütüncül bir kavramsal çerçeve çizilmelidir. Bunun için kapsayıcı bir tanımlama ve sınıflandırma yapılmalı, AYA’lar ile ilgili temel ilkeler ve standartlar belirlenmelidir.
2. Ülkesel ölçekten, mahalle ölçeğine kadar tüm açık yeşil alanlar tanımlanmalı, işlevleri belirlenmeli ve mekânsal organizasyon için gerekli süreçler ortaya konulmalıdır. Bunun için üst ölçekten başlayarak kentin bütününe eşit ve düzenli dağılımı sağlanmalı, kentsel ve kırsal AYA sistemleri arasında bağlantı kurulmalıdır. Küçük ve çok parçalı olarak planlanan kentsel AYA’lar kent

ekosistemi oluşumunu, kentsel flora ve fauna gelişimini kısıtlamakta, çok yönlü ve işlevsel kullanımı sınırlandırmakta ve bunun yanında bakım maliyetlerini de artırmaktadır. Bunun yerine bütüncül bir yaklaşımla, birbiriyle bağlantılı olarak planlanan bir açık yeşil alan sistemi oluşturmak yerinde olacaktır.

3. AYA'lar ile ilgili üst ölçekte alınan fiziki plan kararları, alt ölçekteki planlarla ilişkilendirilmeli, kentsel tasarım ölçeğine kadar detaylandırılarak gerekli tasarım rehberleri oluşturulmalıdır.
4. Kentlerde açık yeşil alanlar nicelik olarak artırılmalı ancak açık yeşil alanların mekânsal dağılımları bütüncül bir bakış açısıyla, eşit şartlarda yapılmalıdır. Alan özellikleri ve niteliği, büyüklüğü, sosyal, kültürel, ekonomik vb. faktörler dikkate alınarak uygun yer seçimi yapılmalı ve kent planlama ve tasarım kararlarına yansıtılmalıdır.
5. Dünyada giderek artan iklim değişikliği etkileri, kentsel ekosisteme sağladığı katkılardan dolayı kentsel açık yeşil alanların önemini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda kentlerde açık yeşil alanların kapladığı yüzeyleri artırmak yoluyla karbon tutma ve depolama işlevinin de artacağı stratejisi ile hareket etmek kentsel ekosistemlerin sürdürülebilirliği açısından faydalı olacaktır.
6. AYA'lara ilişkin mevzuatta nicelik olarak nüfus ile ilişkilendirilen kişi başına düşen yeşil alan standartları belirlemek ya da yapılı çevrede her 30 m² için bir ağaç dikme zorunluluğu getirmek ve her ile yapılacak millet bahçesi ile kişi başına düşen yeşil alan miktarını artırmaya çalışmanın ötesinde AYA'ların hizmet edeceği ölçek ve sağlayacağı katkı düşünülerek büyüklüklerinin ve işlevlerinin tanımlanması ve bunun planlama ve tasarım aşamalarına entegre edilmesi önemlidir. Zira bir cep parkının sahip olduğu büyüklük ve işlev ile tüm kente hizmet edecek bir kent parkının büyüklük ve işlevi birbirinden farklı olmalıdır.
7. Kentlerde kamusal açık yeşil alanların planlanmasında erişilebilirlik oldukça önemli bir faktördür. Özellikle COVID-19 pandemisi sonrası yeşil alanlara erişim daha da önemli hale gelmiştir. Pandemi sürecinde sosyal mesafe gereksinimi insanların kapalı alanlardan uzaklaşarak, açık alanlara yönelmesine neden olmuştur. Açık alanlara ulaşımında kent sakinlerinin toplu taşıma araçları kullanımından kaçındığı ve daha çok bireysel ulaşım yollarını tercih ettikleri görülmüştür. Özel araç sahibi olmayan kent sakinleri ise

yürüyüş ve bisiklet gibi alternatiflere yönelmişlerdir. Bu durum kentlerde erişilebilir kamusal açık yeşil alanlara duyulan ihtiyacı bir kez daha gündeme getirmiştir.

Avrupa Komisyonu Kentsel Denetim raporunda; kullanıcıların yeşil alana yürüme mesafesi 15 dakika olarak belirlenmiştir (Euro-pean Communities, 2000). Yeşil alan türlerine göre, çocuk bahçelerine erişimde en fazla 10dk., semt ve mahalle parklarına erişim 20dk., kent parklarına ise 30dk. yürüme mesafesi öngörülmelidir. Genel olarak, tüm kullanıcılar için evlerine 300 metre doğrusal mesafede (yaklaşık 5 dk yürüme mesafesi) yeşil alanlara erişebilmesi mümkün olmalıdır [Gül vd., 2020].

8. Kamusal kentsel AYA'lara ilişkin mevzuatta AYA'ların planlama, tasarım, yönetim ve denetleme süreçlerinde kurumsal ve mesleki yetki ve sorumluluklar detaylı olarak tanımlanarak, sınırları net biçimde belirlenmelidir.

Kentsel kamusal açık yeşil alanlar, kente ve kentliye yapılacak en önemli yatırımlar arasında görülmeli ve kamu yararı için tüm yasal boyutları ile detaylıca ele alınmalıdır.

3.KAMUSAL AÇIK YEŞİL ALANLAR VE TOPLUMSAL DAYANIKLILIK İLİŞKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, bir önceki bölümde tanımlanan, ortaya çıkışından günümüze dek tarihsel süreç içindeki değişimi irdelenen, kentler için önemi ve kentlere etkisi değerlendirilen ve sınıflandırması yapılan kamusal alanların önemli bir parçası olan kamusal açık yeşil alanlar ile toplumsal dayanıklılık arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.1. Dayanıklılığın Genel Tanımı, Boyutları ve Nitelikleri

Dayanıklılık kavramı, 1970’li yıllardan bu yana psikoloji, ekoloji, sosyoloji, ekonomi ve mühendislik gibi daha pek çok farklı disiplin tarafından ele alınarak literatürde kendine yer bulmuştur. “Dayanıklılık” sözcüğü çoğunlukla “dirençlilik” ile eş anlamlı olarak ya da birbirlerinin yerine kullanılsa da iki kavram farklı anlamlara sahiptir. Dirençlilik, “resistance” kavramının Türkçedeki karşılığı olup, bir sistemin stres faktörlerine, rahatsızlıklara karşı temel yapısını, işleyişini ve süreçlerini devam ettirmesi (veya büyük ölçüde değişmeden kalması) anlamına gelmektedir. Dayanıklılık, dirençli olabilmek için kapasite geliştirilmesi gerektiğine atıfta bulunur. Dayanıklılık kapasitesinin geliştirilmesi ile elde edilen şey dirençliliktir. Özetle dayanıklılık daha dinamik bir yapıdayken, dirençlilik daha durağan bir durumu anlatmaktadır [Yaman Galantini, 2023].

Dayanıklılık kavramının CS Holling tarafından 1973 tarihinde sistem ekolojisi üzerine yazdığı “Resilience And Stability Of Ecological Systems, Annual Reviews Of Ecological Systems” makalesi ile ortaya atıldığı düşünülse de aslında etimolojik kökeni çok daha eski zamanlara dayanmaktadır. “Dayanıklılık” İngilizce “resilience” teriminin Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. Oxford English Dictionary’de 15. yüzyıldan günümüze “resilience” sözcüğünün anlamlarına bakıldığında; karanlık, büyümek, iade, ölümcül, geri tepme, yaylı, geri dönüş ve dayanıklılık gibi çeşitli anlamlarda kullanıldığı görülmektedir [Web 33].

Alexander (2013), dayanıklılık kavramının etimolojisine detaylıca yer verdiği “*Resilience and disaster risk reduction: an etymological journey*” makalesinde

“resilience” kelimesinin Latince “geri sıçrama” anlamına gelen *resilire*, *resilio* kelimelerinden türemiş olduğunu ifade etmektedir [Alexander, 2013].

İngilizcede “dayanıklılık” kelimesinin bilinen ilk bilimsel kullanımına İngiltere Başsavcısı Sir Francis Bacon’ın 1625’te doğa tarihi üzerine kaleme aldığı yazıların bir derlemesi olan “*Sylva Sylvarum*” eserinde rastlanmaktadır. Dayanıklılığın bilinen ilk sözlük tanımı ise, avukat ve antikacı Thomas Blount (1618-1679) tarafından derlenen *Glossographia*’da geri sıçramak ve sözünden geri dönmek anlamlarında kullanılmıştır [Alexander, 2013].

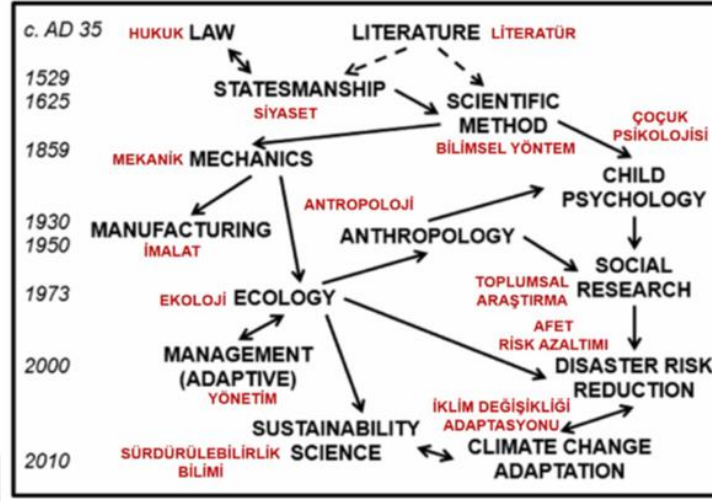
19. yüzyılın başlarında dayanıklılık kavramı, geri sıçrama anlamında kullanılmaya devam ediliyordu. Bu dönemde geri tepme, elastikiyet ve kararsızlık gibi çeşitli kavramları belirtmek için de yazarlar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. 1839’dan sonra terim, daha çok zorluklardan kurtulma yeteneği ve metanet anlamı belirtmek için kullanılmıştır. Özellikle 1854’te Tokyo’nun güneybatısındaki Shimoda şehrinin iki büyük depremle sarsılmasından sonra depremin etkilerine dayanma yeteneği anlamında kullanılmıştır. 1858 yılında mühendislik alanında çelik kirişlerin mukavemetini ve sünekliğini tanımlamak için esneklik terimini anlatmak için ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde, dayanıklılık teriminin koroner cerrahi ve anatomi gibi tıp dallarında ve saatçilik gibi çok farklı bir alanda esneklik anlamında kullanıldığı görülmektedir [Alexander, 2013].

Dayanıklılık kavramı 1950’lerde, psikolojide (özellikle çocukların psikiyatrik sorunları ile ilgili) kullanılmaya başlanmış ve 1980’lerin sonlarına kadar bu alanda popüler hale gelmiştir. 1990’ların sonunda, ekonomistlerin ve coğrafyacıların dikkatini çekerek sosyal bilimler alanına geçiş yapmıştır [Alexander, 2013].

Dayanıklılık kavramı, Şekil 3.1 ‘de görüldüğü gibi mühendislik, psikoloji ve afet yönetimi gibi alanlarda literatürde uzun yıllar yer almasına rağmen, ekolog CS Holling’in ekolojik sistemlerin dayanıklılığı hakkındaki makalesi (1973), modern dayanıklılık teorisinin kökeni olarak gösterilmektedir [Meerow vd., 2016].

Holling’in “Resilience and stability of ecological systems. In Annual Review of Ecology and Systematics” başlıklı makalesinin 1973’te yayınlanmasının ardından dayanıklılık terimi ekoloji alanında yayılmaya başlamıştır. Holling (1973) makalesinde dayanıklılığı, “sistemlerin devamlılığının ve değişim ile bozulmayı absorbe etme ve yine de popülasyonlar veya durum değişkenleri arasındaki aynı ilişkileri sürdürme yeteneklerinin bir ölçüsü” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamada esneklik sistemin özelliğidir ve yok olma veya hayatta kalma ise bunun sonucudur.

İstikrar ise bir sistemin geçici bir bozulmadan sonra denge durumuna geri dönme yeteneğidir [Holling, 1973].

Şekil 3.1: Dayanıklılık kavramının tarihsel gelişimi [Alexander, 2013'ten aktaran Ergün Konukçu, 2020].

1995 yılında "Ekosistemlerin ve Kurumların Yenilenmesine Yönelik Engeller ve Köprüler" adlı eserinde Holling (1995), bu tanımını geliştirerek dayanıklılığın bir sistemin bozulmaları absorbe etme yeteneği veya tampon kapasitesi veya bir sistemin davranışını kontrol eden değişkenleri ve süreçleri değiştirerek yapısını değiştirmesinden önce absorbe edilebilen bozulma büyüklüğü olduğunu belirtmektedir [Holling vd., 1995; Pisano, 2012].

Holling'in dayanıklılık tanımının, ekosistemleri birden fazla istikrarlı duruma sahip dinamik sistemler olarak kabul ettiği düşünüldüğünde ekolojide geleneksel "istikrar" fikrinden belirgin bir şekilde uzaklaştığı görülür. Holling, bir ekolojik sistemin değiştiğinde işlevini sürdürme veya devam etme yeteneğini tanımlamak için dayanıklılık kavramını kullanmıştır, ancak sistemin aynı kalması gerektiğini vurgulamamıştır. Bu durum, bir kesinti sonrası dirençli bir sistemin geri döneceği tek bir denge veya istikrar durumunu esas alan mühendislik dayanıklılığı ile de ters düşmektedir [Meerow vd., 2016].

Holling'in ortaya attığı denge dışı dayanıklılık, artık ekolojide paradigmatik hale gelmiş ve Holling'in dayanıklılık üzerine yazıları sosyo-ekolojik dayanıklılık alanında zengin bir literatürün oluşmasına öncülük etmiştir. Walker vd. (2004), Resilience Alliance toplantılarında yapılan birçok tartışmanın sonucu yayınladıkları "Resilience,

Adaptability and Transformability in Social–ecological Systems “makalesinde, Sosyo-ekolojik sistemler çerçevesinde dayanıklılığı "bir sistemin aynı işlevi, yapısı, kimliği ve geri bildirimleri koruyabilmek için değişime uğrarken rahatsızlığı emme ve yeniden organize olma kapasitesi " olarak tanımlamaktadır [Walker vd., 2004].

Bu çalışma ile dayanıklılık düşüncesine dayanan disiplinler arası bir araştırma ağı olan “Dayanıklılık İttifakı” oluşmuştur [Walker ve Salt, 2006’dan akt. Meerow vd., 2016]. Zaman içinde yapılan çalışmalarla Holling’in ölçülebilir, tanımlayıcı bir kavram olarak ortaya attığı dayanıklılık kavramı "bir düşünme biçimine" dönüşmüştür [Folke, 2006’dan aktaran Meerow vd., 2016].

Dayanıklılık perspektifi, 1990’ların başında Beijer Enstitüsü’nün araştırma programları aracılığıyla yeniden canlandırılarak, biyolojik çeşitlilik, mülkiyet hakkı rejimleri, karmaşık sistemler, çapraz düzey etkileşimler ve ekosistemler, kurumlar arasındaki uyum sorunu, ekonomik büyüme ve sosyoekonomik sistemlerle ilgili disiplinler arası çalışmalarda karşımıza çıkmıştır. Holling’in de içinde bulunduğu Beijer Enstitüsü ve Florida Üniversitesi, daha sonra Resilience Alliance’a dönüşecek bir araştırma programı olan Resilience Network’ün ve Ecology and Society dergisinin çalışmalarına öncülük etmiştir [Folke, 2006].

Folke (2006), sosyo-ekolojik sistemlerin analizini yaptığı çalışmasında, dayanıklılık kuramının geçirdiği değişimi inceleyerek kuramın gelişimini dar kapsamlı mühendislik çalışmalarından, daha geniş kapsamlı sosyo-ekolojik dayanıklılık yaklaşımına kadar üç temel kavramla ortaya koymuştur **Tablo 3.1**.

Buna göre dayanıklılık kavramı, mühendislik alanında bilinmezlik ve belirsizliklere karşı hazırlıklı olmayı amaçlayarak, düzen ve istikrarlılığı değiştirmeden sistemi dengede tutmayı ifade etmektedir. Ekolojik ve sosyal yapı alanındaki dayanıklılık kavramları ise, etkiler karşısında koruyucu mekânizmalar oluşturularak devamlılığı muhafaza etmeyi ve sağlamlığı hedeflemektedir. Her iki alanda da dayanıklılık kavramı ile koruma, değişimi kontrol altına alma ve sağlamlık hedeflenmektedir. Ancak, sosyo-ekolojik dayanıklılık kavramı, değişimi, değişirken yeniden organize olarak aynı işlev ve yapıya sahip olmayı ifade etmektedir. Sosyo-ekolojik dayanıklılıkta değişimin karşısında duran, korumacı bir yaklaşımdan ziyade, değişime uyum sağlama, dönüşebilme, öğrenme ve kendi kendine organize olabilme kapasitesi ön plana çıkmaktadır [Folke, 2006].

Tablo 3.1: Dayanıklılık kavramı gelişiminde temel yaklaşımlar [Folke, 2006; Altun Özyetgin, 2011; Yaman Galantini, 2011].

Dayanıklılık Kavramının Kullanıldığı Alanlar	Karakteristik Özellikler	Odak Noktası	İçerik
Mühendislikte Dayanıklılık	Geri dönüş süresi, verim	İyileşme, istikrar	İstikrarlı denge durumu
Ekolojik ve Sosyal Yapı Dayanıklılığı	Tampon kapasitesi, şoklara karşı dayanıklılık, fonksiyon devamlılığı	Sebat, sağlamlık	Çoklu denge, korunmuş ekosistem ve peyzaj
Sosyo-ekolojik Dayanıklılık	Karışıklık ve yeniden Yapılanma etkileşimi, sürdürülebilirlik, gelişme	Uyum kapasitesi, dönüşebilirlik, öğrenme ve yenilenme	Bütünleşik sistemde geri bildirim ve çapraz etkileşimler

Dayanıklılığın kavramsal olarak açıklanmasında bir başka önemli yaklaşım ise Meerow ve diğerlerinin (2016) ortaya koyduğu denge varsayımıdır. Çalışma, dayanıklılık literatürünü üç temel kategoriye ayırmaktadır. Bunu: tek durumlu denge, çok durumlu denge ve dinamik, denge dışı (dengede olmama) kavramlarıyla tanımlamaktadır. Tek durumlu denge, bir sistemin bozulmadan önceki dengeye geri dönme kapasitesini ifade etmektedir [Holling, 1996'dan akt. Meerow vd., 2016]. Genellikle "mühendislik dayanıklılığı" olarak bilinen tek durumlu denge, afet yönetimi, psikoloji ve ekonomi alanlarında da yaygın olarak ele alınmaktadır [Pendall vd., 2010'dan akt. Meerow vd., 2016]. Çok durumlu denge dayanıklılığı ise çoğunlukla "ekolojik dayanıklılık" olarak bilinir ve bu dayanıklılık, değişim sonrası bir denge durumundan başka bir denge durumuna geçerek sistemin çok durumlu dengeye ulaşabilmesini ifade etmektedir [Holling, 1996'dan akt. Meerow vd., 2016]. Son dönem literatürde denge kavramı, sistemlerin sürekli değişip dönüştüğünü ve kararsız bir duruma sahip olduğunu öne süren dinamik, denge dışı kavramlarla sorgulanmaktadır. Bu gelişme, dayanıklılık teorisini "geri sıçrama" fikrinden giderek uzaklaştırmaktadır. Dinamik süreç, bir sistemin sürekli değişim içinde ve kararlı bir denge durumundan yoksun olmasını ifade etmektedir. Kentsel dayanıklılık çalışmaları da daha çok dayanıklılığın bu çoklu veya denge dışı kavramsallaştırmalarına doğru eğilim göstermektedir [Meerow vd., 2016].

Dayanıklılık kavramının kent planlama ile ilişkisi ise son yıllarda iklim değişikliği, afet yönetimi, ekolojik planlama, enerji ve çevre güvenliği, kentsel su yönetimi, ulaşım planlaması, stratejik mekânsal planlama ve kentsel tasarım gibi konularla gündeme gelmeye başlamıştır **[Yaman Galantini, 2024]**.

Kentleşme ile artan ekolojik ve çevresel bozulmalar, doğal ya da insan eliyle gerçekleşen doğal afetler, doğal kaynakların dengesiz ve kontrolsüz kullanımı, kentleri çeşitli risklere karşı korunmasız hale getirmiş ve planlamada dayanıklılık düşüncesinin sorgulanmasına neden olmuştur **[Eraydın ve Taşan-Kok, 2013; Eraydın, 2013]**.

Yakın zamanda yaşanmış olan COVID-19 salgını, dünya şehirlerinin karşı karşıya kaldığı en yıkıcı şoklardan biridir. Salgın, kentleri yalnızca sağlık açısından değil, bunun yanında ulaşım güvenliği ve kamusal alan kullanımı gibi konularda da etkilemiştir. COVID-19 salgını boyunca kentler, tedarik zinciri ve lojistikteki kesintiler, turizmin aksaması, işsizlik, hükümet harcamalarının artması gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum 2020 yılından bu yana kentsel dayanıklılık ile ilgili araştırmaların artmasına neden olmuş ve şehirleri dayanıklılıklarını yeniden sorgulamaya yönlendirmiştir **[Büyüközkan vd., 2022]**.

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %57,5'i kentlerde yaşamaktadır **[Web 34]**. Bu oran, kentlerde beklenmeyen durumlar sonrası kayıpları önlemek için kentsel dayanıklılık inşa etmenin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kentsel dayanıklılık çerçevesinin ve kapsamının net olarak çizilmesi, temel özelliklerinin belirlenerek, tanımlanması ve kentsel dayanıklılığın boyutlarının iyi anlaşılması gerekmektedir.

Literatürde Kentsel dayanıklılığın birçok tanımı yapılmıştır. Alberti vd. (2003), Holling'in (2001) tanımından yola çıkarak, kentsel dayanıklılığı, kentlerin yeni bir yapı ve süreç kümesi etrafında yeniden örgütlenmeden önce değişikliğe dayanma derecesi olarak tanımlamışlardır.

Lu ve Stead (2013), kentsel dayanıklılığı “bir şehrin işlevlerini ve yapılarını korurken rahatsızlıkları absorbe etme yeteneği” olarak tanımlamaktadır **[Lu ve Stead, 2013]**.

Rockefeller Vakfı tarafından 2013 yılında Küresel Yüzüncü Yıl Girişimi kapsamında başlatılan 100 Dayanıklı Şehir (100RC) girişimine dayanan Dayanıklı Şehirler Ağı resmî Web sitesinde (Web 21) kentsel dayanıklılık, “*bir şehrin sistemlerinin, işletmelerinin, kurumlarının, topluluklarının ve bireylerinin ne tür kronik stresler ve akut şoklar yaşarlarsa yaşasınlar hayatta kalma, uyum sağlama ve gelişme kapasitesidir.*” şeklinde tanımlanmaktadır **[Web 21]**.

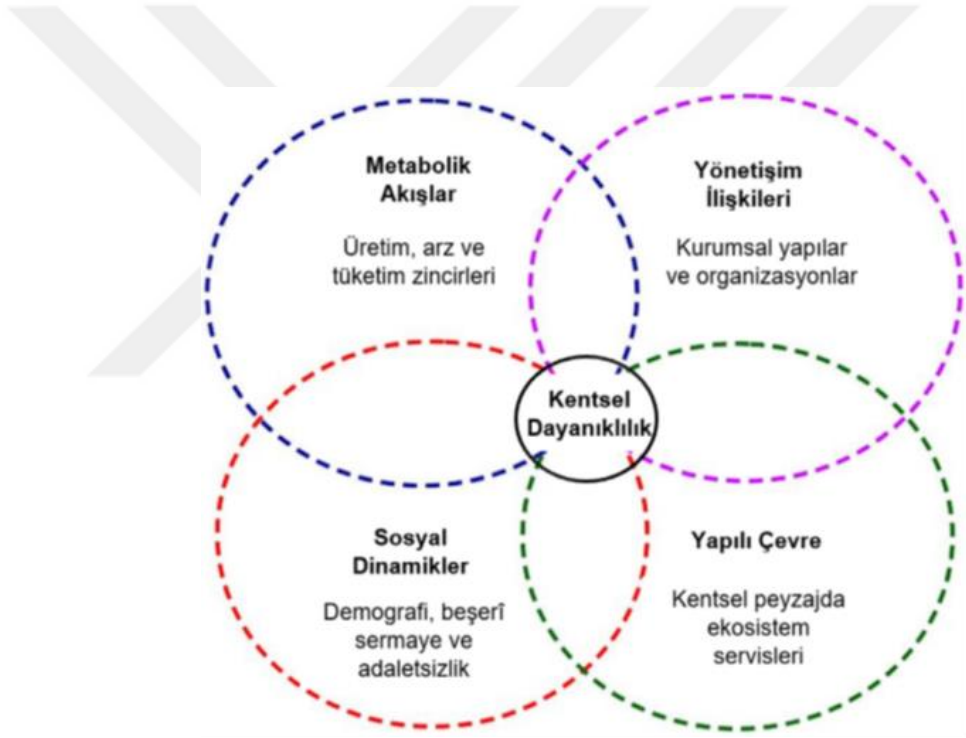
Tablo 3.2: Dayanıklılık tanımlarının karşılaştırmalı tablosu.

Kaynak	Tanım	Odak Noktası	Öne Çıkan Unsurlar
Holling (1973)	Sistemlerin değişim ve bozulmayı absorbe ederek popülasyonlar arasındaki ilişkileri sürdürme kapasitesi	Ekoloji	Esneklik, devamlılık, denge
Holling (1995)	Bozulmaları absorbe etme kapasitesi ve sistem yapısını değiştirme öncesi tampon mekânizması	Ekoloji	Tampon kapasitesi, bozulma büyüklüğü
Walker vd. (2004)	Değişime uğrarken aynı işlevi ve yapıyı koruma yeteneği	Sosyo-ekolojik sistemler	Uyum sağlama, yeniden organize olma
Meerow vd. (2016)	Zamansal ve mekânsal ölçeklerde işlevlerin sürdürülmesi ve uyum sağlama kapasitesi	Kentleşme	Esneklik, dönüşüm, adaptasyon
Lu ve Stead (2013)	Bir şehrin işlevlerini ve yapılarını korurken rahatsızlıkları absorbe etme yeteneği	Kentsel dayanıklılık	Koruma, istikrar, dirençlilik
Rockefeller Vakfı (2013)	Kronik streslere ve akut şoklara karşı kent sistemlerinin hayatta kalma ve gelişme kapasitesi	Kentsel sistemler	Sistem bütünlüğü, direnç mekânizmaları
City Resilience Global Programme	Kentin sakinleriyle birlikte tüm şok ve streslere rağmen sürdürülebilirliği sağlama becerisi	Kentsel dayanıklılık	Süreklilik, uyum, dönüşüm
Resilience Alliance	Sistemlerin metabolik akışlar, yönetim ilişkileri, sosyal dinamikler ve yapıları çevre bileşenleri ile sürdürülebilirliği	Kent sistemleri	Çapraz etkileşim, geri bildirim mekânizması
Alberti vd. (2003)	Kentlerin yeni bir yapı ve süreç kümesi etrafında yeniden örgütlenmeden önce değişikliklere dayanma derecesi	Kentsel ekoloji	Yapısal esneklik, adaptasyon mekânizması
Sharifi ve Yamagata (2018)	Sağlamlık, esneklik, bağlantı ve öngörü kapasitesi gibi temel bileşenlerle sistemlerin krizlere yanıt verebilme kapasitesi	Kentsel dayanıklılık	Çok bileşenli yapı, değişime karşı direnç
Gonçalves vd. (2019)	Kentsel mekânların sürdürülebilir şekilde şoklara uyum sağlama ve dönüşebilme yeteneği	Kentsel tasarım	Dönüştürülebilirlik, modülerlik, öngörü kapasitesi

City Resilience Global Programme (CRGP) ise kentsel dayanıklılığı, “herhangi bir kentsel sistemin, sakinleriyle birlikte, tüm şok ve streslere rağmen devamlılığını

sürdürebilme, sürdürülebilirliğe doğru olumlu yönde uyum sağlama ve dönüşme becerisi” olarak tanımlamıştır [Web 22].

“Dayanıklılık İttifakı” (Resilience Alliance) oluşumu ise kentsel dayanıklılığı birbirleriyle etkileşim halinde dört temel bileşen ile tanımlamaktadır. Bunlar; metabolik akışlar, yönetim ilişkileri, sosyal dinamikler ve yapısal çevredir **Şekil 3.2.** Metabolik akışlar; toplumsal refah ve yaşam kalitesini doğrudan etkileyen üretim, tedarik ve tüketim zincirlerini içermektedir. Yönetim ilişkileri, kentlerin yönetiminden sorumlu kurum, kuruluş ve organizasyonlardan oluşur. Kentlerin demografik özellikleri, beşerî sermayesi ve nüfustaki eşitsizlikler sosyal dinamikleri oluşturmaktadır. Yapısal çevre ise, ekolojik ve kentsel formlar ile yaşam alanlarını içermektedir [CSIRO, 2007; Yaman Galantini, 2019; Bektaş, 2022].

Şekil 3.2: Kentsel Dayanıklılık Bileşenleri [CSIRO, 2007’den aktaran Bektaş, 2022].

Meerow ve diğerleri (2016), daha önce literatürde yapılmış kentsel dayanıklılık tanımlarını inceleyerek esnek, kapsayıcı ve bütünleştirici bir kentsel dayanıklılık tanımı önermişlerdir: “Kentsel dayanıklılık, bir kentsel sistemin zamansal ve mekânsal ölçeklerde bir bozulma karşısında istenilen işlevlerini sürdürme veya hızla bu işlevlere geri dönme, değişime uyum sağlama ve mevcut veya gelecekteki uyum kapasitesini sınırlayan sistemleri hızla dönüştürme yeteneğini ifade eder” [Meerow vd., 2016].

Kentsel dayanıklılığın tanımları sunulduktan sonra, dayanıklılığın ölçülebilmesine olanak sağlayan temel özelliklerin belirlenmesi gerekir. Literatürde birçok çalışmada; sağlamlık, çeşitlilik, yedeklilik, esneklik, bağlantı, uyum sağlama, modülerlik, dönüştürülebilirlik ve öngörü kapasitesi gibi temel niteliklerin dayanıklılık kavramının temelini oluşturduğu savunulmaktadır [Sharifi ve Yamagata, 2018; Gonçalves vd., 2019; Lu vd., 2020]. Kentsel dayanıklılığı inşa edebilmek için Tablo 3.3'te sunulan bu temel özelliklerin kentsel sisteme dahil edilmesi önemlidir [Sharifi ve Yamagata, 2018].

Tablo 3.3: Dayanıklılığın temel ilkeleri [Sharifi ve Yamagata, 2018; Gonçalves vd., 2019; Lu vd., 2020].

DAYANIKLILIĞIN TEMEL İLKELERİ	
İlke	Açıklama
Sağlamlık	Sağlamlık, bir sistemin olumsuz koşullara tahammül etme veya bunların üstesinden gelme yeteneğidir.
Çeşitlilik	Çeşitli tehditlere karşı sistemi korumak için işlevsel olarak farklı birkaç bileşenin bulunmasıdır. Çeşitlilik, koşullara uyum yeteneğini artırmaktadır.
İstikrar	Temel işlevlerin korunarak kriz anlarında sürekliliğin sağlanmasıdır. Uzun vadeli denge unsurlarının korunmasına odaklanır.
Yedeklilik	Sistemin devamlılığı için sistemin bir bileşeninin arızalanması durumunda yerine geçebilecek işlevsel olarak benzer birden fazla bileşenin bulunmasıdır.
Bağlantı	Bağlantı, sistemler içinde ve arasında akışı tanımlamaktadır. Dayanıklılıkla pozitif bir korelasyona sahiptir ve böylece kentsel sistemleri beklenmeyen etkilerden korur.

Tablo 3.4: Devamı.

Uyarlanabilirlik	Uyum sağlama, sistemlerin kendini organize etme, öğrenme ve yeni durumlara ve değişikliklere yanıt verme yeteneğidir.
Modülerlik	Modülerlik, bir sistemin bileşenlerinin ayrılıp yeniden bir araya gelebilme derecesidir. Bu özellik, tek tek bileşenlerin arızalanmasından kaynaklanan hasarı azaltabilmektedir.
Yaratıcılık	Yenilikçi ve alternatif çözümler üretebilme kapasitesidir.
Esneklik	Değişen koşullara ve ani krizlere cevap verme ve uyum sağlama kapasitesi olarak tanımlanır.
Öngörü Kapasitesi	Bir sistemin gelecekteki koşulların belirsizliği ve göreliliğiyle yüzleşme yeteneğidir ve gelecekteki gelişimi esas alır.
Beceriklilik	Krizlere çözüm üretme ve hızlı karar alma kapasitesini ifade eder. Yerel yönetimlerin ve toplulukların yenilikçi çözümler geliştirmesi bu kapsamda ele alınır.
İş Birliği	Farklı sistem bileşenlerinin süreçlere katılımını teşvik eder. Dayanıklılığı artıran ortak çözümler üretmeye odaklanır.
Çeviklik	Kriz zamanlarında hızlı hareket etme ve değişen şartlara hızla uyum sağlama kapasitesidir.
Verimlilik	Kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını ifade eder.
Eşitlik	Sistem içerisinde hizmetlerin ve altyapının sistemin tüm bileşenlerine adil bir şekilde dağıtılmasıdır.
Öz-Örgütlenme	Sistemlerin kriz anlarında kendi kendini organize ederek dayanıklılığı artırmasıdır.

Literatürdeki tanımlar ve kentsel dayanıklılığın temel özellikleri incelendiğinde kentsel sistem dayanıklılığının dinamik bir süreci ifade ettiği ve çok bileşenli bir kavram olduğu görülmektedir. Kentsel dayanıklılığı, ekolojik, sosyal, mekânsal, ekonomik ve kurumsal/yönetişim bileşenleriyle ele almak ve bu bileşenlerin odak noktası gibi düşünmek önemlidir [Yaman Galantini, 2024]. Bu bileşenleri kısaca açmak gerekirse; ekolojik dayanıklılık, ekolojik çeşitliliğin beklenmeyen tehditler karşısında korunabilmesi; sosyal dayanıklılık, toplumun, sosyal, politik ve çevresel değişimin getirdiği tehditlerle başa çıkma yeteneği; mekânsal dayanıklılık, sosyo-ekonomik dayanıklılığın altyapı gereksinimlerini karşılayan binalar ve ulaşım

sistemlerinin de dâhil olduğu tüm yapıların kırılabilirliğine karşılık gelen altyapı dayanıklılığı; ekonomik dayanıklılık, bir ekonominin şokların olumsuz etkilerinden kurtulma veya bunlara adapte olma ve olumlu şoklardan yararlanma kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır [Yaman Galantini, 2024].

Kamusal açık yeşil alanlar, birçok baskı ve krizlere maruz kalan günümüz kentlerinde yalnızca estetik ya da rekreasyonel yönüyle değil, aynı zamanda kentlerin fiziksel yapısını iklim değişikliği, çevresel krizler ve afetlere karşı daha güçlü hale getirerek mekânsal dayanıklılık kapasitesinin artmasında hayati rol üstlenmektedir. Bunun yanında, toplulukların şoklar ve krizler karşısında toplumsal etkileşimini, birlikte hareket etme gücünü ve aidiyet duygusunu artırarak kentlerde sosyal- toplumsal dayanıklılığın önemli bileşenlerinden biri haline gelmektedir.

Bu nedenle çalışma kapsamında; kamusal açık yeşil alanların etkisi dayanıklılık bileşenlerinden özellikle mekânsal dayanıklılık ve sosyal- toplumsal dayanıklılık bağlamında incelenerek, kamusal açık yeşil alanların sosyal- toplumsal dayanıklılık kapasitesinin artırılmasındaki rolü detaylıca ele alınacaktır.

3.2. Mekânsal Dayanıklılık

Mekânsal dayanıklılık, dayanıklılığın mekânsal boyuta odaklanan temel bir bileşenidir ve peyzaj çalışmalarında niceliksel dayanıklılık uygulamasına dönüştürülen ilk teoridir [Felicetti vd., 2017; Allen vd., 2016'dan aktaran Lu vd., 2020].

Mekânsal dayanıklılık kavramının ilk ortaya çıkışı, mercan resifleri ve yağmur ormanı müdahalesinin incelendiği ekosistem araştırmaları alanında olmuştur [Lu vd., 2020].

Dayanıklılıkla ilgili geliştirme ve uygulama konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar ve uygulayıcılardan oluşan uluslararası bir konsorsiyum olan Dayanıklılık İttifakı'nın toplantı ve tartışmalarına dayanmaktadır. İlk yayımlanmış tanımı Nystrom ve Folke (2001) tarafından yapılmıştır [Cumming, 2011]. Nystrom ve Folke (2001), mekânsal dayanıklılık kavramını, bozulmuş bir sistemin yeniden organize olma, temel yapısını ve işlevini sürdürme yeteneği olarak tanımlamıştır [Lu vd., 2020].

Mekânsal dayanıklılığın ilk kapsamlı tanımı ise kitap uzunluğundaki incelemesinde Cumming (2011) tarafından sunulmuştur:

Mekânsal dayanıklılık sistemin içinde ve dışında ilgili değişkenlerdeki mekânsal çeşitliliğin, birden fazla mekânsal ve zamansal ölçekte sistem dayanıklılığını nasıl etkilediğini (ve bundan nasıl etkilendiğini) ifade eder [Cumming, 2011].

Mekânsal dayanıklılık, sistemin mekânsal özellikleri ile dayanıklılık tanımında yer alan farklı sistem bileşenleri (öğeler, etkileşimler, uyarlanabilir kapasite, hafıza ve tarih gibi) arasında farklı ölçeklerde gerçekleşen bir etkileşim olarak değerlendirilebilir. Dayanıklılık, sistemin kimliğini koruyabilme becerisi olarak düşünülürse, mekânsal dayanıklılık sistemin hem içindeki hem de dışındaki ortamda mekânsal çeşitlilikle ilgilidir [Cumming, 2011].

Lu ve diğerleri (2020), kentsel mekânsal dayanıklılık çalışmalarında, kentsel mekânı tanımlamanın ve kentsel mekânsal unsurların dayanıklılığını tanımlayabilecek temel özellikleri belirlemenin önemine değinmişler ve **Tablo 3.3**'te sunulmuş olan dayanıklılığın özelliklerinden sağlamlık, yedeklilik, çeşitlilik, modülerlik, uyarlanabilirlik, bağlantı, esneklik ve öngörü kapasitesine atıfta bulunmuşlardır [Lu vd., 2020].

Lu ve diğerleri (2020), dayanıklılığa etki edecek mekânsal faktörleri analiz ederek, bir şehri maddi ve mekânsal bir sistem olarak kırılgan hale getiren başlıca mekânsal ve biçimsel faktörleri belirlemişlerdir. Bunlar: ölçek, kentsel yapı, yoğunluk, arazi kullanım durumu, kamuya açık alanlar ve kentsel ağlardır. Bu göstergelerin kentsel mekânın dayanıklılığını karakterize ettiğini belirterek, kentsel mekânsal dayanıklılığı ve onu etkileyen mekânsal faktörleri açıkça ortaya koymak için kentsel mekânsal dayanıklılığın bileşenlerini beş kategoride sentezlemişlerdir: kentsel mekânsal ölçek dayanıklılığı, kentsel mekânsal biçim dayanıklılığı, kentsel mekânsal yapı dayanıklılığı, kentsel mekânsal işlev dayanıklılığı ve kentsel mekânsal ağ dayanıklılığı [Lu vd., 2020].

1. Kentsel mekânsal ölçekte dayanıklılık, dayanıklılığın özelliklerinden öngörü kapasitesi ve uyarlanabilirlik ile ilişkilendirilmiştir. Kentsel ölçekte genişlemeye uyum sağlamanın, hızlı kentsel büyümeyle dayanıklı bir gelişme elde etmek için kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

2. Kentsel mekânsal yapı dayanıklılığı, kent içindeki kaynak dağılımının dengesini yansıtır ve dayanıklılığın özelliklerinden yedeklilik ve modülerlik ile ilişkilendirilmiştir. Kentsel mekânsal yapı boyutunda çok merkezli olmanın kritik kaynakların daha eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak, riskleri azaltacağını savunmaktadır.

3. Kentsel mekânsal biçim dayanıklılığı, dayanıklılığını mekânsal göstergeleri ve özellikleri arasında yoğunluk ve uyurlanabilirlik ile ilişkilendirilmiştir. Bazı araştırmacılar, düşük yoğunluğa sahip küçük ve orta ölçekli kentlerin geliştirilmesi gerektiğini belirtse de Lu ve diğerleri (2020), yüksek yoğunluğun her zaman düşük dayanıklılığa yol açmadığını, bilakis yüksek yoğunluklu kentlerin, kaynakların ve çevrenin verimli kullanımı bağlamında mekânsal olarak daha rekabetçi olduğunu savunmaktadır.

4. Kentsel mekânsal kullanım dayanıklılığı, dayanıklılığı etkileyen mekânsal çevre veya sistemin farklı işlevlerini tanımlamak için kullanılır. Kentsel işlev dayanıklılığının mekânsal göstergeleri ve özellikleri arasında arazi kullanım rezervi (esneklik), arazi kullanım karışımı (çeşitlilik), arazi kullanım değişikliği (dönüştürülebilirlik) ve açık alanlar (çeşitlilik ve yedeklilik) bulunmaktadır.

5. Kentsel mekânsal ağ dayanıklılığı, kentsel dayanıklılığın en temel ögesidir. Dayanıklılığın mekânsal göstergeleri ve özellikleri arasından trafik ağı (sağlamlık, bağlantı ve yedeklilik), yürünebilir ağı (bağlantı) ve açık alanlar ağı (bağlantı) ile ilişkilendirilmektedir [Lu vd., 2020].

Lu ve diğerleri (2020), bu çalışma ile kentsel mekânsal dayanıklılığı beş boyuta ayırıp inceleyerek, kentsel mekânsal özelliklerle ilişkilendirmiş ve mekânın dayanıklılığını tanımlamaya çalışmışlardır.

3.3. Sosyal ve Toplumsal Dayanıklılık

Sosyal dayanıklılık, sosyal varlıklar ve onların çeşitli türden çevresel ve sosyal tehditlere tahammül etme, bunları sindirme, bunlarla başa çıkma ve bunlara uyum sağlama yetenekleriyle ilgilidir. Sosyal dayanıklılık kavramının gelişimi, sosyal dayanıklılığın tepki verme kapasitesi olarak oldukça belirsiz bir şekilde anlaşılmasıyla başlamıştır. Daha sonra öğrenme ve uyum kavramlarını da kapsamı içine alıp geliştirerek, artan belirsizlik ve sürpriz bağlamında güç, siyaset ve katılımın oynadığı rollerin öneminin kabul edildiği bileşik bir tanıma dönüşmüştür [Web 22].

Toplumsal yapının en küçük birimi olan ailenin dayanıklılığını esas alan sosyal dayanıklılık araştırmalarının kapsamında yoksulluk, afetler, kültürel kaybolma, ekonomik istikrarsızlık ve güvenlik sistemleri gibi konular yer almaktadır.

Sosyal dayanıklılık, Adger (2000), tarafından grupların veya toplulukların sosyal, politik ve çevresel değişimler sonucu ortaya çıkan dış stresler ve rahatsızlıklarla başa

çıkma yeteneği olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, sosyal dayanıklılığın ekonomik, mekânsal ve sosyal boyutlarının olduğuna ve bu nedenle çeşitli ölçeklerde disiplinler arası anlayış ve analiz gerektirdiğine işaret etmektedir. İnsanların geleceğe dair öngörü ve plan yapma kapasitesine sahip olması sosyal dayanıklılığı, ekolojik dayanıklılıktan temel olarak ayırmaktadır [Abesamis vd., 2006].

Keck and Sakdapolrak, (2013) “*What Is Social Resilience? Lessons Learned and Ways Forward*” makalesinde, sosyal dayanıklılığa ilişkin deneye dayalı çalışmaların çıkış noktasının şu soru olduğunu belirtmiştir: “*Neye karşı dayanıklılık? Mücadele ettiğimiz tehdit veya risk nedir?*”. Tehditlerin genellikle dışarıdan kaynaklandığının varsayıldığını (örn. artan fiyatların hane halkı harcamaları üzerindeki etkisi), ancak aynı zamanda iç dinamiklerden (örn. hastalıkların hane geliri üzerindeki etkisi) veya ikisi arasındaki etkileşimden de kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir [Keck ve Sakdapolrak, 2013].

Keck and Sakdapolrak (2013), sosyal dayanıklılığa ilişkin gözden geçirilen vaka çalışmalarında çok çeşitli tehditlerin ele alındığını tespit etmiş ve bunları genel olarak üç kategoride değerlendirmiştir: İlki doğal afetler ve afetler üzerine odaklanmaktadır. Bu kategoride fırtına, deprem, tsunami, yangınlar ve volkanik patlamalar gibi tehditler yer almaktadır. İkinci grup doğal kaynak yönetimi, kaynak kıtlığı ve çevresel değişkenlik ile ilişkili daha uzun vadeli stresleri ele almaktadır. Bu gruptaki çalışmalar ormanların dönüştürülmesi, deniz kaynaklarının korunması, çölleşme, su yönetimi ve iklim değişikliği gibi konuları içermektedir. Üçüncü bir grup çalışma ise, çeşitli sosyal değişim ve kalkınma konularını ele alarak, politika ve kurumsal değişimi incelemektedir. Bu vakaların arasında göç, ekonomik dönüşümler, turizm, altyapı gelişimleri, kentsel sosyo-mekânsal dönüşüm, sağlık riskleri, ekonomik kriz ve belirsizlik çalışmaları bulunmaktadır. İncelenen tüm bu vaka çalışmalarının ortak noktası sosyal/ toplumsal dayanıklılığı yol gösterici bir kavram olarak ele almalarıdır [Keck ve Sakdapolrak, 2013].

Keck and Sakdapolrak (2013), çalışmalarını üç çıktı ile özetlemiştir: “*Birincisi, sosyal dayanıklılık, bir sosyal varlığın belirli bir durumu veya özelliğinden ziyade dinamik bir süreç olarak algılanmaktadır. İkinci olarak, sosyal dayanıklılık çalışması, sosyal aktörlerin kendi zaman ve mekâna özgü ekolojik, sosyal ve kurumsal çevrelerine yerleşikliğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla özcü bir kavramdan ziyade ilişkisel bir kavramdır. Üçüncüsü, sosyal öğrenme, katılımcı karar verme ve kolektif dönüşüm*

süreçleri, sosyal dayanıklılığın merkezi yönleri olarak kabul edilmektedir” [Keck ve Sakdapolrak, 2013].

Post Carbon İnstitute tarafından 2015 yılında yayınlanan “Six Foundations for Building Community Resilience” raporunda topluluk dayanıklılığı, “bir topluluğun hem kısa hem de uzun vadeli değişiklikler karşısında kimliğini sürdürebilme ve geliştirebilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. Dayanıklılık inşa etmenin sabit bir hedef değil, devam eden dinamik bir süreç olduğu vurgulanarak, bir topluluğun genel dayanıklılık inşa çabasının etkili olması için altı temel ögenin hepsini içermesi gerektiği belirtilmektedir. Toplum dayanıklılığını oluşturmaın altı temeli şunlardır:

1. İnsanlar
2. Sistem düşüncesi
3. Uyum yeteneği
4. Dönüştürülebilirlik
5. Sürdürülebilirlik
6. Cesaret

Bu altı ögeyi kısaca özetlemek gerekirse; birinci temel öge olan insanlar, topluluğun geleceğini öngörme ve dayanıklılığını inşa etme gücünü ellerinde bulundurdıkları için önemlidir. Sistemsel düşünce, ortaya çıkan karmaşık ve birbiriyle ilişkili krizlerin toplumlar için ne anlam ifade ettiğini anlamak için olmazsa olmazdır. Uyum sağlama bir topluluğun dayanıklılığı için vazgeçilmezdir. Topluluklar ve karşılaşılan zorluklar dinamik olduğundan, uyum da devam eden dinamik bir süreçtir. Toplulukların karşılaştığı bazı zorluklar o kadar büyüktür ki toplumun uyum sağlaması mümkün olmayabilir. Dönüştürülebilirlik ögesi, böyle durumlarda köklü, dönüştürücü değişiklikler gerekebileceğine atıfta bulunur. Sürdürülebilirlik ögesi, toplumsal dayanıklılığın yalnızca belli bir topluluğa ve zamana hizmet ediyorsa sürdürülebilir olamayacağını; diğer topluluklar, gelecek nesiller ve tüm ekosistemler için de çalışması gerektiğini anlatmaktadır. Son öge olan cesaret ise, bireyler ve toplumlar olarak, zorlu sorunlarla yüzleşmek ve ortak geleceğimiz adına sorumluluk almak için cesarete ihtiyacımız olduğunu vurgulamaktadır [Web 1].

Çok bileşenli ve ilişkisel bir yapı gösteren Sosyal/ toplumsal dayanıklılığın temel öğelerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Uyum yeteneği
2. Sistem düşüncesi
3. Sürdürülebilirlik

4. Sosyal öğrenme
5. Dönüştürülebilirlik/ adaptasyon
6. Katılımcı karar verme
7. Toplumsal kimliğin korunması ve geliştirilmesi

3.4. Toplumsal Dayanıklılığın Kent Planlama Süreçleri ile Bütünleştirilmesi

Son yıllarda kentler üzerindeki artan baskı, ekolojik ve çevresel bozulmalar, doğal kaynakların dengesiz ve kontrolsüz kullanımı, kentleri çeşitli risklere karşı korunmasız hale getirmiş, dünyanın birçok yerinde yaşanan deprem, yangın ve taşkın gibi felaketler planlamada dayanıklılık düşüncesini önemli gündem maddelerinden biri haline getirmiştir **[Eraydın ve Taşan Kok, 2013]**.

Dayanıklılık düşüncesini kentsel planlama ve tasarıma entegre etme ve kentsel dayanıklılığı inşa etme fikri yalnızca akademik söylemlerle sınırlı kalmayıp, uluslararası kentsel politika belgelerinde kendisine yer bulur hale gelmektedir. Dayanıklılık, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde (SDG) de yer almaktadır: SDG 11, Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar hedefi, şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmeyi vurgulamaktadır; SDG 10, Eşitsizliğin Azaltılması hedefi ise ülkeler içinde ve arasında eşitsizliği azaltmaya odaklanmıştır **[Web 23]**.

Dayanıklılık, mühendislik, ekoloji ve psikoloji gibi farklı alanlarda uzun yıllardır popüler bir konu olmasına rağmen, planlama alanında nispeten yeni bir kavram sayılır.

Dayanıklılık kavramı, yaklaşık çeyrek asır önce 2002 yılında Johannesburg'da gerçekleşen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde, ilk defa sürdürülebilirliği destekleyen bir kavram olarak ortaya atılmıştır. Bu gelişmeyle birlikte, literatürde daha sık yer verilen ve sürdürülebilirlik, kentsel kalkınma, kent planlama gibi konularla ilgili çalışmalarda sık sık ele alınmaya çalışılan bir kavram haline gelmiştir. Yüzyılın başından bu yana, dünyadaki kentlerin giderek daha fazla tehlikelerle karşı karşıya kalması dayanıklılık düşüncesinin kentsel planlama ve tasarım alanında gördüğü ilginin de artmasına neden olmuştur. Bu ilgiye rağmen hala kentsel planlama teorisi ve pratiği için dayanıklılık düşüncesinin etkileri konusunda bir fikir birliğine varılamamıştır **[Sharifi ve Yamagata, 2018]**.

Wilkström (2013)'ün, vaka çalışmaları ve planlama uygulamalarını analiz ettiği çalışması; kentsel dayanıklılığın hala çevresel değişim yönleri ile ele alındığını ve sosyal kentsel dayanıklılığın çağdaş kentsel planlamada henüz yaygın olarak kullanılan bir ifade olmadığını göstermesi ve sosyal değişimleri planlarken çevresel kentsel dayanıklılık kapsamında kullanılan bazı yaklaşımların toplumsal dayanıklılığa uyarlanmasıyla şehirlerin daha dayanıklı hale geleceğini vurgulaması açısından önemlidir.

Wilkström (2013), çalışmasında sosyal planlama kavramına yer vermiştir. Avustralya Planlama Enstitüsü, sosyal planlamayı “kentsel ve bölgesel planlama, yönetim planlaması ve diğer planlama süreçleriyle bütünleşen stratejik politika ve planlı eylemler yoluyla insanların ve toplulukların ihtiyaç ve isteklerini” kapsayan planlama olarak tanımlamaktadır **[Planning Institute of Australia 2003; Kerr ve Menadue 2010'dan akt. Wilkström, 2013]** Sosyal planlama, sosyal adalet ilkelerini (yani eşitlik, erişim, katılım ve haklar) temel alır ve toplulukların kendi koşulları üzerinde daha uzun süreli kontrol elde etmeleri için etkinliğini artıran süreçler aracılığıyla toplumun refahını artırmayı amaçlar. Sosyal planlama, sosyal dışlanma ve yoksunluk yaşayan topluluklar için hem altyapı ve kötü barınma gibi fiziksel ve mekânsal engeller hem de yoksulluk ve ırksal sorunlar gibi sosyal engeller ile mücadele etmede önemli bir araçtır **[Kerr ve Menadue 2010'dan akt. Wilkström, 2013]**.

Wilkström (2013), dünyada hem çevreyi hem de toplulukları olumsuz etkileyen hızlı ve artan değişimler meydana geldiğinden, sosyal değişime yönelik planlama yaparak dayanıklı şehirler yaratmanın giderek daha önemli bir konu haline geldiğini belirtmektedir. Yaşanan değişikliklerin dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın çoğu insanı etkilemesinin kaçınılmaz olacağını, ancak sonuçlarının kötü sosyal koşullar altında yaşayan insanlar için daha da yıkıcı olacağını vurgulamaktadır **[Kerr ve Menadue 2010'dan akt. Wilkström, 2013]**.

Dünyada toplumsal ve küresel dönüşümlerden etkilenen kentsel sosyal kalıplar artan bir hızla değişmektedir. İnsanların yaşam tarzı seçimleri ve tercihleriyle birlikte siyasi ve ekonomik yapılar da değişmekte ve bu durum toplumda büyük demografik değişimleri beraberinde getirmektedir. Kentsel ve sosyal planlama, bu tür değişimlerin ve sonuçlarının değerlendirilmesinde hayati bir öneme sahiptir.

Günümüzde insan faaliyetleri kentleri ve toplumsal yatırımlar ve kimlik süreçleriyle tanımlanan mekânsal biçimini büyük ölçüde şekillendirmektedir. Ancak kentsel alanların değişimi sosyal değişimlere göre çok daha yavaş bir hızda gerçekleştiğinden,

sosyal değişimlere ayak uyduracak, dayanıklı ve uyum sağlayabilen kentlerin varlığı giderek daha da önemli hale gelmektedir **[Wilkström, 2013]**.

Dayanıklılık araştırmalarının yalnızca çevresel ve doğal afetlere odaklanmak yerine, özellikle savunmasız toplulukların, toplumsal değişimlere ve dönüşümlere nasıl tepki verdiklerini incelemesi dayanıklılığın kapsamını genişletmek açısından önemlidir. Kentsel dayanıklılığın daha iyi anlaşılabilmesi için özellikle de toplumsal dayanıklılık kapsamında kültürel, insani, politik, ekonomik ve sosyal birçok kaynak faktörünün bu kapsama dahil edilmesi gerekmektedir **[Norman, 2012]**.

Değişim, kentlerde her zaman gerçekleşen bir durumdur. Toplumsal dayanıklılık, toplulukların tek seferlik ani durumlarla nasıl başa çıktıklarının ötesinde, uzun vadede gerçekleşen değişiklikleri nasıl yönetebilecekleri ve bunlara nasıl uyum sağlayabilecekleri konusuna da odaklanmalıdır. Bir diğer önemli husus da toplumların yalnızca değişimlerle baş etmekle kalmayıp aynı zamanda değişimin yarattığı potansiyelleri ve fırsatları görerek, bu durumu toplumun çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmalarıdır **[Norman, 2012]**.

Norman (2012), Birmingham vaka çalışması sırasında edindiği tecrübelerden yola çıkarak toplumsal dayanıklılığı oluşturmada hem merkezi hem de yerel yönetimlerin planlarını geliştirirken aşağıdaki beş temel noktayı göz önünde bulundurmaları gerektiğini belirtmektedir:

1. Sessiz toplulukları göz ardı etmemek
2. Gönüllü sektör faaliyetlerini teşvik etmek için yerelleştirilmiş mikro fonlar geliştirmek
3. Topluluk liderliğine önem vermek
4. Yerlere ve insanlara odaklanmak
5. Kamu ve gönüllü sektör iş birliğini güçlendirmek **[Norman, 2012]**.

Toplumsal dayanıklılığı inşa etmenin yolu, dayanıklılık düşüncesini kentsel planlama sistemine entegre etmekten geçmektedir. Sharifi ve Yamagata (2018), kentsel planlama sistemine dahil edilmesi gereken dayanıklılık kavramının temel ilkelerini ve entegrasyon sürecinde gerçekleşmesi gereken değişimleri ortaya koydukları çalışmalarında; geleneksel planlama yaklaşımlarının statik ve mühendislik odaklı olduğunu, dayanıklılığı inşa etmek için uyarlanabilir ve esnek planlama stratejilerinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır **[Sharifi ve Yamagata, 2018]**.

Sharifi ve Yamagata (2018), dayanıklılık odaklı kentsel planlama için bazı stratejiler önermiştir:

- Afet risk yönetimi
- Dayanıklılık odaklı arazi kullanımı
- Dayanıklı altyapı
- Katılımcı planlama
- Kurumsal yetkilerde değişiklik
- Sosyal ağ ve desteğin teşvik edilmesi
- Eşitliği ve kapsayıcılığı güçlendirmek
- Sosyal ve yerel öğrenme

Tablo 3.4'te planlamaya yönelik geleneksel ve dayanıklılık odaklı yaklaşımların temel özellikleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Sharifi ve Yamagata (2018), kentlerde dayanıklılığın ölçülebilmesi için belirlenen dayanıklılık göstergeleri ile kentlerin kırılganlık seviyelerinin analiz edilebileceğini, kırılganlık durumlarına göre senaryolar oluşturarak ve uzun vadeli stratejiler geliştirerek şok ve krizlere karşı hazırlıklı olunabileceğini öne sürmektedir **[Sharifi ve Yamagata, 2018]**.

Tablo 3.5: Planlama temalarına göre geleneksel planlama ve dayanıklılık odaklı planlama yaklaşımının karşılaştırılması **[Sharifi ve Yamagata, 2018]**.

Planlama teması	Geleneksel yaklaşım	Dayanıklılık odaklı yaklaşım
Afet riski	- Kısa ve orta vadeli acil durum planlaması ve azaltma çabalarına odaklanır - Hızlı, kaotik ve ani değişkenleri hedefler - Statik güvenlik açığı değerlendirmesi	- Orta ve uzun vadeli yaklaşım - Hem ani hem de yavaş ve istikrarlı değişiklikleri ele almaya uygundur - Dinamikler ve karmaşıklıkların önemini fark eder, dönüşümleri zamansal ve mekânsal ölçeklerde değerlendirir. - Sürekli değişen risklere yanıt vermek için sistemin kapasitesini geliştirir.
Planlama vizyonu ve stratejisi	- Doğrusal ve statik planlama - Riski ortadan kaldırmayı vurgulayan Mühendislik yaklaşımları - Afet kurtarmada denge yaklaşımı - Tahmin et ve önle yaklaşımı	- Uyarlanabilir planlama (düzenli ve yinelemeli İzleme ve senaryo oluşturma süreçleri) - Gelecekteki koşulların öngörülemezliğini ve riskleri tamamen önlemenin zorluklarını kabul eder - Sistem işlevselliği ve felaket kurtarmaya yönelik denge dışı perspektifler

Tablo 3.6: Devamı.

Kamu katılımı ve Kapasite Geliştirme	- Çevresel determinizm - Sınırlı halk katılımı - Yerel yönetimler - Hizmet sağlamaktan sorumlu (komut ve kontrol)	- İnsan odaklı tasarım - Ortak tasarım, ortak üretim ve ortak uygulama - Topluluk olmanın önemi, eylemler ve öz örgütlenme (kapasite geliştirme)
Eşitliği inşa etmek ve yoksul ve dışlanmış toplulukları güçlendirmek	-Düşük gelirli kentsel alanların koşullarının iyileştirilmesinde başarısızlık - Şehirlerde zengin yerleşim bölgelerinin ortaya çıkışı ve yayılması - Riske açık alanların gelişimi üzerindeki kontrolün zayıf olması - Yoksul mahallelerde sınırlı mülk sigortası	- Sosyal adaleti dayanaklılık planlama çabalarına entegre eder - Kentsel eşitsizlikleri azaltın (örneğin uygun fiyatlı konut politikaları yoluyla) - Riskli alanlardaki gelişmeyi düzenler - Yer değiştirmenin toplulukların geçim kaynaklarını etkilememesini sağlar - Sahiplenme duygusunu geliştirir ve güçlendirir - Yenilikçi belediye sigorta planlarından yararlanır (örn. sigorta ve tasarruf planları)
Geleneksel yerel bilgiden öğrenme	- Modern teknolojiye aşırı bağımlı planlama ve tasarım stratejileri - Standartlaştırılmış yapı tekniklerinin yaygınlaşması	- Geleneksel başa çıkma kapasitelerine gereken dikkatin gösterilmesi - Yerel dilin farkındalığı - Yerel mimari ve yapı teknolojileri
Kurumsal reformlar	- Sektöre dayalı planlama - Yüksek düzeyde teknik bir dil kullanarak iletişim - Yukarıdan aşağıya planlama - Kentsel altyapı yönetiminde özel yatırımın sınırlı payı (özellikle gelişmekte olan ülkelerde)	- Sektörler arası etkileşimler (birbirine bağlı ve karşılıklı bağımlılıklar) - Merkezi olmayan planlama - İş birliği kültürünün teşvik edilmesi - Kademeli ve yaparak öğrenme yaklaşımı - Davranış değişikliklerinin önemini anlamak - Şeffaf karar alma - Herkesin anlayabileceği yaygın bir dil kullanarak iletişim - Güçlü kamu-özel sektör ortaklıkları
Sosyal ağlar ve Sosyal destek	- Yenileme ve soylulaştırma politikaları sosyal ağların işlevselliğini etkiliyor	- Topluluk temelli sosyal ağların güçlendirilmesi - Yere bağlılığı ve topluluk duygusunu geliştirmek
Sektörel, mekânsal ve zamansal bağlantılar	- Farklı sektörler ve boyutlar arasındaki bağlantıların ele alınmaması - Silo tabanlı - Mekânsal ve zamansal dinamiklerin anlaşılmasında	- Silolarda gerçekleştirilmez - Farklı sektörler arasındaki bağlantıları anlama çabası - Mekânsal ve zamansal dinamiklerin anlaşılmasına vurgu
Dayanıklılık odaklı arazi kullanım planlaması	- Ekolojik açıdan hassas alanları korumada sınırlı başarı - İşlevsel imar	- Ekosistemin korunması - Karma kullanımı geliştirme - Yoğunluk, bağlantı, erişilebilirlik, geçirgenlik ve çok işlevlik gibi diğer niteliklere gereken dikkatin gösterilmesi
Dayanıklı kentsel altyapı	- Sağlamlığa aşırı güven - Büyük, merkezi altyapı	- Çeşitlilik, yedeklik, esneklik, verimlilik, modülerlik ve yenilikçilik gibi diğer niteliklerin tanınması - Küçük ölçekli, merkezi olmayan Altyapı

Dayanıklılık düşüncesinin, kent planlama süreçleri ile bütünleştirilmesi gerektiğini vurgulayan diğer bir çalışmada Yaman Galantini (2020), dayanıklılık odaklı planlama anlayışını, kentlerde şok ve kriz durumlarına uyum sağlama ve sürekli gelişme kapasitesini güçlendiren bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Dayanıklılık odaklı planlama anlayışı, kentsel planlamanın temel unsurlarını dayanıklılık çerçevesinde değerlendirerek, kentlerin sosyal, fiziksel, ekonomik, çevresel ve kurumsal sistemlerini güçlendirmeyi hedef almaktadır [Yaman Galantini, 2020].

Çalışmada, dayanıklılığı kent planlama sistemine entegre etmek için dayanıklılığın üç temel bileşeni olan “Neye karşı dayanıklılık? Nerede? ve Nasıl?” soruları ile planlama süreci unsurları arasındaki ilişkiler çerçevesinde “Beş unsur süreci” ni tanımlamaktadır **Şekil 3.3**. Bu süreçteki unsurlar:

1. Paydaşların belirlenmesi ve kategorilendirilmesi (kamu, özel sektör, akademisyenler, halk vb.)
2. Ölçeğin netleştirilmesi (ulusal, bölgesel, yerel)
3. Karşılıklı bağların analizi (kentnin bileşenleri arasındaki etkileşim)
4. Dayanıklılık göstergelerinin tanımlanması (risk ve afet yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma kriterlerinin belirlenmesi)
5. Planlama politika ve araçlarının geliştirilmesi (mevzuat değişiklikleri, finansal destek ve yönetim mekanizmaları) ‘dır [Yaman Galantini, 2020].

Şekil 3.3: Kentsel dayanıklılıkta “Beş Unsur Süreci” [Yaman Galantini, 2020].

Beş unsur süreci ile ülkemizdeki planlama sisteminde görülen eksikliklerin ve uyumsuzlukların giderilmesi, şok ve kriz durumlarına uyum sağlama kapasitesinin artırılarak kentlerdeki kırılganlığın azaltılması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, İmar Kanunu (3149) gibi yasal düzenlemelerin dayanıklılık yaklaşımı ile yenilenmesi, Afet Riski Altındaki Alanlarda Kentsel Yenileme Kanunu (6306)'nun, sadece doğal afetleri değil, sosyal ve ekonomik riskleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gibi ülkemizdeki planlama yasal çerçevesinin yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır **[Yaman Galantini, 2020]**.

Kentlerde dayanıklılığı artırmada yerel yönetimlerin lider aktör olması gerektiği vurgusu yapılarak, “Kentsel Dayanıklılık Koordinasyon Birimleri” gibi oluşumların kurulması ve katılımcı bir bakış açısıyla kamu, özel sektör ve akademisyenlerin sürece dahil edilmesiyle yönetim kapasitesinin artırılması önerilmektedir **[Yaman Galantini, 2020]**.

Sürdürülebilir kalkınmanın toplumsal eşitlik hedefi doğrultusunda, herkese ait, kapsayıcı ve topluluğun her üyesinin kullanımına açık kamusal açık yeşil alanlar planlamak toplumsal dayanıklılık oluşumuna önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle kamusal açık yeşil alanların tasarımı ve planlanmasında, dayanıklılık odaklı planlama anlayışının benimsenmesi ve planlama sistemine entegre edilmesi temel yaklaşım olmalıdır.

3.5. Kamusal Açık Yeşil Alanların Toplumsal Dayanıklılık Kapasitesine Etkileri

Kamusal açık yeşil alanlar çoğunlukla doğal güzellikleri iyileştirerek, sosyal etkileşimi ve uyumu teşvik ederek, kullanıcıların fiziksel ve psikolojik sağlığına fayda sağlamaktadır. Bunun yanında kamusal açık yeşil alanların su ve havayı temizleme, gürültü ve rüzgârı filtreleme ve mikro iklim konforu sağlama gibi çevresel faydaları da bulunmaktadır. Ayrıca tüm bu işlevleri ile doğrudan ve dolaylı olarak şehirlerin ekonomik büyümesine katkı sunarlar **[Jayacody vd., 2016]**.

Kamusal açık yeşil alanların, sosyal, ekonomik ve çevresel kapasiteleri yeterli olduğunda, kriz öncesi, sırasında ve sonrasında risk azaltma, acil durum müdahalesi, kurtarma ve adaptasyon için yararlı araçlar oldukları kabul edilmektedir. Özellikle, kamusal alanları sosyal kapasite anlamında güçlendirmek, kapsayıcı uygulamalar ve

ortak yaratıcılık yoluyla yer sermayesi oluşturmak hem iklim riskleri hem de toplumsal krizler karşısında kamusal alanların dayanıklılığına katkıda bulunur **[Lalenis ve Ruchinskaya, 2018]**.

Jayacody vd. (2016), çalışmalarında afetlere dayanıklı şehirler için bir strateji olarak kamusal açık yeşil alanların potansiyel kullanımlarını tartışan mevcut literatürü analiz ederek, kentlerde kamusal açık yeşil alanların afet yönetimine üç temel konuda katkıda bulunma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymuştur; acil müdahale, kurtarma ve afet azaltma **[Jayacody vd., 2016]**.

Kamusal alanlar, kriz durumlarında toplanma, barınma, geçici yerleşim, mal, hizmet ve bilgi dağıtımı için kullanılırlar. Ayrıca ilk yardım, temiz su, elektrik ve iletişim gibi temel acil durum hizmetleri ve kamu hizmetlerinin insanlara ulaşımını kolaylaştırırlar **[Jayacody vd., 2016]**.

Farklı kamusal alan türlerinin acil müdahalede bulunma konusunda farklı becerileri vardır. Bu beceriler sayesinde farklı risklerle karşılaştıklarında birbirlerini ikame edebilirler. Örneğin, yüksek yoğunluklu alanlardaki küçük ve orta büyüklükteki kamusal açık yeşil alanlar tahliye ve kurtarma yardımı için ikincil bir destek sağlayabilir. Böyle alanlar genellikle topluluk aidiyeti gelişmiş ve dolayısıyla sosyal yönden krizlerle baş etme becerisine sahiptir. Kamusal alanların farklı işlevlere sahip ve birbirleri ile bütünleşmiş bir ağ sistemi içinde olmaları kent dokusuna çeşitlilik kazandırır ve bu çeşitlilik bir araya geldiğinde şehrin dayanıklılığını oluşturur **[Lalenis ve Ruchinskaya, 2018]**.

Toplumsal kriz durumlarında kamusal alanlar yerel topluluk ile krizden etkilenen gruplar arasındaki ilişkiyi şekillendirerek, kriz mağdWebarı için kabul edilebilir bir ortam yaratmaya, kırılganlıklarını azaltmaya, ev sahibi topluluklar üzerindeki etkilerini hafifletmeye ve iki topluluğun birbiriyle uyumunu kolaylaştırmaya katkıda bulunur **[Lalenis ve Ruchinskaya, 2018]**.

Jayacody vd. (2016), literatür analizinde acil müdahale ve kurtarmanın yanı sıra, doğal afetlerin etkilerini azaltmak için de kamusal açık yeşil alanların potansiyel kullanımına yer verildiğini belirtmektedir. Literatürdeki çalışmaların çoğu risk teşkil eden arazilerin açık alanlar olarak bırakılmasını tavsiye etse de korunan bu alanların afetlerin azaltılmasına katkıda bulunmanın yanında şehrin günlük kullanımına hizmet edecek tarım, açık alan veya doğal güzellikler için kullanılma potansiyeline sahip olduklarını vurgulamaktadır **[Jayacody vd., 2016]**.

Kamusal açık yeşil alanların, gündelik hayatta kentlerin bir parçası olarak toplum üzerinde olumlu etkilere sahip olmasının yanında kriz zamanlarında da afetlere karşı kentsel dayanıklılık oluşturmada afet yönetimine katkıda bulunma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık ile ilişkisini özetlemek gerekirse:

1. Kriz anlarında ve sonrasında kullanım

Kamusal açık yeşil alanlar, afet sonrası toplanma alanları oluşturma, barınma sağlama ve yardım dağıtımı gibi konularda stratejik bir öneme sahiptir. Kriz sırasında ve sonrasında erişilebilir ve güvenli alanlar yaratarak toplumun krizlere karşı dayanıklılığını artırarak, uyum ve iyileşme süreçlerini hızlandırmaktadır.

2. Toplumsal bağları güçlendirme

Kamusal açık yeşil alanlar, çeşitli, etkinliklere olanak tanıyan, farklı toplulukların bir araya geldiği, sosyal uyumun pekiştiği ve aidiyet duygusunun geliştiği yerlerdir. Ortak aidiyet duygusu kriz anlarında dayanışma ve iş birliğini kolaylaştırmaktadır.

3. Toplumsal eşitliği destekleme

Kamusal açık yeşil alanlar farklı kültürlere, inanışlara, sosyoekonomik koşullara sahip insanların aynı düzlemde bir araya gelmesini sağlayarak, bütünleşmeyi teşvik eder.

4. Dayanışma ve yardımlaşma kültürünü geliştirme

Kamusal açık yeşil alanlar, ortak toplumsal sorunlara çözümler geliştirmek için düzenlenen toplantı, eğitim ve gösteri gibi farkındalık etkinliklerine ev sahipliği yaparak, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma kültürünün gelişmesine katkı sağlar.

5. Toplum sağlığını iyileştirme ve psikolojik destek

Kamusal yeşil açık alanlar, görsel etkileriyle bireylerin stresini azaltır ve zihinsel sağlığını destekler. Bu yönüyle kriz sonrasında sakinleşme ve yeniden toparlanma fırsatı sunar.

6. Çevreyi iyileştirme

Kamusal yeşil alanların su ve havayı temizleme, gürültü ve rüzgâr etkisini azaltma ve iklimik konfor sağlama gibi çevresel faydaları da bulunmaktadır.

7. Toplumsal katılım

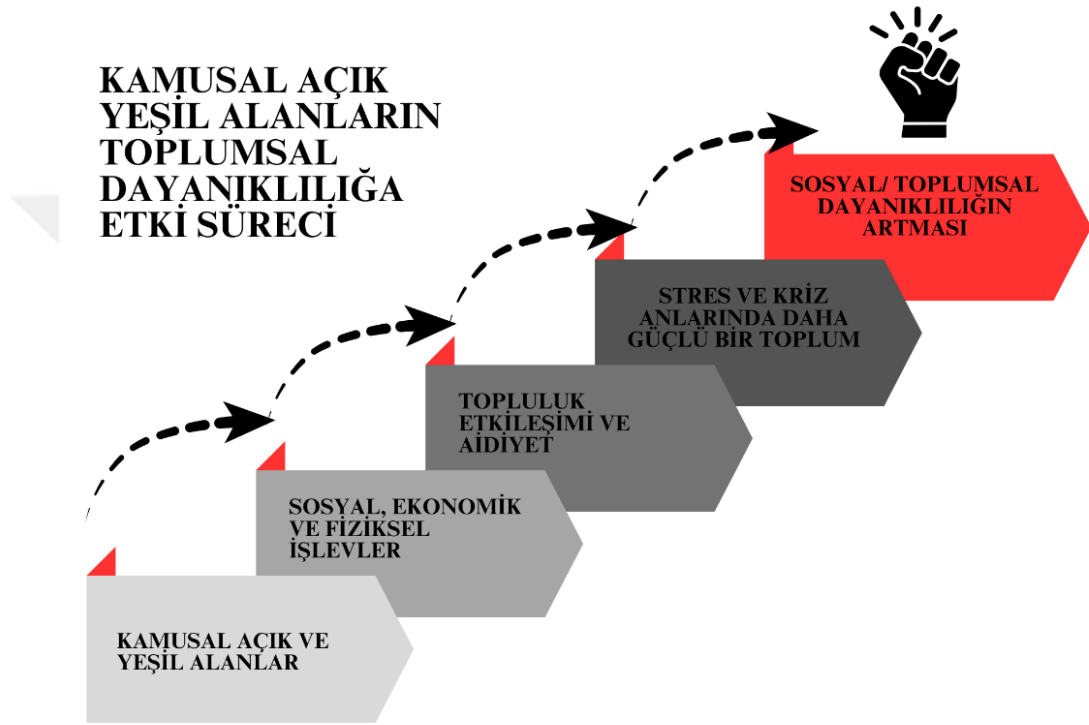
Kamusal açık yeşil alanlar, herkes için erişilebilir alanlar olması nedeniyle toplumsal eşitliği destekleyerek, özellikle dezavantajlı grupların topluma uyumunu kolaylaştırmaktadır.

Kamusal açık yeşil alanların sosyal/ toplumsal dayanıklılığa etkileri **Tablo 3.5**'te özetlenmiştir.

Tablo 3.7: Kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılığa etkisi [Jayacody vd., 2016 ve Lalenis ve Ruchinskaya, 2018'den yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur].

Etki türü	Açıklama	Toplumsal dayanıklılığa katkısı
Çevresel	Kamusal açık yeşil alanlar çevresel tehditleri azaltır.	Doğal afetlere karşı fiziksel ve çevresel dayanımı artırır.
Ekonomik	Kültürel, sanatsal vb. etkinliklerle toplulukları bir araya getiren kamusal açık yeşil alanlar ekonomik büyümeyi destekler.	Krizlere karşı toplulukların toparlanma kapasitesini artırır.
Psikolojik sağlık	Kamusal açık yeşil alanlar insanların stresle başa çıkmasına ve iyilik haline kavuşmasına yardım eder.	Toplumun şok zamanlarında ve sonrasında psikolojik dayanımını artırır.
Fiziksel sağlık	Kamusal açık yeşil alanlar fiziksel aktiviteler ve spor için olanaklar sunar.	Topluluktaki bireylerin tek tek fiziksel sağlığı, genel toplumsal sağlığı da destekler.
Afet yönetimi	Kamusal açık yeşil alanlar afet zamanlarında ve sonrasında toplanma ve barınma alanları olarak işlev görür.	Afet anında ve afet sonrasında toparlanma süreçlerini hızlandırır.
Toplumsal bağ ve etkileşim	İnsanları bir araya getiren kamusal açık yeşil alanlar, toplumsal bağların gelişmesini sağlar.	Kriz ve stres zamanlarında güven, dayanışma ve iş birliği artar.
Eşitlik	Topluluk içindeki tüm grupların erişimine açık alanlar, eşitliği ve toplumsal bütünleşmeyi teşvik eder.	Toplumdaki sosyal eşitsizlikler azalır ve özellikle dezavantajlı grupların topluma uyumu artar.
Toplumsal katılım	Kamusal açık yeşil alanların planlanması sürecinde toplumsal katılıma başvurulabilir.	Krizlere hazırlık ve müdahale sürecinin topluluk tarafından sahiplenilmesini sağlayarak, sürece katkılarını artırır.
Kimlik ve aidiyet	Kamusal açık yeşil alanlar, toplulukların kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendirir.	Toplumun ortak değerler çevresinde toplanmasını, dayanışma ve birlik duygusunu geliştirir.
Bilgi paylaşımı	Kamusal açık yeşil alanlar kriz zamanlarında bilgi ve kaynak paylaşılan alanlar olarak işlev görür.	Toplulukların kriz anlarında hızlı ve etkili şekilde müdahale etmesini sağlar.

Kamusal açık yeşil alanlar, sosyal, ekonomik ve fiziksel işlevleri aracılığıyla toplulukların birbiriyle olan etkileşimini artırarak toplumda aidiyet duygusunu geliştirmekte, ortak bir aidiyet duygusu etrafında birleşen topluluklar, stres ve kriz zamanlarında daha güçlü bir toplumsal yapı sergilemektedir. Güçlü bir toplumsal yapı, sosyal/ toplumsal dayanıklılığın artmasında önemli bir unsurdur. Kamusal açık yeşil alanların sosyal/ toplumsal dayanıklılığa etki süreci **Şekil 3.4**'te şematize edilmiştir.

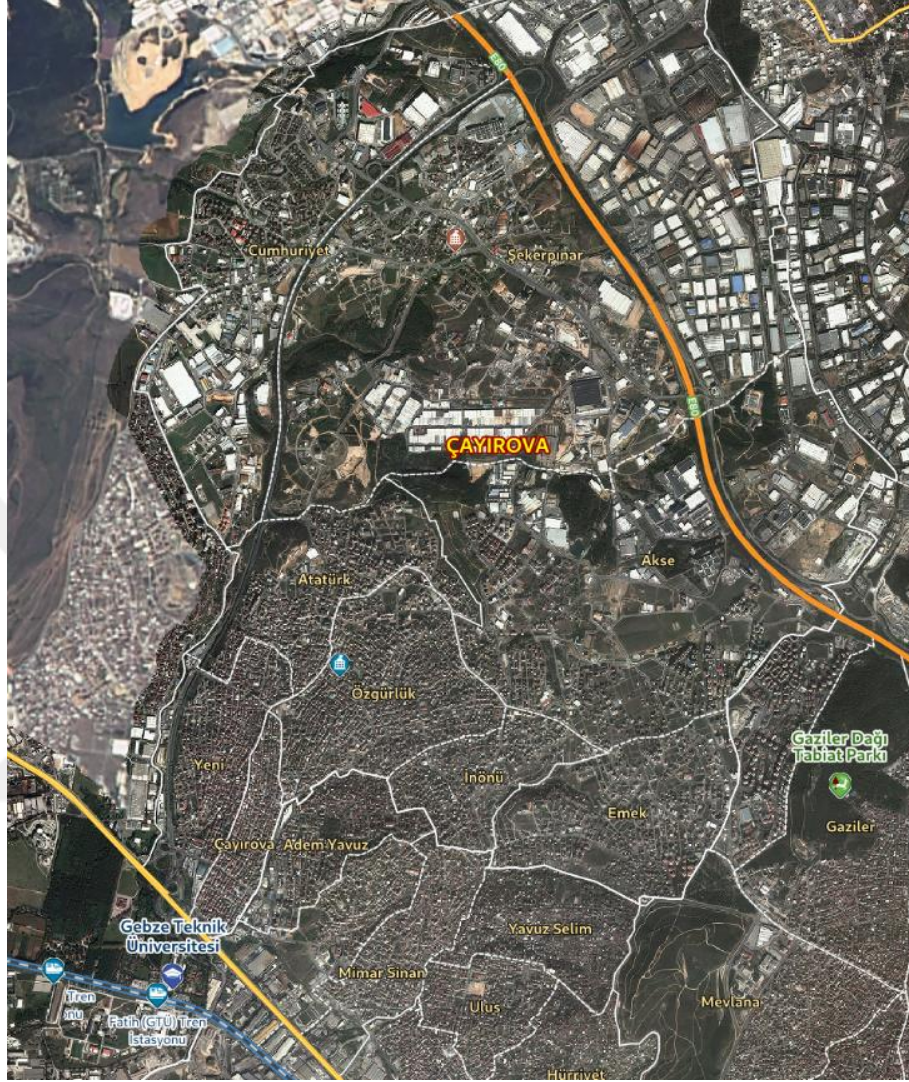
Şekil 3.4: Kamusal açık yeşil alanların sosyal/toplumsal dayanıklılığa etki süreci [yazar tarafından oluşturulmuştur].

Kamusal açık yeşil alanların sosyal/ toplumsal dayanıklılık ile ilişkisini tespit edebilmek için kamusal açık yeşil alanların sosyal, ekonomik ve fiziksel işlevleri sonucu ortaya çıkan farklı göstergelerden faydalanmak mümkündür. **Tablo 3.6**'da kamusal açık yeşil alan göstergeleri sosyal/ toplumsal dayanıklılığın temel öğeleri ile ilişkilendirilerek sosyal/ toplumsal dayanıklılığa etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.8: Kamusal açık yeşil alanlar ve toplumsal dayanıklılık ilişkisini ortaya koyan göstergeler ve etkileri [yazar tarafından oluşturulmuştur].

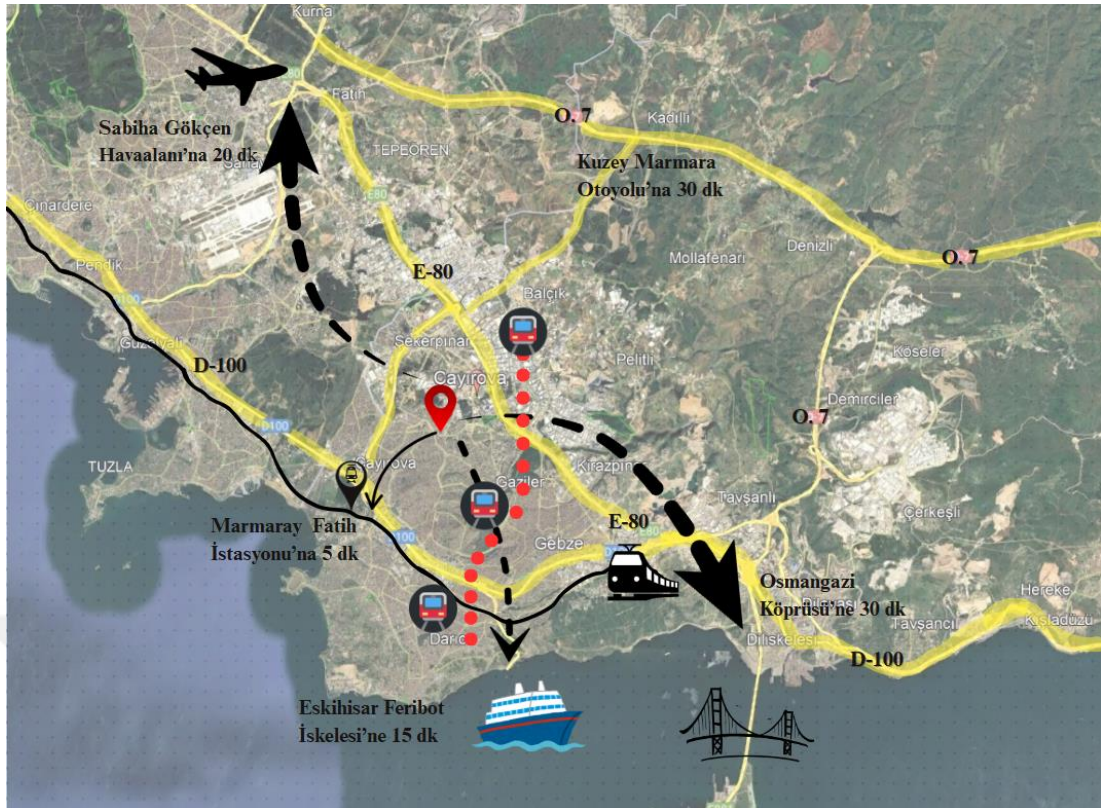
Sosyal/ Toplumsal Dayanıklılık Öğeleri	Kamusal Açık Yeşil Alan Göstergeleri	Oluşturduğu Etki
Toplumsal bağ ve etkileşim	Farklı yaş gruplarının birlikte varlığı	Farklı gruplar arasındaki etkileşimle toplumsal bağın ve kimliğin güçlenmesi
	Topluluklar halinde alan kullanımı	Topluluklar arasında ilişkilerin varlığı
	Sosyal etkileşim (selamlaşma, sohbet, birlikte etkinlik vb.)	Dayanışma kapasitesinin artması
Kapsayıcılık ve erişilebilirlik	Kadın, çocuk ve yaşlı her kesimden kullanıcının varlığı	Alanın tüm yaş grupları tarafından kullanılabilir olması
	Engelli bireylerin erişilebilirliği	Fiziksel erişilebilirlik ve sosyal kapsayıcılığın artması
	Ulaşım kolaylığı (yürünebilirlik/toplu taşımaya yakınlık)	Tüm ölçeklerde eşit mekânsal dağılımın sağlanması
Katılım ve ortak karar verme	Topluluk etkinliklerinin varlığı	Yerel halkın aktif katılımı ve sahiplenme
	Bilgilendirme panoları / duyurular	Toplulukla bilgi paylaşımı ve iletişim kurma kapasitesinin artması
	Gönüllü faaliyetler, yardımlaşma vb.	Ortak sorumluluk duygusunun gelişmesi
Uyum sağlama/ adaptasyon kapasitesi	Çok işlevli altyapının varlığı (korunaklı, gölgelik alanlar, toplanma alanı vb.)	Afet ve kriz anlarında alternatif kullanım olanağının artması
	Gündüz/gece kullanımı için yeterli aydınlatmanın varlığı	Güvenlik algısının ve çok zamanlı alan kullanımının sağlanması
	Çok fonksiyonlu kullanım (oyun, spor, dinlenme vb.)	Farklı ihtiyaçlara yanıt verebilme esnekliğinin artması
Bilgi edinme ve sosyal öğrenme	Eğitim amaçlı panolar / çocuk parklarında çeşitli öğrenme alanları	Çevresel farkındalığın ve bilgi aktarımının artması
	Trafik eğitimi, çevre eğitim etkinliği vb.	Kriz zamanlarında bilgi paylaşımı ve yardımlaşmanın sağlanması
Ekolojik sürdürülebilirlik	Doğal unsWebarın (su, toprak, flora ve fauna) korunma düzeyi	Ekosistem hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması
	Biyoçeşitlilik varlığı (kuş, böcek, bitki türleri vb.)	Ekolojik dayanıklılığın ve toplumsal sağlığın artırması
Fiziksel ve altyapısal hazırlık	Afet toplanma alanı işaret ve levhalarının varlığı	Kriz sonrası yönlendirme ve birlikte hareket etme kapasitesinin artması
	Elektrik, su kaynağı vb. altyapılar ile toplanma olanağı sağlayacak açık alanların varlığı	Acil durumda toplanma ve geçici barınma işlevinin sağlanması
	Dayanıklı ve elverişli malzeme kullanımı (zemin, donatı malzemesi vb.)	Kriz sonrası erişilebilirliğin sağlanması

Hızlı Tren (YHT) hatlarına aktarma yapılabilmekte ve Ankara, Eskişehir ve Konya illerine kolaylıkla ulaşım sağlanabilmektedir [Web 35].

Şekil 4.2: Çayırova ilçesi mahalle sınırları [Web 46].

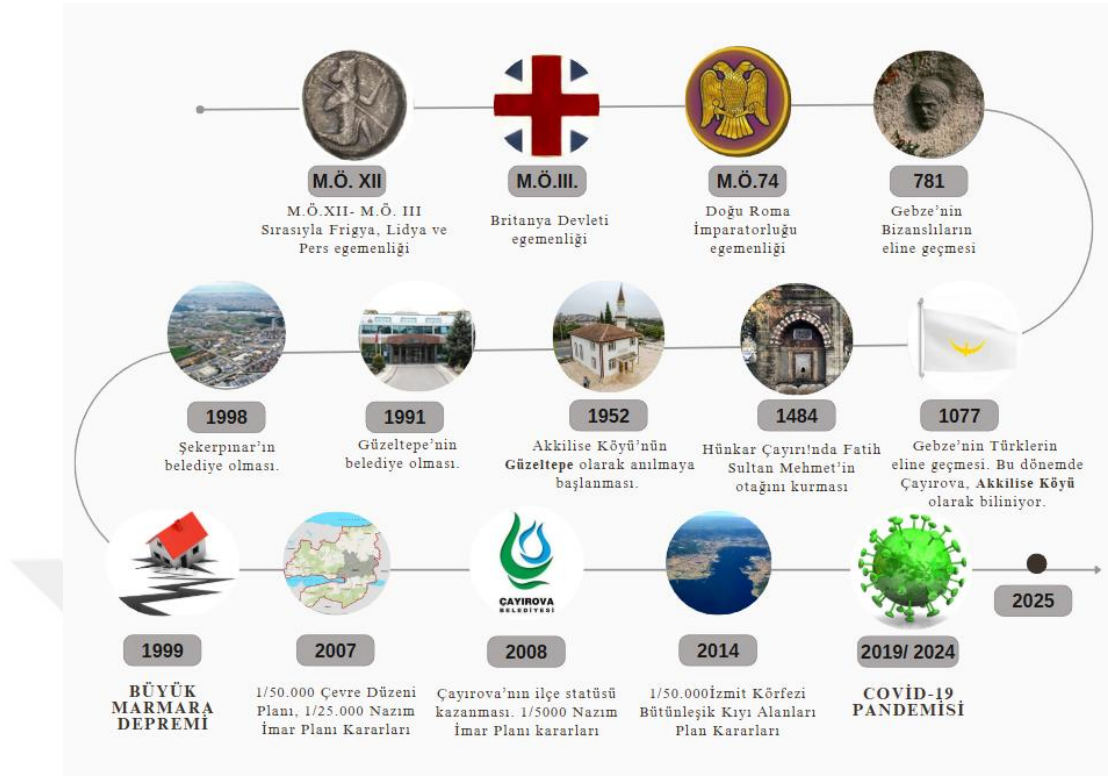
Çayırova, Kuzey Marmara Otoyoluna, Pendik Limanına ve Sabiha Gökçen Havaalanına 15 dakika, Osmangazi Köprüsüne ise 20 dakika uzaklıktadır **Şekil 4.3**. Yapımı devam eden Darıca- Gebze metro hattı, Çayırova ilçesinin doğusundan geçmektedir.

Şekil 4.3: Çayırova ilçesi ulaşım ağları şeması [yazar tarafından oluşturulmuştur].

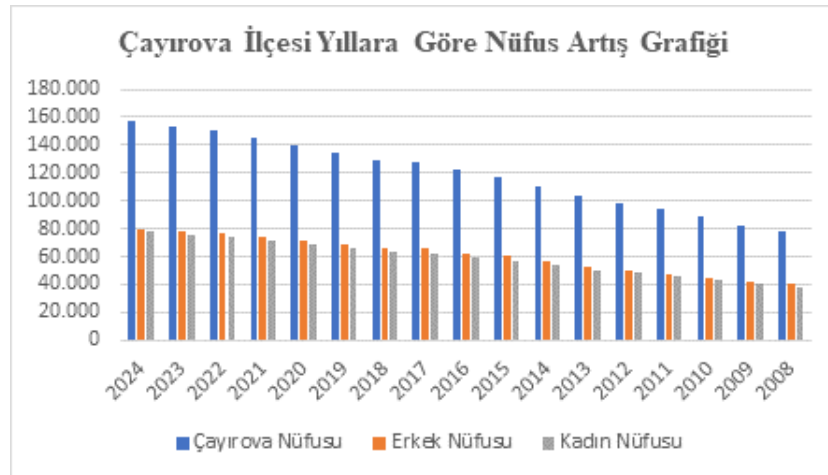
Coğrafi konumu ve verimli toprakları ile tarih boyunca birçok ulusa ev sahipliği yapan bölgeye M.Ö XII. Yüzyılın başlarından M.Ö. III. Yüzyıla kadar sırasıyla Frigyalılar, Lidyalılar ve Perslerin hükmettiği bilinmektedir. Bölgenin M.Ö. 281 ve 279 yıllarında Bitinya Devleti'nin egemenliğine girmesiyle birlikte Gebze Bölgesi'nden sonra Darıca Bölgesi de yerleşime açılmıştır. M.Ö. 74 yılında Doğu Roma İmparatorluğu tarafından yönetilmeye başlanan bölge, 781 yılında Bizanslıların, 1077 yılında ise Türklerin eline geçmiştir.

Yaklaşık olarak 550 yıllık bir geçmişe sahip olan Çayırova Bölgesi'nin bilinen ilk adı Akkilise ve/veya Alaca Kilise'dir. Coğrafi özellikleri nedeniyle Osmanlı Türkleri tarafından Güzeltepe olarak isimlendirilen bölgenin yanı sıra, ilçenin bir diğer önemli yerleşim alanı tarihi Fatih dönemine kadar dayanan Şekerpınar yerleşmesidir. 26/02/2008 tarih 1/529 esas no'lu İçişleri Bakanlığı komisyonunun vermiş olduğu tasarı ve teklif neticesinde TBMM'nde görüşülerek kanunlaştırılan Çayırova Belediyesi, Şekerpınar Belediyesi, Çayırova Mahallesi ve Yenimahalle'nin birleştirilmesi sonucu ilçe statüsü kazanan Çayırova, Kocaeli'nin önemli yerleşim merkezlerinden biridir **Şekil 4.4 [Web 36]**.

Şekil 4.4: Çayırova ilçesinin tarihsel gelişimi [yazar tarafından oluşturulmuştur].

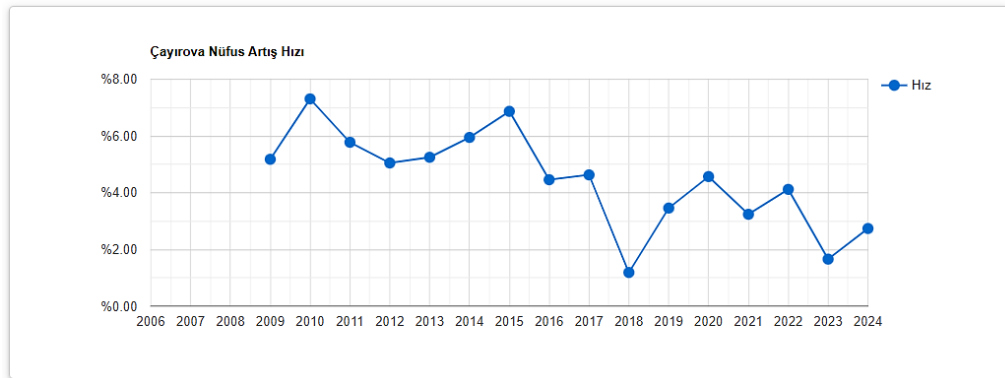
Çayırova ilçesi 2009-2024 yılları arası nüfus gelişimi incelendiğinde, ilçe statüsüne kavuştuktan sonra yıllar içinde nüfusun sürekli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2009 Yılında TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 78.430 olan ilçe nüfusu, 2024 yılında 157.503 kişiye yükselmiştir. İlçede nüfus yükselen bir grafik sergilemektedir **Şekil.4.5**.

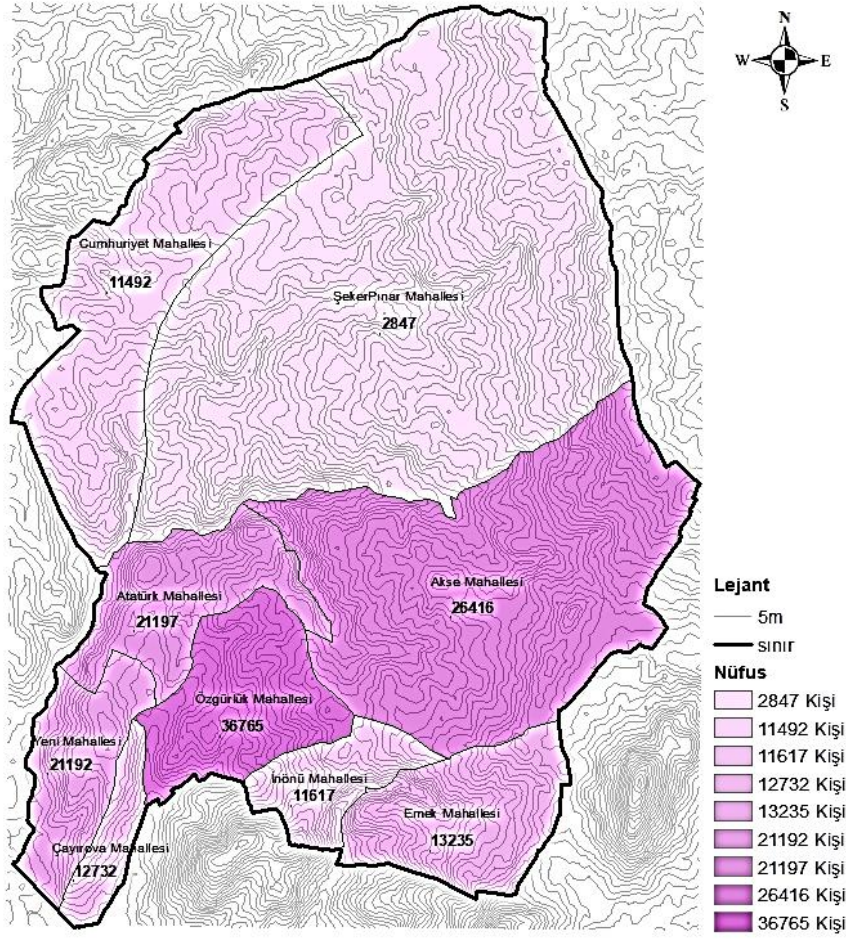
Şekil 4.5: Çayırova nüfusunun yıllara göre artış grafiği [Web 36].

Tablo 4.1: Yıllara Göre Çayırova Nüfusu [Web 36].

Yıl	Çayırova Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2024	157.503	79.988	77.515
2023	153.301	77.873	75.428
2022	150.792	76.702	74.090
2021	144.825	73.664	71.161
2020	140.274	71.398	68.876
2019	134.146	68.302	65.844
2018	129.655	66.165	63.490
2017	128.135	65.524	62.611
2016	122.460	62.712	59.748
2015	117.230	60.111	57.119
2014	109.698	56.161	53.577
2013	103.536	52.946	50.590
2012	98.367	50.287	48.080
2011	93.640	47.850	45.790
2010	88.523	45.194	43.329
2009	82.494	42.189	40.305
2008	78.430	40.157	38.273

Şekil 4.6: Yıllara göre çayırova nüfus artış hızı [Web 36].

Şekil 4.7: Çayırova nüfusunun mahallelere göre dağılımı [Web 37'den yararlanarak ARCGIS programında oluşturulmuştur].

Tablo 4.2 ve Şekil 4.7'ye göre Çayırova'nın nüfus olarak en kalabalık mahallesi Özgürlük Mahallesi (36.765 kişi)'dir. Özgürlük Mahallesi nüfus büyüklüğünün diğer mahallelere oranla yüksek oluşu, ilçenin 2008 yılında ilçe belediyesi statüsü almadan önce Güzeltepe Belde Belediyesi olarak bu bölgede gelişmeye başlaması ve ilçe statüsü kazandıktan sonra yerleşim alanlarının özellikle Çayırova Belediyesi Hizmet Binası etrafında artmasına bağlanabilir. Nüfusun en düşük olduğu mahalle ise Şekerpınar (2.847 kişi) Mahallesi'dir. Bu durum, Şekerpınar Mahallesi'nde yerleşim alanlarının az, bunun yanında sanayi alanlarının yoğunlukta olmasından kaynaklanmaktadır.

Mahalleler arasında belirgin bir nüfus farkının oluşu, kentleşmenin ilçe genelinde mahalleler arasında eşit olmadığı ve mahallelere göre farklılaştığını göstermektedir.

Tablo 4.2: Mahallelere göre nüfus dağılımı [Web 37].

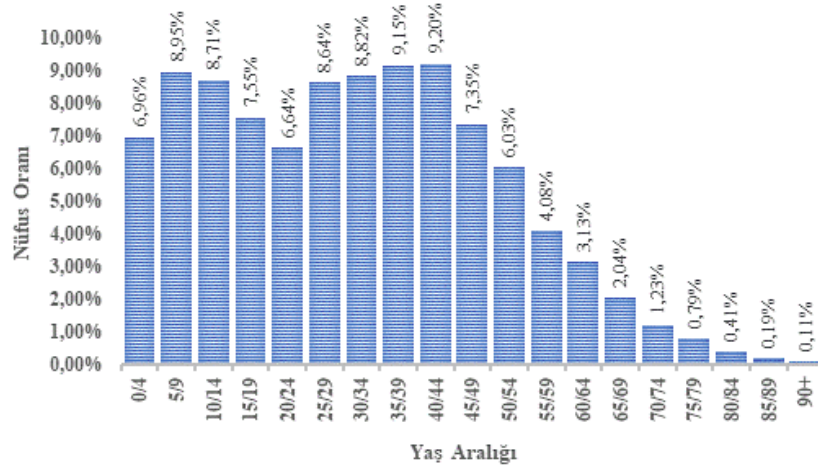
İLÇE	MAHALLE	TOPLAM	ERKEK	KADIN
ÇAYIROVA	AKSE	26.416	13.326	13.090
ÇAYIROVA	ATATÜRK	21.197	10.683	10.514
ÇAYIROVA	CUMHURİYET	11.492	5.831	5.661
ÇAYIROVA	ÇAYIROVA	12.732	6.368	6.364
ÇAYIROVA	EMEK	13.235	6.731	6.504
ÇAYIROVA	İNÖNÜ	11.617	6.003	5.614
ÇAYIROVA	ÖZGÜRLÜK	36.765	18.797	17.968
ÇAYIROVA	ŞEKERPİNAR	2.847	1.503	1.344
ÇAYIROVA	YENİ	21.192	10.738	10.454

Çayırova'nın nüfus yaş dağılımı, ilçenin genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 0-4 yaş aralığındaki çocuk nüfusu, toplam nüfusun %6,96'sını oluştururken, en kalabalık gruplar arasında 40-44 yaş arası bireyler %9,2 oranında yer almaktadır. İlçe, genç iş gücüne sahip olup, toplam nüfusun %8,95'i 5-9 yaş aralığında ve %8,71'i 10-14 yaş aralığında toplanmıştır. Dolayısıyla, Çayırova yaş dağılımı, geleceğin yetişkin nüfusunun eğitim ve istihdam gereksinimlerine dikkat çekmektedir [Web 38].

Tablo 4.3: Çayırova ilçesi 2024 yılı nüfus yaş dağılımı [Web 37].

Yaş Aralığı	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Toplam Nüfus	Nüfus Oranı (%)
0-4	5.361	5.609	10.970	6,96%
5-9	6.855	7.240	14.095	8,95%
10-14	6.697	7.021	13.718	8,71%
15-19	5.575	6.316	11.891	7,55%
20-24	5.009	5.453	10.462	6,64%
25-29	6.848	6.765	13.613	8,64%
30-34	7.074	6.824	13.898	8,82%
35-39	7.253	7.153	14.406	9,15%
40-44	7.058	7.432	14.490	9,20%
45-49	5.568	6.007	11.575	7,35%
50-54	4.520	4.983	9.503	6,03%
55-59	3.008	3.422	6.430	4,08%
60-64	2.437	2.499	4.936	3,13%
65-69	1.664	1.554	3.218	2,04%
70-74	1.094	847	1.941	1,23%
75-79	773	472	1.245	0,79%
80-84	420	231	651	0,41%
85-89	185	109	294	0,19%
90+	116	51	167	0,11%

Çayırova İlçesi 2024 Yılı Nüfus Yaş Dağılımı

Şekil 4.8: Çayırova ilçesi 2024 yılı nüfus yaş dağılımı oranları [Web 37].

Çayırova'daki eğitim durumu Çayırova İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgiler doğrultusunda **Tablo 4.4** ve **Tablo 4.5**'te detaylı olarak belirtilmiştir.

Tablo 4.4: Çayırova'da 2024-2025 eğitim-öğretim yılında derslik, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları [Web 35].

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik	Şube	Öğretmen	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
67	34.211	1.164	1.343	1.640	30	26	21

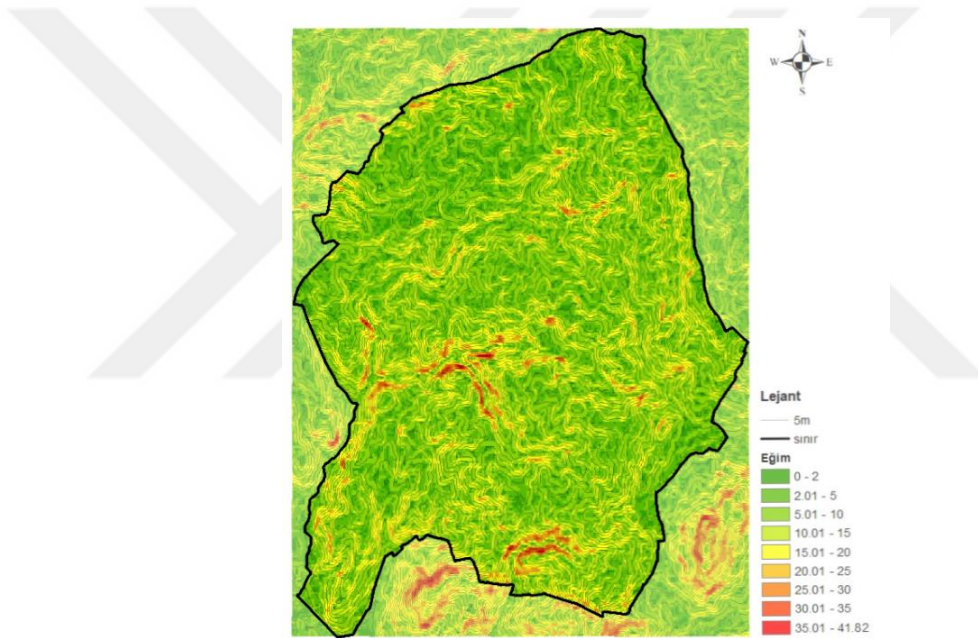
Tablo 4.5: Çayırova'da 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okul, öğrenci ve öğretmen dağılımı [Web 35].

KURUM TÜRÜ	RESMİ+ÖZEL						TOPLAM ÖĞRENCİ
	OKUL SAYISI		ÖĞRETMEN		ÖĞRENCİ		
	RESMİ	ÖZEL	RESMİ	ÖZEL	RESMİ	ÖZEL	
OKUL ÖNCESİ	3	10	24	26	2.324	148	2.472
ÖZEL EĞİTİM	2	0	4	0	91	-	91
İLKOKUL	17	2	497	24	13.366	234	13.600
ORTAOKUL	18	2	566	24	10.114	229	10.343
ORTA ÖĞRETİM	12	1	462	13	7.320	385	7.705
TOPLAM	52	15	1.553	87	33.215	996	34.211

İlçede, Sağlık Grup Başkanlığı'na bağlı 8 Aile Sağlığı Merkezi, 2 adet Özel Tıp Merkezi hizmet verirken, Cumhuriyet Mahallesi'nde Darıca Farabi Eğitim ve Araştırma Hastesi'ne bağlı Semt Polikliniği ile Darıca Farabi Ağız ve Diş Hastanesi'ne

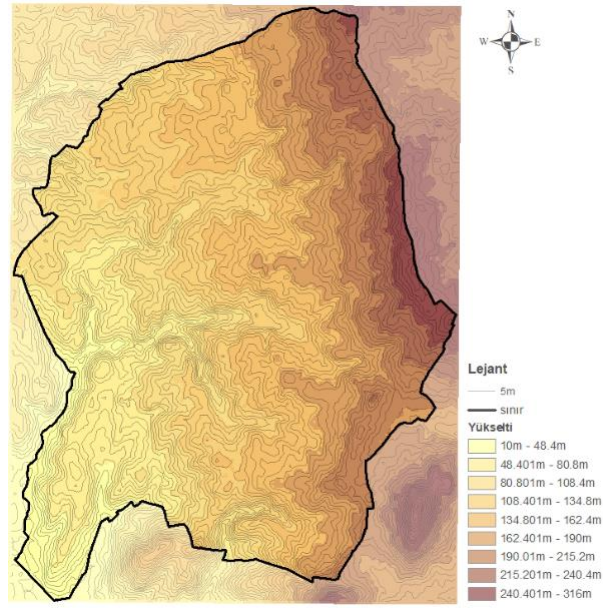
bağlı Şekerpınar Toki Diş Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. Yatarak tedavi hizmeti, çoğunlukla çevre ilçelerden Gebze’de Gebze Fatih Devlet Hastanesi ve Darıca ilçesinde bulunan Darıca Farabi Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nden alınmaktadır. İlçeye hastane hizmeti kazandırma çalışmaları devam etmektedir **[Web 35]**.

Hareketli bir topoğrafyaya sahip olan ilçenin eğim analizinde %50’nin üstündeki değerlere kadar ulaştığı alanlar bulunduğu görülmektedir. %25 ve üzeri eğimli alanlar ilçenin %7,3’lük kısmına tekabül etmektedir. Bu hareketli topoğrafya, ilçede kamusal açık yeşil alanlar için manzara ve bakı noktaları oluştururken, diğer yandan yaya ve bisiklet ulaşımı, özellikle de dezavantajlı grupların kamusal AYA’lara erişimi açısından topoğrafyadan kaynaklanan zorlukları beraberinde getirmektedir.

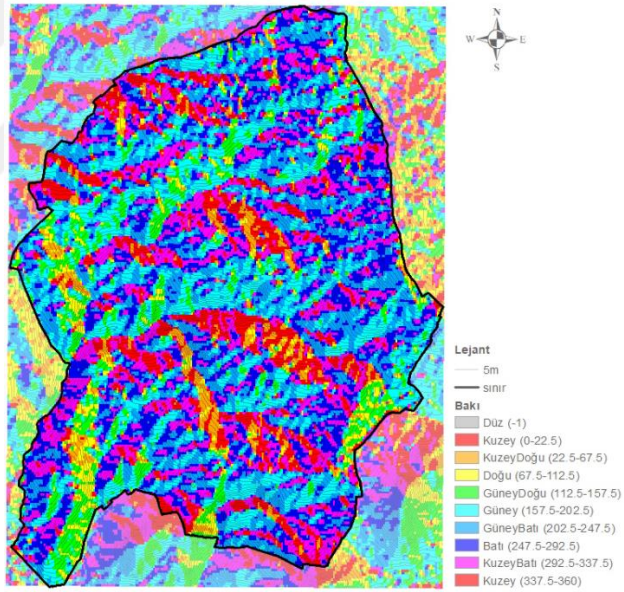

Şekil 4.9: Çayırova eğim analizi [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Çayırova ilçesi yükselti analizinde, topoğrafyanın kuzey-doğu yönünde yükseliş gösterdiği görülmektedir. İlçede en yüksek kot 270 metreyi bulurken, en alçak kot 5 metredir. İlçe merkezindeki mahalleler alçak kotlarda yer alırken, Akse, Şekerpınar ve Emek Mahallesi’nin daha yüksek kotlarda yer aldığı görülmektedir. Kot farkının farklılaşması yeşil alan planlamasında işlev olarak seçilecek kamusal açık yeşil alan türlerinin de farklılaşmasına sebep olmaktadır.

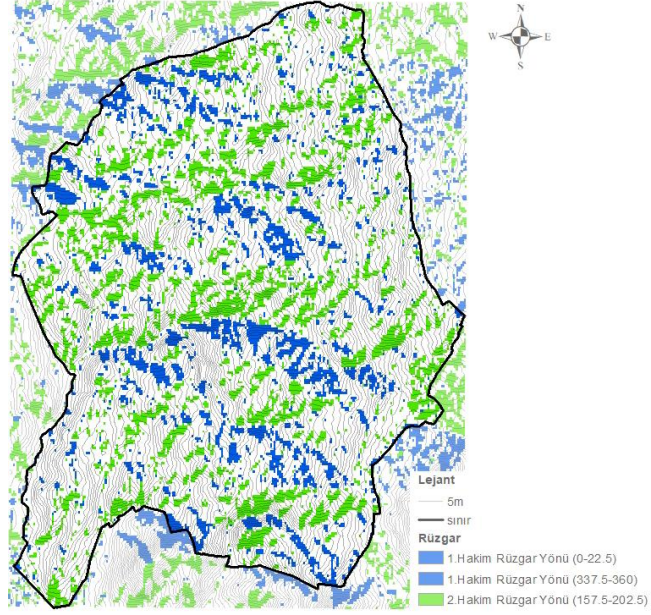

Şekil 4.10: Çayırova yükselti analizi [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Şekil 4.11: Çayırova bakı analizi [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

İlçenin hâkim rüzgâr yönü kuzeydoğudur ve bu durum kuzeydoğuda konumlandırılmış sanayi ve atık alanlarından kaynaklanan kötü koku ve partiküllerin rüzgâr yoluyla ilçeye yayılmasına neden olmaktadır.

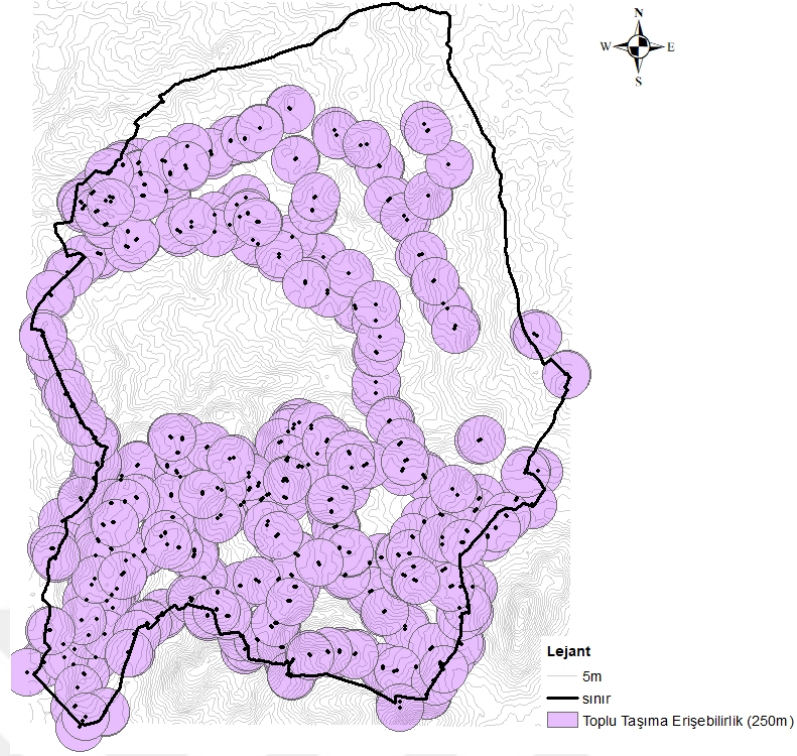

Şekil 4.12: Çayırova rüzgâr analizi [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Çayırova’da kent içi toplu ulaşım özel halk otobüsleri ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi otobüsleriyle sağlanmaktadır. 2024 yılı Haziran ayı itibarıyla Çayırova ilçesinde 464 adet toplu taşıma durağı ve bu duraklardan geçen 22 adet otobüs hattı bulunmaktadır. İlçede metro ve tramvay gibi raylı sistem hattı bulunmamakta ancak ilçeye yakın konumdaki Marmaray tren hattına Çayırova Durağı ve Gebze Teknik Üniversitesi-Fatih durağı ile erişim sağlanabilmektedir **[Paköz, 2021]**.

Çayırova ilçesinde 8 adet taksi durağı bulunmaktadır. Bu duraklar; Akse Mahallesinde bulunan Çayırova Çağdaş Taksi Durağı ve Akse Taksi, Çayırova Mahallesinde Çayırova ve Şelalepark Taksi Durağı, Cumhuriyet Mahallesinde bulunan Şeker Taksi Durağı, Şekerpınar Mahallesinde bulunan Şekerpınar TOSB Taksi Durağı, Yenimahalle’de bulunan Yeni mahalle Taksi durağı ve Atatürk Mahallesinde bulunan Güzeltepe Taksi Durağı’dır.

Çayırova toplu ulaşım analizine bakıldığında; ilçenin güneyinde ilçe merkezine ve D-100 güzergahına yakın bölgelerde toplu taşıma duraklarının yoğun olduğu ve erişilebilirlikte bir engel olmadığı görülmektedir. Kuzeyde sanayi alanlarının yoğun olduğu Şekerpınar Mahallesi ile Cumhuriyet Mahallesinin bir bölümünde ve doğuda Akse Mahallesinin bir bölümünde toplu taşıma durakları erişilebilirlik açısından yeterli görünmemektedir.

Şekil 4.13: Çayırova toplu taşıma durakları erişilebilirlik analizi [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Çayırova'ya dair incelenen doğal, kültürel, mekânsal ve sosyoekonomik veriler ışığında Çayırova'nın güçlü ve zayıf yönlerinin, sahip olduğu fırsatların ve karşı karşıya kalabileceği tehditlerin ortaya konduğu bir SWOT analizi hazırlanmıştır **Şekil 4.14**. Buna göre;

Çayırova'nın güçlü yönlerini değerlendirdiğimizde, ulaşım altyapısındaki çeşitlilik özellikle kamusal AYA'lara erişimde güçlü bir yön olarak değerlendirilebilir. Topoğrafyadaki farklılıklar, manzara ve estetik yönleriyle kamusal AYA planlamasında bir potansiyel sunar. Planlı ve nitelikli gelişen sanayi alanlarının varlığı, sanayiden kaynaklanan çevresel etkileri asgari düzeye indirerek ilçe için sürdürülebilir kalkınma fırsatı yaratır. İlçedeki yapı stoğunun depreme karşı düşük risk grubunda olması, afet planlamasında avantaj sağlar.

Zayıf yönlerini değerlendirdiğimizde, arazi kullanım durumundaki parçacılık kamusal AYA'ların da sürekliliğini ve erişilebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Kentteki kültürel kimlik eksikliği, toplumsal hafıza ve aidiyet duygusunun gelişmesini engellemektedir. Kent içinde ticari akslardaki darlık ve parklanma sorunu yaya alanlarının ve yeşil koridorların planlanmasını zorlaştırmaktadır.

• SWOT ANALİZİ •

Şekil 4.14: Çayırova SWOT analizi [Yazar tarafından oluşturulmuştur].

Yeni bir ilçe olmasından dolayı hala yerleşim planlanmamış alanların varlığı, özellikle dayanıklılık odaklı kamusal AYA planlaması için fırsat sunar. Kentsel dönüşüm fırsatlarının varlığı, kamusal AYA planlamalarını ön plana çıkararak yeşil alan potansiyelini artırabilir. Çevre ilçelerdeki tabiat parkı ve rekreasyon alanlarının varlığı, hem ilçedeki vatandaşlar için kullanım alternatifi oluşturur hem de ilçedeki yeşil alanlar ile bir bütün olarak ekolojik koridorlar oluşmasına yardım eder.

Çayırova'da kamusal AYA'lar üzerindeki başlıca tehdit, sanayi ve lojistik faaliyetlerinden kaynaklanan hava ve toprak kirliliği, gürültü, trafik gibi çevresel etkilerin yarattığı baskıdır. İlçedeki kültürel etkileşim eksikliği de kamusal AYA'ların sosyal kapsayıcılığını azaltarak olumlu psikolojik etkilerini zayıflatmaktadır. Önemli bir tehdit de ilçenin fay hatlarına yakınlığı nedeniyle afet riski ile karşı karşıya olmasıdır. Bu durum kamusal AYA planlamasında afetlere karşı dayanıklı yeşil alanlara (toplanma ve geçici barınma alanları) öncelik vermesi zorunlu hale getirmektedir.

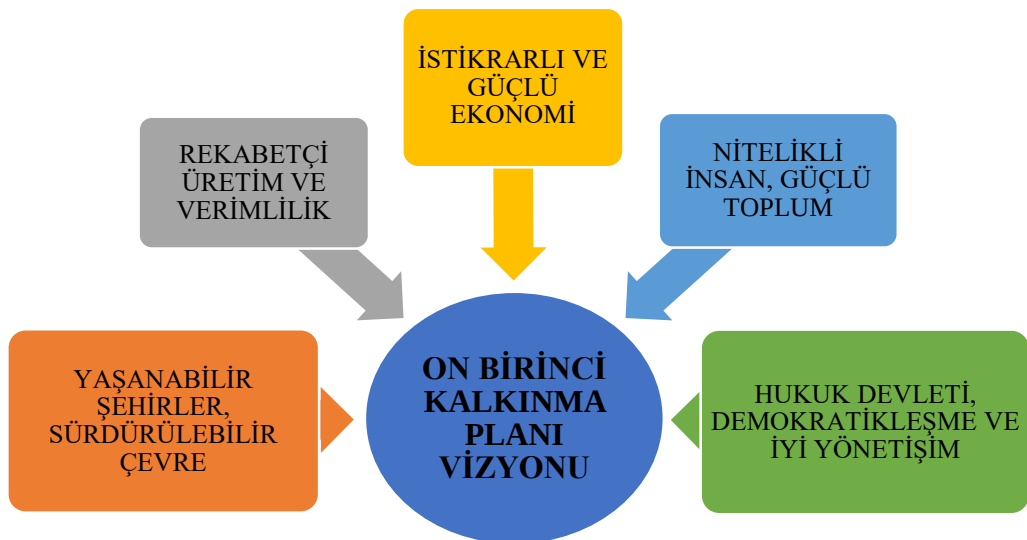
4.2. Çayırova İlçesinde Kent Planlama Süreçlerine ve Kent Planlarına Bakış

Çayırova İlçesi için planlama hiyerarşisi genel yapısı şu şekildedir:

1. Üst Ölçekli Planlar

- **Kalkınma Planları:** Ülke genelinde ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma hedeflerinin belirlendiği üst ölçek planlardır.

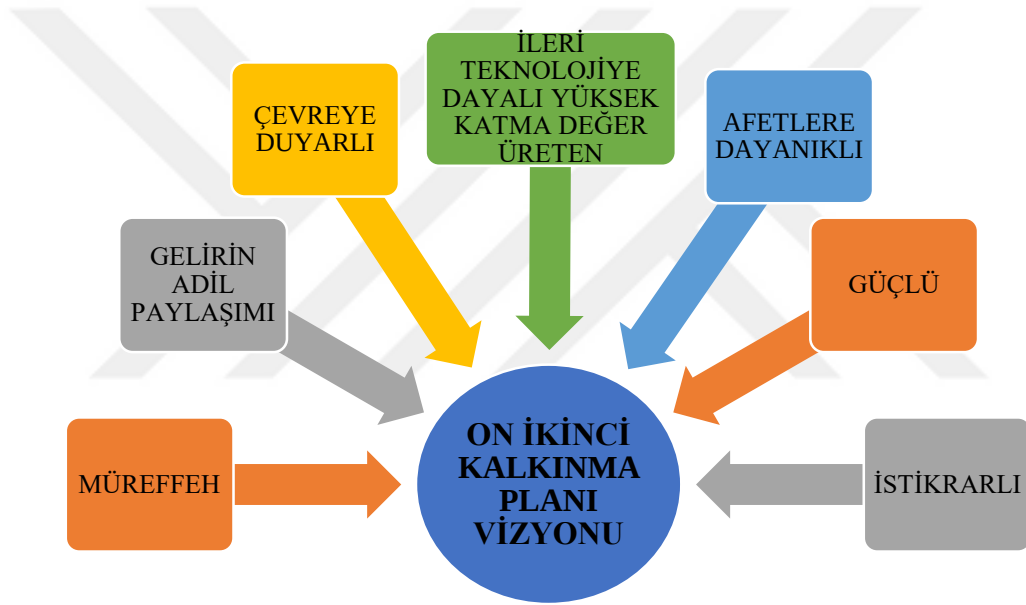
Çayırova ilçesi için yerel seçimler sonrası dört yılda bir hazırlanan dönemlik stratejik planlar, ulusal kalkınma planları ile uyumlu olarak şekillenmektedir. “On Birinci Kalkınma Planı (2020- 2024), her alanda rekabetçiliği ve verimlilik artışını sağlamaya odaklanmıştır. Plan, istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan ve güçlü toplum, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre ile hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim gelişme eksenleri olmak üzere beş temel eksenden oluşmaktadır. Tüm eksenler açısından nihai olarak “daha fazla değer üreten, daha adil paylaştan, daha güçlü ve müreffeh Türkiye” vizyonunun gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu yaklaşımla, imalat sanayiinde belirlenen öncelikli sektörler başta olmak üzere yerli üretimin artırılması ve sanayileşmenin hızlandırılması öngörülmektedir. Öncelikli sektörlerle ilaveten tarım, turizm ve savunma sanayii kalkınma planında öncelikli gelişme alanları olarak belirlenmiştir.” [T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019].

Şekil 4.15: Çayırova 2020- 2024 Stratejik Planı’nın ana temaları [Web 35].

On Birinci Kalkınma Planı'na uyumlu olarak hazırlanan Çayirova 2020- 2024 Stratejik Planı'nın ana temaları **Şekil 4.15** 'te şematize edilmiştir [Web 35].

Yeni dönem hedeflerin belirlendiği On İkinci Kalkınma Planı (2024- 2028) "Türkiye Yüzyılında çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı, ileri teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, geliri adil paylaşan, istikrarlı, güçlü ve müreffeh bir Türkiye" vizyonu ile hazırlanmıştır. Bu vizyon doğrultusunda yeşil ve dijital dönüşümü odağa alan, sanayi sektörünün tarım ve hizmetler sektörleriyle bütünleşik olarak başat rol üstlendiği, ülkemizin dünya ticaretindeki konumunun güçlendiği, kaliteli finansman imkânlarının sağlandığı, azami istihdam oluşturan istikrarlı bir büyüme modeli uygulanması hedeflenmektedir [T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023].

Şekil 4.16: Çayirova 2024- 2028 Stratejik Planı'nın ana temaları [Web 35].

On İkinci Kalkınma Planı'na uyumlu olarak hazırlanan Çayirova 2024- 2028 Stratejik Planı'nın ana temaları **Şekil 4.16**'da şematize edilmiştir.

- **Doğu Marmara Bölge Planları:** Bölgesel kalkınma stratejilerinin belirlendiği planlardır.

Doğu Marmara Bölge Planı (2024- 2028):

Bölgenin iç dinamik gelişim potansiyelleri ve bölge dışı etkileşime dayalı dinamiklerin bir sonucu olarak Plan dönemi gelişme kurgusunda Dirençli Bölge, Rekabetçi Bölge ve Öğrenen Bölge olmak üzere 3 temel gelişme eksenini belirlenmiştir. Plan kapsamında oluşturulan stratejik öncelik, hedef ve tedbirler, Çekim Merkezi, Gelişen Koridor,

Çekim Merkezi Bölgesi için, sosyal donatı alanlarının oluşturulması, kentsel hizmet sunumunda kalitenin artırılması, sosyal bütünleşmenin sağlanması, doğal, tarihi ve kültürel alanların sürdürülebilirlik ilkeleri eşliğinde ve koruma-kullanma dengesi gözetilerek geliştirilmesi, ekonomik büyümenin çevreye daha duyarlı hale gelmesi ve yaşam alanı olarak tercih edilen bir bölge olması hedeflenmektedir.

Dayanıklı kentlerin oluşturulmasına yönelik olarak afet risk azaltma tedbirlerinin alınması, bu bölgede nüfus yoğunluğu ve ekonomik faaliyet yoğunluğu açısından öncelikli hedefler arasında değerlendirilmektedir. Ayrıca, akıllı şehirlerin oluşturulması için yeni teknolojilerin kullanımı ile çevreye duyarlı şehir planlaması ve kentsel dönüşümün sağlanması, sanayide yeşil dönüşümün sağlanması, atık yönetimi ve yenilenebilir enerji uygulamalarının yaygınlaştırılması ile çevre kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır [Web 45].

- **Kocaeli İl Çevre Düzeni Planı:** Kocaeli genelinde arazi kullanım kararlarını ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini belirler.

1/50.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Kararları'nda, Çayırova'nın da içinde bulunduğu Gebze Planlama Bölgesi için, 2025 yılında tahmini nüfusu 1.750.000 kişi olarak belirlenmiştir. Mevcutta bulunan OSB'lerin ihtiyacını karşılayacak konut alanlarının desteklenmesi ve konut alanları içerisinde imalat dışı zararsız kullanımlara yer verilebileceği kararlaştırılmış olup bölgede yeni sanayi alanı önerilmemiştir. Ulaşım sistemine yönelik ise Marmaray ile bütünleşmiş toplu taşımanın desteklenmesi hedeflenmektedir [Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2006].

- **İzmit Körfezi Bütünleşik Kıyı Alanları Planı:**

Çayırova ilçesine yönelik üst ölçek plan kararları incelendiğinde, Kocaeli-Yalova illeri kıyı alanlarını kapsayan 1/50.000 ölçekli İzmit Bütünleşik Kıyı Alanı Planı'nda, Çayırova ve çevresi, Darıca-Gebze-Çayırova Alt Bölgesi olarak ele alınmaktadır. Bu bölgede, kıyının günümüzdeki doğal yapısının korunması, otoyol ve demiryolu erişiminin artırılması, turizm ve dinlence amaçlı kullanımın ön plana çıkarılması ve kıyıda aktif yeşil alan kullanımının artırılmasına yönelik planlama kararları geliştirilmiştir [Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014].

2. Nazım İmar Planları

Gebze Planlama Bölgesi için yapılan 1/25000 Nazım İmar Planı'nda; 2025 yılı için önerilen tahmini nüfus 500.000'dir. Körfezde yer alan yerleşimlerde turizm sektörünün desteklenmesi, OSB'lerin geliştirilmesi ve depolama alanlarının

oluşturulması öngörülmüştür. Sanayinin taşınabilmesi için 2. Derece alt merkezler önerilmiş ve bu merkezler için hizmet sektörünün geliştirilmesi hedeflenmiştir. Tarımsal faaliyetleri destekleyecek, ağır olmayan sanayi fonksiyonları içeren sanayi tesisleri önerilmiştir. Yük ve yolcu taşımacılığında yeni stratejilerin geliştirilmesi gerekliliği belirtilmiştir.

4.3. Pandemi Sonrası Çayırova’da Kent Planlama Pratikleri

COVID-19 pandemisi, tüm dünyada kent yaşamını çok yönlü etkileyerek kamusal açık yeşil alanların kentler için önemini yeniden vurgulamıştır. Pandemi sürecinde uzun süreli evde kalma, sosyal kapanma ve fiziksel aktivitenin sınırlandırılması, bireylerin doğayla temas kurma ihtiyacını artırmış; bu da kentlerdeki açık yeşil alanlara olan talebin artmasını beraberinde getirmiştir [Honey-Rosés vd., 2020]. Bunun sonucunda, tüm dünyada olduğu gibi Çayırova ilçesinde de açık yeşil alan algısında ve planlama yaklaşımlarında bazı dönüşümler yaşanmıştır.

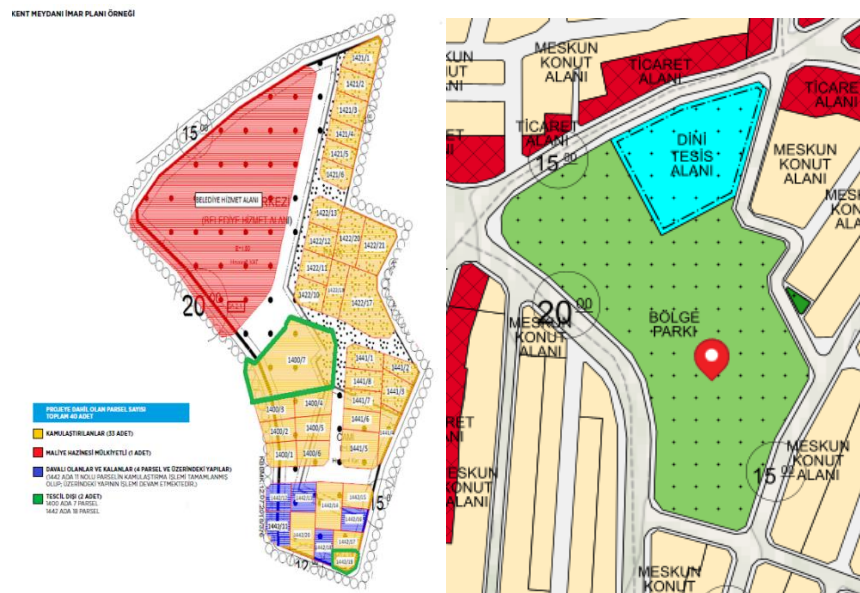
Pandemi öncesinde daha çok estetik yönüyle öne çıkan ve dinlenme amaçlı planlanan parklar, pandemi sonrası açık havada fiziksel aktiviteyi teşvik eden, esnek kullanıma elverişli, erişilebilir, eşit dağılmış ve sosyal mesafe kurallarını dikkate alarak düzenlenmiş mekânlara dönüşmeye başlamıştır [Ersoy, 2021]. Çayırova Belediyesi, bu dönemde birçok parkta açık hava spor aletleri, yürüyüş yolları ve esnek kullanımlı alanlar oluşturarak işlevselliği artırmıştır.

Pandemi döneminde toplu ulaşımaya getirilen kısıtlamalar nedeniyle yürüme mesafesindeki, hızlı ulaşılabilir parkların önemi artmıştır [OECD, 2020]. Her mahallede erişilebilir yeşil alan ihtiyacını karşılamak için mahalle düzeyinde küçük park alanları planlanmaya başlamıştır.

Pandemi sonrasında kamusal açık yeşil alanların mekânsal olarak eşit dağılımı daha önemli hale gelmiştir. Kamusal açık yeşil alanların belirli mahallelerde yoğunlaşmış olması, salgın sürecinde artan açık yeşil alan ihtiyacının eşit düzeyde karşılanamamasına ve sosyoekonomik eşitsizliklerin daha belirgin hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum yeşil alan planlamasında özellikle nüfusun yoğun olduğu ve sosyoekonomik olarak dezavantajlı mahallelere öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çayırova Belediyesi’nin 2020–2024 Stratejik Planı’nda bu bağlamda dezavantajlı mahallelerde yeşil alan yatırımlarına öncelik verilmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır [Web 35].

Pandemi öncesi dönemde olduğu gibi sonrasında da Çayirova Belediyesi’nin stratejik planlarında, “mevcut yeşil alanları artırma” ifadesi stratejik amaçlar içinde yer bulmaktadır. 2020 yılı sonrasında yapılan imar planı revizyonları ve kamulaştırma gibi yeşil alanların artırılmasına dönük çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Çayirova Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu’nda:

8/10/2011 tarih 2011/66 sayılı ve 12/07/2018 tarih 2018/376 sayılı İlçe Meclis Kararları doğrultusunda belirlenen, 1400, 1421,1422, 1441 ve 1442 numaralı arazilerde, Çayırova İlçesi Kent Meydanı yapılması planlandığından, bu kapsamda hazırlanmış olan Çayırova İlçe Meclisi Encümeninin 26/01/2012 tarih 2012/69 sayılı ve 19/11/2012 tarih 2012/1477 sayılı Kararları ile anılan taşınmazların kamulaştırılma kararı alınmıştır” ifadeleri yer almaktadır. [Web 35].

Şekil 4.18: Kent meydanı imar planı örneği [Web 35].

COVID-19 pandemisi, ÇayIROVA’da kamusal açık yeşil alan planlamasına yönelik yeni yaklaşımların gelişmesine yol açmıştır. Açık yeşil alanların erişilebilirlik, eşitlik, işlevsellik ve adaptasyon ilkeleri çerçevesinde planlanması, toplumsal dayanıklılık

kapasitesinin artmasına büyük katkı sağlayacaktır. COVID- 19 pandemisinin kentlerde açık yeşil alanların önemi ile ilgili yarattığı farkındalığın, dayanıklılık odaklı kentsel planlama yaklaşımının gerekliliğinin anlaşılabilmesi için bir kırılma noktası olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

4.4. Kentsel Kamusal Açık Yeşil Alanlar ve Toplumsal Dayanıklılık İlişkisi Üzerinden İrdelenmesi

Günümüz kentlerinde şok ve afetlere karşı toplumsal dayanıklılık oluşturmak, sürdürülebilir kentleşmenin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Toplumsal dayanıklılık, sadece mekânsal yeterliliklerle değil, aynı zamanda toplulukların birlikte hareket edebilme ve uyum sağlama kapasiteleriyle şekillenmektedir. Bu bağlamda kamusal açık yeşil alanlar, kent yaşamının hem mekansal hem de sosyal dayanıklılık bileşenlerini destekleyen önemli kentsel mekânlar olarak öne çıkmaktadır.

Tez kapsamında, Çayıröva ilçesi özelinde kamusal AYA'ların toplumsal dayanıklılık ile ilişkisi dört temel toplumsal dayanıklılık ilkesi üzerinden ele alınmış ve bu ilkeler ölçülebilir kamusal AYA göstergeleri ile eşleştirilerek değerlendirilmiştir **Tablo 4.6**. Bunlar:

- **Eşitlik:** Bu ilke kapsamında Çayıröva'daki her bireyin kamusal AYA'lardan eşit olarak yararlanma hakkı, her bir mahalle için kişi başına düşen kamusal AYA miktarı (m²) göstergesi ile ölçülmüştür. “MPYY Md. 11 ve Ek -2 Tablo”, 10m²/ kişi standardı ölçüt olarak alınmıştır.
- **Erişilebilirlik:** Erişilebilirlik ilkesi kapsamında gösterge olarak kamusal AYA'ların yürüme mesafesindeki erişilebilirlik durumu, topoğrafik veriler ile değerlendirilerek analiz edilmiştir. “29030 sayılı MPYY Md.12, (2) yürüme mesafeleri” bölümünde belirtilen açık yeşil alanlara erişim standartları ölçüt olarak alınmıştır.
- **Toplumsal Etkileşim ve Çeşitlilik:** Bu ilke kapsamında gösterge olarak kamusal AYA'ların işlevsel çeşitliliği (park, millet bahçesi, mesire alanı vb.) mahalle bazında 6 kademedede değerlendirilmiştir.
- **Uyum Sağlama/Adaptasyon:** Bu toplumsal dayanıklılık ilkesi Çayıröva'daki kamusal AYA'ların mahalle bazında afet dönemlerinde toplanma alanı olarak kullanılabilme durumuna göre değerlendirilmiştir. Ölçüt olarak JICA

standartları alınmış, kişi başına toplanma alanı büyüklüğü Kocaeli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nün belirlediği 2,5m²/kişi olarak güncellenmiştir.

Tablo 4.6: Çayirova ilçesindeki kamusal AYA'lar ve toplumsal dayanıklılık ilişkisi değerlendirme ölçütleri.

Toplumsal Dayanıklılık İlkesi	Kamusal AYA Göstergeleri	Ölçü Birimi	İlgili Mevzuat
Eşitlik	Mahalle bazlı kişi başına düşen AYA miktarı	(10 m ² / kişi)	29030 sayılı MPYY Md. 11 ve Ek -2 Tablo
Erişilebilirlik	AYA türüne göre erişilebilirlik	Erişilir/erişilmez	29030 sayılı MPYY Md.12
Toplumsal etkileşim ve çeşitlilik	Kamusal AYA'ların işlev olarak çeşitliliği (park, mesire alanı vb.)	Adet	Çayirova için işlevsel çeşitlilik düzeyi 6 kademe olarak varsayılmıştır.
Uyum sağlama/adaptasyon	AYA'ların toplanma alanı olarak kullanıma uygunluğu	JICA standartları ölçüt olarak alınmış, kişi başına toplanma alanı büyüklüğü Kocaeli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nün belirlediği 2,5m ² /kişi olarak alınmıştır.	TAMP-Kocaeli Afet Müdahale Planı

4.4.1. Eşitlik

Toplumsal dayanıklılık, bir topluluğun şok ve krizlere, afetlere, sosyal, ekonomik ya da çevresel streslere karşı uyum sağlama ve toparlanma kapasitesini ifade eder.

Toplumsal dayanıklılık ilkelerinden eşitlik ilkesi ise topluluk içindeki tüm bireylerin, yaşam alanlarındaki sosyal ve mekânsal hizmetlere eşit erişim hakkına sahip olması

durumunu tarif etmektedir. Bu bağlamda, kamusal açık yeşil alanların bir yerleşim alanı içinde adil, erişilebilir ve kapsayıcı bir biçimde dağılımı, toplumsal dayanıklılık kapasitesini doğrudan etkilemektedir.

Eşitlik ilkesi kapsamında Çayirova ilçesindeki her bir mahalle için toplam kamusal AYA miktarı **Tablo 4.7**'ye göre tespit edilerek, nüfus yoğunluğuna göre kamusal AYA miktarları mahallelere göre m²/kişi olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.7: Çayirova’da AYA’ların mahallelere göre dağılımı [Web 35].

AÇIK YEŞİL ALANLARIN MAHALLELERE GÖRE DAĞILIMI (2024)														
Mahalle Adı	Park		Millet Bahçesi		Mesire alanı		Semt Meydanı		Refüj ve Kavşaklar		Açık spor alanları		Toplam Yeşil Alan m ²	
	Sayı (adet)	Alan (m ²)	Sayı (adet)	Alan (m ²)	Sayı (adet)	Alan (m ²)	Sayı (adet)	Alan (m ²)	Sayı (adet)	Alan (m ²)	Sayı (adet)	Alan (m ²)	Sayı (adet)	Alan (m ²)
Akse	10	314.737	1	71.000	1	198.000	1	5109	10	7.058	1	12.585	24	608.489
Atatürk	7	8.834	-	-	-	-	-	-	2	680	-	-	9	9.514
Cumhuriyet	13	74.238	1	30.636	1	37.800	-	-	4	27.406	-	-	19	170.080
Çayirova	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2.650	-	-	3	2.650
Emek	10	31.470	-	-	-	-	-	-	1	2.000	-	-	11	33.470
İnönü	7	14.586	-	-	-	-	-	-	2	4.000	-	-	9	18.586
Özgürlük	16	31.220	-	-	-	-	-	-	3	600	-	-	19	31.820
Şekerpınar	5	12.360	-	-	-	-	1	1620	6	35.000	2	20.598	14	69.578
Yeni	10	24.443	-	-	-	-	-	-	2	250			12	24.693

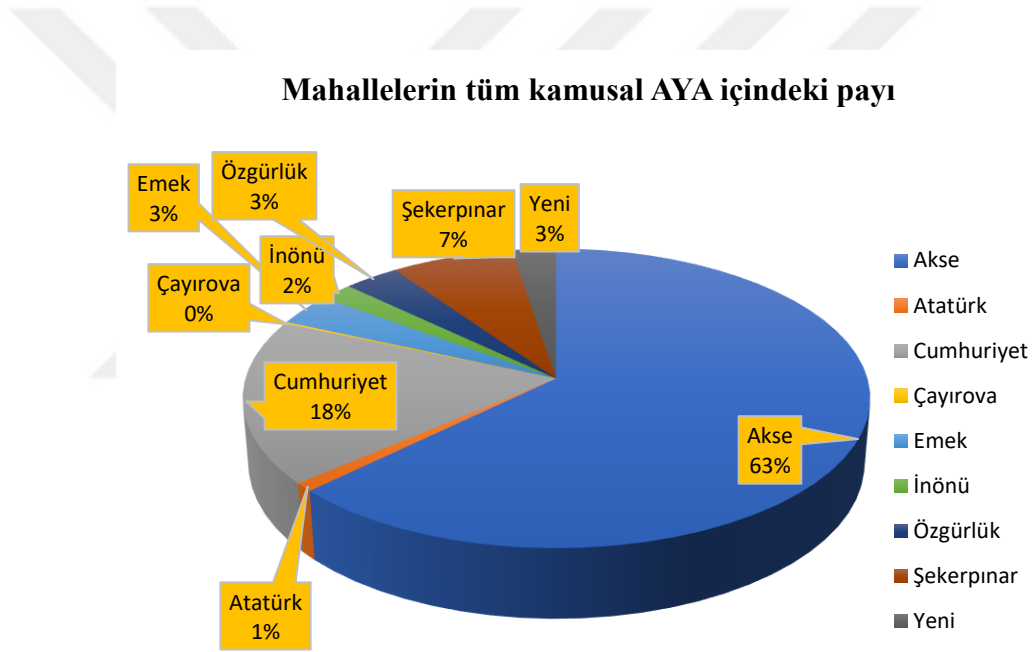
Çayirova ilçesindeki tüm mahallelerin kamusal AYA büyüklükleri incelendiğinde, Akse Mahallesi’nin 608.489 m² ile en büyük yeşil alan miktarına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum mahalle sınırları içinde küçük parkların yanında, millet bahçesi, mesire alanı, semt meydanı ve açık spor alanları gibi büyük kamusal AYA’ların da bulunmasıdır.

İkinci en büyük kamusal AYA varlığı, 170.080 m² ile Cumhuriyet Mahallesi'ndedir. Cumhuriyet Mahallesi'nde de mesire alanı ve millet bahçesi gibi büyük kamusal AYA'lar bulunmaktadır.

Üçüncü sırada 69.578 m² kamusal alan büyüklüğü ile Şekerpınar Mahallesi yer almaktadır. Bu büyüklüğün kaynağı, açık spor alanları ve çok sayıda refüj ve kavşak varlığından kaynaklanmaktadır.

Bu mahalleleri sırasıyla Emek (33.470 m²), Özgürlük (31.820 m²), Yeni (24.693 m²), İnönü (18.586 m²) ve Atatürk (9.514 m²) mahalleleri izlemektedir.

Çayırova ilçesinde en düşük kamusal AYA miktarına sahip mahalle yalnızca refüj ve kavşakların oluşturduğu 2.650 m² ile Çayırova Mahallesi'dir.

Şekil 4.19: Mahallelerin kamusal AYA miktarının tüm kamusal AYA içindeki oranı.

Şekil 4.19'daki grafik incelendiğinde Akse Mahallesi'nin %63 oranıyla ilçe düzeyindeki kamusal AYA bakımından en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Bu, Akse'nin kamusal AYA açısından diğer mahallelere göre oldukça avantajlı bir konumda olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet Mahallesi %18 pay ile İkinci sırada yer almaktadır. Onu %7 ile Şekerpınar ve %3 ile Yeni, Özgürlük, Emek mahalleleri takip etmektedir. Bu mahallelerde

kamusal AYA miktarının artırılması, mahalleler arasındaki kamusal AYA dağılımındaki eşitliği sağlamak açısından önemlidir.

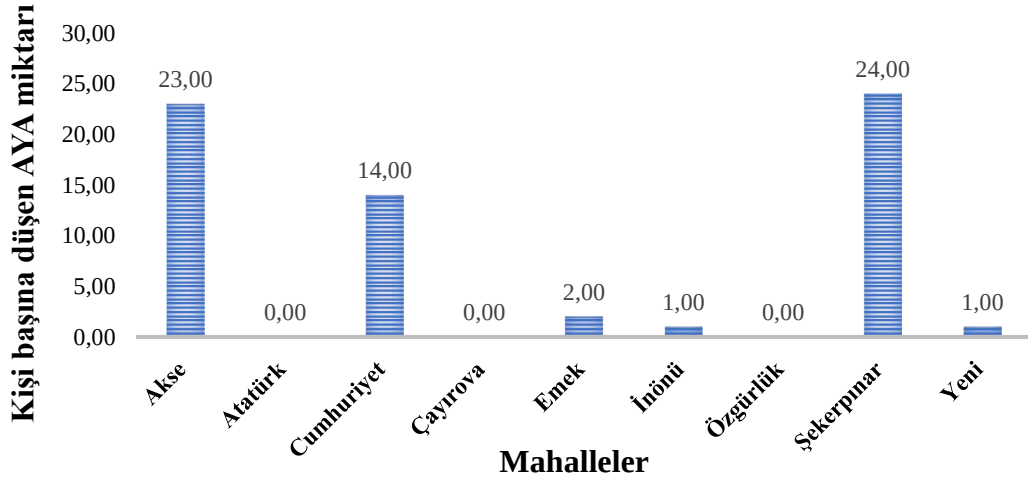
İnönü (%2), Atatürk (%1) ve Çayirova (%0) mahalleleri kamusal AYA bakımından en düşük oranlara sahip mahallelerdir. Özellikle Çayirova Mahallesi'nde kamusal AYA bulunmaması eşitlik ve erişim adaleti açısından çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir.

Her bir mahallenin toplam kamusal AYA miktarları mahallelerin güncel nüfus verileri ile oranlandığında her bir mahalle için kişi başına düşen kamusal AYA miktarı verisine ulaşılmaktadır **Tablo 4.8.**

Tablo 4.8: Mahalleler ve kişi başına düşen kamusal AYA miktarları [Web 35 ve Web 37'den yararlanarak hazırlanmıştır].

Mahalle Adı	Nüfus	Toplam kamusal AYA miktarı m ²	Kişi başına düşen kamusal AYA miktarı (m ² /kişi)
Akse	26.416	608.489	23,00
Atatürk	21.197	9.514	0,00
Cumhuriyet	11.492	170.080	14,00
Çayirova	12.732	2.650	0,00
Emek	13.235	33.470	2,00
İnönü	11.617	18.586	1,00
Özgürlük	36.765	31.820	0,00
Şekerpınar	2.847	69.578	24,00
Yeni	21.192	24.693	1,00

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN KAMUSAL AYA DAĞILIMI

Şekil 4.20: Mahallelere göre kişi başına düşen kamusal AYA miktarları.

Şekil 4.20'de Çayıröva ilçesindeki mahallelerin kişi başına düşen kamusal (AYA) miktarları karşılaştırılmıştır. Buna göre:

Şekerpınar (24 m²) ve Akse (23 m²) mahalleleri kişi başına en fazla kamusal AYA'ya sahip mahallelerdir. Cumhuriyet Mahallesi (14 m²) kamusal AYA miktarı ile 29030 sayılı MPYY Md. 11 ve Ek -2 Tablo'da öngörülen 10 m²/kişi standardını karşılamaktadır. Emek, İnönü ve Yeni mahalleleri 2 m²/kişi miktarı ile standardın çok altında kalmaktadır. Atatürk, Çayıröva ve Özgürlük mahallelerinde ise kişi başına düşen kamusal alandan söz edilememektedir.

Mahalleler arasındaki bu fark, kamusal AYA dağılımındaki eşitsizliğin ciddi düzeylerde olduğunu göstermektedir.

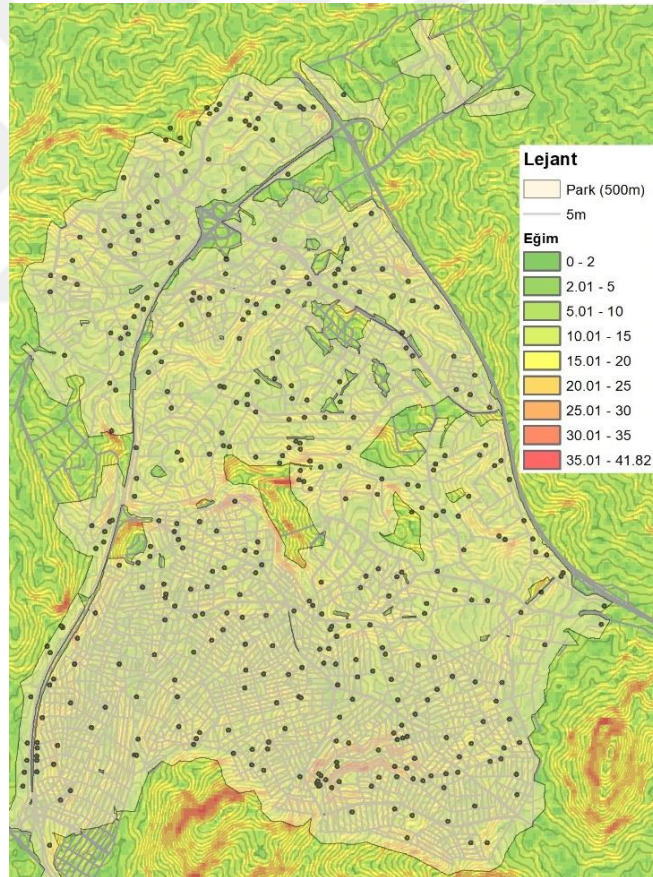
4.4.2. Erişilebilirlik

Erişilebilirlik ilkesi kapsamında kamusal AYA'ların yürüme mesafesindeki erişilebilirliği, **Tablo 4.9'**daki değerler dikkate alınarak ArcGIS'te Network Analizi yapılmış, bu analiz verileri eğim analizi ile karşılaştırılarak topoğrafyanın etkisinin de değerlendirildiği erişilebilirlik verilerine ulaşılmıştır.

Tablo 4.9: Çayırova geneli için mevzuata uygun mesafe (buffer) değerleri.

Fonksiyon	Erişilebilirlik Mesafesi	Yasal/Standart	Açıklama
Park (Mahalle tipi)	300 m	PAİY (ÇŞB, 2019)	Mahalle ölçeğinde yaya erişimi
Park (Bölgesel/semt)	500–1000 m	(ÇŞB, 2019)	Semt ölçeğinde büyük parklar
Açık spor alanı	500 m	PAİY / ÇŞB, 2019)	Mahalle/semt düzeyinde açık spor tesisleri
Rekreasyon alanı	750–1000 m	MPYY / PAİY (ÇŞB, 2014; ÇŞB, 2019)	Büyük piknik, eğlence alanları
Millet bahçesi	1000 m (en az)	ÇŞB Proje Standardı	Bölge çaplı planlanır, çok işlevlidir

- **Park Erişilebilirliği**

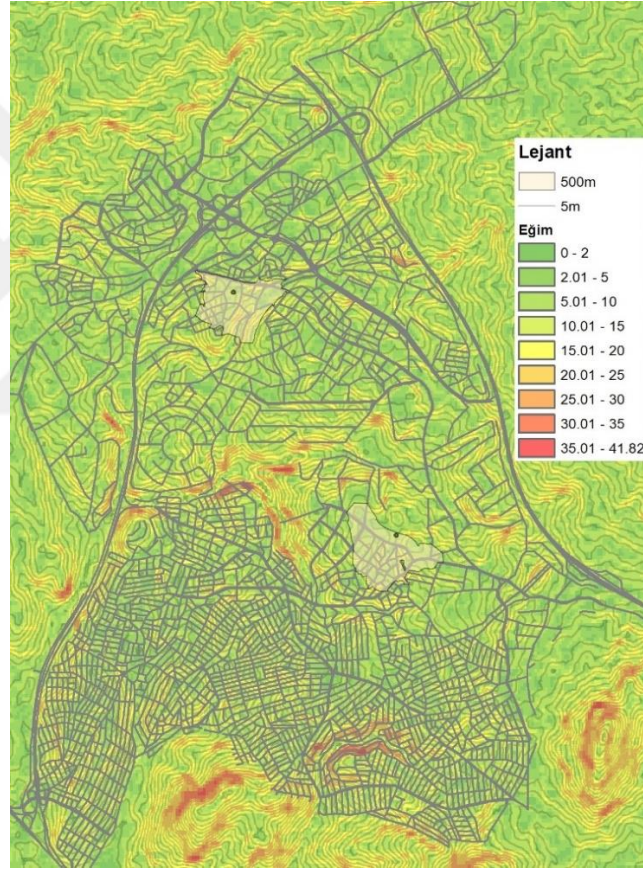
Şekil 4.21: Park erişilebilirlik analizi.

İlçenin kuzeyinde, sanayi alanlarının yoğun olduğu bölgeler dışında ilçe genelinde park alanları (500–1000 m) mahalle ve semt düzeyinde erişilebilir mesafededir. Aşıklar Tepesi ve Erenler Ormanı gibi topoğrafik olarak elverişli olmayan, genellikle eğim

analizinde %20 nin üzerinde kalan bölgelerin erişilebilirlik çemberinin dışında kaldığı görülmektedir.

- **Açık Spor Alanı Erişilebilirliği**

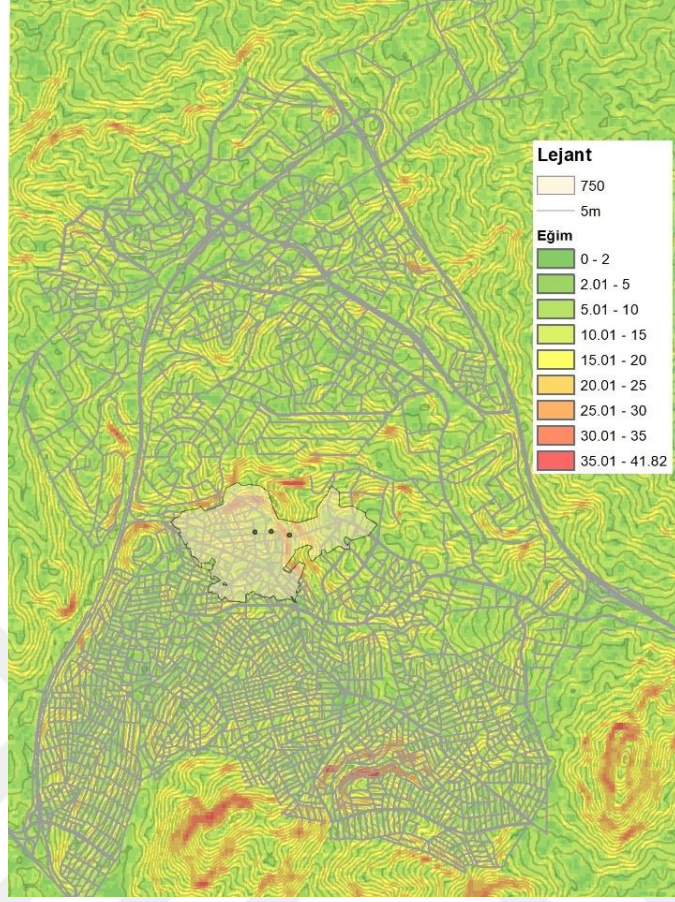
Şekil 4.22’de Akse ve Şekerpınar mahallelerinde bulunan iki adet açık spor alanının erişilebilirlik analizi görülmektedir. Buna göre; açık spor alanlarının topoğrafik durum da göz önünde bulundurulduğunda mahalle düzeyinde erişilebilir oldukları görülmektedir. Ancak bu erişilebilirlik yürüme mesafeleri düşünüldüğünde yalnızca bulundukları mahalle için geçerlidir. Diğer mahallelerin erişimi özel araç ya da toplu taşıma ile mümkündür.

Şekil 4.23: Açık spor alanları erişilebilirlik analizi.

- **Rekreasyon (mesire) Alanı Erişilebilirliği**

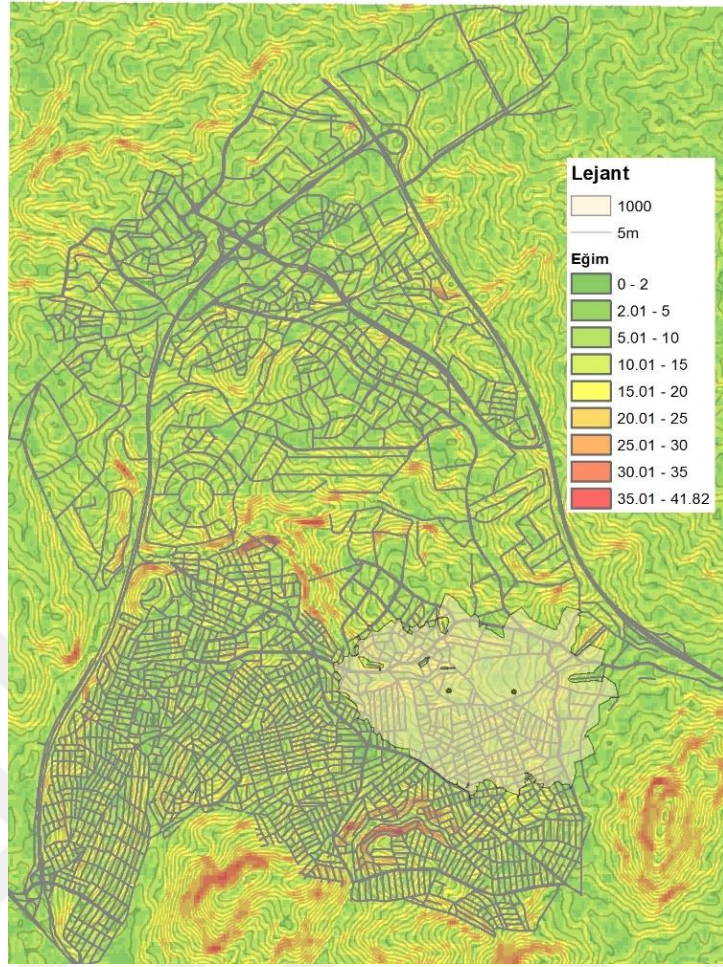
Şekil 4.24’de Çağdaşkent Rekreasyon (Mesire) Alanı’nın erişilebilirlik analizi görülmektedir. Rekreasyon alanı, Akse Mahallesi sınırlarında olmasına rağmen erişilebilirlik olarak Atatürk ve Şekerpınar mahallelerinin bir bölümüne de yürüme mesafesindedir. Rekreasyon alanı içinde eğimin %30’ u aştığı alanlar olsa da bu alanlar daha çok ağaçlandırma alanları olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 4.25: Rekreasyon (mesire) alanı erişilebilirlik analizi.

- **Millet Bahçesi Erişilebilirliği**

Şekil 4.26’da Akse Mahallesi sınırlarında bulunan Çayırova Millet Bahçesi’nin erişilebilirlik düzeyi görülmektedir. Millet bahçesi konumu nedeniyle Emek ve İnönü mahallelerinin bir bölümünden de erişilebilecek durumdadır. Alan kendi içinde eğimli bir yapıya sahip olmasına rağmen yapılan ulaşım planlamaları ile erişiminde topoğrafik açıdan bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Şekil 4.26: Millet bahçesi erişilebilirlik analizi.

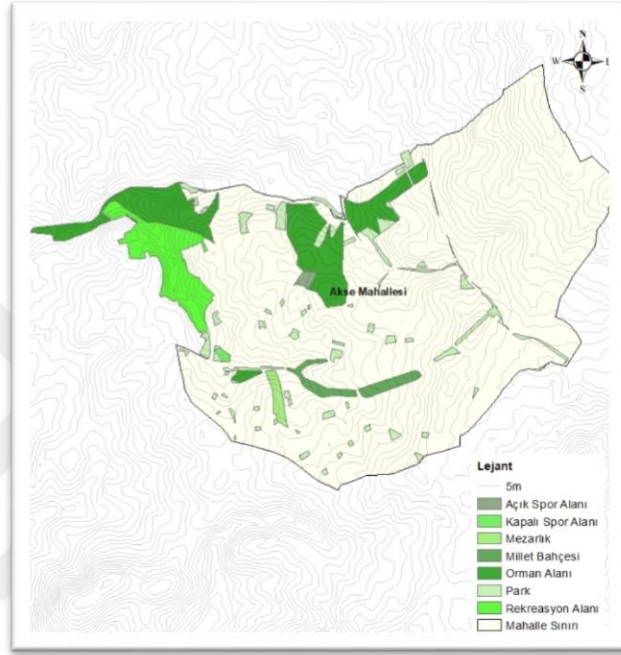
4.4.3. Toplumsal Etkileşim ve Çeşitlilik

Kamusal AYA’lar, farklı yaş, cinsiyet, kültürel yapı ve sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerin bir araya gelmesini sağlayarak toplumsal etkileşimi ve sosyal bütünleşmeyi teşvik eden, bu yönüyle de kentlerde toplumsal dayanıklılık kapasitesinin artmasına önemli katkılar sunan kentsel alanlardır.

Kamusal AYA’ların işlevsel çeşitliliği, park, çocuk oyun alanı, spor alanları, mesire yerleri vb. farklı kullanım türlerini içermesi olarak tanımlanabilir. Bu çeşitlilik, farklı sosyal grupların aynı mekânda bir araya gelmesini sağlayarak, ortak kullanıma olanak tanır ve toplumsal etkileşimin artmasını teşvik eder.

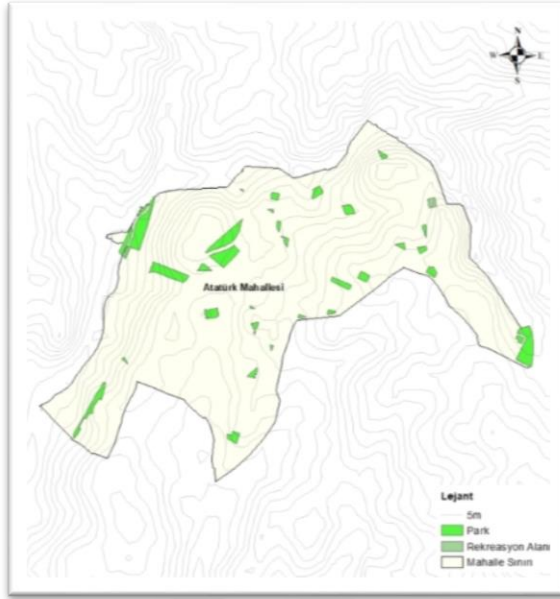
Çayırova için “toplumsal etkileşim ve çeşitlilik” ilkesi, kamusal AYA’ların işlev çeşitliliği göstergesi aracılığıyla mahalle bazında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken Çayırova genelindeki tüm kamusal AYA’ların işlev çeşitliliği **Tablo 4.7**’ye göre 6 kademedeki mahalle bazlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Buna göre; Akse Mahallesi 6 işlevi de bulundurması bakımından en yüksek kamusal AYA çeşitliliğine sahip mahalledir. Akse Mahallesi'nde farklı sosyal grupları bir araya getirebilecek çok sayıda, türde ve büyüklükte kamusal AYA bulunmaktadır. Bunun yanında kamusal AYA sınıflandırmasının içinde yer almasa da işlenmemiş açık alan sınıfında değerlendirebileceğimiz orman alanları ve işlev gereği oluşturulmuş açık alanlar olan mezarlık alanları mahallenin açık alan yoğunluğuna katkı sunmaktadır.

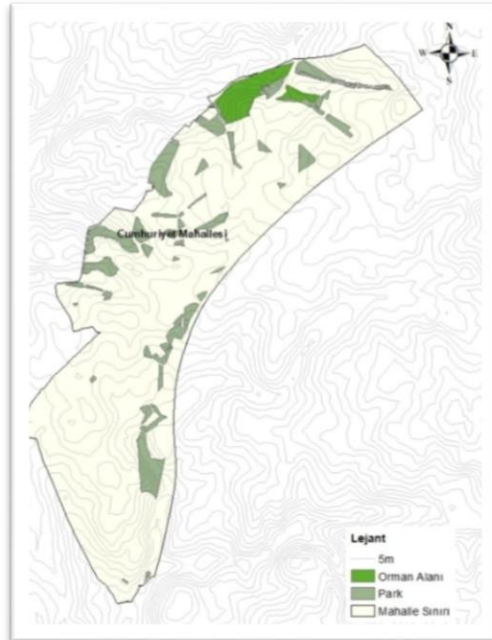
Şekil 4.27: Akse Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Atatürk Mahallesi yalnızca 2 işlevi bulundurması bakımından düşük kamusal AYA çeşitliliğine sahip bir mahalle olarak değerlendirilebilir. Akse ve Atatürk mahalle sınırında olan ve bir bölümü Atatürk Mahallesi sınırlarında kalan Çağdaşkent Rekreasyon Alanı'nın varlığı Atatürk Mahallesi için bir işlevsel çeşitlilik oluşturmakta ve toplumsal etkileşim için fırsat sunmaktadır.

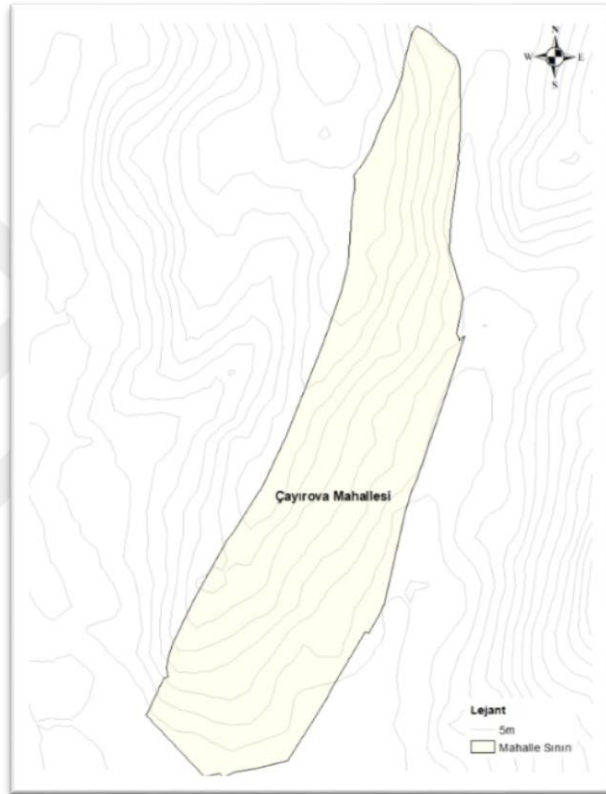
Şekil 4.28: Atatürk Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Cumhuriyet Mahallesi, işlevsel çeşitlilik bakımından Akse Mahallesi'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Cumhuriyet Mahallesi'nde Mesire alanı, Millet Bahçesi gibi büyük ve işlev olarak çeşitlilik gösteren kamusal AYA'lar bulunmaktadır.

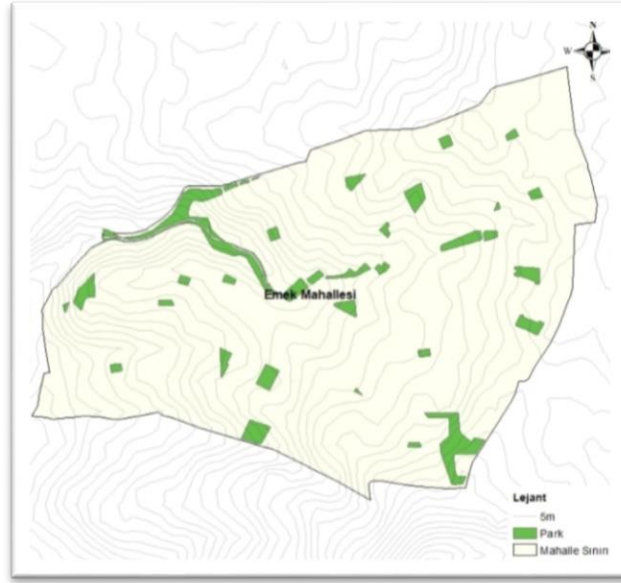
Şekil 4.29: Cumhuriyet Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Mahalleler arasında en düşük işlevsel çeşitliliğe sahip mahalle Çayırova Mahallesi'dir. Çayırova Mahallesi'nde kamusal AYA olarak sadece refüj ve kavşak alanları bulunmaktadır. Farklı sosyal grupların bir araya gelerek etkileşimde bulunabilecekleri potansiyelde bir AYA mevcut değildir. Özgürlük Mahallesi sınırları içinde olan ancak konum olarak Çayırova Mahallesi'ne de hizmet verecek olan, yapımı devam eden Kent Meydanı projesi tamamlandığında Çayırova Mahallesi'ne toplumsal etkileşim için fırsat sunacaktır.

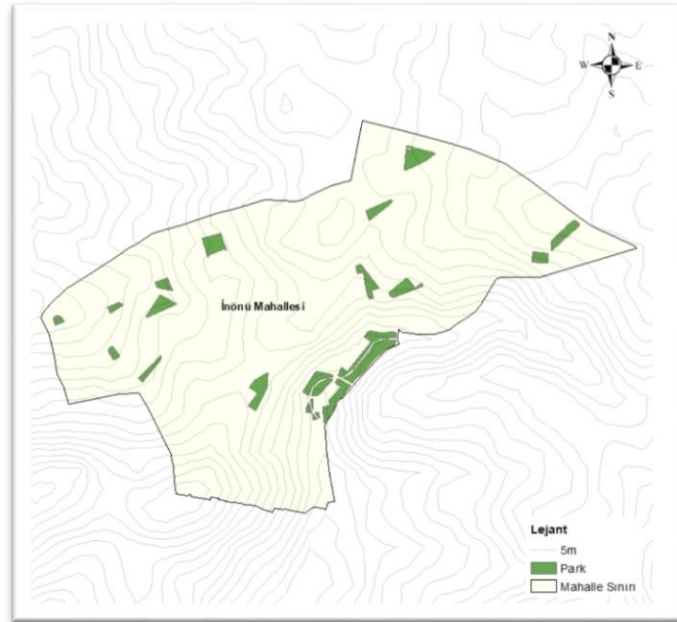
Şekil 4.30: Çayırova Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Emek Mahallesi yalnızca 2 işlevi bulundurması bakımından düşük kamusal AYA çeşitliliğine sahip bir mahalle olarak değerlendirilebilir. Emek Mahallesi'nde refüj ve kavşaklar dışında işlev olarak sadece küçük ölçekli park alanları bulunmaktadır.

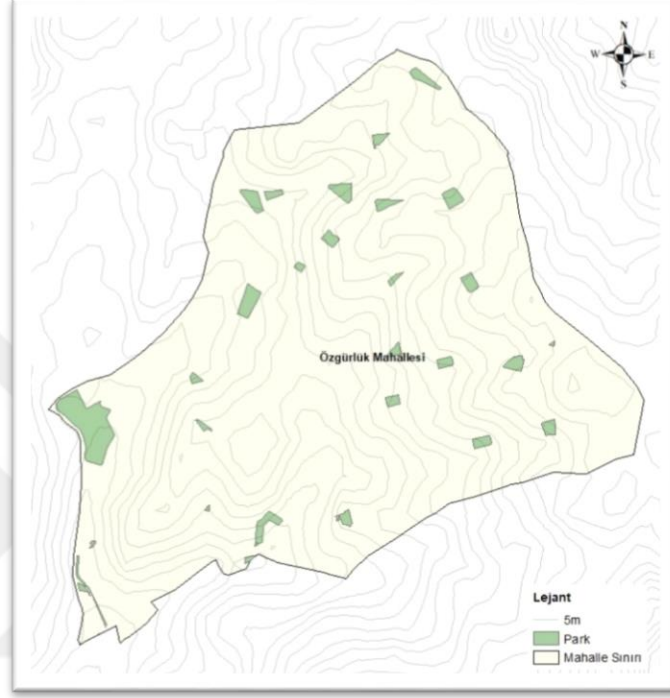
Şekil 4.31: Emek Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

İnönü Mahallesi de yalnızca 2 işlevi bulundurması bakımından düşük kamusal AYA çeşitliliğine sahip bir mahalle olarak değerlendirilebilir. İnönü Mahallesi'nde işlev olarak refüj ve kavşaklar dışında sadece küçük ölçekli park alanları bulunmaktadır.

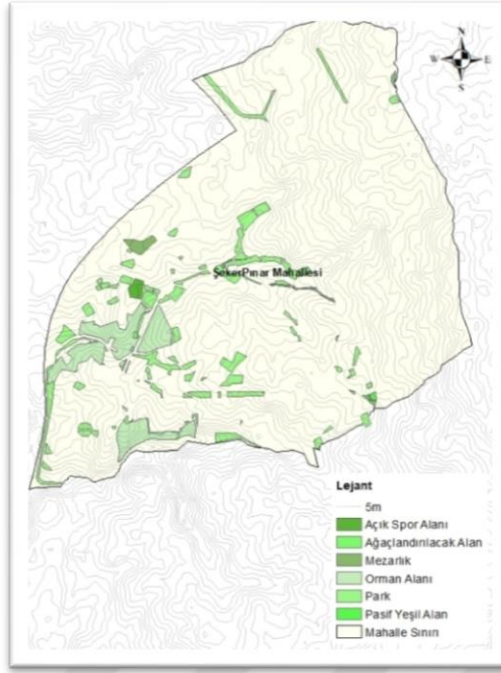
Şekil 4.32: İnönü Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Özgürlük Mahallesi, Çayırova'nın nüfus olarak en yoğun mahallesi olmasına rağmen düşük kamusal AYA çeşitliliğine sahiptir. Mahallede refüj ve kavşaklar dışında işlev olarak yalnızca park alanları bulunmaktadır. Yapımı devam etmekte olan Kent Meydanı proje tamamlandığında Özgürlük Mahallesi kamusal AYA açısından işlevsel çeşitliliğe ve toplumsal etkileşim fırsatına kavuşacaktır.

Şekil 4.33: Özgürlük Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Şekerpınar Mahallesi park, refüj, açık spor alanı işlevleriyle orta düzeyde kamusal AYA çeşitliliğine sahiptir. Bunun yanında kamusal AYA sınıflandırmasının içinde yer almasa da işlenmemiş açık alan sınıfında değerlendirebileceğimiz orman alanları ve işlev gereği oluşturulmuş açık alanlar olan mezarlık alanları, ağaçlandırılacak alanlar ve pasif yeşil alanların varlığı toplumsal etkileşime büyük katkılar sunmasa da mahallenin açık yeşil alan varlığına katkı sunmaktadır.

Şekil 4.34: Şekerpınar Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

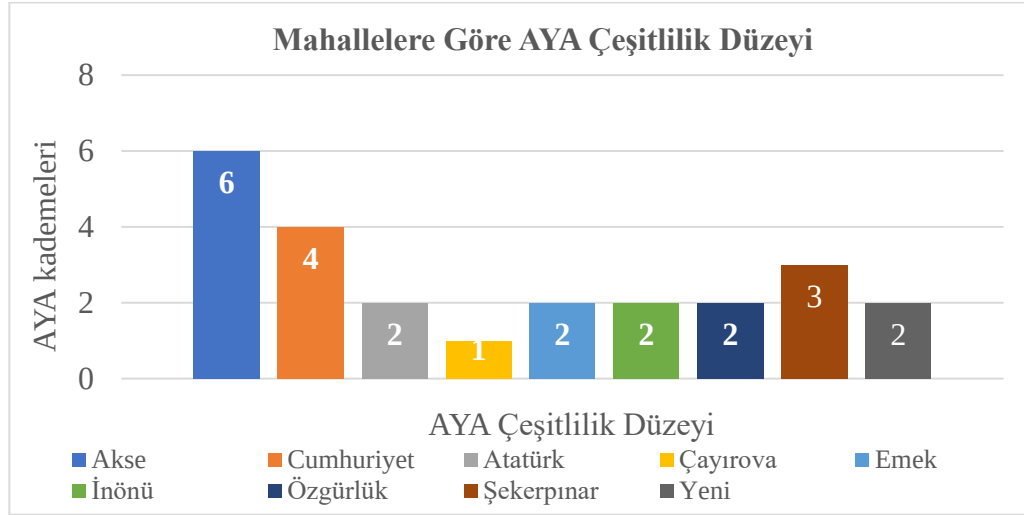
Yeni Mahalle yalnızca 2 işlevi bulundurması bakımından düşük kamusal AYA çeşitliliğine sahip bir mahalle olarak değerlendirilebilir. Yeni Mahallesi'nde işlev olarak refüj ve kavşaklar dışında sadece küçük ölçekli park alanları bulunmaktadır.

Şekil 4.35: Yeni Mahallesi yeşil alan dağılımı [ARCGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır].

Tablo 4.10: Mahalle bazlı işlevsel çeşitlilik değerlendirmesi.

Mahalle	AYA çeşitlilik sayısı	AYA Türleri	Toplam Yeşil Alan (m ²)	Açıklamalar
Akse	6	Park, millet bahçesi, mesire alanı, semt meydanı, açık spor alanı, refüj	595.904	En yüksek çeşitlilik ve büyük yeşil alanlar
Cumhuriyet	4	Park, millet bahçesi, mesire alanı, refüj	170.080	Dengeli dağılım, büyük mesire ve refüj alanları
Atatürk	2	Park, refüj	9.514	Sınırlı çeşitlilik, küçük yeşil alanlar
Çayırova	1	Refüj	2.650	Çok düşük çeşitlilik, sadece refüj alanı mevcut, küçük yeşil alanlar
Emek	2	Park, refüj	33.470	Orta ölçekli parklar, düşük çeşitlilik
İnönü	2	Park, refüj	18.586	Küçük park ve refüj alanları
Özgürlük	2	Park, refüj	31.820	Düşük çeşitlilik
Şekerpınar	3	Park, refüj, açık spor alanı	13.980	Küçük yeşil alanlar ve orta çeşitlilik
Yeni	2	Park, refüj	24.693	Düşük çeşitlilik

Şekil 4.36: Çayırova'daki Kamusal AYA'ların mahalle bazında çeşitlilik düzeyleri.

4.4.4. Uyum Sağlama/ Adaptasyon

Kamusal açık yeşil alanlar, toplumsal dayanıklılığın uyum sağlama/ adaptasyon ilkesi bağlamında değerlendirildiğinde; özellikle şok ve afet zamanlarında sağladığı toplanma alanı olma, lojistik ve haberleşme gibi hizmetlere olanak sağlama gibi işlevlerle ön plana çıkmaktadır.

Türkiye sahip olduğu topografik, iklimsel, tektonik ve sismik yapısı gereği sel, çığ, heyelan, yangın ve en önemlisi deprem gibi doğal afetlerle sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Ülkemiz depremlerde can kaybı açısından dünyada üçüncü, etkilenen insan sayısı açısından sekizinci sırada yer almakta ve ortalama olarak her yıl büyüklüğü 5 ile 6 şiddetinde değişen en az bir deprem yaşanmaktadır [Web 42].

Doğal afetlerin dünyada ve ülkemizde neden olduğu maddi ve manevi kayıplar afet yönetimi ve koordinasyonunun günümüz dünyasında ciddiyetle ele alınması gereken bir konu olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Ülkemizde doğal afetlere ilişkin politikalar ilk olarak 1939 Erzincan Depremi sonrası gündeme gelmiştir. 1959 yılında çıkarılan 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ile konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Afetlerle ilgili yasal düzenlemeler 1988 yılında çıkarılan “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik” ile devam etmiştir [Web 42].

Türkiye’de afet yönetimi ve koordinasyonu alanındaki en önemli dönüm noktası ise teze konu olan Çayirova ilçesinin de bağlı olduğu Kocaeli il merkezli gerçekleşen 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi’dir. Büyük maddi ve manevi kayıplara neden olan bu deprem, ülkemizde afet yönetimi konusundaki politikaların tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini acı tecrübelerle ortaya koymuştur.

Bu gereklilik doğrultusunda İçişleri Bakanlığı’na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık’a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü feshedilerek 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık’a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuş, afet işleri ile ilgili yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, illerde dorudan valiye bağlı olan İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ve 11 ilde bulunan Afet ve Acil Durum Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri teşkilatlanma yapısı ile çalışmalarını yürütmektedir. Afet ve acil durum sonrası kullanılacak toplanma alanlarının yer tespiti

ve yerinde kontrolü gibi çalışmalar ise ilgili Belediyeler tarafından yürütülmektedir. **[Web 42].**

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın hazırladığı “Afet ve Acil Durum Toplanma Alanları” broşüründe toplanma alanları tanımına ve toplanma alanları belirlenirken dikkate alınacak kriterlere yer verilmektedir **[Web 42].**

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, toplanma alanlarını; “*Afet ve acil durumlar sonrasında geçici barınma merkezleri hazır olana kadar geçecek süre içerisinde yaşanacak paniği önlemek ve sağlıklı bilgi alışverişini sağlamak amacıyla **halkın tehlikeli bölgeden uzaklaşarak toplanabileceği güvenli alanlar.***” olarak tanımlamaktadır.

Afet ve Acil Durum Toplanma Alanları (AADTA) belirlenirken;

- Nüfus yoğunluğu,
- Ulaşılabilirlik ve tahliye kolaylığı,
- Mümkün olduğunca engellilerin ve yaşlıların ulaşımına uygunluğu,
- Yangın, su taşkını, tsunami, altyapı ve benzerleri gibi ikincil tehlikeler ile deniz, akarsu kenarları, sivilaşmadan etkilenmeyecek ve fay hatlarından uzak alanlar olması,
- Mümkün olduğunca engebesiz düz araziler olması,
- Konut alanlarına yakın ancak yapısal ve yapısal olmayan unsurlardan etkilenmemesi,
- Elektrik, su, tuvalet gibi temel ihtiyaçlar ve benzeri unsurların karşılanabileceği yapılara yakınlığı gibi seçim kriterlerine dikkat edilerek ve mümkün olduğunca kamuya ait uygun alanlar seçilerek belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir **[Web 42].**

JICA ve İBB iş birliği ile İstanbul'un afet önleme/azaltma planlamasına yönelik olarak gerçekleştirilen “İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Plan Çalışması” nda da JICA standartlarına göre AADTA beş değerlendirme ölçütü belirlenmiştir **[Kara ve Yavruoğlu, 2025].** Bunlar:

- AADTA, yürüme mesafesi olarak en fazla 500 m. (15 dakika) erişilebilirlik mesafesinde olmalıdır.
- AADTA, ana yollarla birleşmelidir.
- AADTA, afet durumları haricinde de kullanılabilmesi ve en az 500 m² büyüklüğe sahip olmalıdır.
- AADTA, kamu mülkiyetinde olmalıdır.
- AADTA, kişi başına en az 2 m² kullanım alanına sahip olmalıdır **[Kara ve Yavruoğlu, 2025].**

Tablo 4.7’de Kocaeli ili geneli toplanma alanları çizelgesine bakıldığında; Çayırova ilçesinin kişi başına düşen toplanma alanı büyüklüğü bakımından 5,78 m² ile 12 ilçe arasında 3. sırada yer aldığı görülmektedir. Ancak ilçedeki tüm AADTA’nın toplam alanı düşünülerek yapılan kişi başına düşen toplanma alanı büyüklüğü, toplanma alanın yer seçiminde tek belirleyici olarak düşünülmemelidir. JICA’nın belirlemiş olduğu (JICA ve İBB, 2002) standartlara göre; her bir toplanma alanı yer seçimi için kişi başına düşen toplanma alanı büyüklüğünün yanı sıra erişilebilirlik mesafesi, ana yollara yakınlık, mülkiyet durumu ve kullanılabilir büyüklük gibi kriterler de değerlendirilmelidir.

Tablo 4.11: Kocaeli geneli toplanma alanları çizelgesi [Web 43].

KOCAELİ GENELİ TOPLANMA ALANLARI ÇİZELGESİ				
İLÇE	TOPLANMA ALANI SAYISI	M ²	ORTALAMA NÜFUS	KİŞİ BAŞINA DÜŞEN M ² (2,5 M ²)
Başiskele	30	571.339	121.278	4,71
Çayırova	59	886.727	153.301	5,78
Darica	50	314.668	227.892	1,38
Derince	28	162.629	146.409	1,11
Dilovası	45	347.337	54.391	6,39
Gebze	90	2.824.717	407.436	6,93
Gölcük	69	432.000	177.441	2,43
İzmit	60	210.806	378.656	0,56
Kandıra	30	144.349	53.845	2,68
Karamürsel	29	192.479	59.952	3,21
Kartepe	46	427.245	142.175	3,01
Körfez	66	368.429	180.131	2,05
TOPLAM	602	6.882.725	2.102.907	3,35

Tablo 4.7’de Kocaeli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Web sitesinde (Web 43) yayınlanmış olan “Çayırova İlçesi Toplanma Alanları” tablosunda Çayırova ilçesi için belirlenmiş toplanma alanları bu kriterlere göre değerlendirilmiştir.

Tablo 4.12: Çayırova ilçesi toplanma alanları değerlendirme çizelgesi [Web 43'ten yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır].

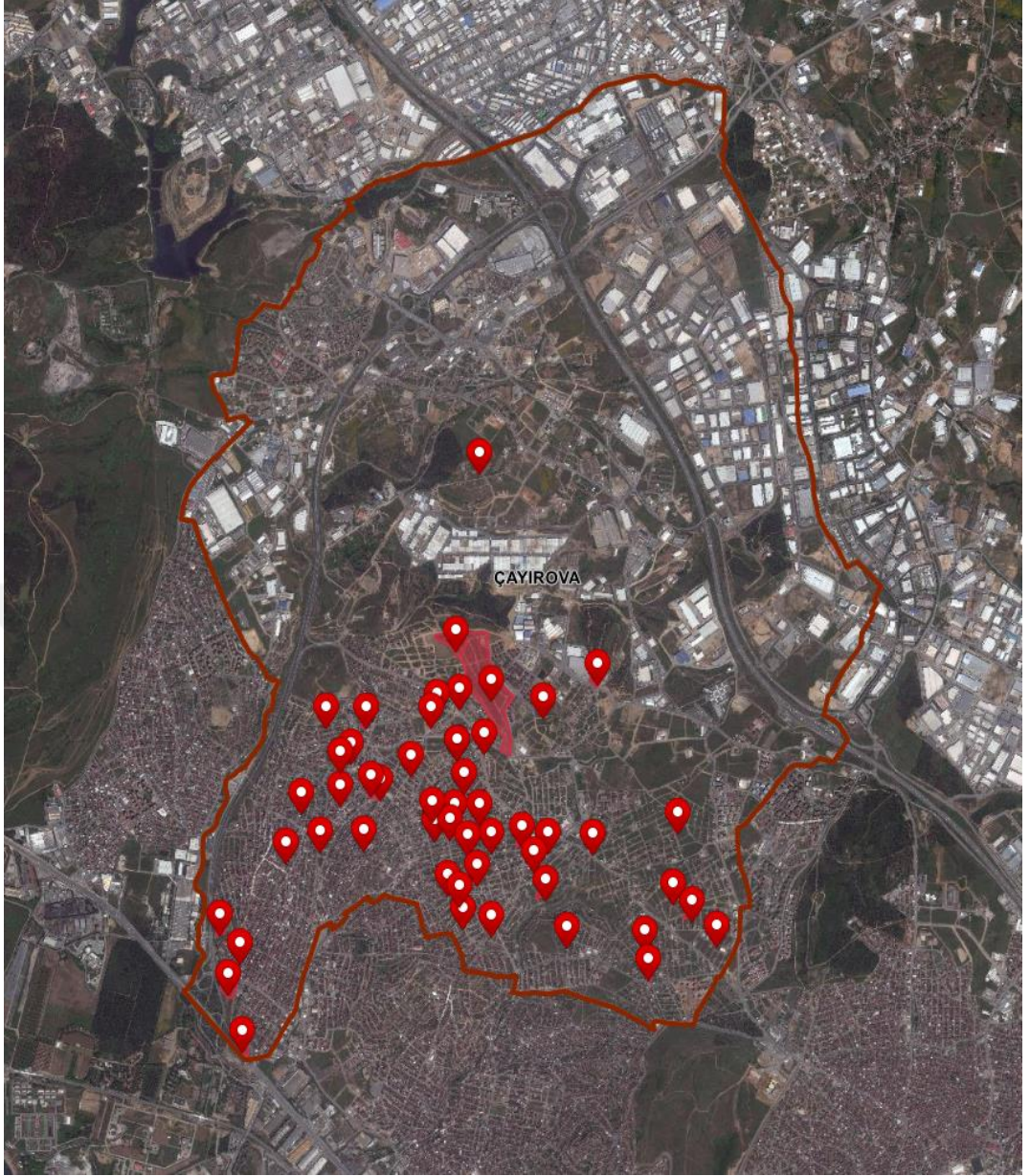
ÇAYIROVA İLÇESİ TOPLANMA ALANLARI						
S. No	M a h.	Toplanma Alanı	Cadde-Sokak	Alan (M²)	Erişilebilirlik	Kişi Başına Düşen Alan>(2,5 M²)
1	Özgürlük	Park Alanı	Adnan Kahveci Caddesi	19.480	Erişilebilir	1,68
2		Çayırova Belediyesi Bahçesi	Murat Çobanoğlu Caddesi	3.963	Erişilebilir	
3		Çayırova Belediyesi Otoparkı	Murat Çobanoğlu Caddesi	5.653	Erişilebilir	
4		Şehit Jandarma Er Fatih Çaybaşı Parkı	Âşık Veysel Caddesi 233 Sokak	1.519	Erişilebilir	
5		Behram Çobanoğlu Parkı	İstiklal Caddesi 239/5 Sokak	2.399	Erişilebilir	
6		Park Alanı Ve Anadolu İ. H.L. Alanı	275 ile 274 Sokak Arası	6.496	Erişilebilir	
7		Park Alanı	265 ile 265/4 Sokak Arası	2.076	Erişilebilir	
8		Anadolu Parkı	220/1 ile 255/3 Sokak Arası	1.145	Erişilebilir	
9		Park Alanı	222 ile 222/1 Sokak Arası	1.222	Erişilebilir	
10		Mustafa Kılıç Parkı	253/1 ile 251 Sokak Arası	1.772	Erişilebilir	
11		7 Haziran Parkı	248/1 ile 224 Sokak Arası	2.011	Erişilebilir	
12		Güzeltepe Parkı	232 ile 240 Sokak Arası	1.446	Erişilebilir	
13		Özdemir Marangoz Parkı	230/3 Sokak	1.558	Erişilebilir	
14		Mevlana İlköğretim Okulu	246 ile 224/3 Sokak Arası	5.484	Erişilebilir	
15		Mustafa Necati İlköğretim Okulu	230 ile 240 Sokak Arası	5.777	Erişilebilir	
16	Atatürk	Park Alanı	303 ile 306 Sokak Arası	1.948	Erişilebilir	5,03
17		Aşıklar Tepesi Park Alanı	Fevzi Çakmak Lisesi Yanı	13.637	Erişilebilir	

Tablo 4.13: Devamı.

18		Seyit Onbaşı Parkı	312/1 ile 312 Sokak Arası	1.009	Erişilebilir	
19		Bülent Ecevit Parkı	335 ile 337 Sokak Arası	2.339	Erişilebilir	
20		Yunus Ergüz İlköğretim Okulu	342 ile 344 Sokak Arası	4.707	Erişilebilir	
21		Park Alanı	Muammer Aksoy Caddesi	1.479	Erişilebilir	
22		Atatürk Çağdaşkent Rekreasyon Alanı	Çağdaşkent Rekreasyon Alanı	81.530	Erişilebilir	
23	Akse	Akse Çağdaşkent Rekreasyon Alanı	Çağdaşkent Rekreasyon Alanı	173.337	Erişilebilir	19,21
24		Yapı Kredi Bankası Kız Teknik Ve Meslek Lisesi	402 Sokak	10.381	Erişilebilir	
25		Aşık Veysel Parkı	471 ile 471/3 Sokak Arası	2.645	Erişilebilir	
26		Osman Yağmurdereli Parkı	510 ile 81 Sokak Arası	3.981	Erişilebilir	
27		Park Alanı	479-473 Sokaklar Arası	12.395	Erişilebilir	
28		Kuştepe Mesire Alanı ve Çayirova Stadı	Kuştepe Mesire Alanı	226.650	Erişilebilir	
29		Millet Bahçesi	Akse Mahhallesi	71.162	Erişilebilir	
30		Park Alanı	Şerçe Spor Tesis Alanı	6.817	Erişilebilir	
31	Emek	Akçakoca İlköğretim Okulu	17 ile 30 Sokak Arası	3.250	Erişilebilir	1,79
32		Şehit İlhan Küçüksolak Parkı	Veysel Karani Sağlık Ocağının Yanı	2.872	Erişilebilir	
33		Park Alanı	62/2 ile 117/1 Sokak Arası	2.156	Erişilebilir	
34		Park Alanı	54, 56/2 Ve 30 Sokak Arası	2.598	Erişilebilir	
35		Park Alanı	659 Adanın Sağı	3.519	Erişilebilir	
36		Şehit Öğretmen Necmettin Yılmaz Parkı	86 ile 62 Sokak Arası	5.328	Erişilebilir	

Tablo 4.14: Devamı.

37		Park Alanı	64 ile 68/4 Sokak Arası	4.018	Erişilebilir	
38	İnönü	Mahsuni Şerif Parkı	107/2 Sokak	2.756	Erişilebilir	1,14
39		Abdal Musa Parkı	130/1 ile 130 Sokak Arası	2.179	Erişilebilir	
40		Hayme Ana Parkı	244/1 ile 244/2 Sokak Arası	2.703	Erişilebilir	
41		Cemevi Yanı	134 ile 135 Sokak Arası	1.026	Erişilebilir	
42		Park Alanı	172 ile 157 Sokak Arası	3.134	Erişilebilir	
43		Hacı Bektaş Veli Parkı	155. Sokak	1.505	Erişilebilir	
44	Cumhuriyet	Cumhuriyet Mahallesi Millet Bahçesi	Tuna Caddesi	30.636	Erişilebilir	5,72
45		Gençlik Parkı	Huzur ile Harman Sokak Arası	19.219	Erişilebilir	
46		Aksu Parkı (Halı Saha)	Tuna Caddesi ile Durak Sokak Arası	11.852	Erişilebilir	
47		Hanife Soykan İlköğretim Okulu	Gaziosmanpaşa Caddesi	4.093	Erişilebilir	
48	Şekerpınar	Şekerpınar Futbol Stadı	Dolunay ile Çağatay Sokak Arası	20.518	Erişilebilir	25,21
49		Park Alanı	Fatih Sultan Mehmet Caddesi	14.338	Erişilebilir	
50		Park Alanı	Zübeyde Hanım Caddesi	19.996	Erişilebilir	
51		Şekerpınar İlköğretim Okulu	Tevfik Fikret Caddesi	15.592	Erişilebilir	
52	Yeni	Park Alanı	5129 Sokak	1.330	Erişilebilir	1,36
53		Kent Park Avm Park Alanı	Ali Haydar Efendi Caddesi	12.726	Erişilebilir	
54		Ahmet Pembegüllü Parkı	5103/2 Sokak	1.869	Erişilebilir	
55		Park Alanı	Süleymaniye Caddesi	2.944	Erişilebilir	
56		Hamza Polat Parkı	5122 ile 5124 Sokak Arası	1.141	Erişilebilir	
57		Cumhuriyet Çocuk Parkı	5110 ile 5111 Sokak Arası	1.092	Erişilebilir	
58		Yenimahalle İmamhatip Orta Okulu	137 ile 5138/1 Sokak Arası	7.887	Erişilebilir	
59	Çayirova	Fatih Sultan Mehmet Parkı	Fatih Caddesi ile E5 Arası	8.432	Erişilebilir	0,66

Şekil 4.14: Çayırova toplanma alanları haritası [Web 40].

Tablo 4.15'e göre Çayırova için belirlenen toplanma alanları listesinde 9 okul bahçesi, 3 spor alanı, 1 dini tesis bahçesi, 1 otupark diğerleri park, çocuk oyun alanı, rekreasyon alanı ve millet bahçesi gibi kamusal açık yeşil alanlar olmak üzere toplam 59 adet toplanma alanı olduğu görülmektedir. Bu alanların tamamı kamu mülkiyetindedir. Farklı mahallelerde farklı türde ve büyüklükte olmasına rağmen bütün toplanma alanları 500 m²'den büyük olma koşulunu karşılamaktadır. Aynı zamanda toplanma alanlarının afet durumları dışında da kullanılabilecek işlevlere sahip olduğu görülmektedir. Ana yollara yakınlık koşulunu ise tüm toplanma alanları sağlamaktadır. JICA standartlarına göre AADTA için kişi başına en az 2 m² kullanım alanı önerilmiştir. Ancak bu büyüklük Kocaeli için İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü

tarafından kişi başı en az 2,5 m² olarak belirlenmiştir. **Tablo 4.16'**de mahallelerdeki toplanma alanı büyüklükleri ve mahalle nüfusları dikkate alınarak her mahalle için kişi başına düşen AADTA büyüklükleri hesaplanmıştır. Buna göre;

Çayırova Mahallesi, 0,66 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile toplanma alanları en yetersiz mahalle olarak görünmektedir. Çayırova mahallesinde yalnızca 1 adet park vardır ve bu park toplanma alanı olarak Çayırova Mahallesi nüfusunun ihtiyacını karşılayamamaktadır.

İnönü Mahallesi, 1,14 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile toplanma alanları yetersiz mahallelerden biridir. Az sayıda ve küçük parkların olduğu mahallede toplanma alanı büyüklüğü İnönü Mahallesi nüfusu için yeterli olmamaktadır.

Yeni Mahalle, 1,36 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile toplanma alanları yetersiz bir başka mahalledir. Yeni Mahalle'de toplanma alanlarına 1 okul bahçesi ve 1 AVM park alanı da dahil edilmesine rağmen nüfus için yeterli olmamaktadır.

Özgürlük Mahallesi, sayı olarak en fazla toplanma alanına sahip mahalle olmasına rağmen aynı zamanda nüfus büyüklüğünün de yüksek olması nedeniyle 1,68 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile yeterli toplanma alanı büyüklüğüne erişememektedir.

Emek Mahallesi de 1,79 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile toplanma alanları için önerilen 2,5 m²/ kişi standardının altında kalmaktadır.

Atatürk Mahallesi, toplanma alanı olarak Çayırova'nın en büyük kamusal açık yeşil alanlarından biri olan Çağdaşkent Rekreasyon Alanı'nın mahalle sınırları dahilinde olması nedeniyle 5,03 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile toplanma alanı standardını karşılamaktadır.

Cumhuriyet Mahallesi, az sayıda ancak büyük toplanma alanlarına sahip olması nedeniyle 5,72 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile nüfusu için yeterli büyüklükte toplanma alanına sahiptir.

Akse Mahallesi, Çayırova'nın ikinci en kalabalık mahallesi olmasına rağmen, sınırları içinde Kuştepe Mesire Alanı, Akse Millet Bahçesi ve Çağdaşkent Rekreasyon Alanı gibi Çayırova'nın en büyük kamusal açık yeşil alanlarına sahip olması nedeniyle 19, 21 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile toplanma alanı büyüklüğü olarak oldukça yeterlidir.

Şekerpınar Mahallesi, az sayıda ancak büyük kamusal açık yeşil alanlara ve düşük nüfusa sahip olması nedeniyle 25,21 m²/ kişi AADTA büyüklüğü ile kişi başına düşen toplanma alanı büyüklüğü olarak ilk sıradadır.

Çayırova Belediyesi tarafından, Çayırova genelinde Geçici Barınma alanı olarak 13 farklı nokta tespit edilmiş, bunlardan ilki olan Çağdaşkent Geçici Barınma Alanı inşa edilebilmiştir **Şekil 4.15**.

Çağdaşkent Geçici Barınma Alanı'nda Bay-bayan, engelli duş ve tuvaletler, çamaşırhane, jeneratör, 15 tonluk su deposu ve geçici barınma için çadırlar bulunmaktadır.

Şekil 4.15: Çayırova, Çağdaşkent geçici barınma alanı [Web 44].

5. SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında, kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumundaki rolü Çayırova örneklemini üzerinden ele alınmıştır. Kamusal açık yeşil alanlar ve toplumsal dayanıklılık ile ilgili yapılan literatür taramaları sonucu ulaşılan temel bulgular, iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için değerlendirilmiş; kamusal açık yeşil alanların toplumsal dayanıklılık kapasitesi oluşumundaki rolü toplumsal dayanıklılık ilkeleri ile kamusal açık yeşil alan göstergelerinin eşleştirilmesi yolu ile tespit edilmeye çalışılmıştır. İki kavram arasındaki ilişkiyi ölçülebilir düzeyde ele alabilmek için toplumsal dayanıklılık ilkelerinden eşitlik, erişilebilirlik, toplumsal etkileşim ve çeşitlilik, uyum sağlama/ adaptasyon ilkeleri seçilmiş, bu ilkeler kamusal açık yeşil alanlar ile ilgili planlama mevzuatında belirlenmiş standartlar ölçüt alınarak Çayırova’da bulunan kamusal açık yeşil alan verileri üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu elde edilen bulgular ve öneriler **Tablo 5.1**’de özetlenmiştir.

Tablo 5.1: Sonuç, değerlendirme ve öneriler.

Toplumsal Dayanıklılık İlkesi	Bulgular	Yorum	Öneriler
Eşitlik	Mahallelerin kamusal AYA büyüklükleri ve her mahalle için kişi başına düşen kamusal AYA büyüklüğü açısından büyük oranda eşitsizlikler bulunmaktadır. Akse Mahallesi 608.489 m ² kamusal AYA büyüklüğüne sahipken, Çayırova Mahallesi’nde yalnızca 2.650 m ² kamusal AYA bulunmaktadır.	Mahalleler arasında kamusal AYA bakımından ortaya çıkan bu durum, mekânsal adaletsizlik yaratarak, toplumu sosyal kutuplaşma riski ile karşı karşıya bırakmaktadır.	Kamusal AYA bakımından yoksun olan mahallelere planlamada öncelik verilerek kişi başına düşen kamusal AYA miktarı artırılabilir. Kamuya ait atıl alanlar dönüştürülerek Kamusal AYA olarak değerlendirilebilir. Mahalle bazında yürüme mesafesinde küçük cep parkları planlanarak kamusal AYA ihtiyacı karşılanabilir.

Tablo 5.2: Devamı.

Erişilebilirlik	Mahalle bazında küçük parklar ilçe düzeyinde genel olarak yürüme mesafesinde erişilebilir konumdadır. Millet bahçesi, rekreasyon alanı ve semt meydanı gibi kamusal AYA 'lara erişim komşu mahallelerden özel araç ya da toplu taşıma ile sağlanabilmektedir.	Mahalle düzeyinde küçük ölçekli parklar kapasite olarak ihtiyaca cevap vermese de yürüme mesafesinde daha fazla kişinin kamusal AYA 'lara erişimi açısından avantaj sağlamaktadır. Millet bahçesi, mesire alanı gibi çok işlevli büyük kamusal AYA 'lar ise aynı anda çok sayıda kişinin kullanımına olanak sağlaması açısından önemlidir. Erişilebilir kamusal AYA 'ların varlığı, toplumsal katılımı ve sahiplenmeyi artırması, güven duygusunu pekiştirmesi, dezavantajlı gruplar açısından kapsayıcılığı inşa etmesi açısından toplumsal dayanıklılığa katkı sağlamaktadır.	Birden fazla mahalleye hizmet edecek konumda ve büyüklükte kamusal AYA 'lar planlanarak daha fazla kişinin bu alanlara erişimi sağlanabilir. Bunun yanında mahallelerde yürüme mesafesindeki küçük parkların sayısını artırmak da mahalle düzeyinde kamusal AYA ihtiyacını karşılayacaktır. Dezavantajlı grupların erişim ihtiyaçları düşünülerek planlanmış yaya aksları her kesimden kullanıcının kamusal AYA 'lara erişimini kolaylaştıracaktır.
-----------------	--	--	--

Tablo 5.3: Devamı.

Toplumsal etkileşim ve çeşitlilik	Kamusal AYA'ların işlevsel çeşitliliği açısından mahalleler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Akse Mahallesi'nde mahalle düzeyinde parklar, millet bahçesi, mesire alanı, semt meydanı gibi farklı işlevlerde kamusal AYA'lar bulunurken; Çayırova Mahallesi'nde kamusal AYA olarak yalnızca refüj ve kavşaklar bulunmaktadır. Mahallelerin çoğunda işlev olarak yalnızca mahalle düzeyinde parklar vardır.	Kamusal AYA'ların işlevsel olarak çeşitliliği farklı grupların farklı kullanım ihtiyaçlarına cevap vererek, onları bir araya getirmektedir. Bu durum toplumsal etkileşimi artırması, topluluk bağlarını güçlendirmesi ve toplumsal dayanışmayı artırması bakımından toplumsal dayanıklılığa katkı sunmaktadır.	Her mahalle için birden fazla işlevi barındıran, dezavantajlı ve farklı sosyokültürel yapıdaki grupların da ihtiyaçlarını gözeterek kamusal AYA'lar planlamak yerinde olacaktır.
Uyum Sağlama/ Adaptasyon	Atatürk, Akse, Cumhuriyet ve Şekerpınar Mahalleleri kişi başına düşen AADTA büyüklüğü bakımından standartlara uygundur. Ancak diğer mahalleler bu konuda yetersiz kalmaktadır.	AADTA'lar, kriz ve afet anlarında ve sonrasında müdahale, hızlı toparlanma ve adaptasyon süreçlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için büyük öneme sahiptir. Uygun ve iyi planlanmış, AADTA'lar afet yönetimini kolaylaştırarak, birliktelik ve dayanışmayı artırarak toplumsal dayanıklılığın artmasını sağlar.	AADTA'lar mahallelerin nüfus büyüklükleri de düşünülerek eşit ve dengeli bir şekilde planlanmalıdır. Yeni planlanacak kamusal AYA 'lar afet durumları da düşünülerek hem gündelik kullanım hem de AADTA olacak şekilde çok işlevli olarak planlanmalıdır.

Kamusal açık yeşil alanların mahalleler arasında eşit mekânsal dağılımı, topluluklar arasındaki kutuplaşmayı azaltarak, toplumsal bağları güçlendirecek ve toplumsal dayanıklılık oluşumunu destekleyecektir. Herkes tarafından erişilebilir ve kapsayıcı kamusal açık yeşil alanların varlığı, kırılgan grupların da kent yaşamına daha aktif katılımını sağlayacaktır.

Kamusal AYA bakımından yetersiz ve özellikle kalabalık nüfuslu mahallelerde erişilebilir kamusal AYA'ların artırılması, mahalleler arasındaki mekânsal adaletin sağlanması açısından oldukça önemlidir.

Birçok işlevi bir arada barındıran yeşil alanlar hem toplumsal etkileşimi artırması hem de afet zamanlarında daha esnek çözümler sunması nedeniyle toplumsal dayanıklılığa katkı sunacaktır. Bu nedenle Çayıröva'da kamusal AYA'lar işlevsel olarak çeşitlendirilmeli, yeni planlanacak kamusal AYA'lar için işlevsel çeşitlilik öncelik olmalıdır.

Çayıröva'daki kamusal AYA'ların afet ve acil toplanma alanı olarak işlevsel hale getirilmesi için kişi başına düşen toplanma alanı büyüklüğü standartlara uygun hale getirilmeli ve mevcut AADTA'lar için gerekli altyapı düzenlemeleri yapılmalıdır.

Çayıröva'nın giderek artan nüfusu, sanayi baskısı, hızlı yapılaşma ve deprem riski gibi kentleşme faktörleri düşünüldüğünde, kamusal açık yeşil alanlar Çayıröva için yalnızca birer estetik öge ya da rekreasyon alanı olmaktan öte toplumsal dayanıklılık oluşumunun mekânsal göstergeleri olarak değerlendirilmelidir. Bu tez kapsamında elde edilen bulgular, Çayıröva'da kamusal açık yeşil alanların planlama süreçlerine dahil edilmesinin, şok ve afet durumlarına karşı daha dayanıklı bir kent ve daha dayanıklı bir toplum oluşturma yolunda önemli bir adım olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Abesamis, N. P., Corrigan, C., Drew, M., Campbell, S., & Samonte, G. (2006). *Social resilience: A literature review on building resilience into human marine communities in and around MPA networks*. MPA Networks Learning Partnership, Global Conservation Program, USAID.
- Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24(3), 347–364.
- Aksoy, Y. (2001). *İstanbul kenti yeşil alan durumunun irdelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Alberti, M., Marzluff, J. M., Shulenberger, E., Bradley, G., Ryan, C., & Zumbrunnen, C. (2003). Integrating humans into ecology: Opportunities and challenges for studying urban ecosystems. *BioScience*, 53(12), 1169–1179. [http://dx.doi.org/10.1641/0006-3568\(2003\)053\[1169:IHIEOA\]2.0.CO;2](http://dx.doi.org/10.1641/0006-3568(2003)053[1169:IHIEOA]2.0.CO;2)
- Alexander, D. E. (2013). Resilience and disaster risk reduction: An etymological journey. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 13, 2707–2716. <https://doi.org/10.5194/nhess-13-2707-2013>
- Allen, C. R., Angeler, D. G., Cumming, G. S., Folke, C., Twidwell, D., & Uden, D. R. (2016). Quantifying spatial resilience. *Journal of Applied Ecology*, 53(3), 625–635. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.12634>
- Altaban, Ö. (1994). *Büyükşehirlerde ilköğretimin mekânsal sunum biçimleri konusunda bir araştırma – örnekleme: Ankara* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Altun Özyetgin, A. (2011). *Kentsel dayanıklılığın artırılmasında sosyo-ekolojik ilişki ağları ve yapılaşmanın rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Arendt, H. (1958). *The human condition*. University of Chicago Press.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık durumu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıtan, Ö. (2008). Modernleşme ve Cumhuriyetin kamusal mekân modelleri. *Mimarlık*, (342), 49–55.
- Ata, M. (2017). *Kamusal alanın 21. yüzyılda değişiminin Ataşehir'de değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.
- Avcil, C. (2021). Kamusal alanı dijitalleşme çerçevesinde yeniden okumak. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(103), 81–100. <https://doi.org/10.36484/liberal.954382>

Bektaş, Y. (2022). Kentsel dayanıklılık ve kentsel dönüşüm arasındaki ilişkiyi kentsel yoğunluk ve sosyal altyapı değeri üzerinden okumak: Kayseri örneği. *Megaron*, 17(1), 117–135.

Benn, S. I., & Gaus, G. F. (1983). The liberal conception of the public and the private. In S. I. Benn & G. F. Gaus (Eds.), *Public and private in social life* (pp. 31–65). London: Croom Helm.

Berman, M. (2013). *Katı olan her şey buharlaşıyor* (Ü. Altuğ & B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma 1982 tarihinde yayımlanmıştır)

Bwerinofa, J., Mahenehene, J., Manaka, M., Mulotshwa, B., Murimbarimba, F., Mutoko, M., Sarayi, I. V., & Scoones, I. (2022). *Living through a pandemic: Competing COVID-19 narratives in rural Zimbabwe*. PASTRES Working Paper. Retrieved from <https://www.pastres.org/publications>

Carmona, M. (2010). Contemporary public space, part two: Classification. *Journal of Urban Design*, 15(2), 157–173. <https://doi.org/10.1080/13574801003638111>

Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G., & Stone, A. M. (1992). *Public space*. Cambridge University Press.

CSIRO. (2007). *Urban resilience: Research prospectus – a Resilience Alliance initiative for transmitting urban systems towards sustainable futures*. Retrieved June 10, 2012, from <http://citiesforpeople.ca/wp-content/uploads/2014/02/urbanresilienceresearchprospectusv7feb07.pdf>

Cullen, G. (1961). *Townscape*. London: Heinemann.

Cumming, G. S. (2011). Spatial resilience: Integrating landscape ecology, resilience, and sustainability. *Landscape Ecology*, 26(8), 899–909. <https://doi.org/10.1007/s10980-011-9623-1>

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2014). İzmit Körfezi Bütünleşik Kıyı Alanları Plan Açıklama Raporu.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2014). *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği*.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2019). *Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği*. Resmî Gazete, 30701.

Eraydın, A. (2012). “Resilience thinking” for planning. In T. Taşan-Kok & A. Eraydın (Eds.), *Resilience thinking in urban planning* (pp. 17–37). Springer.

Eraydın, A., & Taşan-Kok, T. (Eds.). (2013). *Resilience thinking in urban planning*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-5476-8>

Ergün Konukcu, B. (2020). Akut şok ve kronik stresler karşısında kentsel dayanıklılık & sürdürülebilir dayanıklılık yaklaşımı. *Resilience*, 4(2), 323–345. <https://doi.org/10.32569/resilience.796942>

Ersoy, M. (1994). Kentsel Alan Kullanım Normları, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

Ersoy, M. (2021). Pandemi süreci ve sonrası için sürdürülebilir kamusal açık alan planlaması. *Mekân ve İnsan*, 9(18), 203–218. <https://doi.org/10.14744/MEKANDER.2021.0003>

Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent yönetimi, kentleşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48).

Esermiş Özcü, A., & Atanur, G. (2020). Kovıd-19 pandemisinin kent yaşamına etkisi: Kamusal alan üzerine değerlendirmeler. *Paradoks: Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 16(2), 237–250.

Eyüboğlu, E., & Kodak, D. (2023). İnfodemi ve dijital kamusal alan: Afet dönemi özelinde bir araştırma. *TRT Akademi*, 8(18), 528–551. <https://doi.org/10.37679/trta.1277312>

Feliciotti, A., Romice, O., & Porta, S. (2017). Design for change: Five proxies for resilience in the urban form. *Open House International*, 42(3), 28–36. <https://doi.org/10.1108/OHI-03-2017-B0006>

Folke, C. (2001). Social–ecological resilience and behavioral responses. In E. Biel, L. Hansson, & C. Mårtensson (Eds.), *Interdisciplinary research for sustainable development* (pp. 135–182). Swedish Council for Planning and Coordination of Research.

Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16(3), 253–267. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.04.002>

Gehl, J. (1987). *Life between buildings: Using public space*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Gehl, J. (2004) *Public Spaces, Public Life*. Danish Architectural Press, Copenhagen.

Gehl, J. (2011). *Life between Buildings: Using Public Space*. Washington DC: Island Press.

Gehl, J. (2020). *Public space plays vital role in pandemic*. Retrieved from <https://gehlpeople.com/blog/public-spaceplays-vital-role-in-pandemic>

Gökgür, P. (2008). *Kentsel mekânda kamusal alanın yeri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Gökgür, P. (2017). *Kentsel mekânda kamusal alanın yeri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Gonçalves, A., Fontes, L., Simões, C., & Gomes, A. R. (2019). Stress and burnout in health professionals. In P. Arezes et al. (Eds.), *Occupational and environmental safety and health* (pp. 563–571). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-14730-3_60

Gül, A., Dinç, G., Akın, T., & Koçak, A. İ. (2020). Kentsel açık yeşil alanların mevcut yasal durumu ve uygulamadaki sorunlar. *İDEALKENT*, 11(Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı), 1281–1312. <https://doi.org/10.31198/idealkent.650461>

Gül, H., vd. (2019). Antik çağdan günümüze kentsel kamusal mekânın dönüşümü. *Şehir ve Medeniyet*, Özel Sayı, 59–70.

Gürsel, S. (2015). Türkiye’de işgücü piyasası ve istihdam politikaları üzerine değerlendirmeler. *İktisat ve Toplum*, 5(55), 4–12.

Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Luchterhand.

Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere* (T. Burger, Trans.). Cambridge: MIT Press.

Habermas, J. (2015). *The structural transformation of the public sphere*. Polity Press.

Habermas, J. (2021). *Kamusal alanın yapısal dönüşümü* (T. Bora & M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Hertzberger, H. (1991). *Lessons for students in architecture*. Rotterdam: 010 Publishers.

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23.

Holling, C. S. (1995). What barriers? What bridges? In L. H. Gunderson, C. S. Holling, & S. S. Light (Eds.), *Barriers and bridges to the renewal of ecosystems and institutions* (pp. 3–34). Columbia University Press.

Holling, C. S. (1996). *Engineering resilience versus ecological resilience*. In P. Schulze (Ed.), *Engineering within ecological constraints* (pp. 31–44). National Academy Press.

Honey-Rosés, J., Anguelovski, I., Chireh, V. K., Daher, C., Konijnendijk, C., Litt, J. S., Mawani, V., McCall, M. K., & Nieuwenhuijsen, M. J. (2020). The impact of COVID-19 on public space: an early review of the emerging questions. *Cities & Health*, 5(Sup1), S263–S266. <https://doi.org/10.1080/23748834.2020.1780074>

Ibrahim, S., Farrag, E., & Khalil, H. (2022). Public open spaces (POS) and the pandemics: The role of public open spaces in mitigating COVID-19 in developing

cities. *Proceedings of Future and Recent Trends in Urban Planning Conference*. <https://doi.org/10.21608/furp2022.2022.1818>

Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Penguin Books.

Japon Uluslararası İş Birliği Ajansı (JICA), & İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB). (2002). *Türkiye Cumhuriyeti İstanbul ili sismik mikro-bölgeleme dahil afet önleme/azaltma temel plan çalışması* (Son Rapor, Cilt V). Eylül 2002.

Jayacody, S., Kandasamy, J., & McMahon, T. A. (2016). Modelling the impact of climate change on water supply reliability. *Journal of Hydrology*, 535, 734–746. <https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2016.02.020>

Kahraman, M.D. (2019). Kamusal alanın ve kentsel mekanın iletişimsel niteliği üzerine düşünmek, *Planlama*, 29(3), 195-201. doi: 10.14744/planlama.2019.87619.

Kara, G., & Yavruoğlu, K. K. (2025). Afet ve acil durum toplanma alanlarının incelenmesi ve potansiyel alanların önerilmesi: Trabzon Akçaabat örneği. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 11(1), 340–353. <https://doi.org/10.21324/dacd.1606775>

Kayhan, M. (2021). *Kamusal alanların kent kimliği üzerindeki etkileri ve belediyelerin yaklaşımları: Yalova örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Keck, M., & Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde*, 67, 5–18. <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2013.01.02>

Kerr, L. & Menadue, J., (2010) *Social change and social sustainability: challenges for the planning profession*. Congress 2010: Planning pathways, Christchurch.

Koca, A., & Tural, O. (2021). COVID-19 salgını sürecinde değişen dinamikler üzerinden yeni kamusal alan olasılıkları. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 11(2), 360–377.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2006). 1/50000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu.

Kostof, S. (1992) *The City Assembled: The Elements of Urban Form through History*, London: Thames & Hudson.

Krier, R. (1979). *Urban space*. London: Academy Editions.

Krier, R., Black, G., Gzechwski, C., & Rowe, C. (1988). *Urban space*. London: Academy Editions.

Kurtuluş, H. (2008). Kentsel dönüşümün politik ekonomisi. *İktisat Dergisi*, (499), 26–33.

Lalenis, Konstantinos & Ruchinskaya, Tatiana. (2018). Building Urban Resilience of Public Places in Volos (Greece). Perspectives and possibilities of related contribution of digital tools.. 5931. 10.3390/IFOU2018-05931.

Lerch, D. (2017). *Six foundations for building community resilience*. Sebastopol, CA: Post Carbon Press.

Lu, P., & Stead, D. (2013). Understanding the notion of resilience in spatial planning: A case study of Rotterdam, The Netherlands. *Cities*, 35, 200–212. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.06.001>

Lu, Y., Zhai, G., Zhou, S., & Shi, Y. (2020). Risk reduction through urban spatial resilience: A theoretical framework. *Journal Name Unknown*, 27(4), 921–937.

Lynch, K. (1972). *What time is this place?* MIT Press.

Madanipour, A. (2010). *Whose public space? International case studies in urban design and development*. Oxon: Routledge.

McLuhan, M. (1992). *Gutenberg Galaksisi: Tipografik insanın oluşumu* (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38–49.

Nalbant, M. (2018). *Türkiye’de kentsel kamusal alan-mekân: Farkındalık ve kullanım açısından Isparta incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Negt, O., & Kluge, A. (1972). *Öffentlichkeit und Erfahrung: Zur Organisationsanalyse von bürgerlicher und proletarischer Öffentlichkeit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Newman, O. (1972). *Defensible space*. New York: Macmillan.

Norman, W. (2012). *Adapting to change: The role of community resilience*. The Young Foundation, London.

Nyström, M., & Folke, C. (2001). *Spatial resilience of coral reefs*. *Ecosystems*, 4(5), 406–417. <https://doi.org/10.1007/s10021-001-0019-y>

Olgun, H. B. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett’in kamusal alan yaklaşımları. *Sosyolojik Düşün*, 2(1), 45–54.

Onat, N. (2013). *Kamusal alan ve sınırları: Hannah Arendt ve Jürgen Habermas’ın yaklaşımları*. İstanbul: Durak Yayınları.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020). Cities policy responses to COVID-19. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/cities-policy-responses-fd1053ff/>

Outman, J. L., & Outman, E. M. (2003). *Industrial revolution: Biographies* (Vol. 2). UXL.

Özbek, M. (2004). Giriş: Kamusal – özel alan, kültür ve tecrübe. In M. Özbek (Ed.), *Kamusal alan* (pp. 443–501). İstanbul: Hil Yayınları.

Özbilen, A., 1991. Kentiçi Açık Alanlar ve Dağılımı, Tarihi Eserler ve Gelişen Yeni Yapılaşma. K.T.Ü. Orman Fakültesi, Genel Yayın No:155, F.Y. N: 17, Trabzon, 1991

Özdemir, N., & Doğrusoy, İ. T. (2016). Kapalı konut sitelerinin kamusal açık yeşil alanlar açısından oluşturduğu problemlerin insan-çevre ilişkileri bağlamında irdelenmesi. *Megaron*, 11(3), [sayfa numarası belirtilmemiş].

Özcü, A. (2022). *Kamusal açık alan geliştirme stratejileri kapsamında bir değerlendirme: Bursa/Yıldırım örneği* (Yüksek lisans tezi). Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı.

Öztan, Y., Ankara şehri ve çevresi yeşil saha sisteminin Peyzaj Mimarisi prensipleri yönünden etüd ve tayini, Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.

Öztürk, B. (2004). *Kentsel açık yeşil alan sistemi oluşturulması: Kayseri kent bütünü örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.

Paköz, M. Z. (2021). *Çayırova ilçesinde kentsel yaşam kalitesini ve kent cazibesini artırmaya yönelik stratejik yol haritası hazırlanması*. Çayırova Belediyesi & Gebze Teknik Üniversitesi. Teknoloji Transfer Ofisi A.Ş. İş birliği, Ar-Ge Projesi; 09.07.2021-08.11.2021, Kocaeli.

Pendall, R., Foster, K. A., & Cowell, M. (2010). Resilience and regions: Building understanding of the metaphor. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3, 71–84. <http://dx.doi.org/10.1093/cjres/rsp028>

Pisano, U. Resilience and sustainable development: theory of resilience, systems thinking, European sustainable development network (ESDN) 26 (2012) 50.

Rupa, C. K. (2015). Importance of public spaces in cities. 10.13140/RG.2.1.1656.1125.

Russell, A. (2015). *The politics of public space in Republican Rome*. Cambridge University Press.

Sennett, R. (2016). *Kamusal insanın çöküşü* (S. Durak & A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrintı Yayınları.

Sharifi, A., & Yamagata, Y. (2018). Resilience-oriented urban planning. In *Lecture Notes in Energy* (Vol. 65, pp. 3–27). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75798-8_1

Soja, E. W. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. Verso.

Sorkin, M. (Ed.). (1992). *Variations on a theme park: The new American city and the end of public space*. Hill and Wang.

Sönmez, N. (2022). *Kocaeli kentindeki mahallelerde açık yeşil alanların yeterliliği ve erişilebilirliği* (Yüksek lisans tezi). Gebze Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.

Şahin, Ş. (2008). *Peyzaj planlama*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Basılmamış Ders Notu.

Şenyapılı, Ö. (1981). *Toplum ve iletişim*. Turan Kitabevi.

Tanyeli, U. (1998). *Üç kuşak cumhuriyet*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Taşçı, H. (2014). *Bir hayat tarzı olarak: Şehir, mekân, meydan*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*. <https://onikinciplan.sbb.gov.tr>

Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. In *75 yılda değişen kent ve mimarlık* (pp. 1–24).

Tekeli, İ. (2010). *İstanbul ve Ankara için kent içi ulaşım tarihi yazıları* (Vol. 9). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Thompson, J. B. (2010). *Merchants of culture: The publishing business in the twenty-first century*. Polity Press.

Trancik, R. (1986). *Finding lost space: Theories of urban design*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Tuğaç, Ç. (2021). Tarihsel gelişim süreci içinde Anadolu’daki yerleşimler ve konut tipolojileri üzerine bir değerlendirme. *Mimarlık ve Yaşam*, 6(1), 223–248. <https://doi.org/10.26835/my.892537>

Turner, T. (1998). *Public open space: Planning & management with GIS*. University of Greenwich.

Türker, H. B., & Gül, A. (2022). Kentsel açık yeşil alanlarının niceliksel analizi ve irdelenmesi: Uşak kent merkezi örneği. *Kent Akademisi*, 15(4), 2088–2109. <https://doi.org/10.35674/kent.999451>

Uysal Bilge, F. (2021). Kamusal alanların evrilmesi. *Mimarlık ve Yaşam*, 6(1), 141–156. <https://doi.org/10.26835/my.846096>

Venn, S. J., & Niemelä, J. K. (2004). *Ecology in a multidisciplinary study of urban green space: The URGE project*. Boreal Environment Research, 9(5), 479–489. <https://www.borenv.net/BER/archive/pdfs/ber9/ber9-479.pdf>

Walker, B., & Salt, D. (2006). *Resilience thinking: Sustaining ecosystems and people in a changing world*. Island Press.

Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., & Kinzig, A. (2004). Sosyal-ekolojik sistemlerde esneklik, uyarlanabilirlik ve dönüştürülebilirlik. *Ekoloji ve Toplum*, 9(2), 5. Retrieved from <http://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss2/art5/>

Wang, P., (2002). *Systematic construction of urban public space*. Nanjing: Southeast University Press.

Web-1 (2024) <<https://www.resilience.org/stories/2018-11-29/what-is-community-resilience/>> erişim tarihi, 21.12.2024

Web- 2 (2024) <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi, 24.05.2024.

Web- 3 (2024) <<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/kamu>> erişim tarihi, 24.05.2024.

Web- 4 (2024) <<https://tr.wikipedia.org/wiki/Akropolis>> erişim tarihi, 05.11.2024

Web- 5 (2024) <<https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/kamusal-alanin-tarihsel-gelisimine-kisa-bir-bakis-129914>> erişim tarihi, 05.11.2024

Web- 6 (2024) <<https://www.fbp.org.uk/the-park/index#&gid=1&pid=1>> erişim tarihi 0.11.2024

Web- 7 (2024) <<https://www.designboom.com/design/archives-design-central-park-masterpiece-landscape-architecture-06-27-2021/>> erişim tarihi, 06.11.2024.

Web- 8 (2024) <<https://tr.wikipedia.org/wiki/Haussmann%27%C4%B1n-Paris%27i-yenilemesi>> erişim tarihi, 06.11.2024

Web- 9 (2024) <<https://www.doganhasol.net/print.php?ContentID=19047>> erişim tarihi 06.11.2024

Web- 10 (2024) <<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6085014>> erişim tarihi, 06.11.2024

Web- 11 (2024) <<https://en.wikipedia.org/wiki/Plan-Voisin#/media/File:Plan-Voisin-model.jpg>> erişim tarihi, 06.11.2024

Web- 12 (2024) <<https://reydekish.com/2015/08/21/catal-huyuk/>> erişim tarihi, 13.11.2024

Web- 13 (2024) <<https://www.aa.com.tr/tr/kultur/gobeklitepe-ve-karahantepedeki-bulgular-tarihe-yeni-yorumlar-getirebilir/3288278> > erişim tarihi, 13.11.2024

Web- 14 (2024) <<https://corum.ktb.gov.tr/TR-58708/orenyerleri.html>> erişim tarihi, 13.11.2024

Web- 15 (2024) <https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g293976-d294540-Reviews-Efes_Antik_Kenti_Tiyatrosu_Selcuk-Izmir-Province-Turkish-Aegean-Coast.html > erişim tarihi, 13.11.2024

Web- 16 (2024) <<https://www.haberturk.com/galeri>> erişim tarihi, 05.12.2024

Web- 17 (2024) <<https://www.istdergi.com/sehir/mimari/cumhuriyet-anitinin-hikayesi>> erişim tarihi, 05.12.2024

Web- 18 (2024) <<https://www.mrmartelo.com/turkiye-icin-modern-ve-planli-bir-baskent-kurmak/#close>> erişim tarihi, 06.12.2024

Web- 19 (2024) <<https://unhabitat.org/topic/public-space>> erişim tarihi, 08.12.2024

Web- 20 (2024) <<https://unhabitat.org/global-public-space-toolkit-from-global-principles-to-local-policies-and-practice>> erişim tarihi, 08.12.2024

Web- 21 (2024) <<https://resilientcitiesnetwork.org/what-is-urban-resilience/>> erişim tarihi, 10.06.2024

Web- 22 (2024) <<https://urbanresiliencehub.org/publications>> erişim tarihi, 10.12.2024

Web- 23 (2024) <<https://www.undp.org/sustainable-development-goals>> erişim tarihi, 10.12.2024

Web- 24 (2024) <<https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6beklitepe>> erişim tarihi, 08.12.2024

Web- 25 (2024) <https://www.blogto.com/city/2020/05/social-distancing-circles-in-toronto-parks/?fb_comment_id=3976042772482687> erişim tarihi, 08.12.2024

Web- 26 (2024) <<https://www.designboom.com/design/shield-bench-to-fight-covid-19-antonio-lanzillo-partners-04-17-2020/>> erişim tarihi, 19.12.2024

Web- 27 (2025) <<https://www.stirworld.com/see-features-studio-precht-designs-parc-de-la-distance-a-park-for-physical-distancing>> erişim tarihi, 04.01.2025

Web- 28 (2025) <<https://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/diyarbakir-ulu-camii-1>> erişim tarihi, 04.01.2025

Web- 29 (2025) <<https://www.sutori.com/en/story/1970-li-yillar-turkiye-sinde-kulturel-ortam-ve-toplumsal-yasam--cu85xwWekzXstm4iCJsY4yT1>> erişim tarihi, 04.01.2025

Web- 30 (2025) <<https://www.rotasenin.com/viaport-avm-kurtkoy>> erişim tarihi, 07.02.2025

Web- 31 (2025) <<https://www.emlakkonut.com.tr/en/emlak-konut-basaksehir-evleri>> erişim tarihi, 17.02.2025

Web- 32 (2025) <<https://www.resmigazete.gov.tr>> erişim tarihi, 18/03/2025

Web- 33 (2025) <<https://www.oed.com/dictionary/resiliencen?tab-factsheet-25634109>> erişim tarihi, 18/03/2025

Web- 34 (2025) <<https://www.worldometers.info>> erişim tarihi, 21/03/2025

Web- 35 (2025) <<https://www.cayirova.bel.tr/uploads/link-point/QAZUFDYZTT.pdf>> erişim tarihi, 21/03/2025

Web- 36 (2025) <https://www.nufusu.com/ilce/cayirova_kocaeli-nufusu> erişim tarihi, 21/03/2025

Web- 37 (2025) <biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> erişim tarihi, 21/03/2025

Web- 38 (2025) <<https://www.nufusbu.com/cayirova-nufusu-kocaeli>> erişim tarihi, 25/03/2025

Web- 39 (2025) <<https://www.nufusune.com/50296-kocaeli-cayirova-akse-mahallesi-nufusu>> erişim tarihi, 27/03/2025

Web- 40 (2025) <webgis.cayirova.bel.tr> erişim tarihi, 11/04/2025

Web- 41 (2025) <<https://www.kocaeli.bel.tr/haber/kaliteli-zamanin-adresi-cayirova-millet-bahcesi-45681.html>> erişim tarihi, 11/04/2025

Web- 42 (2025) <<https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>> erişim tarihi, 03/06/2025

Web- 43 (2025) <<https://kocaeli.afad.gov.tr/kocaeli-toplanma-alanlari>> erişim tarihi, 03/06/2025

Web- 44 (2025) <<https://www.adanayerelhaber.com/haber-cagdaskent-gecici-barinma-alaninin-tanitimi-yapildi-18399.html>> erişim tarihi, 03/06/2025

Web- 45 (2025) <<https://marka.org.tr/bolge-plani/>> erişim tarihi, 03/06/2025

Web- 46 (2025) <<https://rehber.kocaeli.bel.tr/#40.8358801,29.3674360,14z>> erişim tarihi, 13/06/2025

Whyte, W. H., (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington DC: The Conservation Foundation.

Wikström, A. (2013). *The challenge of change: Planning for social urban resilience. An analysis of contemporary planning aims and practices* (Master's thesis). Stockholm University, Department of Human Geography. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:636112/FULLTEXT01.pdf>

Woolley, H. (2003). *Urban open spaces*. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203402146>

Yaman Galantini, Z. D. (2018). *Sürdürülebilir kent planlama ve kentsel kalkınma için bir politika paradigması olarak kentsel dayanıklılık: İstanbul örneği* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yaman Galantini, Z. D. (2023). Reinterpreting “sustainability” and “resilience” in the post-pandemic urban planning paradigm. *Journal of Design for Resilience in Architecture and Planning*, 4(Special Issue), 65–77. <https://doi.org/10.47818/DRArch.2023.v4si110>

Yaman Galantini, Z. D., & Tezer, A. (2011). Dayanıklılık kuramının kent planlama ile ilişkilendirilmesi. In *Dünya Şehircilik Günü 7. Türkiye Şehircilik Kongresi*, 14–16 Kasım, Ankara.

Yaman Galantini, Z. D. (2020). Kentsel dayanıklılık odaklı planlama yaklaşımının Türk kent planlama sistemine uyarlanması. *Resilience*, 4(2), 347–371.

Yaman Galantini, Z. D. (2024). Kentsel dayanıklılık kavramına kısa bir bakış. *Spektrum Dergisi – Dayanıklılık Üzerine: Disiplinlerarası Diyaloglar*, (11), 71–75. ISSN: 2791-9463.

Yıldızcı, A.C. (1987). Kentsel yeşil alanlar. Yüksek Lisans, Ders Notları, İstanbul.

Yükselbaba, Ü. (2008). *Habermas'da kamusal alan/özel alan ayrımı* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

Selma Baykara, 1981 yılında Gebze’de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Gebze’de tamamlamıştır. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Meslek Yüksekokulu Anestezi Bölümünden 2001 yılında ön lisans derecesiyle mezun olmuştur. 2006 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünü tamamlayarak ilk lisans derecesini, 2024 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü tamamlayarak ikinci lisans derecesini almıştır. Meslek hayatına 2007 yılında Şekerpınar Belediyesi’nde peyzaj mimarı olarak başlamış, 2009 yılından itibaren Çayırova Belediyesi’nde aynı görevde çalışmaya devam etmektedir.

TEZ METNİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR/SUNUMLAR

Baykara, S. ve Yaman-Galantini, Z.D. (2025). Kamusal Alanların Sosyal Dayanıklılık Kapasitesinin Oluşumuna Katkısı: Çayirova Örneği, II. Uluslararası BRITISH Disiplinlerarası Bilimsel Araştırma ve Uygulamalar Kongresi, Sanal Konferans, Londra, Birleşik Krallık, 24-26 Ocak 2025.

EKLER

Ek-A: HARİTA VE GÖRSELLER

Tez içeriğinde kullanılan resim ve haritalar (1 CD)

